శ్రీ కృష్ణాయ పరబ్రహ్మణే నమః

అఖిలకలికల్మషాపహంబగు

శ్రీమద్భాగవతము

ఆంధ్రవచనము

అయిదవ భాగము (1381-1652)

బ్రహ్మశ్రీ, కేతవరపు - వేంకటశాస్త్రిగారిచేఁ

ప్రణీతము

శ్రీ దేవరాజసుధీమణి పరిశోధితము

ఆనంద ముద్రణాలయ ముద్రితము

ఆర్. వేంకటేశ్వర్ అండ్ కంపెనివారిచేఁ

ప్రకటితము

 Rs. 2/-

విషయసూచిక

శ్రీరస్తు.

శ్రీ శారదాంబాయై నమః.

శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము

అష్టమస్కంధము

అనిన విని నరేంద్రుఁడు శుకయోగిం గాంచి యిట్లనియె. "ఓ గురువర్యా! స్వాయంభువమనువువంశమును బూర్తిగా నీవలన వింటిని. వివిధములగు వర్ణధర్మములను, నాశ్రమధర్మములను దెలిసికొంటిని. మరీచ్యాదులగు ప్రజాపతుల సంతతిని గూర్చి వినియుంటిని. ఇఁకఁ దక్కినమనువులను, వారి చరిత్రములను వివరించి చెప్పుము. ఇంతియకాక యేయే మన్వంతరమున మహామహుఁడయిన శ్రీహరి యేయేయవతారములను దాల్చెనో, యేమేమి యద్భుతకృత్యముల నొనరించెనో, వేనినివిద్వాంసులు గానము చేయుచున్నారో, యాచరిత్రములనుగూడ వినిపింపుమా! వానిని విన మాకెంతయో వేడుక కలదు. ఓ బ్రహ్మర్షీ! విశ్వపాలకుఁడయినపరమేశ్వరుఁడు గతించినమన్వంతరములం దేమియొనర్చెనో, రాఁబోవుదానియం దేమియొనర్చునో, ప్రస్తుతమున నేమి యొనర్చుచున్నాఁడో, వానినిగూడ విశదముగాఁ దెలియఁ జేయు" మని యడిగెను. అపుడమితేనింగాంచి శుకుం డిట్లనియె. "ఓ రాజేంద్రా! ఈకల్పమున స్వాయంభు

వాదులగు నాలుగురు మనువులు గతించిరి. వారిలో మొదటి మనువగు స్వాయంభువమనువుగూర్చియు, నతని వంశజులను గూర్చియు వివరించితిని. స్వాయంభువమనువునకు, నాకూతియు దేవహూతియు ననుకుమారికలు గలరని చెప్పియుంటిని. పరమేశ్వరుఁడు వారిలో నాకూతికి యజ్ఞుఁ డనుపేరితోను, దేవహూతికిఁ గపిలుఁ డనుపేరితోను బుత్త్రుఁడై జన్మించె. అందుఁ గపిలునిచరిత్రమును వర్ణించితిని. యజ్ఞాఖ్యుఁడయినభగవంతుఁ డేమిచేసెనో వర్ణించెదను. పూర్వము స్వాయంభువమనువు శబ్దాదివిషయములను రోసి, రాజ్యమును విడిచి భార్యయగు శతరూపతోఁగూడఁ దపమొనర్ప వనంబున కరిగె. అనంతర మతఁడు సునందానదియందుఁ దానములాడి భూమి నేకపాదముతో స్పృశించుచు ఘోర మగుతపంబును జేయుచు నిట్లు జపించెను. "ప్రళయమున జీవలోకంబు ప్రవృత్తినుండి మరలియుండ సర్వజ్ఞుఁడయినపరమేశ్వరుఁడు సమస్తమునుసాక్షాత్కరించుకొనఁగలఁడు. కావున నీశ్వరుఁడు జీవలోకమును బ్రవర్తింపఁజేయఁజాలును, కాని జీవలోక మతని నట్లు చేయలేదు. దానికిఁగారణముపరమేశ్వరునకుఁబలెజీవలోకమునకుస్వాత్మపరమాత్మల యాథాత్మ్యము తెలియక పోవుటయె. మఱియుఁ బరమేశ్వరుఁడు జీవలోకము నెఱుంగును. కాని జీవలోక మీశ్వరు నెఱుఁగదు. ఈ ప్రపంచమునఁ గల చేతనాచేతనములందెల్లఁ బరమాత్మ యంతరాత్మరూపమునఁ బ్రవేశించి నియమించుచుండును. అతఁడట్లుప్రవేశింపనివస్తువు లోకమునలేదు. ఈ చేతనాచేతనములన్నియు నతనిసొమ్ము; మఱి యితరులకుఁ జెల్ల నేరవు. పరమేశ్వరునిజ్ఞానమ్ము జీవుని జ్ఞానమువలె సంకో

చము నొందదు. తాదృశజ్ఞానముచే నతఁడు సర్వమును సాక్షా
త్కరించుకొనును. కాని జీవులు తమజ్ఞానము కర్మసంకుచిత
మగుటచేఁ బరమేశ్వరుని సాక్షాత్కరించుకొనఁజాలరు. కావున
నిష్టప్రాప్తిని ననిష్టపరిహారమును జేయువాఁడును, స్వయం
ప్రకాశుఁడును, భూతముల కాధారుఁడును నగు పరమేశ్వరునిఁ
దప్పక భజియింపవలయు. ఎవఁ డాద్యంతము లేనివాఁడో,
యెవఁ డీలోకము లోపటను వెలుపటను నిండియుండునో, యెవ
నివలన విశ్వమునకు సృష్టిస్థితిలయములు సంభవించుచున్నవో,
యెవఁడు స్వరూపముచేతను స్వభావముచేతను నిర్వికారుఁడో,
విశ్వశరీరుఁ డయినయాపరమేశ్వరుఁడు దేవమనుష్యాది నామ
ములచే నాహూతుఁడయి, చేతనాచేతనములకు నియంతయై,
విశ్వమునకురక్షకుఁడై, కర్మాయత్తమగుపుట్టుక లేనివాఁడై; జగం
బునకుఁ గారణభూతుఁడై, తన కంశభూత యగుప్రకృతిచే
జగంబునకు జన్మాదులను గూర్చువాఁడైనను నిత్యాసంకుచిత
జ్ఞానముచే నాప్రకృతిని దొలంగించుకొని నిరీహుఁడయి ప్రవర్తిం
చుచున్నాఁడు. మొదట జీవులు కర్మసాధ్యము లగుసుఖముల
నిమిత్తము కర్మకలాపము నాచరించుచుండిరి. అయినప్పటికిని
బురుషుఁడు క్రమక్రమముగాఁ గర్మసాధ్యము లగుఫలములందు
నిరపేక్షుఁ డగు. దానికిఁగారణము తమ యొనర్చు కర్మముల
వలన సుఖమునకు బదులుగా దుఃఖములు సంప్రాప్త మగుచుం
డుటచేతనే. షాడ్గుణ్యపూర్ణుఁ డయినపరమేశ్వరుఁడంతరాత్మయై
జీవులను గర్మానుగుణముగాఁ బ్రేరణ సేయుచున్నను, స్వాత్మా
నందముచే సమగ్రుఁ డగుటంజేసి జీవుల కర్మ ఫలములం దాసక్తుఁ
డు కాఁడు. అట్లె యతని నాశ్రయించిన జీవులుగూడఁ గర్మఫలా

సక్తులై శ్రమచెందరు. జీవుల నిట్లు కర్మానుగుణముగాఁ బ్రేరణ చేయువాఁడును, నహంకారరహితుఁడును, సర్వజ్ఞుఁడును, నిరీహుఁడును, బరిపూర్ణుఁడును, నితరులకు లోఁబడనివాఁడును, దన భక్తులను దనతో సములనుగాఁ జేయువాఁడును, స్వస్వభావమందే వెలయువాఁడును, సకలధర్మములను బాలించువాఁడును నగు నీశ్వరుని శరణు వేఁడెద''నని యిట్లు స్వాయంభువమనువు మంత్రాత్మక యగు నుపనిషత్తును జపించుచు నిశ్చలచిత్తుఁడై యుండె. అంత నాఁకటిచే వివశులయిన రాక్షసులును, యాతుధానులును, నతనిఁగాంచి చంపి తినవలెనని సమీపించిరి. అట్లు క్రూరకర్మ నిశ్చితు లయినయారక్కసులను సర్వగతుఁ డయిన హరి చూచి, యజ్ఞుఁ డను పేరితో నవతరించి యాముల నెడి దేవతాగణములచేఁ బరివృతుఁడై యారక్కసుల జక్కడంచి స్వయముగా నింద్రుఁడై స్వర్గమును బరిపాలించె. ఓ రాజా! ప్రతి మన్వంతరకాలమందును, మనువులు, మనుపుత్త్రులు, దేవతలు, దేవేంద్రుఁడు, ఋషులు, హరియనువారలు తప్పక యుండవలయును. మొదటి మనువుకాలమున, మనువు స్వాయంభువుండు ; మనుపుత్త్రులు ప్రియవ్రతాదులు ; మరీచిప్రముఖులు సప్తర్షులు; యజ్ఞపుత్త్రులగు యామాదులు దేవగణంబులు. హరి యజ్ఞరూపముఁదాల్చి యింద్రుఁడయ్యె. ఇఁక రెండవమన్వంతరమును జెప్పెద. రెండవ మను వగ్నికుమారుఁ డయినస్వారోచిషుఁడు. ద్యుమంతుఁడు, సుషేణుఁడు మొదలగువా రతని పుత్త్రులు. అప్పుడు రోచనుఁడనువాఁ డింద్రుఁడయ్యె. తుషితాదులు దేవతలయిరి. ఊర్జస్తంబుఁడు మొదలగువారు సప్తర్షులైరి. అక్కాలమున వేదశిరుఁ డనునొక్కఋషి యుండె. అతని భార్య

తుషిత. పరమేశ్వరుఁ డామెకుఁ గుమారుఁడై పుట్టి విభువను ఖ్యాతిని గాంచె. ఎనుఁబదియెనిమిదివేల ఋషులు బ్రహ్మచారులైన విభుని యాచారము ననుసరించిరి. ప్రియవ్రతుని కుమారుఁడగు నుత్తముఁడు మూఁడవ మనువయ్యె. సవనుఁడు సృంజయుఁడు మొదలగువా రతని తనయులు. వసిష్ఠుని కుమారులైన ప్రమదాదులు సప్తర్షులయిరి. సత్యజిత్తనువాఁ డింద్రుఁడయ్యె. సత్యులు, దేవశ్రుతులు, భద్రులు ననువారు దేవగణములైరి. ధర్ముఁ డనువానికి సూనృత యనుభార్యయందుఁ బురుషోత్తముఁడు సత్యసేనుఁ డనునామముతో నుదయించి యింద్రునకు సహాయుఁడై యక్షరాక్షసులను భూతద్రోహ మొనర్చు భూతగణములను సంహరించెను. ఉత్తముని తమ్ముఁ డగుతామసుఁడు నాలవమనువయ్యె. వృషుఁడు,ఖ్యాతియు,నరుఁడు, కేతువు మొదలగువారు మనుసుతులైరి. సత్యకులు,హరులు,వీరులు ననువారు దేవగణంబు లయిరి. త్రిశిఖుఁ డనువాఁ డింద్రుఁడయ్యె. జ్యోతిర్వ్యోముఁడు మొదలగువారు సప్తర్షులైరి. ఆ తామసమన్వంతరమందే వైధృతులనువారు దేవతలై కాలవశమువలన నాశనోన్ముఖము లయిన వేదములను నిలువఁబెట్టిరి. అప్పుడు హరిమేధునకు హరిణియందు భగవంతుం డుదయించి హరి యనునామమున నొప్పుచు మొసలికిఁ జిక్కిన గజరాజును విడిపించి రక్షించెను. నావుడుఁ బరీక్షిత్తదివిని శుకుంజూచి "ఓ బాదరాయణీ! హరి మొసలిని ఖండించి గజరాజు నెట్లుగాచెనో తెలియఁజెప్పుము. గజేంద్రమోక్షణరూప మగుకథ మిక్కిలి పవిత్రమైనది.సకల కథలలో నది మిక్కిలిపుణ్యదాయక మయినది. అది హరిసత్కథలతో నిండియున్న దగుటచే శుభావహ

మైనదని చెప్పవచ్చును. అట్టిదానిని మాకుఁ దప్పక వినిపింపుము.” అని యిట్లు ప్రాయోపవిష్టుం డయినరాజు శుకు నడుగఁగా నమ్మహాయోగి మిక్కిలి సంతసించి బ్రాహ్మణులందఱును వినుచుండ నిట్లు చెప్పఁదొడంగె. ఇది ప్రథమాధ్యాయము.

గజేంద్రమోక్షణము ; త్రికూటవర్ణనము.

ఓరాజా! త్రికూట మనుపర్వతశ్రేష్ఠ మొకటిగలదు. అది క్షీరసాగరముచేఁ బరివృతమై, శోభావంతమై పదివేలయోజనములపొడవున నొప్పుచుండును. దానికి మూఁడుశృంగములు గలవు. అందొకటి వెండిది. రెండవది యినుపది. మూఁడవది పసిఁడిది. అది యాశృంగములకాంతులచే నాసముద్రనినిదిక్కులనుబ్రకాశింపఁజేయుచుండును. దానికిగైరికాదిధాతువులతోఁ దులఁదూఁగు మఱికొన్ని శృంగములుగూడఁ గలవు. అవిగూడ దశదిశలు భాసిలఁజేయుచుండును. మఱియునది పలువిధములగు లతలచేతను, వృక్షములచేతను, బొదరిండ్లచేతను విరాజిలుచుండు. అందు సెలయేళ్లు నిరర్గళముగాఁ బాఱి దాని నలుకెలంకులనుబ్రతిధ్వనింపఁజేయుచుండు. పయోనిధితరంగములుపొంగుచువచ్చి దాని పాదభూములఁ గడిగి నిర్మలములుగాఁ జేయుచుండు. అప్పర్వతరాజము మూలమున నున్నమరకతరత్నములు తమకాంతిసంతతులచే నాప్రాంతభూములను నల్లగాఁ జేయుచుండు. సిద్ధులు, చారణులు, గంధర్వులు, విద్యాధరులు, పన్నగులు, కిన్నరులు, నచ్చరలు, మొదలగుదేవతలంద ఱాకొండ చఱియలం దాడుకొనుచుందురు. ఆ కిన్నరాదులు గానములు

చేయ సాచవ్వళ్లకా కొండగుహలు ప్రతిధ్వనులిచ్చుచుండె; ఆ ప్రతిధ్వనులచ్చటిసింహములువిని ప్రతిగర్జనచేయుచుండు. ఆగిరి రాజము పలువిధము లగునడవిజంతువులకు నిలయము లయిన లోయలచేఁ దనరారుచుండు. అందుఁ జిత్రము లగుతరువులకుఁ దావులయిన దేవోద్యానములు గలవు. మధురముగా ధ్వని చేయు పక్షులు పెక్కు లందు విహరించుచుండు. నిర్మలములగు జలములు గల సరస్సులును నదులును రత్నము లనెడి యిసుక గల తీరములచేతను, దేవస్త్రీలు జలకమాడుటవలనఁ గలిగిన పరిమళముచేతను, వెలయుచుండు. పరిమళములను జలాణువు లను వహించి మలయమారుత మచ్చటఁ బ్రసరించుచుండు. ఆపర్వతపులోయలో ఋతుమంత మనెడివరుణుని యుద్యాన వనము గలదు. అది సురస్త్రీలకుఁ గ్రీడాస్థానము. అందు పారి జాతములును, పాటలములును, నశోకములును, సంపెంగలు, మామిళ్లును, దియ్యమామిళ్లును, ద్రాక్షలును, బనసలును, బోఁకలును, నారికేళములును, ఖర్జూరములును, జామచెట్లును, నిప్పమ్రాఁకులును, దాళ్లును, మద్దిచెట్లును, జీఁకటిమ్రాఁకులును, వేఁగిసలును, దెల్లమద్దులును, నుదుంబరములును, వటవృక్షము లును, మోదుగులును, జందనములును, వేఁపచెట్లును, గాంచన ములును, సరళములు, దేవదారులును, ననఁటులును, నేరేళ్లును, రేఁగులును, నుసిరికలును, మారేళ్లును, వెలఁగలును, నిమ్మలును, జీడిచెట్లును, సంతతమును పుష్పఫలసంతతులతో నలరుచుఁ జూ చువారి మనంబుల రంజిల్లఁజేయుచుండును. అందలి తటాకము లందు బంగారుకమలములును, తెల్లనివియు, నల్లనివియు, నెఱ్ఱ నివియు నగుకలువలును, దమ్మశోభలచేఁగనులపండువులొనర్చు

చుండును. అందుమదించినతుమ్మెదలును, మధురస్వరములుగల పక్షులును విహరించుచుండు. ఇంతియకాక యాసరస్సులందు హంసలును, గారండవములును, జక్రవాకములును, బెగ్గురు పక్షులును, నీటికోళ్లును, నందముగాఁగూయుచుఁ జెవులపండువు లొనరించు. మత్స్యములయొుదాఁబేళ్లయుసంచారములవలనఁ గదలిన పద్మముల పరాగము రాలి యా సరోజలమును గప్పి యుండు. మఱియు నా యుద్యానము కడిమిచెట్లకును, బొగడ చెట్లకును, మల్లెతీవియలకును, గోరంటలకును, నశోకములకును, చిరిసెనలకును, గిరిమల్లికలకును, మెట్టతామరలకును, నాగకేస రములకును, సురపొన్నలకును, బెక్కేల? నానావిధవృక్షముల కును నిలయమై విరాజిలుచుండు. ఆ త్రికూటమునకు సమీప ముననుండు కాననమున నాఁడేనుఁగుమొత్తములతోఁ గూడి యొుక కరిరాజు నివసించుచుండె. అతఁడొకప్పుడు తన పరివార ముతో విహారార్థము వెలువడి ముండ్లపొదలను, వెదురుఁబొద లను, లతాగుల్మాదులను, వృక్షములను దొండముతో భంజించు చుండె. అతని యుద్ధతినిజూచి సింహములును, గజములును, బులులును, వెఱ్ఱియేనుఁగులును, లేళ్లును, ఖడ్గమృగములును, మహాసర్పములును, గవయములును, నల్లచాఱలు గలదుప్పు లును, శరభములును, జమరులును, దోఁడేళ్లును, వరాహము లును, గాఱుదున్నలును, నేఁదుఁబందులును, గోపుచ్ఛములును, నక్కలును, మర్కటములును, మొదలగు మృగములు మిక్కిలి భయముచెంది నానాముఖములఁ బర్విడఁజొచ్చెను. కానికుందే ళ్లుమొదలగుక్షుద్రజంతువులా కరిరాజునను గ్రహముపడసి భీతి వదలిచరింపకపోలేదు. ఆగజేంద్రుఁడాఁడేనుఁగులతోడను, బాల

గజములతోడను గూడికొనియిట్లు విచ్చలవిడి సంచరించుచుఁ దనగండమునందలి మదధారలచేఁ దుమ్మెదల కొదమలఁ దృప్తి నొందించుచు నా పర్వతమును దన యతిశయము చేఁ గంపింపఁ జేయుచునుండి బెట్టిదపు టెండచే సంతప్తుఁడై మిక్కిలి బడలి దప్పికొని జలమునిమిత్త మరయుచుండెను. ఆసమయమునఁ బద్మ పరాగమును జలకణములను వహించిన మలయమారుతము వీతెంచెను. ఆ కరిరాజు దాని ననుభవించి యీ సమీపమందే జలాశయముండునని నిశ్చయించి మదవివశములయిన నేత్రములుగలవాఁడయి, తన యూథము కొలిచి వచ్చుచుండ వేగముగా నాసరోవరమునుడాసెను. ఇట్లుడాసి యతఁడాజలాశయముంజొచ్చి బంగారుపద్మములపుప్పొడిచే గమగమ వాసించునదై యమృతతుల్యమై యున్న నిర్మలోదకములో మునిఁగి తన తుండాగ్రముచేసరోజలమునుగొనితనపైఁజల్లుకొనుచుఁదృప్తి తీఱ జలపానముఁ జేసెను. గృహస్థుఁడు సమస్తవస్తువులను సంపాదించి తెచ్చి దారసుతాదులను దనిపినట్లు గజరాజు తనతుండాగ్రముచే గ్రహింపఁబడిన జలబిందువులవలనఁ గరిపోతములను గరిణులను దానమాడించుచుఁ, ద్రావించుచు, బృంహితమును జేయుచు, సంతుష్టచిత్తుఁడై విహరింపఁ దొడఁగెను. కాని భగవన్మాయచే ముందువచ్చుచున్నయాపద నెఱుంగకపోయెను. అతఁడిట్లుజలక్రీడసలుపుచుండఁగాదైవచోదితమైనయొక పెద్దమొసలి కడువడిఁ జనుదెంచి కోపముతో గజేంద్రుని పాదముల నొడిసిపట్టెను. ఆ కరిరాజాకస్మికముగా సంభవించిన యీయాపదకుఁ బాలై తనపరాక్రమముచే నామొసలినుండి విడిపించుకొనవలెనని యత్నించెను; కాని లాభము లేకపోయెను.

ఆకరివరము, తనకంటె నధికబలముగలయా మొసలినిజబలము నంతయుఁ జూపుచుండఁ దా నెట్లు విడిపించుకొనఁ గలుగును? అందువలన దుఃఖమునంది యున్న తమపతిని గాంచి మిక్కిలి విచారించి కరేణువులునుదక్కినగజములునుసాయపడియతనిఁ దీరమును జేర్ప యత్నించెను; కాని సమర్థములు కాకపోయెను. ఆ గజయూథము చేయునదిలేక తీరమందుండి విచారము నొందుచుండెను. ఆతటాకములో బలవంతములగునాకరిమకర ములు హోరాహోరిని బోరాటము సల్పుచుండెను. గజేం ద్రుఁడు వెలుపటికి లాగుచుండెను. మకరి లోపటికి లాగుచుం డెను. ఆ రెండు నిట్లు పరస్పరమును బోరుసలుపుచుండ వేయి వత్సరములు గతించె. సమానబలము గలయా కరిమకరముల పరస్పరాకర్షణములఁ గాంచి దేవత లమితాశ్చర్యము నొంద సాగిరి. వేయివత్సరంబులు గడచు నప్పటికిఁ గాలముచేతను మొసలిచేతను నాకర్షింపఁబడిన గజరాజు నుత్సాహశక్తియు, దేహబలంబును, నింద్రియబలంబును గ్రమముగాఁ దఱుఁగఁ జొచ్చెను. ఆ మకరి జలజంతు వగుటచేతను, జలము తనకు బలకరమగుటచేతను, నది మిక్కిలి యుత్సాహముగల్గి, శరీర బలముచేతను, నింద్రియబలముచేతను నున్నతి చెందుచుండె. అంత గజేంద్రునకుఁ బ్రాణముమీఁది యాశపోయె. కావుననే యతఁడు మిక్కిలి వివశుఁడై తన్ను విడిపించుకొన నసమర్థుఁడై చిరకాలము విచారించి మనంబున నిట్లు తలంచెను. "అకటా! నాకు బంధువులగుగజము లార్తుఁ డయిననన్ను విడిపింపలేక పోయెను. నేను నంధులకు సమర్థుఁడనుగాను. ఇట్లుండ నాఁ డేనుఁగు లెట్లు విడిపింపఁగలవు. దైవము ప్రతికూలమై యీ

మొసలి యనుపాశముచే బంధించుచుండనది యెట్టివారికైనను విప్పఁ దరముకానిదే. కావున నేనిఁక నితరచింతవిడిచియాదైవమునే శరణుఁజొచ్చెదను. మృత్యువనుమహాసర్పమునకుఁజిక్కి భయపడుచున్నవాని నెవఁడు రక్షింప సమర్థుఁడో, యెవ్వనికామృత్యువు సైతము భయపడి పర్విడునో యా పరమేశ్వరుని శరణుఁ బొందెదను: అతనినే ధ్యానించెదను' అనెను. ఇది రెండవయధ్యాయము.

గజేంద్రుఁడు పరమేశ్వరుని ధ్యానించుట.

ఇట్లు గజరాజు నిశ్చయించుకొని మనస్సును నిశ్చలముగా హృదయమున నిల్పి పూర్వజన్మమున నేర్చుకొన్న యీశ్వరస్తోత్రము నిట్లు జపింప నారంభించెను. ఎవఁడు బ్రహ్మస్వరూపుఁడై చిదచిదాత్మక మగు లోకమునకు మొదటికారణమై బ్రహ్మాదులకుఁగూడ నధిపతి యై యొప్పునో యా పరమపురుషుని ధ్యానించెదను. ప్రళయమందుఁ జరాచర మగు ప్రపంచ మెవనియందు లీనమైయుండునో, సూక్ష్మములగు చిదచిత్తులతోఁ గూడిన యెవనివలన స్థూలరూప మగువిశ్వ ముదయించెనో, యెవనిచే లోకము సృజింపఁబడి పాలితమగుచున్నదో, యెవఁడు జీవునికంటెను బ్రకృతికంటెను బరుఁడో, యెవఁడు తనకధీన మగుసత్త్వాదులు గలవాఁడో, యాపరమేశ్వరుని శరణుసొచ్చెదను. ఎవఁ డెప్పుడును సంకోచమునొందని జ్ఞానముగలవాఁడై తనసంకల్పవశమునఁదనయందే యొకప్పుడు ప్రకాశించి మఱియొకతఱిఁ దిరోహితమైయుండుటచేఁ గారణావస్థల రెండింటినిఁబొందు ప్రపంచమును జూచుచున్నాఁడో,

యెవఁడు సర్వమును దెలిసినవాఁడో, యెవఁడు ప్రకృతిపురుషుల కంటెఁ బరుఁడో, యా పరదేవత నన్నురక్షించుఁగాక. కాలవశమున సకలమునకు హేతువులగుపృథివ్యాదితత్త్వములును వానివలనఁ గల్గినలోకములును, వానిని బాలించెడి బ్రహ్మాదులును, నశింపఁగా, నిరతిశయసూక్ష్మదశను బొందినతమస్సును నియమించి యెవఁడు ప్రకాశించునో యాభగవంతుఁడు నన్నుఁ బ్రోచుఁగాక. కంటికిఁ గానరాని వస్తువులనుగూడఁ జూడఁజాలిన దేవతలును, యోగులును, దేనిని దెలిసికొనలేరో, పలువేషములను బలునామములనుదాల్చి వర్తించునర్తకునిస్వరూపమువలెఁ బెక్కులవతారములను బెక్కునామములను ధరించి వర్తించుటచే నేది దురవగాహమైయుండునో, యాపరమేశ్వరుని స్వరూపమును మావంటి స్వల్పజంతువు లెట్లు తెలిసికోఁగలవు? నిత్య సుఖస్వరూపమగు నెవని స్వరూపమును బ్రత్యక్షము చేసికొనుటకు సకలసంగములను వదలి సాధువులుసకలభూతములకు హితులై యడవులకేఁగి దుష్కరమగుతపమును జేయుచున్నారో యాయీశ్వరుఁడునాకుదిక్కగుఁగాక. ఎవఁడు తనకుఁగర్మాధీనములగుజన్మములుగాని, కర్మములుగాని, నామరూపములుగాని, ప్రాకృతగుణములుగాని, వికారములుగాని లేకపోయినను లోకమునధర్మముస్థాపించుటకును, సాధువులరక్షించుటకును, దుష్టుల శిక్షించుటకు నప్పుడప్పుడు నిజసంకల్పముచేత నేవానినవలంబించునో, యాపరమేశ్వరుఁడునాకుదిక్కగుఁగాక. బ్రహ్మాదులకు సైత మీశ్వరుఁడును, లెక్కలేని శక్తులు గలవాఁడును, గర్మాయత్తమగుశరీరాదులు లేనివాఁడును, నాశ్చర్యమునుగొలుపుజగద్వ్యాపారాదులుగలవాఁడును, లీలకై

పెక్కురూపములఁ దాల్చువాఁడు నగు పరబ్రహ్మమునకు నమస్కారములు. తనంతఁ దానే ప్రకాశించుచు, సర్వమునకు సాక్షియై ముల్లోకములందును నంతరాత్మరూపమునఁ బ్రవేశించి నియమించుచు, మఱి వాక్కుల కందక వర్తించు నీశ్వరునకు వందనము లాచరించెదను. వేఱు ప్రయోజనములేని నివృత్తిధర్మమును జేకొనుపండితులకుమాత్రమే పొందఁ దగినవాఁడై, మోక్షమున కధిపతియై, జ్ఞానానందములే స్వరూపముగాఁ గల భగవంతునకు నమస్కారములు. సాధుజనులకుఁ బ్రసన్నుఁడును, పాపులకు భయంకరుఁడును సంసారులకుఁ గానరానివాఁడును, సత్త్వాదిగుణముల కాధారుఁడును, నీచగుణములు లేనివాఁడును, వైషమ్యములేక జ్ఞానస్వరూపుఁడై పరఁగువాఁడు నగుమహాత్మునకు నమస్కరించెదను. జీవుఁడే శరీరముగాఁ గలవాఁడై సర్వభూతముల కధిపతియై సర్వమును జూచుచు, నంతరాత్మరూపమున సమస్తమును నియమించుచుఁ గారణాంతరము లేనివాఁడై సకలమునకుఁ దానే కారణభూతుఁడై యొప్పు పరమపురుషునకు నతు లొనర్చెద. ఎవఁ డింద్రియములను, శబ్దాదివిషయములను, నేకకాలమున జూచువాఁడో, యెవఁడు ధర్మముల నిలుకడకు హేతువై నీడవలె నొకమాఱయిన నెడఁబాసియుండని మాయచే సూచింపఁబడునో, యెవఁడు స్వయంప్రకాశుఁడో, సకలకారకములచే సాధ్యములగుపదార్థములే శరీరముగాఁ గల్గి యెవఁడు కారకాంతరముచే సాధ్యుఁడు కాఁడో, యెవఁడు మన్ను మొదలగుపదార్థములవలె స్వరూపముచే మార్పు చెందఁడో, పాంచరాత్రాదులగు నాగమములకును వేదములకు నెవఁడు నదులకు సముద్రమువలె గమ్య

స్థానమో, యెవఁడెల్లరకునుముఖ్యముగాఁబొందదగినవాఁడో, యెవ్వఁడు మోక్షమునకు హేతువో, యా పరంధామునకు నమస్కరించెదను. ఎవఁడు ప్రకృతి యనునరణియందు గుప్తముగానున్న జీవుఁ డనెడియగ్నిని ప్రళయకాలమునఁ దనయందు లయము గావించుకొనునో, జీవప్రకృతులును క్షోభఁజెందిన కాలమున నెవని సంకల్పము సృష్టి కభిముఖమై యుండునో, మోక్షము సిద్ధించినపిమ్మట శాస్త్రత్యాగము చేయువారి కెవఁడు స్వయముగాఁ బ్రకాశించునో, వానికి నమస్కరించెద. భక్తిగల నావంటి పశువుల కర్మబంధముల ఛేదించువాఁ డెవఁడో, ప్రకృతి కధీనుఁడు కాక దయాసముద్రుఁడై శబ్దాదివిషయములకు విముఖుఁడై యుండువాఁ డెవఁడో, తనకంశభూతుఁడై సకల యోగుల మనస్సునందును బ్రతీతుఁ డయినజీవునకంతరాత్మ రూపమున గోచరుఁ డగువాఁడెవఁడో, యా పరమాత్మకు వందనములు. దేహమందును, గొడుకులందును, మిత్రులందును, గృహమందును, బంధువులందును నాసక్తులయినవారికిదుష్ప్రాపుఁడును, శబ్దాదివిషయసంగములను విడిచినవాఁడును, ముక్తలగువారి మనస్సులందువర్తించువాఁడును జ్ఞానస్వరూపుఁడును, సకలమును నియమించువాఁడును నగు నీశ్వరునకు నమస్కారములు. ధర్మము, అర్థము, కామము, మోక్షము నాఁబడు నాల్గు విధము లగుపురుషార్థముల గోరువారు నెవని భజించి యిష్టార్థములను బడయుచున్నారో, యెవఁడు కోరినకోర్కుల కంటె నధికముగా నిచ్చుచుఁ దుదకు ముక్తిగూడ నొసంగునో దయానిధి యగునా పరమేశ్వరుఁడు నాకు ముక్తినొసంగుఁగాక. ప్రయోజనాపేక్ష లేని భక్తులు నిరతిశయ మగుముక్తిని సైత

ము గోరక యెవని మంగళచరిత్రములను బాడుచు, దానివలన జనితమగు నానందసముద్రమునమునుకలిడి సుఖించుచు న్నారో యాభగవంతుఁడు నన్ను రక్షించుఁగాక. ఎవఁడు నియతుఁడై బ్రహ్మాదులకుఁగూడఁ బరుఁడై ప్రాకృతము లయిన నేత్రములకుఁ గానరాక, కేవలము భక్తియోగముచేతనే పొందఁదగినవాఁడై యింద్రియముల కతీతుఁడై మిక్కిలి సూక్ష్మరూపుఁడై యుపాయాంతరములచే సాధ్యుఁడుగాక వేల్పులకెల్ల మొదటివాఁడై లోకములందంతటను బూర్ణుఁడై యుండునో యా పరమేశ్వరుని నుతించెదను. ఏ మహాత్ముని కలలును, నంశములును, నంశాంశములును, నామభేదమును, రూపభేదమును బొంది బ్రహ్మాదిదేవతలును, జరాచరాత్మకము లగులోకములును, వేదములును నగుచున్నవియో యాపరబ్రహ్మము నాకు గతియగుఁగాక. అగ్నిహోత్రము మంటలును, సూర్యుని కిరణములును, మాటిమాటికి నిర్గమించి మగుడ నచ్చటనే లీనములగుచున్నట్లు, బుద్ధియు, మనస్సును, నింద్రియములును, దేవాదిశరీరసంఘములును, గుణపరిణామరూప మగుప్రపంచము నెవనియం దుద్భవించి లీనములగుచున్నవియో యాభగవంతుఁడు దేవతలలో నొకండునుగాఁడు, అసురుఁడునుగాఁడు; మనుష్యుఁడునుగాఁడు; పశుపక్ష్యాదులలో నేదియునుగాఁడు; స్త్రీయునుగాఁడు; పురుషుఁడునుగాఁడు; నపుంసకుఁడునుగాఁడు; ప్రాణియును గాఁడు. అతఁడు గుణరహితుఁడు, కర్మరహితుఁడు. అతఁడు జీవవర్గములలో నంతర్భూతుఁడు కాఁడు. అతఁడు కేవలమును సద్గుణముల కాశ్రయుఁడై యున్నవాఁడు. అతఁడు సమస్తమున కాధారుఁడు. అట్టిభగవంతుఁడు ముక్తికిఁ బ్రతికూలములగుచున నాకర్మజాలమును నిరసించుఁ

గాక. ఇఁక నేనెంతమాత్రమును జీవింపను. అహంకారమమ కారములతోఁ గూడిన యీగజజన్మమెట్టి పురుషార్థమును సంపాదింపలేదు. కావున నీ జన్మమును విడిచి మరలఁ బుట్టుకకు రానీని మోక్షముఁ గోరుచున్నాను. ఆత్మలోకము నావరించు కర్మమునకు మోక్షమును గోరుచున్న నేను, విశ్వమును సృజించినవాఁడును, విశ్వశరీరకుఁడును, విశ్వమునకు వేఱయినవాఁడును, సకలము నెఱింగినవాఁడును, విశ్వమున కంతరాత్మయై నియమించువాఁడును, కర్మాధీన మగుజన్మాదులు లేనివాఁడును, జ్ఞానాదిగుణముల కాలయమును, భక్తులకుఁ బొందఁదగినవాఁడు నగుపరమాత్మకు నతులొనర్చెద. ఉపాసనాత్మక మగుజ్ఞానముచే భగవద్దర్శనమునకు విరోధియగుకర్మజాలమును దహించిన యోగులు నిర్మలమనస్సునం దెవనిఁ జూచుచున్నారో నే నాపరమేశ్వరునిఁ జూడ శక్తిగలవాఁడను గానందున నతనికి శక్తికొలఁది నమస్కరించెదను. నిరంకుశ మగువ్యాపారముగలవాఁడై సృష్టిస్థితిలయము లనెడిశక్తిత్రయముతోఁ గూడి భక్తులఁ బాలించుచు నపారమగుశక్తిగలవాఁడై యింద్రియముల జయింపనివారిచేఁ దెలియఁబడని మార్గము గలపరమాత్మకు వందనములు. ఎవనిమాయ వలన సంచరించుచున్న దేహాత్మాభిమానముచే నేనాత్మస్వరూపమును దెలిసికోలేకున్నానో యూహింపఁ దరముకాని మహిమ గలయా భగవంతుని శరణుఁ జొచ్చెదను'' యని యిట్లు గజేంద్రుఁడు భక్తియుతుఁడై హేయగుణరహితమగు భగవత్స్వరూపమును నుతింప నా నుతియందుఁ దమచిహ్నములుగాని తమ నామములుగాని లేనందున బ్రహ్మశంకరుఁడు మొదలగువారతని రక్షింపరారైరి. గజరాజు వర్ణించ్చిన యసాధారణగుణములు

తనయందుండుటచేత నిఖిలస్వరూపుఁ డయినహరి వచ్చి ప్రత్యక్షమయ్యె. ఓరాజా! ఆశ్రీహరి కరిరాజు మకరిచేఁ బీడితుఁ డగుచున్నట్టు తెలిసికొని యతఁడొనర్చినస్తవమును వీనులవిందుగా విని ఛందోమయుఁ డయినగరుత్మంతు నెక్కి చక్రమును దాల్చి దేవతలు పరివేష్టించి నుతించుచుండ గజేంద్రుఁడున్నమడువును సమీపించెను. ఇట్లు సమీపింప మహాసత్త్వము గల మకరిచేఁ బీడితుఁ డయినగజరాజు గరుడు నధిరోహించి చక్రముదాల్చి యున్నహరి నాకసముపైఁ జూచి పద్మముతోఁ గూడిన తన తొండము నెత్తి 'ఓనారాయణా! ఓలోకగురూ! ఓభగవంతా!' యని యతి కష్టముతోఁ గేకలిడెను. అంత హరి యార్తుఁడైన కరిరాజును వీక్షించి దయాళుఁడై గరుత్మంతునుండి దిగి త్వరతో నతని చెంతకుఁ బోయి దేవతలు చూచుచుండఁ జక్రముచే మకరిశిరమును ఖండించి మడువునుండి యుద్ధరించి రక్షించెను. ఇది మూఁడవ యధ్యాయము.

—క్షీరసాగరమథనము; గజేంద్రుని పూర్వవృత్తాంతము.—

ఆ సమయమున దేవతలును, ఋషులును, గంధర్వులును, బ్రహ్మయు, శంకరుఁడు మొదలగువారు శ్రీహరియొనర్చినయద్భుతకర్మమును నుతించుచుఁ బుష్పవర్షమునుగురియించిరి. దేవతలు దేవదుందుభుల మ్రోయించిరి. గంధర్వులు నాట్యమునల్పుచుఁ బాడిరి. ఋషులును జారణులును సిద్ధులును బురుషోత్తముని స్తుతించిరి. ఓరాజా! ఆ మకరి హూహూనామకుఁ డగుగంధర్వుఁడు సుమా! అతఁడు దేవలముని శాపమువలన నీ మకరి రూపుఁ బాల్చెను; ప్రస్తుతమ్మున శాపవిముక్తుఁడై యెప్పటి

రూపమును బొంది పవిత్రకీర్తియు, నాశరహితుఁడు నగుహరికి నమస్కరించి కొనియాడఁదగిన భగవంతుని యశస్సును, గుణములను గానముచేసెను. ఆగానమునకు సంతసించి హరి యతని ననుగ్రహింప నా గంధర్వుఁడు మరల నతనికిఁ బ్రదక్షిణనమస్కారములు గావించి బ్రహ్మాదులు చూచుచుండఁగనే శాపవిముక్తుఁడై తనలోకమున కేఁగెను. ఆగజేంద్రుఁడు శ్రీహరికరస్పర్శమువలన నజ్ఞానబంధనమునుండివిముక్తుఁడై పచ్చనివస్త్రమును నాల్గుభుజములును గలభగవంతునితో సమ మగురూపమును బొందెను. ఓమహీశా! ఆకరిరాజు పూర్వజన్మమునఁ బాండ్యదేశాధిపతి; ద్రవిడరాజులలో నతఁడు శ్రేష్ఠుఁడు; ఇంద్రద్యుమ్నుఁడనునామముగలవాఁడు. అతఁడువిష్ణుభక్తిగలవాఁడై సంతతము హరిభజనముసల్పుచుండె. అతఁడొకప్పుడుమౌనియై చిత్తము నిశ్చలముగాఁ జేసికొని హరి నారాధించుచుండెను. ఆసమయమున విపులకీర్తి యగునగస్త్యుఁడు శిష్యగణములు గొల్చుచుండ నింద్రద్యుమ్ముని యాశ్రమమున కరుదెంచెను. అప్పుడు సమాధినిష్ఠుఁడై యుండుటచే నారాజేమియుమాటాడలేదు; పూజింపనులేదు; కూర్చుండుమననులేదు. అంతులకమ్ముని కోపించి, "అయారె! ఈయింద్రద్యుమ్నుఁడుదురాత్ముఁడు, బుద్ధిహీనుఁడు; ప్రస్తుతమున బ్రాహ్మణుల నవమానించినపాపాత్ముఁడు; ఏనుఁగువలె మత్తుఁడైతన్నునొరులను నెఱుంగనివాఁడు. కావున నికమీఁద వీఁడు గజమై వర్తించుఁగాక" యని శపించెను. ఇట్లు శపించి యగస్త్యుఁడు శిష్యులతోఁగూడ గదలిపోయెను. అనంతర మింద్రద్యుమ్నుఁడా శాపమును బ్రారబ్ధకర్మమునుగా నిశ్చయించి దాని ననుభవించి నశింపఁజేయవలెనని భావించి

పరమాత్మస్మరణమును నశింపఁజేయు గజత్వము నొందెను. అతఁడు గజరూపమున నున్నను బూర్వము విశేషముగాహరిని భజించియుండుటవలనఁ దత్ప్రభావముచేఁ దుదకుఁ బరమాత్మస్మృతి సంభవించినది. ఓరాజా! నారాయణుఁ డిట్లు గజరాజును విడిపించి యతఁడును బార్షదజనమునుసేవించుచుండ గంధర్వులును, సిద్ధులును, సురలును, తా నొనర్చిన యద్భుతకార్యముల నుతించుచుండ గరుడునిపైఁగూర్చుండి తనలోకమున కేఁగెను. ఓ మహీపాలా! హరి ప్రభావమును దెలియఁజేయు గజేంద్రమోక్షణకథను నీకోర్కెచొప్పున వివరించితిని. దీనిని విన్న జనులకు స్వర్గము గలుగును; యశస్సు లభించును; కలికల్మషము తొలంగును; దుస్స్వప్నములు రావు. ఈ గజేంద్రమోక్షణకథ యిట్టిది; కనుకనే ప్రాతఃకాలమున లేచి పరిశుద్ధులై దుస్స్వప్ననాశనమునిమిత్తము దీనినిఁ బఠించుచుందురు. ఈ చరిత్రమం దిట్టిమహిమ మున్న దని భగవంతుఁడే సంతుష్టచిత్తముతో సర్వభూతములును వినుచుండ గజేంద్రునితో నిట్లనియె. "ఓకరిరాజా! నన్నును, నిన్నును, నీసరోవరమును, నీకాననమును, నీ పర్వతగుహలను, నీవెదురుఁబొదలను, నిందున్న మందారాది వృక్షములను, నాకును, బ్రహ్మకును, శంకరునకును నిలయము లయిన యీ పర్వతశిఖరములను, నాకుఁ బ్రియమయిన క్షీరసాగరమును, బ్రకాశమానమైన యీ శ్వేతద్వీపమును, నా శ్రీవత్సమును, గౌస్తుభమును, వనమాలను, గౌమోదకి యనెడి గదను, జక్రమును, బాంచజన్యమును, బక్షినాయకుఁడయినగరుత్మంతుని, ననంతుని, నాకుఁ గలాభూతయై, యూహింపఁదరముకానంత సూక్ష్మరూపముగల్గియున్నాశ్రయించుకొనియున్న లక్ష్మి

దేవిని, బ్రహ్మను, నారదుని, రుద్రుని, ప్రహ్లాదుని, నేఁడాల్చిన మత్స్యకూర్మాదు లగునవతారములను, నాయవతారములచేఁ జేసిన పుణ్యచరిత్రములను; సూర్యునిఁ, జంద్రుని, వహ్నిని, ఓంకారమును, సత్యమును, బ్రకృతిని, భక్తిలక్షణ మగుధర్మమును, జంద్రునకును గశ్యపునకును భార్యలగుదక్షతనయలను, గంగను, సరస్వతిని, యమునను, నలకనందను, నైరావతమును, ధ్రువునిఁ, బుణ్యశ్లోకు లగునసప్తర్షులను, ధార్మికు లగుమానవులను, నుదయకాలమున లేచి సమాహితచిత్తులై యేజనులు స్మరింతురో, నాకు శరీరభూతులయినయాపుణ్యాత్ములందఱును సకలపాపములవలన విముక్తులై సుఖింతురు. ఎవరు ప్రాతఃకాలమున నీస్తోత్రముచే నన్ను నుతింతురో వారు మరణకాలమున నాయం దాసక్తులగుదురు'' అనిపలికి హరి పాంచజన్యము నూఁది బ్రహ్మాదులను సంతసింపఁజేసి గరుడు నధిష్ఠించె. కావున నీచరిత్రమం దెంతయో ప్రభావము గలదని నమ్ముఁడు. ఇది నాల్గవ యధ్యాయము.

—దుర్వాసుశాపముచే సంపదతఱఁగి దేవతలు హరిని స్తుతించుట.—

ఓ రాజా! పాపహరమైన గజేంద్రమోక్షణకథను నీకుఁ జెప్పితిని. ఇఁక రైవత మన్వంతరమును జెప్పెదను. తామసుని సోదరుఁ డయినరైవతుఁ డైదవమనువయ్యె. అర్జునుఁడు, బలి మొదలగువారు మనుపుత్త్రులు. విభువనువాఁ డింద్రుఁడయ్యె. భూతదయుఁడు మొదలగువారు దేవతలయిరి. హిరణ్యరోముఁడు మొదలగువారు సప్తర్షులైరి. శుభ్రుఁ డనువానికి వికుంఠయనుభార్యయందు నారాయణుఁడు వైకుంఠుఁ డనునామముతో నవత

రించె. సురశ్రేష్ఠులు వైకుంఠులను నామముతో నుద్భవించిరి. అప్పుడు వైకుంఠుఁడు తన ప్రియురాలైన లక్ష్మీదేవికిఁ బ్రియము సేయ నెంచి యామెకోర్కెచొప్పునఁజక్రవాళపర్వతముసుపరి భాగమునందు వైకుంఠనగరమును గట్టించె. అది సకలలోక జనులచేతను గొనియాడఁబడుచున్నది. ఆపరమేశ్వరుని ప్రభావ మును గుణములను నింతకుఁ బూర్వమే కొంతవఱకు వర్ణించి తిని. భూమి రేణువులనైనఁ బూర్తిగా లెక్కింపఁగలము; కాని యాభగవంతుని గుణముల లెక్కింపఁజాలము. చాక్షుషుఁడను వాఁడాఱవమను వయ్యె. పురువు, పురుషుఁడు, సుద్యుమ్నుఁడు మొదలగువారు మనుపుత్త్రులు. మంత్రద్రుముఁడనువాఁడింద్రుఁ డయ్యె. ఆప్యాదులు దేవగణములైరి. హవిష్మంతుఁడు వీరకుఁడు మొదలగువారు సప్తర్షులైరి. అప్పుడు భగవంతుఁడు వైరాజు నకు సంభూతి యనుభార్యయందు నిజాంశముచే నుద్భవించి యజితుఁ డనునామమును దాల్చె. అతఁడు క్షీరసాగరము మథించి యమృతమును సాధించి దేవతలకిచ్చెను. మఱియుఁ గూర్మరూపము దాల్చి సముద్రమున మునుఁగుచున్న మందర పర్వతమును మోచెను' అని చెప్పుచున్న శుకుంగాంచి రాజిట్లని యె. ''ఓమునీంద్రా! భగవంతుఁడు క్షీరసాగరము నెందులకు మథించెను? కూర్మరూపమునుదాల్చి యెవరికొఱకే హేతువుచే మందరపర్వతము మోచె? దేవత లమృతము నెట్లు పొందిరి? సముద్రమథనమువలన నమృతమే కాక మఱియు నేయేవస్తువు లుదయించినవి? అత్యద్భుతములైన భగవచ్చేష్టలను వర్ణిం చెడి భగవన్మహిమము నెంతవిన్నను జిరకాలము తాపత్ర యముచేఁ బీడితమగునాచిత్తము తృప్తిచెందకున్నది'' అని

యడిగిన నరేంద్రుని ప్రశ్నములను మిక్కిలి సన్నుతించిశుకుఁగు హరిప్రభావము నిట్లు చెప్పఁదొడంగె. ఓ రాజా! పూర్వము దేవాసురులకు ఘోరయుద్ధము సంభవించె. అందు రాక్షసులు వాఁడియైనయాయుధములను దాల్చి దేవతలను బీడించి కూల వైచిరి. దేవతలలోఁ బెక్కండ్రు నిర్జీవులైరి. పూర్వమొకప్పుడు దేవేంద్రుఁ డైరావతము నెక్కి పోవుచుండఁజూచి దుర్వాసుఁడు పుష్పమాల నొకదాని నిచ్చె. ఇంద్రుఁడు దాని గౌరవముతోఁ దీసికొని స్వీకరింపక యైరావతము కుంభమునకుఁ జుట్టె. అది పాదముచేఁ ద్రొక్కి చూర్ణము గావించె. అదిచూచి కోపించి "నీవు మూఁడులోకములతోఁగూడ శోభాహీనుఁడ వగుదువు గాక" యని శపించె. పై రెండుకారణములవలనను ముల్లోకములును శోభ దఱిఁగియుండె. యాగాదిక్రియలుతొంటివలె వానికి శోభను గల్గింపలేవయ్యె. ఇంద్రాది దేవతలప్పుడుకూడికొనిలోకములకు శోభను గల్గించుటకును, యుద్ధమునఁబడిన దేవతలను బ్రదికించుటకును దగినయుపాయమునుగూర్చి పలు తెఱంగుల నాలోచించిరి; కాని నిశ్చయింపలేకపోయిరి. అంత నింద్రాదులందఱును మేరుశిఖరముననున్న బ్రహ్మసభకుఁబోయినమస్కరించి యతనికి విన్నవించుకొనిరి. అంత బ్రహ్మ, కాంతిహీనులై బలముఁ దొలంగియున్న యింద్రాది దిక్పాలురను, మంగళహీనములగు మూఁడులోకములను, తేజముతోను బలముతోను గూడిన దైత్యులను జూచి మిక్కిలివిచారించి సమాహిత చిత్తముతోఁ బరమపురుషుని ధ్యానించి వికసితముఖుఁడై యింద్రాదులఁ గాంచి యిట్లనియె. "ఓ సురలారా! నేను, రుద్రుఁడు, మీరు, దైత్యులు, మనుష్యులు, పశుపక్ష్యాదులు, చెట్లు, స్వేదజ

ములు మొదలగుమనమందఱము నెవనియంశాంశముల లేశము లచేఁబొడమితిమో యాపరమపురుషునిశరణుఁజొత్తము. ఆలోచింప నతనికి వధ్యులు లేరు; రక్షింపఁదగినవారును లేరు; అందఱును సమానులే. అతనికిఁగొంద ఱుపేక్షింపఁదగినవారనియు, గొంద ఱాదరింపఁదగినవారనియు నేర్పాటు లేదు. అయినప్పటికి నతఁడులోకమునకుసృష్టిస్థితిలయాదులుగల్గింపనొక్కొకకాలమందు సత్త్వాదిగుణముల మూఁడింటిని స్వీకరించుచుండును. ఆమూఁడింటిలోను సత్త్వమును దాల్చి శ్రీహరి భూతములఁబరిపాలించుచుండు. సత్త్వగుణప్రధానుఁ డగుహరి రక్షకుఁడై యుండుటచే సత్త్వప్రధాను లగుదేవతలకుఁ దప్పక జయము గల్గు. కావున మనము వేగముగా నరిగి యతని నీడఁ జేరుదము. చేరినచో నతఁడు మనలఁ జేరఁదీసి సుఖింపఁజేయు. అతఁడు దేవతలందుఁ బ్రేమగలవాఁడై యుండుటచే మనకార్యము తప్పక నెఱవేఱును" అని యిట్లు పలికి బ్రహ్మ దేవతలు గొల్చి వచ్చుచుండఁ దమస్సుకంటెఁ బరమైన యజితుని నిలయమునకుఁబోయి యెట్టివారికిని గానరాని స్వరూపముగలవాఁడును, నింతకుఁబూర్వమే యజితుఁడను నవతారము దాల్చియున్నవాఁడును నగుపరమేశ్వరునకు నమస్కరించె. అనంతరము బ్రహ్మాదులు సమాహితచిత్తులై యింద్రియముల జయించి యుపనిషద్వాక్యములచే నజితు నిట్లునుతింప నారంభించిరి. "ఓ దేవా! నీవు సకలదేవతలలో నుత్తముఁడవు. నీకు సమానుఁడుగాని నీకంటె నధికుఁడుగాని లోకమున లేఁడు. నీవు మనస్సునకును, వాక్కులకు నందనివాఁడవు. ఒకప్పుడు యోగులమనసునకు నీవు గోచరుఁడవయ్యును నింత శక్తిగలవాఁడ వని నిర్ణ

యింప నశక్యుఁడవు, నీమహిమము ఊహింపఁ దరముగానిది. నీకుఁ గర్మాధీనమగుప్రాకృతశరీరము లేదు. మావంటివారి హృదయకుహరములందు శయనించువాఁడవు. జీవుఁ డట్లు శయనించువాఁడైనను, నీవలె నుపాదానకారణము కాఁడు. నీకుఁ బ్రకృతికింబోలె మార్పులులేవు. జీవుని స్వభావమువలె నీ స్వభావము మాఱదు. నీ వనంతశక్తులు గలవాఁడవు. నీవు ప్రాణములను, మనస్సును, బుద్ధిని, జీవాత్మలను, సాక్షాత్కరించుకొనువాఁడవు. ఓ యీశా! నీవు శబ్దాదివిషయములను, వానిని గ్రహించు శ్రోత్రాదీంద్రియములను, బ్రకాశింపఁజేయువాఁడవు. నీకు జాగ్రదాద్యవస్థలు లేవు. కర్మాధీన మగుశరీరము నీకు లేదు. అజ్ఞానముగాని మిశ్రజ్ఞానముగాని నీకుసంభవింపవు. నీవాకసమువలె నన్నిచోట్లనువ్యాపించియున్నవాఁడవు. జ్ఞానాదులగు నాఱుగుణములచేతను నిండినవాఁడవు. అట్టినిన్ను శరణుఁబొందెదము. ఓ పరమేశా! సంసార మొక చక్రము వంటిది. అది మనోవ్యాపారమువలనఁ గల్గుచున్నది. అది నీ మాయచేఁ ద్రిప్పఁబడుచున్నది. కర్మేంద్రియములును జ్ఞానేంద్రియములునుబంచప్రాణములు నాఁబడుపదునేనంచులుగలది. అది యెప్పుడు శీఘ్రముగాఁ దిరుగుచుండును. దానికి సత్త్వము రజముతమమునాఁబడుమూఁడునాభులుగలవు. భూమి, జలము, వహ్ని, వాయువు, గగనము, మనస్సు, బుద్ధి, యహంకారము న నెడి యెనిమిది నేములచే నది యొప్పుచుండును. అది మెఱపు వలె మిక్కిలి చంచలమైనది. ఆమనోమయచక్రమున కేవఁ డాధారమో యట్టిపరమాత్మ వగునిన్ను శరణుసొచ్చెదము. ఏది కేవలము శుద్ధసత్త్వమయమై, ప్రకృతిమండలమునకుఁబరమై

సంసారులకుఁ గానరానిదై రాగాదిదోషములు లేనిదయి దరిలేనిదై వెలయుచున్నదో, దేనిని బండితులు యోగమార్గముచే నుపాసించుచున్నారో, యాపరమపదము నధిష్ఠించియున్ననీ పాదపద్మముల నాశ్రయించెదము. మావంటివారెవనిమాయ నతిక్రమింపలేరో, యెవనిమాయచే మోహితులై మావంటివారు సకలభూతములందంతరాత్మరూపమున వెలయుచుఁబరమపురుషార్థమై యున్న యెవని నెఱుంగఁజాలరో, భూతములందు వర్తించుచున్నను నెవనికిఁ బ్రకృతిపురుషగతము లగుదోషములంటవో, యెవఁడు దేవతలకుఁగూడ దేవుఁడో, యట్టిపరమాత్మకు నమస్కారము లొనర్చెదము. ఓ పరమేశా! నీకుఁ బ్రియశరీరమైన సత్త్వగుణము చేసృజింపఁబడి దేవతలమును, ఋషులము నగు మే మేదురూహమగు నీచేష్టలను దెలిసికొనలేనప్పుడు కేవలము రజస్తమోగుణములచే సృజింపఁబడు రాక్షసాదు లెట్లు దెలిసికోనఁగలరు? జరాయుజము లనియు, నండజములనియు, స్వేదజము లనియు, నుద్భిజ్జము లనియుఁబిలువఁబడు నాల్గువిధములగు భూతవర్గములకును దావైన యీ భూమి నిజసృష్టయై యెవనికిఁ బాదము లగుచున్నదో యా పరమపురుషుఁడా స్వతంత్రుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. మూఁడులోకములును, దల్లోకములవారును, లోకపాలురును, దేనివలన నుద్భవించి జీవించుచున్నారో, వర్ధిల్లుచున్నారో యాజలమే రేతస్సుగాఁగల్గి బ్రహ్మశబ్దవాచ్యుఁ డయినమహావిభూతి మాకుఁ బ్రసన్నుఁడగుఁ గాక. దేవతల కన్నమును, బలము నాయువును నొసంగుచు, వృక్షములకును, బ్రజలకును వృద్ధిగల్గించు చంద్రుఁ డెవనికి మనస్సని చెప్పుచున్నారో యావిరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ

ప్రసన్నుఁడగుఁగాక. ఇంద్రాది దేవతలకుఁ గ్రమముగా హవిర్భాగములనర్పించుచు, వేదపూర్వభాగమునఁ జెప్పఁబడిన యాగాదులకొఱకు జన్మించి సకలదేహులలోపలను వర్తించుచు నందున్న సప్తధాతువుల నభివర్ధించుచున్న యగ్ని, యెవనికి ముఖమగుచున్నదో యావిరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. అర్చిరాదిమార్గభూతుఁడైన వేదమయుఁడై బ్రహ్మోపాసనమునకు స్థానమై, ముక్తికి ద్వారమై, మోక్షమును సాధించు పుణ్యముల నొనర్పఁదగినవాఁ డగుటచే ముక్తిసాధనుఁడై, యుదయముచేతను, నస్తమయముచేతను నాయువును క్షీణింపఁ జేయువాఁ డగుటచే మృత్యువై పరఁగు సూర్యుఁ డెవనికి నేత్రమగుచున్నాఁడో యావిరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁడగుగాక. సకలచరాచరములకును, మనోబలమును, దేహబలమును నింద్రియబలమును, గల్గించుచుఁ బంచవిధము లగువృత్తులతోఁ గూడినవాయువును బుద్ధ్యాదుల కధిష్ఠాతృ దేవతలమగు మేము, సార్వభౌముని భృత్యులుంబోలె, ననుసరించుచుందుము. అట్టి వాయు వెవని ప్రాణమువలన నుద్భూతమైనదో యావిరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁడగుఁగాక. ఎవని శ్రోత్రమువలన దిక్కులుదయించినవో, దేహగతము లగురంధ్రము లెవని హృదయమువలన సంభవించెనో, కర్మేంద్రియములకును, జ్ఞానేంద్రియములకును, మనస్సునకును, బంచప్రాణములకును, శరీరమునకును, నాశ్రయమైన యాకాశ మెవని నాభివలనఁ బుట్టెనో, యావిరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. ఎవని బలమువలన నింద్రుఁడును, బ్రసాదమువలన దేవతలును, గోపమువలన రుద్రుఁడును, సంతోషమువలన బ్రహ్మయు, శరీరగతరంధ్రములవ

లనఛందస్సులును ఋషులును, గుహ్యేంద్రియమువలనఁ బ్రజాపతియు సంభవించిరో, యాపరబ్రహ్మముమాకుఁ బ్రసన్న మగుఁ గాక. ఎవనివక్షస్స్థలమువలనసంపదయు, నీడవలనఁబితరులును, స్తనమువలన ధర్మంబును, బృష్ఠభాగమువలన నధర్మంబును, శిరస్సువలన నాకసమును, నవ్వువలన నచ్చరలును నుదయించిరో యావిరాట్టు మాకుఁ బ్రసన్నుఁడగుఁగాక. బ్రాహ్మణకులంబును, నింద్రియాతీతము లగుపదార్థములను దెలుపు వేదంబును, నెవనిముఖమువలన నుదయించినవో, క్షత్త్రకులంబును బలంబు నెవని బాహువులవలనఁ గల్గినవో, వైశ్యకులమును, నైపుణ్యము నెవనితొడలవలనఁ బుట్టెనో, శూద్రకులమును శుశ్రూషావృత్తియు నెవనిపాదములవలన జనించెనో యా విరాట్పురుషుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. ఎవని క్రిందిపెదవివలన లోభము, మీఁదిపెదవివలనఁ బ్రీతియు, నాసికవలనఁగాంతియుఁ దాఁకుడువలనఁబశువులకుహితమగు కామము, కనుబొమలవలన మృత్యువు, కనుఱెప్పలవలనఁ గాలమునుసంభవించెనో యా మహాపురుషుఁడు మాకుఁబ్రసన్నుఁడగుఁగాక. పంచమహాభూతములును, గాలమును, బుణ్యపాపకర్మములును, సత్త్వాదిగుణములును, బ్రహ్మాండమును, దానియం దున్న కార్యవర్గమును, నేమహాత్ముని సంకల్పమువలనఁగల్గుచున్నట్లు చెప్పుచున్నారో, ఎవ్వనిస్వరూపము చేతనాచేతనములతో సజాతీయ మయినట్లు లూహింపఁ దరముకానిదో, యేది కేవలము పండితులకు మాత్రమే తెలియఁదగినదో యాభగవంతుఁడుమాకుఁబ్రసన్నుఁ డగుఁగాక. ఎవఁడు స్వతంత్త్రమై హద్దులేనిదై యున్న యానందమునుసంతతమనుభవించుటచే సమస్తవాంఛితములను బొందిన

వాఁడో, మాయాగుణములకు లోఁబడని స్వాభావసిద్ధమైన యైశ్వర్యము గలవాఁడెవఁడో, యాపరమేశ్వరునకు నమస్కారములు. ఉక్తవిధము లగు నసాధారణగుణములు గల్గిన యో దేవా! నీదివ్యమంగళవిగ్రహమును జూడఁదలంపు గల నీభక్తుల మగు మా కన్నులకు మందహాససుందర మగు నీ ముఖపద్మము విందుగొల్పుఁగాక. ఓ పరమపురుషా! ధర్మము వినాశోన్ముఖమయినకాలములందు స్వేచ్ఛచేతనే పెక్కు లవతారంబులు దాల్చి మానిమిత్తము దుష్కరము లగు కార్యముల నొనర్చుచున్నావు. అట్టినీకు నీరూపము చూపుట యేపాటిదుర్ఘట కార్యము? ఇప్పుడు నన్ను స్తుతించినంతమాత్రమున నారూపము నెట్లు చూపుదు నని యడుగుదేని చెప్పెదము వినుము. మావంటి వారందఱును దమకుఁ బ్రియములయిన విషయలాభములకొఱకుఁ బ్రయత్నించి యనేకవిధము లగు దుఃఖములను జెందుచు నధికకష్టము స్వల్పసుఖము గలపనుల నాచరించుచున్నారు. అవి యన్నియు నీ కర్పింపఁబడినచో వ్యర్థములు కావు. ధర్మవిరుద్ధమైనను లౌకికవిషయమైనను గర్మకలాపము నీయందుంచిన నది విఫలము కాదు. నీవాత్మకు నిరతిశయప్రియుఁడవై యుండ నట్టి నీ కర్పితమైనది నిష్ఫలమెట్లగును? మఱియు స్వల్పకర్మ మయినను నీ కర్పితమయినది యనంతఫలము గల్గించు. కావున మాయొనరించిన స్తుతి స్వల్పమయినను నీసుందరరూపమును జూప సమర్థమయినదే. చెట్టు మొదట నీరుపోసినచో నది తచ్ఛాఖోపశాఖల నన్నింటిని దృప్తిపొందించునట్లు నిఖిలదేవతలకును మూలమయిన నిన్నారాధించినచో నది యఖిలదేవతలను దనుపును; మఱియు సకలపురుషార్థములను సాధించును. ఓ దేవా! ప్రకృతి

పురుషులకార్యములతోఁ బోల్ప వలనుపడని యద్భుతకార్యములనొనర్చుచు, ననంతుఁడవై హేయగుణములు లేనివాఁడవై సత్త్వాదిగుణములకునియామకుఁడవై సత్త్వమునువర్ధించు కర్తమునకనుగుణముగాఁ బ్రవర్తించుచున్ననీకిప్పుడు నమస్కారములాచరించెదము. నిన్నుఁ బ్రసన్నునిఁగా, జేసికొనుటకింతకుఁ దప్ప వేఱొకయుపాయము లేదు.'' ఇది యైదవయధ్యాయము.

— {విష్ణువు ప్రత్యక్షమగుట; సముద్రమును మథింప మందరపర్వతమును గొనిపోవుట.} —

అనియిట్లు దేవతాగణములచే నుతింపఁబడిపరమేశ్వరుఁడు వేవురు సూర్యులతోఁ దుల్యమయినకాంతి గలవాఁడై వారికిఁ బ్రత్యక్షమయ్యె. అతని దేహకాంతిచే దేవతల కన్నులుమిఱుమిట్లుగొనుటంజేసి వారు తమ్మునుగాని భూమినిగాని, యాకసమునుగాని, దిక్కులనుగాని చూడలేకపోయిరి. అప్పుడు భగవంతుఁ డగు బ్రహ్మయు శంకరుండును నా పరమేశ్వరుని దేహమునుజూచిరి. ఆ యీశ్వరుని దేహ మింద్రనీలమణులవలె శ్యామలవర్ణము గలది. అతని కన్నులు దామరపూవులోపలి దళములవలె నెఱ్ఱనివై యుండె. అతఁడు దాల్చిన పట్టువస్త్రము తప్తకాంచనమువలెఁ బ్రకాశించుచుండె. అతని సకలావయవములును బ్రసన్నములై సుందరములై యుండె. అతని కనుబొమలు మిక్కిలి సుందరములై యుండె. మంచి రత్నములు దాపిన కిరీటము బాహుపురులు మొదలగు నలంకారముల నతఁడు దాల్చియుండె. కర్ణకుండలముల కాంతులచే నినుమడింపఁబడిన చెక్కిళ్లకాంతి యతని ముఖపద్మమున కమిత

సౌందర్యమును గూర్చుచుండె. అతఁడు బంగారు మొలత్రాటిని, గడియములను, ముత్యాలహారములను, నందెలను, గౌస్తుభరత్నమును, శ్రీదేవిని, వనమాలను దాల్చి వెలయుచుండె. చక్రము మొదలగు నతని యాయుధములు పురుషాకృతులను దాల్చి యతని సేవించుచుండె. అట్టిపరమేశ్వరునిఁజూచి బ్రహ్మరుద్రునితోడను, సకలసురులతోను సకలావయవములు భూమిని దాఁకునట్లుగా మ్రొక్కి పరమపురుషు లిట్లు నుతింపనారంభించె. 'ఓ దేవా! నీవు కర్మాధీనుఁడవు కాక యే సృష్టిస్థితిలయము లొనర్చుచున్నావు. సత్త్వాదు లగు ప్రకృతిగుణములకు శత్రువవు. నీవు దుఃఖరహిత మగునానందమునకు సముద్రునివంటి వాఁడవు. అణుస్వరూపుఁ డగుజీవునికంటెను సూక్ష్మతరుఁడవై యతనియం దంతరాత్మవై యొప్పుచున్నవాఁడవు. నీవు మహాప్రభావము గలవాఁడవు. ఊహింపఁ దరముకాని తేజస్సుగల వాఁడవు. ఇట్టి నీకు నమస్కారము లాచరించెదను. ఓ పురుషశ్రేష్ఠా! శ్రేయస్సును గోరువారీ నీరూపమును, వేదోక్తమును బాంచరాత్రాదులచే బోధితము నగుయోగముచే నారాధింతురు. ఈనీరూపమందు ముల్లోకములతోను గూడినమమ్మును జూచుచున్నాము. కావున విశ్వము నీకంటె వేఱయినదికాదని నిశ్చయింపవచ్చు. ఈవిశ్వము మొదటికాలమందును, మధ్యకాలమందును, నంత్యకాలమందును, స్వతంత్రుఁడవయిన నీయందే కానవచ్చుచున్నది. ఉపాదానకారణ మయిన మంటికంటె ఘటము వేఱు గానట్లుపాదాన కారణము లయిననీకంటె నీ జగంబు వేఱయినది గానేరదు. అట్లగుటంజేసి జగత్తునకు సంభవించుచున్న యాద్యవస్థయు, మధ్యమావస్థయు, నంతిమా

వస్థయు నీవేకాని వేఱుకాదు. అట్లు జగంబున కభిన్నుఁడ వయ్యుఁ బ్రకృతి విలక్షణుఁడైన జీవునికంటెను విలక్షణుఁడవై తద్గతదోషముల నందవు. ఓ దేవా! నిన్ను విడిచియుండ లేనిదై నీకు వశంగతయై యున్నమాయచే నీ జగము నిర్మించి యం దంతరాత్మరూపమునఁ బ్రవేశించితివి. అట్లు ప్రవేశించి గుణ పరిణామమందు స్థితమును జేతనాచేతనగతము లగునీచ గుణముల నొందక వర్తించు నిన్నుఁ బండితులు యోగపరిశుద్ధమైనమనస్సుచే సాక్షాత్కారము చేసికొందురు. మఱియు మథించి కట్టెలందుండు నగ్నిని దీసికొనుచున్నట్లును, బితికి గోవులందున్న పాలను గాంచువిధమునను, కృషిచేసి భూమియందు న్నయన్నమును సాధించు చందమునను, భూమిని త్రవ్వి జీవనభూత మగు జలమును జేకొన్నట్లును, విద్వాంసు లగుపురుషులు చేతనాచేతనము లగుపదార్థములందున్న నిన్ను యోగపరిశుద్ధమైనమనస్స నెడిసాధనమువలనఁ బొందుచున్నారు. ఓ లోకనాథా! ఓపద్మనాభా! నిరతిశయపురుషార్థ మగునీరూపమును మిక్కిలి చిర కాలమునుండి కోరుచున్నాము. మాపూర్వపుణ్యవశమున నేఁటి కది మాకుఁ బ్రత్యక్షమైనది. కార్చిచ్చుచేఁ బరితాపము చెందు గజములు గంగాజలమును బొంది సంతసించునట్లు నీయీ రూపమును బొంది సుఖించుచున్నాము. ఓ లోకనాథా! అట్టి నీవు మమ్ముఁ దయఁ జూచి దేని నపేక్షించి నీపాదమూలమును జేరితిమో యా ప్రయోజనమును మాకు సమకూర్పుము. విశ్వమునకు లోపటను వెలుపటను నిండియుండి సమస్తమును సాక్షాత్కరించుకొనెడి నీ కింతకంటె నేమని విన్నవింపఁగలము? నేనును, శంకరుఁడును, దేవాదులును, దక్షాది ప్రజాపతులును మొద

లగు మే మందఱమును నగ్నివలన విస్ఫులింగములవలె నీవలన వేఱయితిమి. అట్టి మేమాత్మసుఖమునే మెఱుఁగుదుము. కావున నీవే బ్రాహ్మణులకును, దేవతలకును, వేదములకును, సుఖము గల్గించునుపాయము నాలోచించి యుపదేశింపుము" అనియిట్లు బ్రహ్మాదులచేసన్నుతుఁడై పరమేశ్వరుఁడు వారిహృదయమును దెలిసికొని యింద్రియముల జయించి గోసిలికట్టి యెదుట నిల్చి యున్న బ్రహ్మాదులఁ గాంచి తా నొక్కఁడే సురలకార్యమును నెఱవేర్పఁ జాలినను సముద్రమథనాదులచే విహరింప నెంచి మేఘగర్జనమువలె గంభీర మగుస్వరముతో నిట్లనియె "ఓ విరించీ! ఓశంకరా! ఓ దేవతలారా! నావచనమును వినుఁడు. దానివలన మీకు శ్రేయస్సుగలుగును. మీకుఁ జా వెప్పటికిని సంభవింపదు. మీ రిప్పుడు వెంటనే పోయి మంచిమాటలాడి దైత్యులతోను దానవులతోను సంధిచేసికొనుఁడు. కాలవశమున వారు మీకు సఖులై యుండినచో మీ కభివృద్ధి తప్పక కలుగును. నెఱవేర్చుకొనవలసిన కార్య మున్నప్పుడు శత్రువులతో నైనను సంధి చేసికొనవలయు. అట్లు వారలతో సఖులై యుండియు మనస్సులలోఁ గ్రోధమును విడువక యహిమూషికముల వలె వధ్యఘాతుకభావముతో వర్తింపవలయును. అమృతమును సాధించుటకై మీరు శీఘ్రముగాఁ బ్రయత్నింపవలయును. ఆ యమృతమును ద్రావినవాఁడు మృత్యుగ్రస్తుఁడయ్యుఁ జావు లేనివాఁ డగును. అట్టి యమృతము మీ కున్నచో సమస్తము సమకూఱును. మీరు ముందుగా సమస్తములగుగుల్మములను, తృణములను, లతలను, ఔషధులను, క్షీరసంద్రములో వైచి మందరపర్వతమును గవ్వముగాఁ జేసి వాసుకిని ద్రాటినిగాఁ

జేసి నాసాయమును బడసి జాగరూకులై మథింపుఁడు. దైత్యులు కేవలము గష్టమును జెందుదురు. మీరు ఫల మనుభవింతురు. ఓ సురలారా! దైత్యులు దేనినిగోరుదురో దానికెల్ల మీరను మోదింపుఁడు. మంచిమాటలచేఁగార్యముసిద్ధించినట్లుకోపము చేతఁ గాదు. కావున మీ రిఁకఁ గోపము విడువవలయును. మీరు తరుచునపుడు ముందుగాఁ గాలకూటము పుట్టును. దానికి మీ రెంతమాత్రము భయపడకుఁడు. దానిని రుద్రుఁడు భక్షింపఁ గలఁడు. సముద్రమునం దుదయించినవస్తువులలోనొక దానికిని మీ రాశపడరాదు; అపేక్షింపఁగూడదు; ఒకప్పుడునుగోపింపఁ గూడదు'' అని యిట్లు బోధించి భగవంతుఁ డైన పురుషోత్త ముఁడా వారు చూచుచుండఁగానచ్చట నేయంతర్ధానము చెందె. అనంతరము బ్రహ్మయు శంకరుఁడును, భగవంతునకు నమస్క రించి తమతమ నిలయముల కరిగిరి. ఇంద్రాదిదేవతలు బలినిని సమీపించిరి. అంతఁ బుణ్యశ్లోకుఁ డైనబలి సంధి విగ్రహాదుల నెఱిఁగినవాఁడు కావున యుద్ధమును గోరక వినతులై వచ్చు చున్న దేవతలను జూచి చంప నుద్యుక్తులైన తనవారిని వారిం చెను. సకలమును జయించిసకలలోకసంపదలను వశముగావిం చుకొని దైత్యులచే రక్షితుఁడై సభామధ్యమున నాసీనుఁడై యున్న బలిని సమీపించి దేవతలలో వరిష్ఠుఁ డయినయింద్రుఁడు మృదుమధురము లైన వచనములతోఁ బురుషోత్తముఁడు చేసిన యుపదేశ ప్రకారముగాఁ దెలిపెను. ఆవచనము బలికి శంబరునకుఁ ద్రిపురాసురులకుఁ, దక్కిన దైత్యనాయకులకును హితముగాఁ దోఁచె. అంత దైత్యులును, సురలును, బరస్పర మును సమయ మేర్పఱుచుకొని సంధిచేసికొని యమృతము

నిమిత్తము మిక్కిలి ప్రయత్నముచేసిరి. అనంతరము దేవాసురులు మదాంధులై పరిఘలవంటి బాహువుల బలముచే మందర పర్వతమును పెల్లగించి సింహనాదములు చేయుచు దానిని సముద్రమును బొందింపఁ బ్రవృత్తులైరి. కాని కొంతదూర మేఁగునప్పటికి బలి యింద్రుఁడు మొదలగు వారందఱును వివశులై దానిమోయలేక మార్గమధ్యమున విడిచిపెట్టిరి. మిక్కిలి బరువు గలయాపర్వతము క్రిందఁబడునప్పుడు దేవాసురులు పెక్కండ్రు నుగ్గయిరి. అప్పుడు భగవంతుఁడు నలఁగిన యవయవములు గలవారై భగ్నమనోరథులై యున్న దేవదానవులను గాంచి యచ్చటికేఁగి గిరిక్రిందఁ బడి చచ్చినవారి నందఱను గడకంటిచూపులచేఁజూచి బ్రదికించె. భగవంతు ననుగ్రహమువలన వికలాంగు లగువారుగూడఁ బూర్ణాంగులై బాధారహితులైరి. అనంతరముపరమపురుషుఁడు వారందఱుఁజూచుచుండఁగా సులభముగా నాపర్వతము నొక్కచేతితో నెత్తి గరుడునిపై నుంచి సురాసురులు గొలువ సముద్రమును సమీపించి యాపక్షిరాజు మూఁపునుండి యాగిరిని దింపిపోవ నతని కనుజ్ఞయొసఁగె. అప్పుడు పక్షిరాజు శీఘ్రగమనమున నెగిరిపోయెను. ఇది యాఱవయధ్యాయము.

సముద్రమున హాలాహలాదులు జనించుట.

అనంతరమున దేవాసురులు వాసుకి చెంత కేఁగి "నీకమృతములోఁ బాలుపెట్టెద" మని చెప్పి యొప్పించి యతని నాపర్వతమునకుఁ జుట్టి సంతోషయుతులై యమృత మపేక్షించి సముద్రమును దరువ నారంభించిరి. ఓ రాజేంద్రా! శ్రీహరి

వాసుకిముఖము వైపు పట్టుకొనెను. దేవతలందఱు ప్రక్కనే పట్టుకొనిరి. ఆభగవంతుఁ డెందులకట్లు పట్టుకొనెనో యెఱుంగక రాక్షసులు, "మేము స్వాధ్యాయసంపన్నులము. శాస్త్రములఁ జదివినవారము. పుట్టువుచేతను, జేసిన కర్మకలాపముచేతను బ్రసిద్ధులము. అట్టి మే మంగళకరమైన వాసుకితోఁక నెంతమాత్రమును గ్రహింప" మని పలికి, కార్యవిముఖులై యున్నఁగాంచి వాసుదేవుఁడు మందహాసముచేయుచు దేవతలతోఁగూడ ముఖభాగమునువదలి పుచ్ఛభాగమును జేకొనెను. దైత్యులు ముఖభాగమును గ్రహించిరి. కశ్యపనందనులైన దేవాసురు లిట్లు స్థానవిభాగమును జేసికొని యధికప్రయత్నముతో సముద్రమును దరువఁజొచ్చిరి. ఓ పాండవేయా! ఇట్లు మథించుచుండ మహాభారము గల యాకొండ నిరాధారమైనందున బలవంతులగు దేవాసురులు పైకెత్తుచున్నప్పటికి నాఁగక జలములలో మునిఁగెను. సురాసురులు తమబలము బలీయమైన దైవముచే నశించుటంబట్టి సవిచారమనస్కులై తెలతెల పోయిన మొగంబులతో నూరక చూచుచుండిరి. అంత విఘ్నేశ్వరుఁ డొనర్చినవిఘ్నమును గాంచి సత్యసంకల్పుఁడు, నపారబలుండును, భగవంతుఁడు నగు నజితుఁడు మహాద్భుతమగు తాఁబేటిరూపము నొంది జలములలో మునుఁగుచున్న పర్వతముక్రింద నిలిచి పైకెత్తఁగా సురాసురులు దానిని గాంచి సంతసించి మగుడ మథింప నుద్యుక్తులైరి. ఓరాజా! ఆకూర్మమూర్తి లక్షయోజనముల విస్తీర్ణత గల్గి రెండవ జంబూద్వీపమో యన్నట్లు సొంపారుచున్న తన వీఁపుచే ధరించియుండుటంబట్టి యక్కొండ నిరపాయముగా నుండెను. సురవరులును,

దైత్యశ్రేష్ఠులును దమ బాహుబలముచేఁ గడువేగముగఁ ద్రిప్పుచున్న యాపర్వతపుపరివర్తనము లమితబలుఁ డయిన యా కూర్మమూర్తి యొడలి దురదను దొలఁగింప ననుకూలముగానుండెఁ; గాని రవంతేనియు బాధ గల్గింపలేకపోయె. జలమందుఁ దాఁబేటిరూపుననుండియే పరమేశ్వరుఁ డా యసురులలోఁ బ్రవేశించి వారికి బలవీర్యములను గల్గించుచు, నట్లె దేవరూపమున దేవతల బలవీర్యాదులను వర్ధించుచు వాసుకిని నిద్రామత్తునిఁగాఁ జేయుచు, నాగిరి యుపరిభాగమున రెండవ గిరివలె నొప్పుచు నేకహస్తముచే దాని నాక్రమించుచు వెల యుచుండుటం జూచి బ్రహ్మాదు లతని మహిమను నుతించుచుఁ బూలవానఁ గురియించిరి. ఓరాజా! భగవంతుఁ డిట్లు పర్వతమునకుఁ గ్రిందను మీఁదను, నాధారముగా నుండి తమయందును, వాసుకియందును బ్రవేశించి బలకరుఁడై యుండుటం జేసి దేవదానవులు మదించి తమ బలమునంతను వినియోగించి జలజంతువులకు క్షోభ గలుగునట్లు సముద్రమును వడివడిగాఁ దరుచుచుండిరి. అంతలో ముఖభాగము నవలంబించి యున్న రక్కసులు వాసుకి నేత్రములవలనను, సహస్రముఖముల వలనను, నిట్టూర్పు వాయువులవలనను బుట్టిన యగ్నిచేతను బొగచేతను దేహకాంతిని దొలఁగి దావాగ్నిచే దగ్ధములైన సరళవృక్షములవలె నుండిరి. ఆ యగ్నియుఁ బొగలును దేవతలకుఁగూడ సోఁకి వస్త్రములను గంధమాలలను, గవచములను, ముఖములను వివర్ణములఁగాఁ జేసి శరీరకాంతిని దఱిఁగింపఁ దొడంగెను; కాని యింద్రునకు వాహనము లయిన మేఘములు వర్షించుచుండుటచేతను, సముద్ర తరంగము

లలోఁ దాఁగియున్న శీతలవాయువులు ప్రసరించుటచేతను నంతగా వారు బాధలనొందలేదు. దేవదానవులచే మథింపఁబడి నను సముద్రమువలన నమృత ముదయింపనందున భగవంతుఁ డగునజితుఁడు స్వయముగానే మథింపఁ దొడంగెను. ఆసమ యమున హరి మేఘమువంటి దేహకాంతిగల్గి పచ్చనిపట్టువస్త్ర మునుదాల్చి మెఱుపుఁదీవెలవలెఁ బొలుపాఱుకంఠాభరణము లచే నొప్పుచుఁ గిరీటసహితమగుశిరస్సుచేనాకాశమును బ్రకా శింపఁజేయుచు జ్వలించుచున్న వనమాలను ధరించి, యెఱ్ఱనినే త్రములు గలవాఁడై యలరుచుండెను. అతఁడు లోకముల కభ యము నీయఁజాలిన తన భుజములతో సర్పమును బట్టికొని సముద్రమును మథించుచు రెండవపర్వతమువలెఁ బ్రకాశిం చెను. ఇట్లు మథించుచుండఁ బర్వతభ్రమణమువలనఁ జేపలు, మొసళ్లు, సర్పములు, దాఁబేళ్లు, తిమింగిలములు, తిములు, గజ ములు మొదలగు జలజంతువు లన్నియు మిక్కిలి క్షోభ చెందు చుండెను. ఇట్లు మథింపఁబడు సముద్రమునుండి ముందుగా హాలాహల మనెడి దుస్సహ మగువిష ముదయించె. అది సాటి లేనిదై భయంకర మగు వేగము గలదై దిక్కులకును విదిక్కుల కును, మీఁదికిని, గ్రిందికిని వ్యాపించుచుండెను. దానింగాంచి సురాసురలును, ముల్లోకములందలి ప్రజలును, మిక్కిలి భయ పడి దిక్కులేనివారై శంకరుని శరణువేడఁ బర్విడిరి. ఇట్లు సురా సురాదులు త్వరగాఁబోయి లోకముల యభివృద్ధి నిమిత్తము పార్వతితోఁగూడఁ గైలాసమునఁ గూర్చుండి మోక్షముకైతప మొనర్చుచున్నవాఁడునుమునీశ్వరులకుఁబూజనీయుఁడునునగు శంకరుని సమీపించి నమస్కరించి స్తోత్రము లొనర్పనారంభిం

చిరి. *"ఓశంకరా! నీవు దేవతలకుఁగూడ దేవుఁడవు. నీవు సర్వభూతములకు నంతరాత్మవు. నీవు సకలభూతములను సృజించువాఁడవు. అట్టి నీ పాదమూలములఁ జేరినమమ్ముఁ జేరఁదీయుము. ముల్లోకముల దహించి వచ్చుచున్న యీ విషము నడఁచి రక్షింపుము. † సకల లోకములకును నీ వొక్కఁడవే యీశ్వరుఁడవు. సంసారబంధము గల్గించుటకును మోక్షము గల్గించుటకును, నీవే ప్రధానుఁడవు. నీవు లోకములకు గురువవు. అట్టివాఁడవగుటచేతనే బుద్ధిమంతులు నిన్నుఁ బూజించు

---

* ఇట రుద్రునిఁ బరమ కారణునిఁగాఁ జెప్పి భగవంతుని యందుండు నసాధారణధర్మము లతనియందున్నట్లు వర్ణించుచున్నారు. అట్లుచేయుట భగవద్ధర్మములు రుద్రునియం దారోపితములగుటవలన ననియెఱుంగవలయును. లేదా రుద్రుఁడు భగవంతుని యావేశావతారమే కావున పరమేశ్వరబుద్ధిచే నట్లు వర్ణించుట సముచితమని తెలియవలయు.

† ఈప్రకరణమునవిషభీతులగుటంబట్టి దేవతలు శంకరునే పరబ్రహ్మనుగా భావించి యిట్లు నుతించుచుండిరి. కాని యతఁడు వాస్తవముగాఁ బరబ్రహ్మముకాఁడు. కావుననే శంకరుఁడు తన్నుఁ బరమేశ్వరునిఁగా నుతించుచున్నప్పటికిని దానుమాత్రము తన్నట్లుతలంపక పార్వతితో "ఆపన్నులగువారికి యథార్థజ్ఞానముండదు. కావుననే యాపన్నులగుసురలు పరమేశ్వరుఁడను గానినన్నుఁ బరమేశ్వరునిఁగా భావించి నుతించుచున్నారు. వీరల యవివేకమును జూడుము" అని యీక్రిందివిధమునఁ జెప్పుచున్నాఁడు, "అహోబతభవాన్యే తత్ప్రజానాం పశ్యవైశసం। పుంసః కృపయతోభద్రే సర్వాత్మా ప్రీయతేహరిః। ప్రీతేహరౌ భగవతి ప్రీయేఽహం సచరాచరం॥ ఈచెప్పుటచే భూతదయను సంతసించువాఁడును సర్వాంతరాత్మయుఁ దనకంటె నుత్కృష్టుఁడు నగుపరమేశ్వరుఁడున్నట్లు లీశ్వరుఁడే తలంచుచున్నాఁడు. కావున నీస్తుతి రుద్రశరీరకుఁడయిన పరబ్రహ్మమునకే చెందునని తెలియవలయు.

చున్నారు. ఓస్వప్రకాశా! నీ కంశభూతమై త్రిగుణములుగల్గి యున్నమాయచే నీ ప్రపంచమునకు సృష్టిని, స్థితిని, లయమును బొందించుచు బ్రహ్మయనియు, విష్ణువనియు, శివుఁడనియు నామములఁ జెందుచున్నావు. చిదచిద్రూపము లగుపదార్థములను సృజించు పరబ్రహ్మవు నీవే; చిదచిత్తులచేఁ బ్రకాశించు ప్రపంచమవు నీవే; దాని కంతరాత్మవై యున్నవాఁడవును నీవే; శాస్త్రముచేసాధనీయుఁడవునీవే; జగములకుఁగారణభూతుఁడవునీవే; ఆత్మవు నీవే; కాలశరీరకుఁడవు నీవే; నిఖిలయాగములునునీవే; నిర్వికారుఁడవును సర్వాంతరాత్మవునగుపరబ్రహ్మవునీవే; సకలధర్మములచేతను బూజనీయుఁడవు నీవే; అకారోకారములును మకారమును గలిసి యేర్పడిన యోంకారము భవద్విషయకమనియే చెప్పుదురు. ఓశంకరా! నీవుసకలదేవతాస్వరూపుఁడవు. అగ్ని నీకు ముఖమనియు, భూమి నీకుఁ బాదములనియు, గాలము గమనమనియు, దిక్కులు నీ చెవులనియు, వరుణుఁడు నీ నాలుకయనియుఁ జెప్పుదురు. ఆకాశము నీపొక్కిలి; వాయువు నీ నిట్టూర్పులు; సూర్యుఁడు నీనేత్రములు; జలము నీరేతస్సు; నీయాత్మ యఖిలజీవాత్మలకును నాధారము. చంద్రుఁడు నీ మనస్సు; దివి నీశిరస్సు; సముద్రములు నీకుక్షి; పర్వతములు నీ యస్థిసమూహములు; ఓషధులును, లతలును, నీరోమములు; గాయత్ర్యాది ఛందస్సులు నీధాతువులు. ఓ వేదమయా! వేదోక్తమగు ప్రసిద్ధధర్మము నీహృదయము. తత్పురుషము, అఘోరము, సద్యోజాతము, వామదేవము, ఈశానము నాఁబడు ననువాకములైదును నీముఖవ్యాపారరూపములు. ఆయనువాకములేకదా ముప్పదియెనిమిది మంత్రవర్గము లయినవి. స్వయం

ప్రకాశమై శివ మనుపేరు గలయాత్మతత్త్వమునీయవస్థానము. అధర్మసంభూతము లగులోభము దంభము మొదలగునవి నీ నీడలు; ప్రపంచసృష్టి నొనరించు సత్వరజస్తమములు నీనేత్రములు; గాయత్రి మొదలగు ఛందస్సులచేఁ బ్రచురమై పురాతన మయిన వేదము సర్వజ్ఞుఁడవును, శాస్త్రప్రణేతవు నగు నీ యీక్షణము. ఓగిరీశా! ఓలోకపాలకా! స్వప్రకాశ మగు *నీస్వరూపమును బ్రహ్మకును, విష్ణువునకు నింద్రునకునుగూడ తెలిసికోఁదగియున్నది. దానియందు రజస్సు మొదలగుప్రాకృత గుణములు లేవు. దేవమనుష్యాది భేదముగూడ నందులేదు. ఓదేవా! నీ విదివఱకు భూతద్రోహముచేసెడి మన్మథుని, దక్ష యజ్ఞమును, దక్షునిఁ ద్రిపురాసురులను సంహరించితివి. అయిన నా నీచేష్టలు నిన్ను నుతించుటకుఁ జాలవు. ప్రళయకాలమున నీవు చేసిన ప్రపంచమును నీకంటి మంటలచేత భస్మముచేయుదువు. అట్టి యసాధారణకృత్యము నే నీవు గొప్పగా నెంచవు. అట్లుండ నీస్వకార్యములునీమనమునకు గొప్పలని యెట్లుతోఁచు? వానిని సాధనముగా నుంచుకొని మా చేసిన నుతి నీకెట్లుసంతసింపఁజేయును? ఆత్మారాము లైనగురువులచే సంతతమును

---

*ఇందులకు మూలము. 'విరించవైకుంఠ సురేంద్రగమ్యమ్' అని యున్నది. దీని నాలోచింప శంకరుఁడు విష్ణువునకుఁగూడ నమస్కరింపఁ దగినవాఁడన్నట్లు తోఁచుచున్నది కాని యదిసరికాదు. మఱియెట్లనఁగా, ఈప్రకరణము రుద్రశరీరకుఁ డయినపరమేశ్వరుని నుతించుచున్నది. పరమేశ్వరస్వరూపము పరిచ్ఛేద్యముకాదు. పరమేశ్వరుఁడుగూడఁ దన స్వరూప మిట్టిదని చెప్పలేనట్లు గ్రంథములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. కాన విష్ణువు తనమహిమను తానే తెలిసికొనవలసియున్నదని యర్థమయిన ట్లిచ్చట గ్రహింపవలయు.

దమతమ హృదయములందు స్మరింపఁబడు చున్ననీ సామర్థ్య మెఱుంగక కొందఱుపార్వతితోఁజరించుటం జేసి కామివనియు, ఫలమున పేక్షించి తప మొనర్చుచున్నా వనియు, శ్మశానము నందుఁ జరించువాఁడ వనియు, క్రూరుఁడ వనియు, హింసా కృత్యములనొనర్చువాఁడవనియు, నిందించుచున్నారు. నీచేష్ట నుదెలిసికొనలేనివా రండఱును సిగ్గులేనివారని చెప్పవచ్చును. ఇట్టివాఁడ వగుటంబట్టి కార్యావస్థను, గారణావస్థనుబొందెడి చిదచిత్తులకంటె విలక్షణుఁడవై సర్వవ్యాపివై యున్న నీస్వరూ పమును దెలిసికొనుటకే బ్రహ్మాదులుసమర్థులుకారని చెప్పవలసి యుండ నుతింప నెట్లు సమర్థు లగుదురు? బ్రహ్మాదు లశక్తులగు చున్నప్పుడు నీచే సృష్టింపఁబడిన బ్రహ్మాదులచే సృజింపఁబడిన మావంటివా రెట్లు శక్తు లగుదురు? కావున మాశక్తికొలంది నీస్తోత్రమును జేయుచున్నాము. 'ఓయీ! మీరు నుడివిన సర్వ ధర్మములు పరమాత్మవికాని నావికావు. నేను పుణ్యాతిశయ మునఁబొందఁబడినయధికారముగలజీవుఁడనుగాని మీరన్నట్లు పరమాత్మను కానే!' యందువేని చెప్పెదము వినుము. ఓపర మేశ్వరా! నీవు పరమాత్మవైనను గాకపోయినను నీకంటెఁ బరతత్వ మున్నదో లేదో మాకుఁ దెలియకపోయినను నీవు లోకసుఖము నపేక్షించిపెక్కులు కర్మము లాచరించుచున్నా వని నిశ్చయముగాఁజెప్పవచ్చును. సర్వముపరమేశ్వరునకధీన మయియుండుటచేతను,నతఁడు లేకుండ నెవరికయిననుస్వరూప స్వభావములు లేకుండుటంజేసియు,దద్దృష్టిచేత నే తద్ధర్మముల చేతనే సమస్తమును నుతింపవలయును గాన నిన్ను నట్లె నుతిం చితిమి. కావున మానుతిని చేకొని మాయభీష్టమునుదీర్పుము"

అని యిట్లు పరమాత్మ ధర్మములచే నుతింపఁబడుచుండు సర్వభూతహితుఁ డయినయీశ్వరుఁడు సంతసించి యా దేవతలకుఁ గాలకూటమువలన సంభవించిన దుఃఖమును దెలిసికొని తన ప్రియురాలగుపార్వతి కిట్లనియె. "ప్రియురాలా! ఆహా! ఎంతకష్టము! ఎంతకష్టము! క్షీరసాగరమును దరుచుటవలన భయంకరమగు హాలాహలముపుట్టెను. దానివలన నీదేతలకును, లోకములకును, గొప్పయాపదసంభవించినది. ఇప్పుడా ప్రజలకుసంప్రాప్తమయినదుఃఖమును జూడుము. దీనులై శరణాగతు లగువారిని రక్షించుటయే ప్రభువు లగువారికి ముఖ్యధర్మము, కావున జీవింపఁదలంపు గల వీరిని రక్షింపఁ దగినయుపాయము నాలోచింపవలయును. లోకమున సజ్జనులు క్షణభంగురములగు తమ ప్రాణములచేఁ బ్రాణులప్రాణముల రక్షించుచుందురు. దానివలన నెంతయో లాభము గలదు. భగవన్మాయచే భూతములు మోహితములై పరస్పరమును ద్వేషించుచుండును. అట్టివానియందు దయగల్గి వర్తించెడి పురుషునందు సర్వాంతరాత్మ యగుపరమపురుషుఁడు ప్రీతిఁ జెందును. జ్ఞానాది పరిపూర్ణుఁ డయినహరి ప్రీతుఁ డయినచో జరాచరసహితుఁడ నగునేను బ్రీతిఁజెందెదను. కావున నేనీ విషమును భక్షించెదను. ప్రజల కిఁక సుఖము గల్గుఁగాక" అని యిట్లు లోకసుఖకరుఁ డయినరుద్రుఁడు విషభక్షణమున కభిముఖుఁ డయ్యె. తనభర్త ప్రభావ మెఱుఁగును గాన పార్వతియు నందుల కనుమోదించె. అంత శంకరుఁడంతటను వ్యాపించి వచ్చుచున్న విషమును గరతలమునఁ జేర్చికొని దయతో భక్షించెను. ఓరాజా! జలకల్మష మయిన విషము తనబలము నీశ్వరునకుఁ గ్గూడ జూపకపోలేదు. ఆవిషము

తన వేఁడిమి చే నీశ్వరునికంఠమును నల్లగాఁగ మలునట్లు చేసినది. అయిన నది రుద్రున కలంకారమే యయ్యె. అయారే! లోకమున సాధువులు స్వార్థమును ద్యజించి లోకహితము నెంచి పరితాపము చెందుదు రనుట కిదియొక నిదర్శనముగదా! అట్టి పరోపకారము సకలాత్ముఁ డయినపరమేశ్వరునికి సంతసము గల్గింపక మానదు. ఆశ్రితుల యభీష్టము నెఱవేర్పు శంకరుఁ డొనర్చిన యద్భుతకర్మమున కచ్చెరువడి బ్రహ్మయు, విష్ణువును, ప్రజలును, దాక్షాయణియు మిక్కిలి స్తుతించిరి. ఈశ్వరుఁడు భక్షించునపుడు జాఱిపడిన విషలేశములను, దేళ్లను, పాములును, విషౌషధులును, మఱికొన్ని జంతువులును స్వీకరించెను. ఇది యేడవయధ్యాయము.

క్షీరసాగరమున నైరావతాదులు జనించుట.

శంకరుఁ డిట్లు విషమును భక్షించినందులకు దేవదానవులు మిక్కిలి సంతసించి వేగముగా సముద్రమున కరిగి తొంటియట్ల సముద్రమును బలముతోఁ దరుచుచుండఁ గామధేనువుదయించె. దేవతలకుఁ బ్రీతిఁగల్గించు యాగములకుఁ బనికివచ్చు పాలు, పెరుఁగు, నేయి మొదలగు హోమద్రవ్యముల నిచ్చునుగదా యని యెంచి బ్రహ్మవాదు లగుఋషీశ్వరులు దానినిస్వీకరించిరి. అనంతరము చందురునివలెఁ దెల్లనిదగునుచ్చైశ్శ్రవ మనెడి గుఱ్ఱ ముద్భవించినది. దానిని బలి పుచ్చుకొనియె. ఇంద్రునకుఁ గూడ దానియం దాసవొడమెను, కాని భగవంతుని యుపదేశముచొప్పున మనస్సుఁద్రిప్పికొనెను. పిమ్మటఁ దెల్లనికాంతుల నీనుచు శిఖరములఁబోలు నాల్గుగుదంతముల చేతను గైలాసము

శోభనాకర్షించుచు గజశ్రేష్ఠ మగునైరావతమం దుదయిం చెను. దాని వెంటనె తక్కినదిగ్గజములును, వాని వెనుక నెనిమిది యాఁడేనుఁగులును జన్మ మందినవి. అనంతరము కౌస్తుభ మనెడిరత్నము సంభవించె. ఆ రత్నమును హరి గ్రహించి వక్షమున నలంకారముగాఁ దాల్చె. అటుపిమ్మట దేవలోకమున కలంకారభూత మగు కల్పవృక్షము పుట్టెను. అది యెల్లప్పుడు నర్థులుకోరిన వాంఛితములనెల్లఁ బూరింపఁజాలినది. పిమ్మట బంగారునగలచే నంద మైన మెడలతోను, సుందరము లగువస్త్రములతోను నచ్చర లుదయించిరి. వారు మనోహరము లైన గమనములచేతను, గడకంటిచూపులచేతను, సురలమనంబుల నాకర్షించిరతిసుఖముగల్గింపఁజాలినవారు. వారి వెనుకఁ బరమేశ్వరునియందు లగ్న మగు మనస్సుగల్గి మెఱపుఁదీవియవలె నిజకాంతులచేదిక్కులవెల్గించుచు లక్ష్మీదేవిసముద్రమునుండియావిర్భవించె. ఆమె సౌందర్యాతిశయమునకును లేఁబ్రాయమునకును, దేహకాంతికిని, జిక్కినహృదయములుగలవారై దేవాసురులందఱునామెయందుఁగోర్కెవహించిరి. ఆసమయమున నద్భుతమై మిక్కిలి విలువ గలసింహాసనము నొకదాని నింద్రుఁడు గొనివచ్చి యామె కర్పించెను. రమాదేవి దానిపైఁ గూర్చుండెను. గంగ, యమున, సరస్వతి మొదలగునదులు శరీరములఁ దాల్చి స్వర్ణకుంభములతో నిర్మలజలమును దెచ్చిరి. భూమి మూర్తిమతియై యభిషేకమునకుఁదగినయోషధులఁగొనివచ్చె. గోవులు పంచగవ్యము నొసంగినవి. వసంతుఁడు మూర్తిమంతుఁడై నానావిధపుష్పముల సమర్పించె. ఋషులు మంత్రపూర్వకముగా గంగాదిజలములచే నభిషేకించిరి. గంధర్వులు మంగళ

ములను బాడిరి. స్త్రీలు నృత్యముగావించిరి. మేఘములు మూర్తిమంతములై మృదంగములు, దప్పెటలు, దుందుభులు, గోముఖములు, శంఖములు, వేణువులు, వీణలు మొదలగువానిఁ జేకొని తుములముగా వాయింపఁదొడంగిరి. అనంతరము దిగ్గజములు పూర్ణకలశములఁ దాల్చి బ్రాహ్మణులు మంత్రము లుచ్చరించుచుండఁ బద్మహస్తయగులక్ష్మిని దానమాడించినవి. స్నానమగునప్పటికి సముద్రుఁడు పచ్చనిపట్టువస్త్రములఁ దెచ్చియిచ్చెను. మకరందపానములచేమదించినతుమ్మెదలు గలవైజయంతియను పుష్పమాలచే నమ్మహాదేవిని వరుణుఁ డలంకరించె. విశ్వకర్మ మనోహరము లగుభూషణములను, సరస్వతి ముత్యాలహారమును, బ్రహ్మ పద్మమును, నురగులు గుండలములను, దెచ్చియిచ్చిరి. ఇట్లలంకరింపఁబడిన లక్ష్మీదేవి తనకభిమతుఁడయిన పతిమెడలో వేయ ధ్వనించుచున్న తుమ్మెదలుగలయుత్పలమాలను జేతధరించి చెక్కిళ్లయందుఁ బ్రతిఫలించెడి కుండలములచేతను, సిగ్గుతోఁగూడిన మందహాసముచేతను, సుందర మగువదనమును, జందనకుంకుమములపూఁతలచేనొప్పుచుసమములైపరస్పర మొరసికొనుచు నున్న స్తనద్వయమును, కృశించిననడుమును గలదై, మధురములగునూపురధ్వనుల నల్లడగడలుగొలుపుచు సంచారముచేయుచున్న హేమలతవలెఁ బ్రకాశించుచు నిట్టటు నడయాడుచుండెను. నిత్యమును, నిత్యము లగుకల్యాణగుణములు గలదియు, హేయగుణములు లేనిదియు, నగునాశ్రయమును దనకుసంపాదింప నెంచి యందులకై గంధర్వులయందును, యక్షులందును, నమరులయందును, జారణులందును, దక్కినవారి యందును వెదకెనుగాని యామెకనుకూలమగుస్థానము లభింప

లేదు. ప్రతివానియందు నొక్కొక్కలోపము గానవచ్చుటచే నెవ్వఁడును నామెమది కిష్టుఁడుగాఁడయ్యె. రుద్రుఁడు, దుర్వాసుఁడు మొదలగువారికిఁ దపోధనంబు గలదు. కాని వారు కోపమును జయింపలేకపోయిరి. గురువు, శుక్రుఁడు మొదలగువారికి జ్ఞానము గలదు; కాని వారి జ్ఞానము సంగరహితమైనది కాదు. బ్రహ్మ మిక్కిలి గొప్పవాఁడె. కాని యతఁడు తన కుమారికనే మోహించినవాఁడగుటంజేసి కామమును జయింపలేకపోయె. ఇంద్రాదు లైశ్వర్యముగలవారే. కాని యామైశ్వర్యము పరుల యనుగ్రహమువలన సంపాదించుకొన్నది కాని స్వభావసిద్ధమైనది కాదు. అట్టివారు ప్రభువు లెట్లగుదురు. యమాదులు ధర్మశాలులే కాని వారియందు భూతదయ లేదు. కొందఱియందు వితరణగుణము గలదు; కాని యదిము క్తిహేతువు కాదు. కొందఱకుఁ జాలినంత పరాక్రమము గలదు కాని యది మఱికొందఱచేఁ బరిహృతమగును. ఆలోచింప భగవంతునికంటె నితరులెవ్వరును బ్రాకృత గుణవర్జితులు కారు. చిరాయువు గలవారికి మంగళ స్వభావము లేదు. మంగళ స్వభావముగలవారికిఁ జిరాయువలవడుట యరుదు. సుస్వభావంబును జిరాయువు నుభయమునుగలవారికి మంగళకర మగు వేషము లేదు. ఇట్టి సద్గుణములన్నియుఁగల్గిసుమంగళ వేషముననొప్పువాఁడు పరమేశ్వరుఁడు కలఁడు. కానియతఁ డవాప్తసకలకాముఁ డగుటంజేసి నన్ను వరించునో వరింపఁడో" అని యిట్లు తలపోయుచు నసాధారణములును మంగళములును, నగు సకల గుణముల కాశ్రయుఁడై ప్రాకృతగుణములు లేక యపేక్షారహితుఁడై యఖిలమునకు నాశ్రయణీయుఁడై యున్నముకుందునిఁ బతిగా వరింపఁదలంచి,

ఝుంకారము లొనర్చుమత్తమధుకరములసమూహములుగల తన చేతిలోని పద్మమాలచే నతని మెడ నలంకరించి లజ్జామంద హాసములచేఁ బ్రకాశించు చూపులు ప్రసరింపఁజేసి యతనివక్షః స్థలమును దనకునివాసముగా నొనర్చుకొనవలెనన్న యూహతో మాటాడక యతనియనుగ్రహమును బ్రతీక్షించుచుండెను. ముల్లోకములకుఁ దల్లియు నఖిలసంపదల కాధారయు నగుశ్రీదేవికి ముల్లోకములకుఁ దండ్రియగునారాయణుఁడు తనవక్షస్స్థలమును నివాసస్థానముగా నిచ్చెను. ఆ శ్రీదేవి యందుండి తన కడకంటిచూపులచేతనే లోకములను లోకాధిపతులను వర్ధింపజేయుచుండె. శ్రీదేవి హరివక్షము నధిరోహించుసమయమున శంఖములు పూరింపఁబడె. మృదంగములు, తప్పెటలు, దుందుభులు వాయింపఁబడె. గంధర్వులుపాడిరి. అచ్చరలును, దక్షిణ దేవస్త్రీలునాడిరి. బ్రహ్మయు, రుద్రుఁడు, మొదలగువారందఱును బుష్పములవర్షించుచు, భగవద్గుణములను దెలుపు సత్యములగు మంత్రములచేతనుతించిరి. దేవతలును, బ్రజాపతులును శ్రీదేవి కరుణాకటాక్షములకుఁ బాత్రులై సకల సద్గుణములును, సుస్వభావమును, గలవారై యానందము నొందిరి. దైత్యులును, దానవులును, లక్ష్మిచే నుపేక్షితులై దుర్బలులై, నిరుద్యోగులై మోహము నొందిరి. అనంతరము సురకధిదేవతయగు వారుణీకన్య కమలములవంటి నేత్రములు గలదై సముద్రములోనుండి నిర్గమించెను. దైత్యదానవులు వారియాజ్ఞ చొప్పున నామెను బరిగ్రహించిరి. ఓ మహారాజా! దేవదానవులిట్లు విడువని పట్టుదలలతో నమృతము నపేక్షించి సముద్రమును మథించుచుండనాశ్చర్యముగొలుపునొక మహాపురుషుఁ

దుదయించె; అతని బాహుదండములు బలిసినవై దీర్ఘములై యుండె. అతని మెడ శంఖమును బోలుచుండె. అతని నేత్రము లెఱ్ఱగా నుండె. అతఁడు లేఁబ్రాయము గలవాఁడై యుండె. అతని వక్షమున వనమాల ప్రకాశించుచుండె. అతఁడనేకవిధము లగునలంకారములఁ దాల్చియుండె. అతని పచ్చని పట్టు పుట్టములు, ఉన్నత మగువక్షస్స్థలము, రత్నమయములై, మనోహరములై యున్నకుండలములు, నల్లని కుటిలకేశములు, జూపఱహృదయముల నాకర్షించుచుండెను. అతఁడు సింహామువంటి పరాక్రమము గలవాఁడై మందహాసము చేయుచుఁ గంకణాలంకృతములగుచేతులతో నమృత భాండమును దాల్చి యుండె. అతని పేరు ధన్వంతరి. అతఁడు విష్ణువు నంశాంశముల వలన నవతరించినవాఁడు. అతఁడే యాయుర్వేదమును గని పెట్టెను. అతఁడు యాగములందు దేవతలతోఁబాటు భాగము గలవాఁడు. ఇట్లువచ్చిన ధన్వంతరిని, నమృతపూర్ణ మగు కలశమును జూచి రాక్షసు లందఱును మిక్కిలి సంతసించి శీఘ్రముగా దాని హరించుటయే కాక సముద్రమునఁ బొడమిన సమస్తవస్తువులను దీసికొనిరి. దైత్యులు బలోత్కటులై యమృతకలశమును హరింప దేవతలేమియుఁ జేయఁజాలక విచారించుచు హరినిశరణు సొచ్చిరి. సేవకుల కోర్కుల నెఱవేర్చు నారాయణుఁడా దేవతల దుఃఖమును జూచి దయగలవాఁడై "ఓసురలారా! మీరు విచారింపకుఁడు. నామాయచే నమృతమును సాధించి మీ కిచ్చెదను" అని యిట్లు దేవతల నోదార్చుచు హరియచ్చట నేయంతర్ధానము చెందెను. ఆ సమయమున నమృతమందలి యభిలాషముచే దైత్యులు "నీవుకాదు, నీవుకాదు, నే నేముందమృత

మును ద్రావెదను" అని యిట్లు పరస్పరమును గలహించుకొను చుండిరి. వారిలో దుర్బలు లగువారు, "అమృతము నిమిత్తము మనవారుగూడ నెంతయు నర్హులు. సత్త్రయాగమందు యజమానులవలెనీయమృతమందందఱునుసమానఫలమందవలెను ఇదియే సనాతనధర్మ"మని పలుకుచు మచ్చరముతోఁడమవారిని నిషేధించుచుండిరి; కాని వారు వారిమాటల సరకుగొనక యమృతకలశమును దీసికొని పోవుచుండిరి. అంతలో సకలోపాయముల నెఱింగిన విష్ణువు దేవాదిస్త్రీలందఱునునిరసింపఁజాలిన స్త్రీరూపమును దాల్చి జగముల మోహింపఁజేయు సౌందర్యము గలదగుటచే మోహినియనునామమునువహించె. ఆమె శరీరము నల్లఁగలువవలె శ్యామలమైచూడఁదగియుండె. ఆమె యవయవములన్నియును, సుందరములై మనోహరములై యుండె. ఆమె చక్కని కర్ణములం దాభరణము లొప్పుచుండె. ఆమె చెక్కిళ్లు మిక్కిలి చక్కఁగానుండె. ఆమెనాసిక యున్నతమై మొగము నందమిచ్చుచుండె. నవయౌవనముచే బలిసి వట్రువలైయున్న స్తనములభారమునామెకృశోదరము మోయఁజాలకుండె. ముఖపరిమళము నపేక్షించి వచ్చు తుమ్మెదల ఝంకారములకు భయపడి నేత్రములు మిక్కిలి చలించుచుండె. వికసించిన మల్లెపువ్వులదండ యామె కేశపాశమును జుట్టి నెత్తావుల నీనుచుండె. సుందరమగు నామెయం దాభరణములు వెలయుచుండె. శుభప్రదములగునామె బాహువులందు బాహుపురులు ప్రకాశించుచుండె. ఆమె నితంబము శుభవస్త్రముచే నావృతమైద్వీపమువలె విశాలమైయుండెను. దాని చుట్టును జుట్టికొనియున్న బంగారు మొలత్రాడు మిక్కిలి సుందర

ముగానుండె. ఆమె చరణములందునూపురములుమధురముగా ధ్వనిచేయుచుండె. లజ్జాసహితమగు మందహాసములచేతను, భ్రూవిక్షేపముల విలాసములచేతను, సుందరములగు నామె కడ కంటిచూపులు దానవుల మనస్సులందు మోహమును మాటి మాటికిని వర్ధింపఁజేయుచుండె. ఇది యెనిమిదవయధ్యాయము.

—మోహిని దైత్యులను వంచించి యమృతమును దేవతలకే పంచుట.—

ఇట్టి సౌందర్యవిలాసముతోఁ తమచెంతకు వచ్చుచున్న మోహినీదేవినిఁగాంచి దైత్యులు పరస్పరమును స్నేహమును విడిచి సుధాపాత్రము నొకనివలన వేఱొకఁడు హరించుచు నామెను సమీపించి 'అయారే! యేమిసౌందర్యము! భళీ! యెట్టి దేహకాంతి! వహ్వారే! దీనియావన మెంతబాగుగానున్నది!!' యని యిట్లు తలంచుచుఁ గామపీడితులై యామెను వెంబడించి యిట్లనిరి. "ఓకంజాక్షీ! నీవెవతెవు? ఎందుండివచ్చితివి? నీవేమి చేయఁదలంచి యిట్లువచ్చితివి? నీ వెవనిభార్యవు? నీవృత్తాంత మును దెలియఁజెప్పుమా! నీసౌందర్యము మా మనస్సులను గలంచి యాకర్షించుచున్నది! సురలుగాని దైత్యులుగాని సిద్ధులుగాని, గంధర్వులుగాని, చారణులుగాని, యోగీశ్వరులుగాని, యీసౌందర్యముగల నిన్నువరింపలేదని యెఱుంగుదుము. ఆలోచింప వారు నిన్ను వరింపఁదగనేతగరు. అమరులేయనర్హులగుచుండ మానవు లెట్లర్హులగుదురు? కావున నీవెవరిభార్యవు నుగావు! ఓసుందరీ! దయాళువయినయీశ్వరుఁడు శరీరులమగు మామనస్సులకును, మాయింద్రియములకును సంతుష్టినిగల్గింప

నిన్నును సృజించిపంపించెనుగాఁబోలు! ఇదియే నిశ్చయము. ఓ మానినీ! మే మీయమృతమునిమిత్తము కలహించుచుంటి మి. బద్ధవైరులమును జ్ఞాతులము నయినమాకు దీనిని లెస్సగాఁ బంచియిమ్ము. మేము కశ్యపుని సంతతివారము. కొందఱ మతని పుత్రులము. మఱికొందఱ మతని సోదరులము. మేము సత్కుల జాతులమయ్యు నీయమృతమునకై వివదించుచుంటిమి. ఈవివా దము నశించునట్లమృతమును బంచిపెట్టుము" అనియిట్లుప్రార్థిం చుచున్న దైత్యుల మొఱ నాలించి మోహినీదేవిమందహాసము గావించి కడకన్నులచే వారినిజూచుచు నిట్లనియె. "ఓదానవు లారా! మీరుపవిత్రమయినకశ్యపసంతతివారు. నేను గులటను. అట్టి మీరు నాయందు విశ్వాసముంచి "యికార్యంబు నెఱ వేర్పు" మనుట కచ్చెరువు చెందుచుంటిని. పండితు లగువారు స్త్రీల నెప్పుడును విశ్వసింపరుసుఁడీ! ఓసురవైరులారా! మా వంటి కులటలస్నేహము తోఁడేళ్లస్నేహమువలె ననిత్యమైనది. అప్పటి కప్పుడే క్రొత్తమార్గములఁ బట్టుచుండును. కావున నన్ను మీరునమ్ముటయుక్తముగాలే"దనిపలుక నామెపరిహాస వాక్యములు విని దైత్యులు చంచలచిత్తులై గంభీరముగా నవ్వి యమృతపాత్రమును నొసంగిరి. మోహిని యాపాత్రమును జేకొని మందహాసముచేయుచు వారింజూచి "ఓయసురులారా! నాచేసిన పంపక మెుకప్పుడు న్యాయ్యమైనను, నన్యాయ్య మైన మీ రంగీకరించినచో నీ సుధను బాగుగా విభజించె దను" అని పలికెను. దానవులావాక్యమునువినితద్వాక్య నిశ్చ యమును దెలియఁజాలక "నీయిష్టప్రకారము చేయు" మని పలికి యను మోదించిరి. అనంతరము వా రామె యాజ్ఞచొప్పున

నుపవాసముచేసి స్నానముచేసికొనిహవిస్సుచేనగ్నినిబూజించి బ్రాహ్మణులకును, భూతములకును, దదితరులకును, యథార్హముగా నానాదానములను జేసి వారివలన నాశీర్వచనములను గైకొని నూతనవస్త్రములఁ దాల్చి యలంకరించుకొని తూర్పునకుఁ జివరలుండునట్లమర్పఁబడిన దర్భలపైఁ గూర్చుండిరి. సురలునట్లే చేసిరి. ధూపములచే సువాసితమై, పూలదండలచేతను దీపములచేతను నలంకృతమై, యున్న శాలయందు సురాసురులుప్రాఙ్ముఖులై దర్భలయందుఁ గూర్చుండియుండఁగా నమృతకలశమును జేకొని మోహినీదేవి యాశాలను బ్రవేశించెను. ఆమె తొడలు వర్తులములై కరితుండములను బోలుచుండె. ఆమెనితంబముసుందరవస్త్రముచేఁ దనరారుచుండె. విశాలమైన కటిభారముచే నామెగమనము మందమగుచుండె. మదముచే నామె నేత్రములు తిరుగుడుపడుచుండె. ఆమె బంగారపు టందెలు మనోహరముగా ధ్వనిచేయుచుండె. ఆమె స్తనములు కుంభములఁబోలుచుండె. ఇట్లుశ్రీదేవివలె నొప్పారుచు, సుందరములయిన కుండలకాంతులచేఁ గర్ణములును, నాసికయును, జెక్కిళ్లును, ముఖమును, బ్రకాశింపఁ బైఁటకొంగు జాఱుచుండఁబరదేవతవలె నిరుపమానసౌందర్యముతో నందుఁ బ్రవేశించిన మోహినిని గాంచి యామె కడకంటి చూపులకుఁ జిక్కి దేవాసురులు మోహమును జెందిరి. అనంతరము మోహిని దైత్యులకమృత మొసంగుట పాములకుఁ బాలువోయుటవంటిదనియు, స్వభావముచేతనే దుష్టులయినవారి కమృత మొసంగిన లోకములు నిలుచుటకష్టమనియుఁ దలంచి దేవతలను, దైత్యులను, వేఱువేఱుగాఁ గూర్చుండఁబెట్టి మందహాసముచేతను, బ్రియ

వాక్యములచేతను, కడకంటి చూపులచేతను దైత్యులను వంచించి జరామరణములను హరించు నాయమృతమును దేవతలచేఁ ద్రావించె. దైత్యుల కొక యమృతబిందువైనను దక్కలేదు. అయినను వారుతొలుత మోహినియెదుటఁ బలికినమాటలను దాఁటఁజాలక యామెయందు నమ్మకము గలవారగుటచేతను స్త్రీతో వివదించుట నింద్యమని యెఱిఁగినవారగుటచేతను నేమియుఁ బలుకకూరకుండిరి. మఱియుఁ దామొకవేళ నిష్ఠురముగా నడిగినచో నామెస్నేహము చెడునని భయపడుచు నామె బహుమానవచనములకు సంతసించుచుఁ, గొంచెమేని యువిప్రియముపలుక లేకపోయిరి. రాహువనురక్కసుఁడొకఁడు దేవతావేషమును దాల్చి దేవతల పంక్తిలోఁ గూర్చుండి యమృతమును ద్రావెను. అది సూర్యచంద్రులు గనుఁగొని మోహినికిఁ గనుసన్నచేయ నామె నిశితధారలు గలచక్రముచే నమృతమును ద్రావుచున్న యారాహువుతలను ఖండించెను. వాని మొండెమున కమృతమంటకపోవుటచేఁ గ్రిందఁబడెను. వాని శిరస్సు సుధాసంస్పర్శమువలన నమరత్వమునొందెను. బ్రహ్మ యారాహువును గ్రహమునుగా నొనర్చె. గ్రహత్వమునుబొందియు రాహువు పూర్వవైరమును విడువక పర్వదినములందు సూర్యచంద్రులను గ్రసించుచుండును. దేవతలంద అమృతమును ద్రావినతోడనే మోహిని దైత్యులు చూచుచుండఁగాఁ బురుషరూపమునొందెను. ఓరాజా! దైత్యులు దేవతలతోఁ జాటు క్షీరసాగర తీరమును జేరి మందరపర్వతముచే మథించి మిక్కిలి శ్రమలొంది యమృతమును సాధించినవారయినను దైవానుగ్రహమువలన సురలమృతమును సుఖముగాఁ ద్రావఁ

గల్గిరి. దైత్యులు విష్ణువునకుఁ బ్రతికూలురగుటంజేసి యమృత ముఁ బొందలేకపోయిరి. పృథగ్భావము నొందియుండుటచేఁ జెట్టుకొమ్మలకుఁ జేసినజలసేచనమువ్యర్థమగును. అట్లె ప్రాణము చేతను, ధనముచేతను, మనస్సుచేతను, వాక్కులచేతను, తన దేహమునిమిత్తము, దారసుతాదుల నిమిత్తముచేయఁబడిన కర్మ, మహంకారము మమకారము మొదలగు వేఱువేఱు అభి మానములు గలదగుటచే నిష్ఫలమగుచున్నది. చెట్టునకుఁ బ్ర ధానమయినమూలమును జలాదులచేఁదడిపిన సఫలమగు. అట్లె సర్వమునకంతరాత్మయైసర్వకారణుఁడై యున్న యీశ్వరునిమి త్తము ప్రాణాదులచేఁ జేయఁబడిన కర్మము సఫలమగును. కావున సమస్తము బ్రహ్మాత్మకమనియే నిశ్చయించి తదారాధన బుద్ధితోఁజేసినదంతయు ఫలవంత మగునని యెఱుంగుము. ఇట్టి బుద్ధి లేకపోవుటచేతను, హరిభక్తికి విముఖులగుటచేతను దాన వులు హరిని సంతసింపఁజేయలేకపోయిరి; తత్ఫలమగు నమృత మును జెందలేకపోయిరి. ఇది తొమ్మిదవయధ్యాయము.

దేవదానవ యుద్ధము.

ఓరాజా! భగవంతుఁడీప్రకారముగా సుధారసమును సాధించి సురలచేఁద్రావించి గరుడునిపైఁగూర్చుండి సర్వభూత ములును జూచుచుండఁగనే యటనుండి వెడలిపోయెను. పిమ్మట దైత్యులు తమజ్ఞాతు లయిన దేవతలకుఁ గల్గిన మహాఫలమును గాంచి సహింపలేక యాయుధములను దాల్చి సురలను జంప వెంబడించిరి. సురగణము లమృతపానముచే నతిబలులై నారా

యణు పాదపద్మముల నాశ్రయించినవారై తమ్మెదిరించివచ్చు చున్నరక్కసుల నెదుర్కొనిరి. ఆ సముద్రతీరమున దేవదానవు లకు ఘోరయుద్ధము సంభవించె. దానిఁ దలంచుకొన్న దేహ మునఁ బులకలు వొడమును. జ్ఞాతు లయినయా దేవదానవులు పరస్పరమును గోపమును వహించి యొకరినొకరు దార్కొని ఖడ్గములచేతను, బాణములచేతను, నానావిధాయుధముల చేతను గొట్టుకొనిరి. ఆ సమయమున శంఖములు, మద్దెలలు, దుందుభులు మొదలగు వాద్యవిశేషముల ధ్వనులును, గజము లబృంహితములును, గుఱ్ఱముల హేషలును, రథముల చప్పుళ్లు ను, బదాతుల సింహనాదములును గలిసి భూమ్యాకాశములను నిండించె. ఆరణమున రథికులు రథికులతోను, బదాతులు పదా తులతోను, గుఱ్ఱములు గుఱ్ఱములతోను, గజములు గజముల తోను దార్కొనియె. దేవాసురులలోఁ గొందఱు లొట్టియల నెక్కిరి. కొందఱు గజములపైఁ గూర్చుండిరి. కొందఱు గాడిదల నారోహించిరి. కొంద ఱెలుఁగుబంట్ల నధిష్ఠించిరి. కొందఱు పెద్ద పులులను, కొంతఱు సింహములను, గొందఱు గ్రద్దలను. గొంద ఱు రాఁబులుఁగులను, గొందఱు తోడేళ్లను, గొందఱు డేగలను, గొందఱు తిమింగిలములను, గొందఱు శరభమృగములను, గొందఱు గాఱుమన్నులను, గొందఱు ఖడ్గమృగములను, గొందఱు గోవులను, గొంద ఱెడ్లను, గొందఱుగవయవములను, గొందఱు నక్కలను, గొంద ఱెలుకలను, గొందఱు తొండలను, గొందఱు గుక్కలను, గొందఱుమనుష్యులను, గొందఱు మేఁక లను,. గొందఱు దుప్పులను, గొందఱు హంసలను, గొందఱు పందులను, మఱికొందఱు స్థలజల పక్షులను, నింకొకకొందఱు

వికృతాకారము గలజంతువులను నెక్కి యుభయసేనాముఖములను బ్రవేశించిరి. ఓ రాజా! చిత్రము లగుధ్వజపటములవలనను. మిక్కిలి విలువగల్గి వజ్రదండములైన తెల్లనిగొడుగులచేతను, వజ్రదండములు గలవీవనలచేతను, వింజామరలచేతను, వాయువుచేఁ జలించుచున్న తలపాగలచేతను, ధ్వనిచేయుచున్న కవచములచేతను, భూషణములచేతను, సూర్యకాంతిలోఁ దళతళమని మెఱయు శస్త్రములచేతను, వీరసమూహములచేతను బ్రకాశించుచున్న దేవదానవుల సైన్యములు జలజంతువుల పంక్తులతోఁ గూడిన సముద్రములవలె నొంఢొంటిఁ దార్కొనియె. దానవసేనలకెల్ల నధిపతి యగుబలి, మయనిర్మితమై, యుద్ధసాధనములతోఁ గూడినదై, పెద్దదై, యందఱకు నచ్చెరువు గొలుపుచు నిరుపమానమై, కామగమనము గలదై, మిక్కిలి కాంతిగల దగుటచే దుర్నిరీక్ష్యమై, వైహాయస మను పేరుగల్గియున్న విమానము నెక్కి ఛత్రచామరములు మొదలగు రాజచిహ్నములతోఁగూడిసకల సైన్యములచే సేవింపఁబడుచుఁ బొడుపుఁగొండయం దున్న చంద్రునివలెఁ బ్రకాశించుచుండె. సేనాధిపతు లయిన నముచియు, శంబరుఁడును, బాణుఁడును, విప్రచిత్తియు, నయోముఖుఁడును, ద్విమూర్ధుఁడును, గాలనాభుఁడును, బ్రహేతియు, హేతియు, నిల్వలుఁడును, శకునియు, భూతసంత్రాసుఁడును, వజ్రదంష్ట్రుఁడును, విరోచనుఁడును, హయగ్రీవుఁడును, శంకుశిరుఁడును, గపిలుఁడును మేఘదుందుభియు, దారకుఁడును, నుగ్రనేత్రుఁడును, శుంభుఁడును, నిశుంభుఁడును, జంభుఁడును, నుత్కలుండును, నరిష్టుఁడును, నరిష్టనేమియు, ద్రిపురులును, బౌలోమకాలకేయులును,

నివాతకవచులును, మఱికొందఱు దానవశ్రేష్ఠులును, బలికి నలుదిక్కులనడుచుచు సేవించుచుండిరి. ఈరాక్షసవీరులందఱు నమృతము నిమిత్తము మిక్కిలిశ్రమ చెందియుఁదద్భాగమును బొందలేకపోవుటచేనతికోపమునువహించియింతకుఁబూర్వము దేవతల మర్దించినవారే కావున నిప్పుడు నట్లే చేయవచ్చునని తలంచి సింహనాదములఁజేయుచు, శంఖములను బూరించుచుఁ బైకిఁ గవయుచుండిరి. ఉద్ధతులై తమపైకి విజృంభించుచున్న శత్రువులంగాంచి యింద్రుఁడు సెలయేళ్లతోఁ గూడిన యుదయాద్రిని సూర్యునివలెదిగ్గజమైనయైరావతము నెక్కియాకాశమునఁబ్రకాశించెను. ఆసమయమునసానావిధములగునాయుధములఁదాల్చి పలురకములగుధ్వజములు ప్రకాశింప, వాయువు, వహ్ని, వరుణుఁడు మొదలగులోకపాలకు లందఱును దమతమసైన్యములతో నింద్రునికిఁ జుట్టును నడుచుచుండిరి. ఇట్లు ప్రోవుపడి యుభయపక్షముల వీరులును బరస్పరము నాక్షేపించుకొనుచు, నొకరినొకరు పిలుచుకొనుచు, రణముఖమును బ్రవేశించి ద్వంద్వయుద్ధముచేయ మొదలిడిరి. అందు బలితో నింద్రుఁడును, దారకునితోఁ గుమారస్వామియు, హేతితో వరుణుఁడును, బ్రహేతితో మిత్రుఁడును, గాలనాభునితో యముఁడును, మయునితో విశ్వకర్మయు, శంబరునితో త్వష్టయుఁ విరోచనునితో సవితయు, నముచితోఁ బరాజితుఁడును, వృషపర్వునితో నశ్వీదేవతలును, బాణాసురుఁడు మొదలగుబలిపుత్రులు సూర్యరతోను సూర్యుఁడును, రాహువుతో జంద్రుఁడును, బులోమునితో వాయువును, శుంభనిశుంభులతో బలవతి యగుభద్రకాళియు, జంభునితో వృషాకపియు, మహిషా

సురునితో విభావసువును, వాతాపితోను నిల్వలునితోను బ్రహ్మ పుత్రులును, దుర్మర్షునితోఁ గామదేవుఁడును, నుత్కలునితో బ్రాహ్మి మొదలగు సప్తమాతృకలును, శుక్రునితో బృహస్పతియు, నరకునితో శనైశ్చరుఁడును, నివాతకవచులతో మరుత్తులును, గాలకేయులతో వసువులును, పౌలోములతో విశ్వేదేవులును, క్రోధవశు లనెడిరక్కసులతో రుద్రులును, నెదుర్కొని యుద్ధ మొనర్చుచు సమీపించి జయేచ్ఛ గలవారై తీవ్రము లయిన బాణములచేతను, ఖడ్గములచేతను, దోమరములచేతను, భిండివాలములచేతను, జక్రములచేతను, గదలచేతను, బట్టిసములచేతను, శక్తులచేతను, గొఁడవులచేతను, గండ్రగొడ్డండ్ల చేతను, నిస్త్రింశములచేతను, బల్లెములచేతను, బరిఘములచేతను, ముద్గరములచేతను, గొట్టికొని శిరస్సులను ఛేదించుకొనిరి. ఏనుఁగులును, గుఱ్ఱములును, బదాతులును, రథములును, సారథులును బెక్కువిధములుగా ఖండింపఁబడిరి. భిన్నము లయిన బాహువులునునుగ్గైన తొడలును, దెగిన కంఠంబులును, శిథిలములయినపాదములును, శకలము లయినధ్వజములును, జీర్ణములయినయమ్ములపొదులును, జినిఁగినకవచములును, రాలిపడిన యలంకారములును గల్గి యుద్ధభూమి భయంకరముగా నుండె. దేవదానవవీరులపదఘాతములచేతను, రథచక్రములచేతను జూర్ణితమైనసమరంగమునుండిపరాగము మొదటదట్టముగా లేచి దిక్కులను, నాకాశమును, సూర్యునిఁ గప్పివుచ్చెను. కానియనంతరమం దేయాభూమిరక్తధారలచేఁదడియుటంబట్టి యా ధూళులు నివర్తించినవి. శిరోవిహీనము లయిన మొండె

ములు చేతులతో నాయుధములు దాల్చి యా యుద్ధభూమి యందు భటులవలెసంచరించుచుజూపఱకాశ్చర్యముపుట్టించు చుండెను. ఆసమయమున బలి ఘోరముగాఁ బోరుచు నింద్రునిఁ బదిబాణములచేతను, మూఁడుశరములచే నైరావతమును, నాలుగమ్ములచే నాల్గు గుఱ్ఱములను, నొకబాణముచేమావటీని నొప్పించెను. విలువిద్యయందు నేర్పు గలయింద్రుఁడు తనపైకి వచ్చుచున్నయాబాణములను జూచి మందహాసము చేయుచు వాడిశరములఁ బ్రయోగించి మార్గమధ్యమందే ముక్కలు గావించెను. ధనుర్విద్యయందా యింద్రునకుఁ గల నేర్పు పెంపునుజూచి బలి సహింపఁజాలక భయంకర మగుశక్తిని బ్రయోగించెను. మహోల్కవలెఁ బ్రకాశించుచుఁ దనపైకినది వచ్చుచుండ నింద్రుండు దాని క్షణములోనే తునిమివైచెను. అనంతరము బలి క్రుద్ధుండై శూలమును, బిమ్మటఁ బ్రాసమును; దరువాతఁ దోమరమును బ్రయోగించెను; కాని వానినన్నింటిని నింద్రుండు త్రుంచివైచెను. అంత బలి యంతర్ధానము చెంది తనమాయలను సృజించెను. తోడనేసురసైన్యములపైఁ బర్వతములును, కార్చిచ్చుచేఁగాలుచున్నవృక్షములును, వాఁడియైనశిఖరములు గలశిలలును బడి చూర్ణము గావించు చున్నట్లు తోఁచెను. ఆయుద్ధభూమియందుఁ గ్రూరసర్పములును దందశూకములును, తేళ్లును, సింహములును, బెద్దపులులును, వరాహములును, గజములునుసంచరించి దేవతల బాధింపఁజొచ్చెను. వందలకొలఁది రాక్షసులును, రాక్షసస్త్రీలును శూలహస్తులై వస్త్రవిహీనలై నలుదిక్కుల నిండి "చంపు, పొడువు" అని పలుకుచు, దేవసైన్యముపైఁ గవిసిరి. మేఘము గంభీరము

గాను, గర్ణకఠోరముగాను ధ్వనిచేయుచు నాకసమున నిట్టట్టు సంచరించుచు నిప్పులను వర్షింపఁజొచ్చె. బలిచే సృజింపఁబడిన వాయుసహిత మగు నగ్ని ప్రళయాగ్నివలె భయంకరముగాఁ జూపట్టుచు దేవ సైన్యమును దహింపఁ దొడఁగెను. ఆ సమయమున నాల్గు దిక్కులనుండియు గట్టుల నతిక్రమించి వాయూద్ధూతము లయినతరంగములచేతనుసుళ్లచేతను, భయంకరమై పొంగి పొరలివచ్చుచున్నసముద్రములు దేవతలకుఁగానవచ్చె. ఇట్లు బలి పలువిధములును, భయంకరములును, నగు మాయలను సృజింప సురసైనికులు మిక్కిలి దుఃఖించిరి. దేవేంద్రాదులామాయల నడఁగింపఁజాలక విష్ణువును ధ్యానింప జగత్కర్త యగునాపరమేశ్వరుఁడు గరుడునిమూఁపుపైఁ బాదములుంచి పచ్చని పట్టువస్త్రములను ధరించి పద్మములవంటి లోచనములు గలవాఁడై శ్రీవత్సముచేతను,మిక్కిలివిలువగలకిరీటముచేతను, గుండలములచేతను, బ్రకాశించుచు, నెనిమిదివిధములగు నాయుధములను ధరించి వెంటనే సాక్షాత్కరించెను. మెలఁకువ వచ్చినపిమ్మటస్వప్నములవలెను, హరిస్మరణము గల్గినతర్వాత సకలవిపత్తులవలెను, భగవంతుఁడు సాక్షాత్కరించిన తోడనే యతని తేజోమహిమచే బలి సృజించిన మాయాజాలమంతయును నశించెను. యుద్ధభూమి కరుదెంచిన విష్ణువును గాంచిసింహవాహనుఁడై నకాలనేమిభయంకరమగుశూలము నొకదానినిగొని గిరగిరఁద్రిప్పి విష్ణువుపైకిఁ బ్రయోగించె. అది పోయి గరుడునిమూఁపుపైఁ బడెను. త్రిలోకాధిపతి యైనవిష్ణు వాశూలమును లీలగాఁ గొని వాహనముతోఁ గూడనారక్కసునిఁ జక్కడఁచెను. వానిమరణమును జూచి మాల్యవంతుఁడు

తీవ్ర మయినగదను దాల్చి హరికి వాహన మయినపక్షీంద్రునిం బొడిచి సింహనాదము చేసెను. అట్లు మహాధ్వనిచేయుచున్న శత్రువును మాల్యవంతునిం జూచి హరి సహింపలేక వాని శిరమును జక్రముచే ఖండించెను. ఇది పదవయధ్యాయము.

సురాసుర యుద్ధము.

అనంతరమునం బరమపురుషుం డయినవిష్ణువుదయవలన రాక్షసమాయలనుగడచి యింద్రాదిదేవతలు పూర్వముతమతోద్వంద్వయుద్ధమునకుం దారసిల్లిన దైత్యులతో మగుడయుద్ధమునకు సమకట్టి వారల నానావిధములం బీడించిరి. అందు దేవేంద్రుండు మిక్కిలికోపించి తన్నెదురుకొన్న బలిని వజ్రాయుధముచేం జంప యత్నింప నదిచూచి ప్రజలు హాహాకారములుచేయం దొడంగిరి. అప్పుడింద్రుండు మిక్కిలికోపిష్ఠుడై యుద్ధాభిలాషగల్గి యుద్ధభూమియందు మహాగర్వముతో సంచరించుచున్న బలింజూచి తిరస్కరించుచు నిట్లుపలికెను. "ఓరీ మూఢా! నానావేషములచేం గన్నుదెఱవని యజ్ఞులను మోసపుచ్చి వారిధనంబు హరించునట్లు నీచందమున సకలమాయాధిపతులమగు మమ్ము నీమాయలచే జయింపనెంచితివి. నీమాయలకుం జిక్కువారము కాము. ఓ తెలివిమాలినవాండా! ఇంతకుముం దనుభవించు పదవులకంటె నున్నతపదవులను, నింతకుమున్ను మీరున్నలోకములకంటె నుత్తమలోకములను బొందందలంచుచున్నారు. వానిని మీరపహరింప సమకట్టుచున్నదొంగలు. అట్టి తుచ్ఛులగుమిమ్మిప్పుడే చంపెదను. ఓమందబుద్ధీ! ఇదిగో

నూటయంచులు గలయీవజ్రాయుధముచే నిప్పుడే చెదుమాయలు పన్నునట్టి నీశిరంబును ఖండించెదను. పాటిపోక నీజ్ఞాతులతోఁ గూడి నీపౌరుషము చూపుము" అని పలుకుచున్న యింద్రుని వాక్యములువిని బలి యిట్లనియె. "ఓసురేంద్రా! ఏల గర్వించెదవు? పూర్వము చేసికొనినకర్మమే కాలచోదితమై మన కీ జన్మమున వరుసగా జయమును నపజయమును సుఖదుఃఖములును గలిగించుచుండును. అట్టికర్మము గలవీరులకవి కాలక్రమమున సంభవించుచుండును. నీవిప్పుడొకవేళ యశమును జయమును బొందినను నీకవి సర్వదా నిలిచియుండవు. నాపూర్వకర్మము మంచిదైనచో నీకిప్పుడుసంభవించినజయాదులునాకే సంభవించును. ఇంతమాత్రమున సంతసించుట కేమున్నది? లోకమునఁ బండితులగువారు కర్మవశమున సంభవించెడి సుఖదుఃఖముల ననుభవించు జనులనుగాంచి సంతసింపరు; దుఃఖంపరు. ఇట్లుండ నీ వది యెఱుంగక జయాపజయములను గూర్చి సంతసించుచు విచారించుచు నున్నావు. నీవవివేకులలో మొదటివాఁడవు. కీర్తికిని జయమునకును, దేహమేసాధనమనితలంచినచో సాధువులు మిక్కిలి విచారింతురు. అట్టియవివేకులగుమిమ్ము ను మీవలె మేము నిందావాక్యములు పలుకము" అనియిట్లా యింద్రునాక్షేపములచేతనే కాక వీరశ్రేష్ఠుఁడయినబలి కర్ణాంతమువఱకు నాకర్షింపఁబడినబాణములచేతనునతనిఁగొట్టెను. యథార్థవాది యగుబలిచేఁ దిరస్కృతుఁ డయినయింద్రుఁడా యాక్షేపము నంకుశఘాతమును గజమువలె సహింపలేక శత్రువులఁ జంపునదియు, వ్యర్థముకానిదియు నగుతన వజ్రాయుధము నతనిపైఁ బ్రయోగించెను. బలి యాదెబ్బఁదిని తెక్కలు

దెగినపర్వతమువలెవాహనముతోఁగూడ నేలఁగూలెను. అంత జంభాసురుఁడు యుద్ధభూమిపైఁ బడిన తనమిత్రుని బలిఁగాంచి యతనిస్నేహమునుబురస్కరించుకొని యింద్రునెదుర్కొనెను. సింహవాహనారూఢుఁ డయినజంభుఁ డిట్లు దేవేంద్రుని సమీపించి యతిరయమున గదనుదీసికొని గిరిరఁద్రిప్పి యతని కంఠముపైఁ గొట్టెను. అట్లెయైరావతమునుగూడ నొప్పించెను. ఆగజమా గదాఘాతమునోర్వలేక వివశత్వమునొందిమోఁకాళ్లఁబడి మిక్కిలి దుఃఖమును జెందెను. ఆసమయమునసారథియగుమాతలి వేయుగుఱ్ఱములఁ బూన్చినరథమును గొనిరాఁగా నింద్రుఁడాగజమును విడిచి రథమధిరోహించెను. మాతలి తన ప్రభువునకుఁ జేసినయుపకారమును మెచ్చుకొనుచు జంభుఁడు ప్రకాశించు చున్నశూలము నొకదానిఁగైకొని మందహాసము చేయుచు నింద్రసారథిని బొడిచెను. కాని యతఁ డంతతోఁ జలింపక ధైర్యమవలంబించి యాపోటునులక్ష్యము చేయలేదు. మరల నారక్కసుఁ డాయుధమును దీసికొనునంతలో నింద్రుఁడు వజ్రముచే వాని శిరస్సును ఛేదించెను. ఇంద్రునిచే జంభుఁడు చచ్చెనన్నవార్త నారదునివలన విని వాని జ్ఞాతులయిననముచియు, బలుఁడును పాకుఁడును నతిరయమునఁబఱతెంచి యింద్రుని సమీపించి పరుషవచనములచే వాని మర్మస్థానములను ఛేదించుచు, మేఘములుజలధారలచేఁ బర్వతములనువలెబాణవర్షముచే వానిఁగప్పివుచ్చిరి. అందు శరసంధానమందుమిక్కిలి నేర్పు గలబలాసురుఁడు దేవేంద్రుని నొకబాణముచేతను నతని గుఱ్ఱముల వేయింటిని వేయిబాణములచేతను, నొక్కమాఱు నొప్పించెను. అప్పుడే పాకాసురుఁడు చూచువా రాశ్చర్యము

చెందునట్లు బాణముల సంధించుచు విడుచుచు, నవలీల రెండు వందల శరములచే మాతలిని, రథమును దట్టముగాఁగొట్టెను. ఓరాజా! ఆసమయమునఁ బాకాసురుని ధనుర్విద్యాకౌశలమున కచ్చెరువొందనివారు లేరు. మూఁడవవాఁడగు నముచి బంగారు పిడులుగల పదు నేనుమహాశరములచే నింద్రుని నొప్పించి వర్షా కాల మేఘమువలె గంభీరముగా నఱచెను. ఈవిధమున నా రాక్షసవీరులు వర్షాకాలమందు సూర్యుని మేఘములవలె రథ సారథులతోఁగూడ నింద్రుని శరవర్షముచేఁ గానరాకుండఁ జేసిరి. తమ ప్రభువయినయింద్రునిఁ గానక సురగణములు మిక్కిలి వివశత్వమునొంది దిక్కు లేనివారయి సముద్రమధ్యమున నావ పగిలిపోవుటచే మిక్కిలిభీతిచెంది తమ రక్షణకై విలపించు వర్తకులవలెఁ గడుంగడు వాపోవఁజొచ్చిరి. అంతఁ గొంతవడి కింద్రుఁ డాశరపంజరమును భేదించుకొని తన యశ్వములతోను రథముతోను, సారథితోను, ధ్వజముతోను బైకివచ్చి నిశావసానమందు సూర్యునివలె నిజతేజముచే భూమ్యాకాశములను దిక్కులను బ్రకాశింపఁజేయఁ జొచ్చెను. రాక్షసవీరులచేఁ బీడింపఁబడుచున్న తనసేననుగాంచిమిక్కిలికోపించియింద్రుఁడా శత్రువుల దండింప వజ్రాయుధమును గైకొని బలపాకాసురుల శిరముల నొక్కమాఱె ఛేదించెను. అదిచూచి వారి జ్ఞాతులు మిక్కిలి భయమందిరికాని మహాబలుఁ డగునముచిమాత్ర మెంతమాత్రమును జంకక తనజ్ఞాతులమరణమువలనఁ గల్గిన శోకమునకును, గోపమునకును నధీనుఁడై యింద్రు నెట్లయినను జంపవలెనని నిశ్చయించి ఘంటలతోను, బంగారునగలతోను, వెలుగుచున్నలోహమయ మగుశూలమును స్వీకరించి "ఓరీ!

యింద్రా! దీనిచేఁ జచ్చితి" వనిసింహనాదము చేయుచు బ్రయోగించెను. ఆకాశమునుండి మహోల్కవలె భయంకరమై వచ్చు శూలములు గాంచి యింద్రుఁడు బాణపరంపరచే వేయిముక్కలుగాఁ జేయుటయే కాక కోపోద్దీపితుఁడై వజ్రాయుధమును వాని శిరస్సును ఛేదింపఁ బ్రయోగించెను. వజ్ర మిట్లు దేవేంద్రుని యూపచ్ఛక్తిచేతను బ్రయుక్తమైనను, నింతకుఁ బూర్వ మతిబలుఁడయినవృత్రునిఁ జంపినదైనను నదినముచిచర్మము నైనను భేదింపకపోయెను. ఆ యశక్తతనుఁ జూచి యచ్చటి వారందఱు నచ్చెరువడిరి. తన వజ్ర మతనియెడ వ్యర్థమైనందుల కింద్రుఁడు మిక్కిలి భీతుఁడయి "అకటా! దైవయోగముచే నా యాయుధము భూతలోక మాశ్చర్యము చెందునట్లు వ్యర్థమైన దేమి? తమ భారముచేఁ బ్రజాక్షయము చేయు పర్వతముల ఱెక్కల నేది ఛేదించెనో, యేది త్వష్టృప్రజాపతి తపోతిశయమునఁ గల్గినవృత్రు నవలీల జయింపఁగల్గెనో, యేదియితరాయుధములచే జయింపఁబడని బలిని, జంభుని, బలునిఁ, బాకుని నిర్జింపఁగల్గెనో, యట్టి వజ్రాయుధము నాచేఁ బ్రయుక్తమయ్యు నల్పుఁ డయిననముచిని జయింపలేకపోయెను. బ్రహ్మతేజమునకు నిధి యైనదధీచి మహాముని సామర్థ్యమే యైన నిది యిప్పుడు నిష్కారణముగా సామాన్యదండమువంటిదయ్యె. ఇట్టిదాని నేఁ బరిగ్రహింపను" అని యిట్లు తనలో విచారించుచున్నసమయమున "ఓయీ యింద్రా! యీరాక్షసుఁడు తడిగలయాయుధములచేఁ జావఁడు. తడిలేని యాయుధములచేతను జావఁడు. అట్లు చావకుండుట కితనికిఁ బూర్వము వరమిచ్చియున్నాను. నీవజ్రము శుష్కమైనందున వీనిఁ జంపలేకపోయెను. వీనిమరణమునిమిత్తము పాయాం

తర మాలోచింపవలయు” నని వినవచ్చిన యశరీరవాక్కు విని సమాహితచిత్తుఁడై తాదృశవస్తు వేదియో యని చింతించి చింతించి తుదకట్టివస్తువునురుఁగుగాక వేఱొకటిగాదని నిశ్చయించి దానిని దెచ్చి వజ్రమునకుఁ బులిమి దానిచే నముచిని సంహరించెను. ఇట్లతి ప్రయత్నముచే నముచిసంహారమును గావించిన యింద్రునిఁ గాంచి మునులు మిక్కిలి నుతించి పుష్పమాలికలచే నలంకరించిరి. గంధర్వశ్రేష్ఠులయినవిశ్వావసుపరావసులు గానముచేసిరి. దేవతలు దుందుభుల మ్రోయించిరి. దేవతాస్త్రీలు నాట్యముచేసిరి. ఆ యింద్రుఁడు బలిపాకాదులను జయించినట్లే వాయువు వరుణుఁడు మొదలగువారందఱును భయంకరములగునాయుధములఁ దాల్చి తమ్ముఁ దార్కొన్న దానవులను, సింహములు మృగములవలె, సంహరింపఁ జొచ్చిరి. ఆసమయమున ఘోరముగా జరుగుచున్న దానవనాశనమును గాంచి దానిని వారింపనెంచి నారదునిఁ బంపెను. నారదుఁడప్పుడు సత్వరమున వచ్చి దేవతలంజూచి “ఓ సురల్లారా! నారాయణపాదాశ్రయులయినమీరమృతమునుద్రావఁ జాలు భాగ్యమునందితిరి. దానముల్లోకములును లక్ష్మీసంపన్నములయి వఱలుచున్నవి. మీకిఁకఁ గలహముతోనేమి ప్రయోజనము? మరలుఁడు మరలుఁడు” అనిపల్కిననారదునిపలుకులు మన్నించి యింద్రాదిదేవతలు కోపము నడంచుకొని తమతమ సేవకబృందములుగొలువ స్వర్గపురమునకరిగిరి. నారదుని దయవలనఁ జావకుండ మిగిలిన దైత్యులుగూడ వజ్రప్రహారము దిని నేల మూర్ఛిల్లి యున్నబలిని దీసికొని యస్తాచలంబునకుఁ బోయిరి. అంత దైత్యగురు వగుశుక్రుఁడు తన మృతసంజీవినీ

విద్యచే యుద్ధమునఁ బడినదైత్యులలోఁ బెక్కండ్రను బ్రతికించెను. అనంతర మతఁడు మూర్ఛిల్లిన బలియొద్ద కేఁగి స్పృశింప నతఁడును లేచి కూర్చుండెను. ఓరాజా! బలి దుస్సహమగు పరాజయము నొందినను, జయాపజయంబులును, సుఖదుఃఖంబులు మొదలగునవి కర్మాధీనములయి వచ్చుచుండు ననెడి జ్ఞానము గలవాఁడగుటంజేసి దానికై సుంతేనియు విచారము నొందలేదు. ఇది పదునొకండవ యధ్యాయము.

శంకరుఁడు మోహినీరూపమునుఁజూచి మోహితుఁడై వెంబడించుట.

ఓరాజా! శ్రీహరి మోహినీరూపముఁ దాల్చి దానవుల మోసపుచ్చి సురగణములచే నమృతము ద్రావించినట్లు శంకరుఁడు విని పార్వతీసహితుఁడై వృషభము నెక్కి భూతగణములు గొల్చివచ్చుచుండఁగా బయలువెడలి విష్ణువుచెంత కేఁగి యతని గౌరవమును బడసి సుఖాసనమున నాసీనుఁడై హరికిఁ బ్రతిపూజ లర్పించి మందహాసము చేయుచు నిట్లనియె. "ఓపరమేశ్వరా! నీవు బ్రహ్మాది దేవతలకుఁగూడ దేవుఁడవు. సకల జగములందును వ్యాపించినవాఁడవు. జగత్తులే శరీరముగాఁ గలవాఁడవు. చేతనాచేతనాత్మకము లగుపదార్థములకు నీవాత్మవు. నీవు సమస్తమునకును గారణభూతుఁడవు. "ఓ దేవా! సూక్ష్మ చిదచిద్విశిష్టుఁడగు నీవలన నీజగము పుట్టుచున్నది. నీవలననే, దీనికి నాశము గలుగుచున్నది. నీవలననే యిది వర్ధిల్లుచున్నది. ఈవిశ్వముకంటె విలక్షణుఁ డయిన ప్రత్యగాత్మ నీకు శరీర మగుచున్నది. ప్రకృతియు నీకు శరీర మగుచున్నది.

ప్రకృతిపురుషశరీరకుఁడ వయ్యుఁ దద్గతము లగువికారములను బొందనివాఁడవు. నీ కుత్పత్తివినాశాదులు లేవు. స్వరూపముచేతను స్వభావముచేతను గలుగు మార్పులు నీకు లేవు. ఒకప్పుడు సంకోచమునొందని యపరిచ్ఛిన్న జ్ఞానమున కాధారుఁడవు. నీవు స్వరూపముచేతను, గుణములచేతను మిక్కిలి గొప్పవాఁడవు. నీ విట్లు జగములకుఁ గారణభూతుఁడ వగుటంజేసియే ముముక్షువు లగుమును లిహలోకసుఖములను, బరలోకసుఖములను గోరక యితర ప్రయోజనమును దేనిన పేక్షింపక నీపాదపద్మములనుగొల్చుచున్నారు.*'ఓపరమేశా! నీవు పరమాత్మవు. నీవు స్వరూపగుణములచే గొప్పవాఁడవు. నీవు

---

* ఇందులకుమూలము:-శ్లో॥త్వంబ్రహ్మపూర్ణమమృతంవిగుణంవిశోక మానందమాత్ర మవికార మనన్యదన్యత్। విశ్వస్య హేతు రుదయస్థితి సంయమానామాత్మేశ్వరశ్చతదపేక్షతయాఽనపేక్షః॥అనియున్నది. ఇందుఁ బూర్ణపదముచే "పూర్ణంపురుషేణసర్వ"మ్మనెడిశ్రుతియు, విగుణపదముచే "అస్థూలమణవహ్రస్వ"మ్మనెడి శ్రుతియు, విశోకమనుపదముచే "ఏష ఆత్మాఽపహతపాప్మా"యనుశ్రుతియు,'ఆనందము'చే"విజ్ఞానమానంద"మ్మనెడిశ్రుతియు, అవికారపదముచే "నిష్క్రియం నిష్కల"మ్మను శ్రుతియును, "అనన్యత్" అనుపదముచే "ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వంతత్సత్యం స ఆత్మా,అయమాత్మాబ్రహ్మ తత్త్వమసి, సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ" అను శ్రుతియు,"అన్యత్"అనుపదముచే"యఆత్మనితిష్ఠన్,యఃపృథివ్యాంతిష్ఠ న్నిత్యాదిశ్రుతియు,"విశ్వస్యహేతుః"అనుపదము చే"సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్,అనేనజీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య।సమూలాస్సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సదాయతనాస్సత్ప్రతిష్ఠా"యనుశ్రుతియు,"ఆత్మేశ్వరః"అనుపదముచే, "పతిం విశ్వస్యాత్మేశ్వరం నతత్సమశ్చాభ్యధిక శ్చదృశ్యతే స్వే మహిమ్ని ప్రతిష్ఠితః"అను శ్రుతియు స్మరింపఁబడుచున్నవి.

సర్వవ్యాపివి. నీకు స్థౌల్యాదిగుణములు లేవు. నీకుదోషాదులు లేవు. కేవలమానందమే స్వరూపముగాఁగలవాఁడవు. నీకెట్టి మార్పులును లేవు. సకలముశరీరముగాఁగలవాడవగుటచేతను, సమస్తమునకుఁ గారణభూతుఁడవగుటచేతను, ప్రకృతిపురుషాత్మకమగుజగముకంటె వేఱయినవాఁడవు కావు. ప్రపంచమునకుసృష్టిస్థితిలయములుగల్గించువాఁడవు. నీకు నీవేయధిపతివి. నీకెట్టిక్రియులేదు. ఓమహానీయా! నామరూపములవిభజింపఁదరము కానంత సూక్ష్మరూపములుగలచిదచిత్తులు శరీరముగాఁగల నీవొక్కఁడవే! కార్యరూపమై చిదచిద్రూపమైనయాజగమునకును కారణమైననీకును భేదము చెప్పవచ్చును. కారణావస్థయందునుగార్యావస్థయందునునున్న బంగారమొక్కటియేకదా! కార్యమయినబంగారునకును గారణమైనబంగారునకును భేదములేనట్లే కార్యమైనజగమునకును గారణమైన నీకును భేదము లేదు. ఇట్లు కార్యకారణరూపుఁడవయిన నీయందు వస్తుభేదము కల్పింపఁబడుచున్నది. అది యజ్ఞానకృతమని వేఱ చెప్పవలయునా? కాని గుణపరిణామాత్మకమయిన యీ ప్రపంచము ప్రకృతిపురుషవిలక్షణుఁడవయిననీకు శరీరభూతమయినది. కావున నీస్వరూపము దానికంటెభిన్నమైనదే. ఓ యీశా! కొందఱు వేదాంతులు నిన్ను బ్రహ్మమునుగాఁజెప్పుచున్నారు. మీమాంసకులు నిన్ను ధర్మమునుగాఁ దలంచుచున్నారు. సాంఖ్యులు నిన్నుఁ బ్రకృతిపురుషులకంటె వేఱయినవానిఁగాఁ దలంచుచున్నారు. కొందఱు నిన్ను నవశక్తులతోఁ గూడినవానిఁగాఁ జెప్పుచున్నారు. కొందఱు నిన్ను వికారరహితుఁడును, స్వతంత్రుఁడును నగుమహాపురుషునిఁగాఁ దలంచు

చున్నారు. ఓపరమేశ్వరా! నేను బ్రహ్మ మరీచ్యాదిఋషులు మొదలగు మేమందఱము నీమాయచే జ్ఞానమునకుదూరమయి నీచే నిర్మితమగువిశ్వమును యథార్థముగాఁ దెలిసికొనలేనప్పుడు నీయనంతగుణములనుస్వరూపము నెట్లు తెలిసికొనఁగలము. మేమే దానితత్త్వము నెఱుంగఁజాలనపుడు జ్ఞానసంకోచము నొందించు పాపకర్మముల నాచరింపఁ గుతూహలు లైనదైత్యులు, మానవులు మొదలగువా రెట్లు తెలిసికొనఁగలరు? అటువంటి నీవు చరాచరాత్మక మగువస్తువును వాయువువలె నాకాశము వలె సకలమునం దంతరాత్మరూపముగా వ్యాపించి జ్ఞానస్వరూపుఁడవై యీ జగమునకు సృష్టిస్థితిలయములను, భూతహితమును, లోకమునకు బంధమోక్షములను గల్పించుచులీలారస మనుభవించుచున్నావు. కల్యాణగుణములచే లీలారస మనుభవించు చున్ననీ వరాహాద్యవతారములను బెక్కింటినిజూచితిని. కాని దైత్యుల మోహింపఁజేసి సురలచే నమృతముద్రావించిన నీ మోహిన్యవతారమును జూడలేదు. ఆరూపమును జూడఁదలంచివచ్చితిని. దానిఁ గనుఁగొననామనం బువ్విళ్లూరు చున్నది" అని యిట్లు ప్రార్థించు చున్నరుద్రునివచనములు విని విష్ణువొకానొకభావముచే గంభీరముగానవ్వి యతని కిట్లనియె. "ఓశంకరా! అమృతకలశమును దానవు లపహరింపఁగా మదోన్మత్తులైనదైత్యుల మోహింపఁజేసి దేవకార్యము నెఱవేర్పఁ జాలినది స్త్రీవేషము దక్క వేఱొక్కటి గాదని యాలోచించి దైత్యుల వేడుకకొఱకా రూపమును దాల్చితిని. నీ వా రూపమును జూడఁ గుతూహలపడి వచ్చితివి ; కావునఁ గాముకజనులకుబహూకరింపఁదగినదియు, నెట్టివారికయినమన్మథోద్రేకముఁ

గల్గింపఁజాలినదియు నగునా మోహినీరూపమును జూపెద” ననిపలుకుచునతఁడచ్చట నేయంతర్ధానము చెందెను. శంకరుఁడు పార్వతితోఁగూడనచ్చట నేయుండి తన నేత్రములనునలుదిక్కులకుఁబ్రసరింపఁజేసి చూచుచుండెను. అంత శంకరునికిఁ బూవులతో, నెఱ్ఱని చివుళ్లతో వెలయు తరువులు గలయుద్యానవనములోఁ దనకు సమీపమున విహరించు నొక స్త్రీలలామము గానవచ్చెను. ఆసుందరి సలీలముగా బంతి యాడుకొనుచుండె. ఆమె పిఱుఁదులందుఁ దళతళలాడు వస్త్రముపై బంగారు మొలత్రాడు ప్రకాశించుచుండె. కందుక క్రీడావశమున నిట్టట్టు తిరుగాడుచు సత్వరముగానూపిరివిడుచుచుఁ దీసికొనుచుండుటచేనామె స్తనములును, వానిమీఁదఁ బ్రకాశించు హారములును, గంపించుచుండెను. విహరించుచున్నప్పు డామెపాదములు చలించుచున్న చిగుళ్లవలె రంగు లీనుచుండెను. నలుదిక్కులందు నెగిరిపడుచు నతిచంచల మయిన బంతిని జూచుచుండుటచే మిక్కిలి చపలము లయిననల్లగ్రుడ్లు గలవిశాలనేత్రముల చేతను, గర్ణకుండలములచేఁ బ్రకాశించు చెక్కిళ్ల చేతను, నల్లని ముంగురులచేతను, నామె మొగము మిక్కిలి యందమై యుండె. గమన వేగముచే జాఱుచున్న కట్టుపుట్టమును గేశపాశమును నామె యందమగు తన యెడమచేతిచే బంధించుచుండెను. ఆమె రెండవచేతితో బంతిని నేలఁగొట్టుచుఁ దన కపటవృత్తిచే జగమును మోహింపఁ జేయుచుండె. రుద్రుఁడా యువతినిజూచి తదీయకందుకక్రీడావిలాసములచేతను, సిగ్గుచేఁ బ్రకటితముగాని మందహాసముతో గూడఁ బ్రసరింపఁజేయఁబడిన కడకంటిచూపులచేతను, హృతచిత్తుఁడై స్వయముగా

నామెను చూచి చూడఁబడుచుండుటచేఁ బరవశ మగునాత్త్మ
గలవాఁడై తన్నును, దనచెంత నున్న పార్వతిని, దనతో వచ్చిన
ప్రమథగణములను మఱచిపోయె. ఇట్లుండ నామోహిని దూర
ముగాఁ బోయిన బంతిని గొనివచ్చుటకై రయంబునఁ బోవు
చుండ వాయుప్రసారమువలన మొలత్రాటితోఁగూడఁ గట్టు
పుట్టము జాఱి నేలఁబడెను. అంత రుద్రుఁడు దిగంబరయై సుంద
రములగు కడగంటిచూపులు గల్గిచూచువారి చిత్తములహరిం
చుచు సిగ్గుచే నవయవములను సంకోచింపఁజేసి తన్నుఁ దాఁ
జూచుకొనుచు నున్న యా యువతినిజూచి వివేకహీనుఁడై
యామె విలాసములకుఁజిక్కి మిక్కిలి మదన బాధనొందుచుఁ
బార్వతిచూచుచుండఁగనే యతిరయమున నామె చెంత కేఁగె
ను. తన చెంతకువచ్చుచున్నరుద్రునిఁగాంచి యామోహినివస్త్ర
విహీనురాలై యుండుటచే మిక్కిలి సిగ్గుపడి నవ్వుకొనుచుఁ
జెట్లలోని కరుగుచుండె. రుద్రుఁడదిచూచి చంచలము లగునిం
ద్రియముగలవాఁడై కామునికిఁ జిక్కియాఁడేనుఁగును మగ
యేనుఁగుంబోలె నామె ననుసరించి పోఁజొచ్చెను. ఇట్లు పోయి
రుద్రుఁడతిరయమున నా కాంతను సమీపించి యామె యిష్ట
పడకున్నను దదీయ కేశపాశమును బట్టికొని తన చెంతకు లాగి
కొని చేతులు సాఁచి గట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొనెను. కరిచేఁగరిణి
వలె రుద్రునిచే నాలింగతయై విడివడిన కేశపాశము గలదై
యున్నయామోహిని యతని కౌఁగిలింతనుండి తప్పించుకొని
పరువెత్తుచుండెను. ఆమె ననుసరించి శివుండును బరువెత్తఁ
జొచ్చె. మత్తకుంజరము కుంజరినివలె నా కాంతను వెంబ
డించి రుద్రుఁడుపోవుచుండ నమోఘ మగునతని రేతస్సు భూమి

పైఁబడెను. అట్లు రేతస్సు పడినచోట్లు సువర్ణక్షేత్రములును, రజతక్షేత్రములు నయ్యె. మఱియు నతని రేతస్సు పడిననదులం దతఁడు తప్పక సన్నిహితుఁడై యుండును. అతని నుపాసించు ఋషులుకూడనచ్చట నేనివసింపఁజొచ్చిరి. ఓరాజా! రేతస్స్ఖలన మయినతోడనే రుద్రుఁడు భగవన్మాయాభూత యగునా కాంత చే మోహితుఁడగుటను దెలిసికొని తనకుఁ దానే సిగ్గుపడుచుఁ గామమును ద్రోసిపుచ్చెను. పిమ్మట శంకరుఁడు జగద్గురుఁ డయినపరమేశ్వరునిమహిమను దెలిసికొని యాస్త్రీరూపమును నామెచేష్టలును మహాశ్చర్యకరములని మనమునఁ దలపోయఁ జొచ్చెను. భగవంతుఁ డగువాసుదేవుఁ డెప్పటియట్ల పురుషరూపమును దాల్చి నిర్వికారుఁడై త్రపావిహీనుఁడై యున్నరుద్రునిఁ జూచి వేగముగాఁ దన మాయను దెలిసికొనుటకు సంతసించి యిట్లనియె. "సురశ్రేష్ఠా! నీవు నిశ్చయముగాఁ గామాది వికారముల విడిచినవాఁడవే. అయినను నామాయ యెట్టివారికిఁ గూడ దుస్తరమగుటచేనీవుమోహమునుజెందితివి. ఆలోచింప నామాయ కధీనుఁడగువాఁ డెవఁడు చంచలేంద్రియులగువారికి దుస్తరము లగుకామక్రోధాదిభావముల నీవలె నవలీల నతిక్రమింపఁ గలఁడు? కాలము శరీరముగాఁ గలదియు సృష్ట్యాదుల భాగముల స్వీకరించునదియు, నగునా మాయ యిఁక నిన్ను మోహింపఁజేయ లేదు!" అనియిట్లుపల్కువాసుదేవునను గ్రహమునుగాంచిరుద్రుఁడతనికినమస్కరించి యతనియనుమతివడసి తన ప్రమథగణములనుగలిసికొని పార్వతీసహితుఁడై కైలాసమున కరిగెను. ఓరాజేంద్రా! అనంతరము శంకరుఁడు శరీరార్థభూత యగుపార్వతితో మునిశ్రేష్ఠులందఱునువినుచుండ ని

ట్లనియె. ఓపార్వతీ! కర్మాయత్తమగుజననాదులులేని పరమపురుషుని మాయామహిమమును జూచితివిగదా! సకల విద్యలకు నధిపతి నగునేనే మోహమును జెందితిని. సామాన్యులగు మానవులు దానవులు మొదలగువారు మోహమును జెందుదురని వేఱ చెప్పవలయునా! ఓ సుందరీ! వేలకొలఁదివత్సరముల పర్యంతమును దపమునుచేసి యంతమున దానినుండిమఱలిన నన్నుఁజూచి "నీవుపాసించినపరవస్తువే"దనియడిగితివి. ఎవనిని గాలముసైతమువశము కావించుకొనలేదో, యెవఁడుసమస్తము నొక్కమాఱుగాఁ దెలిసికొన సమర్థుఁడో, యాపరమపురుషుని నేను సర్వకాలములయందు నుపాసించుచున్నాను" అని పార్వతికిఁ జెప్పె నని చెప్పి రాజునకు మునీంద్రుఁడు వెండియు నిట్లనియె. "ఓ నరేంద్రా! ఎవఁడు కూర్మరూపమును దాల్చి క్షీరసాగరమథనకాలమున మహాపర్వత మగుమందరమును మోచి యమృతమును సురలకిచ్చెనో యాపరమేశ్వరుని విక్రమమును నీకుఁ దెలియఁజేసితిని. ఈచరిత్రమునుజదువువారును విన్నవారును, జేసెడు ప్రయత్నములన్నియుఁ దప్పక సఫలములగును. భగవంతుని సద్గుణములను వెల్లడించు నీ చరిత్రము భయంకరము లగునాధ్యాత్మికాదితాపములను హరింపఁ గలుగును. సముద్రమును మథించి తీసిన యమృతము దైత్యులపహరింప మోహినీరూపమున వారిని మోహింపఁజేసి దానిఁ గైకొని తన భక్తులకోర్కెలఁ బూరించువాఁడును, సంసారుల కగమ్యుఁడు నగుభగవంతునకు నమస్కరించెద." ఇది పండ్రెండవయధ్యాయము.

శ్రీశుకుఁడు తక్కిన మన్వంతరముల వివరించుట.

ఓ రాజేంద్రా! ఇఁకఁ దక్కిన మన్వంతరముల విశేషములఁ జెప్పెదనాలింపుము. ప్రస్తుతకాలమున వైవస్వతమనువుప్రవర్తించుచున్నాఁడు. అతని పేరు శ్రాద్ధదేవుఁడు. అతఁడు వివస్వంతుని కుమారుఁడు. అతఁడు సప్తమ మనువయ్యె. అతని కిక్ష్వాకుఁడును నభగుఁడును, ధృష్టుఁడును, శర్యాతియు, నరిష్యంతుఁడును, నాభాగుఁడును, దిష్టుఁడును, కరూషకుఁడును, బృషద్ధ్రుఁడును, వసుమంతుఁడునను కుమారులుగలరు. ఈసప్తమమన్వంతరమున నాదిత్యులును, వసువులును, విశ్వేదేవులును దేవతలైరి. పురందరుఁ డనువాఁ డింద్రుఁడయ్యె. కశ్యపుఁడు, నత్రియు, వసిష్ఠుఁడును, విశ్వామిత్రుఁడును, గౌతముఁడును, జమదగ్నియు, భరద్వాజుఁడును సప్తర్షులయిరి. ఈమన్వంతరముననే భగవంతుఁ డదితికశ్యపులకుఁ గుమారుఁడై యుదయించి వామనుఁ డను నామమును దాల్చి ప్రఖ్యాతిఁగాంచెను. అతఁ డాదిత్యుల కందఱకును దమ్ముఁడు. ఓరాజా! ఏడుమన్వంతరముల విశేషములను సంగ్రహముగా నీకువినిపించితిని. విష్ణువు నంశావతారములచే వెలయు తక్కిన మన్వంతరములనుగూడ వర్ణించెదనువినుము. వివస్వంతునకు ఛాయాదేవి యనియు, సంజ్ఞాదేవి యనియు నిర్వురు భార్యలు గలరని వెనుకనే చెప్పితిని. వారు విశ్వకర్మ కుమారికలు. అతనికి బడబయను మూఁడవభార్య గలదని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. సంజ్ఞయే బడబారూపమును దాల్చెనని కొందఱందురు. వారిలో సంజ్ఞాదేవికి యముఁడు యమున శ్రాద్ధదేవుఁడు నను ముగ్గురుకుమారులును, దపతి యనుకన్యకయుఁ గలిగిరి. ఆ తపతిని సంవరణుఁడు వరించెను. మూఁడవది యగు

బడబ కశ్వికుమారు లుదయించిరి. ఎనిమిదవ మన్వంతరమున సూర్యపుత్త్రుఁ డగుసావర్ణి మనువయ్యెను. నిర్మోహుఁడు విరజస్కుఁడు మొదలగువారు మనుపుత్త్రులు. అప్పుడు సుతపస్కులు మొదలగువారు దేవగణములగుదురు. బలిచక్రవర్తి యింద్రుఁడయి వారిఁ బాలించు. ఓరాజా! ఆబలి మహాయశస్కుఁడు. అతఁడు పదత్రయపరిమిత మగుభూమిని యాచించు చున్న విష్ణువున కొసంగి యతని యనుగ్రహమువలన నింద్రపదవిని ముక్తిని జెందును. మొదట విష్ణు వతని బంధించినను బిమ్మట నతనిననుగ్రహించిస్వర్గలోకముకంటె నధికమగుపాతాళమున కధిపతినిగాఁ జేసెను. అతఁ డిప్పుడింద్రునివలె నచటసుఖములొందుచున్నాఁడు. ఆమన్వంతరమున గాలవుండు, దీప్తిమంతుఁడు, పరశురాముఁడు, ద్రోణపుత్త్రుఁ డగునశ్వత్థామ, కృపాచార్యుఁడు, ఋష్యశృంగుఁడు నాతండ్రి యగువ్యాసభగవానుఁడు తమ యోగప్రభావము వలన సప్తర్షు లగుదురు. ప్రస్తుతమున గాలవాదులు తమతమ యాశ్రమములందే వర్తించుచున్నారు. అప్పుడు భగవంతుఁడు దేవగుహ్యుఁ డనునతనికి సరస్వతి యనునామెయందుఁగుమారుఁడయి యవతరించిసార్వభౌముఁ డనెడిపేరు వహించి తనశక్తిచేఁ బురందరునివలన నింద్రపదవిని దీసికొని బలికర్పించును. వరుణపుత్త్రుఁ డయినదక్షసావర్ణి తొమ్మిదవ మను వగుధృతకేతువు, దీప్తకేతువు మొదలగువారు మనుపుత్త్రు లగుదురు. దాత, మరీచి, గర్గుఁడు మొదలగువారు దేవగణములగుదురు. శ్రుతుఁడనువాఁ డింద్రుఁడగు. ద్యుతిమంతుఁడు మొదలగువారు సప్తర్షులగుదురు. అప్పు డాయుష్మంతున కంబుధార యనుభార్యయందు విష్ణువు ఋషభుఁ డనునామముతో

నవతరించి ముల్లోకములను నిరపాయముగా రక్షించుచు నిం ద్రునిచే నేలించును. ఉపశ్లోకుని తనయుఁ డగు బ్రహ్మసావర్ణి పదవ మనువయ్యెడు. భూరిషేణుఁడు మొదలగువారు మనుపుత్త్రులగు దురు. హవిష్మంతుఁడు, సుకృతి, సత్యుఁడు, జటామూర్తి మొద లగువారు సప్తర్షులగుదురు. సువాసనుఁడు, విబుధుఁడు మొదలగు వారు దేవగణములగుదురు. శంభుఁడనువాఁడింద్రుఁడగు. అప్పు డు విష్ణువు విశ్వజితుఁడనువానికిఁ దద్భార్య యగు విషూచియం దు స్వాంశముచే నవతరించి యింద్రునికి సఖుఁడయియుండును. ప్రశస్తమనస్కుఁ డయినధర్మసావర్ణి యేకాదశమనువగును. సత్యధర్ముఁడు మొదలగువారు పదిమంది మనుపుత్త్రులగుదురు. విహంగములు, కామగములు, నిర్వాణులు, రుచులు, సురగణము లయ్యెదరు. ధ్రువుఁడనువాఁ డాగణములకింద్రుఁడగు. అరుణుఁడు మొదలగువారు సప్తర్షులయ్యెదరు. అప్పుడు శ్రీహరి యార్యకుఁ డనువాని భార్య యగు వైధృతియం దవతరించి ధర్మసేతు వను నామమును వహించి మూఁడులోకములను రక్షించును. ఓ రాజా! రుద్రసావర్ణి యనువాఁడు పండ్రెండవ మనువగును. దేవ వంతుఁడు, ఉపదేవుఁడు, దేవజ్యేష్ఠుఁడు మొదలగువారు మను పుత్త్రు లయ్యెదరు. ఆ మన్వంతరమున ఋతుధాముఁ డనువాఁ డింద్రుఁడగును. హరితాదులు దేవగణములగుదురు. ఆగ్నీ ధ్రుఁడు తపోమూర్తి మొదలగువారు సప్తర్షు లయ్యెదరు. అప్పు డు పరమేశ్వరుఁడు సత్యసహుని భార్యయగు సూనృతకుఁ గు మారుఁడై స్వధాముఁడను పేరితో నామన్వంతరమునురక్షిం చును. దేవసావర్ణి యనువాఁడు పదుమూఁడవ మనువగును. చిత్రసేనుఁడు మొదలగువారు మనుపుత్త్రు లయ్యెదరు. సుకర్ములు

సుత్రాములు ననువారు దేవగణము లయ్యెదరు. దివస్పతియను వాఁ డింద్రుఁ డగు. నిర్మోకుఁడు, తత్త్వదర్శుఁడు మొదలగువారు సప్తర్షు లయ్యెదరు. అప్పుడు శ్రీహరి దేవహోత్రుని భార్యయగు బృహతికిఁ గుమారుఁడై యోగీశ్వరుఁడను నామమును వహించి యింద్రునకుఁ దోడ్పడును. ఇంద్రసావర్ణి యనువాఁడు పదునాల్గవ మనువగు. ఉరువు, గంభీరుఁడు, వసువు మొదలగువారు మను పుత్త్రులగుదురు. పవిత్రులనువారును, చాక్షుషులనువారును దేవ గణములగుదురు. శుచియనువాఁ డింద్రుఁడగును. అగ్ని, బాహువు, శుచి, శుక్రుఁడు, మాగధుఁడు మొదలగువారు సప్తర్షు లయ్యెదరు. అప్పుడు హరి సత్రాయణుఁడనువాని భార్యయగు వితానకుద్భవించి బృహద్భాను వనెడి పేరు వహించి యజ్ఞాదికర్మములను విస్తరింపఁజేయును. ఓ మహారాజా! భూతకాలమందును వర్తమానకాలమందును రాఁబోవు కాలమందును వర్తించు మనువులు పదునల్వురు. వారి చరిత్రములను సంగ్రహముగా వివరించితిని. కృతత్రేతాదియుగములు నాలుగును వేయుమాఱులు పరివర్తించినచోఁ బదునాల్గు మన్వంతరములు గతించును. ఈ మన్వంతరము నొక్కమాఱు పరివర్తించినచో దైనందిన కల్ప మగును" ఇది పదుమూఁడవ యధ్యాయము.

—రాజు ప్రత్యేకముగా మన్వంతరముల కార్యములనడుగుట.

అని చెప్పుచున్న మునీంద్రునిఁ జూచి నరేంద్రుఁడు "ఓ మునీంద్రా! మన్వంతరకాలములందును మనువులును, దత్పుత్త్రులును మునులును మొదలగువా రెవనిచే నీకార్యము నొనర్ప

నియుక్తులెరి? వారినిగూర్చి తెలియఁ జేయు''మని పలుక న మ్మునీంద్రుఁ డతని కిట్లనియె, ఓరాజేంద్రా! మనువులును, మను పుత్త్రులును,మునులును,నింద్రుఁడును,సురగణములును,నాయా మన్వంతరములకాలమున నాయాయవతారములఁ బొందిన పరమేశ్వరునిచే శాసింపఁబడుచుందురు. అట్లు నియుక్తులయి మన్వాదులు జగత్పోషణమును జేయుచుందురు. ఎట్లు చేయు దురందువేని, చెప్పెదను. ఆ మన్వాదులలో మునులు మన్వం తరముతుదను బాధకులు లేకపోవుటచేఁ జెడిపోయిన వేదగణ ములను వానివలనఁ నేర్పడు సనాతన ధర్మములను దమ తపః ప్రభావమువలనఁ దెలిసికొందురు. మనువులు తమతమ కాల ములందు శ్రీహరి యనుమతిని బడసి మునుల యుపదేశము చొప్పున ధర్మమును నాలుగుపాదములను నడపించుచుందురు. మనుపుత్త్రులు మనువులు స్థాపించిన ధర్మమును మన్వంతరావ సానమువఱకును, దమ పుత్త్రపౌత్త్రాదిక్రమముచేత నాయా వర్ణాశ్రమములకుఁ దగునట్లుగాఁ బ్రవర్తింపఁజేయుదురు. దేవ గణములుపంచమహాయజ్ఞములందును భోక్తలగుఋషులతో ను,పితృదేవతలతోను,యజ్ఞభాగములననుభవించుచుందురు. పరమేశ్వరుఁడు తనసామర్థ్యముచే సంపాదించియిచ్చినముజ్జగ ములశ్రీలననుభవించుచు, నింద్రుఁడు యథేష్టముగా వర్షమును గురియించిలోకములఁబరిపాలించును. పరమేశ్వరుఁడుయజ్ఞా ద్యవతారములను గపిలాద్యవతారములను దాలిచి జ్ఞానమును యుగానుసారముగా నుపదేశించును.మఱియునతఁడుమరీచ్యా దిరూపములనొందిసృష్టినొనరించుచు రాజమూర్తియైదుష్టులను సంహరించుచు, సృష్ట్యాదుల.క్షపయుక్తము లగుగుణములనవ

లంబించి కాలరూపమున సమస్తజంతువులలయ మొందించుచు నామరూపముల వహించిన మాయచే మోహితులయి జ్ఞానముచే నేకాకారులయినయాత్మలందు దేవమనుష్యాదిభేదమును బాటించు జనులకుఁ గానరాక కేవలమునుతింపఁదగినవాఁడునై ప్రవర్తించుచుండును. కల్పయాథాత్మ్యమును దెలిసినపండితులు దైనందినకల్పప్రమాణము పదునాల్గు మన్వంతరముల కాల మని చెప్పుచున్నారు. ఇది పదునాల్గవయధ్యాయము.

-:o:- వామనావతార కథా ప్రారంభము. -:o:-

అని చెప్పుచున్న శుకుంజూచి రాజిట్లనియె "ఓ మునీంద్రా! విష్ణువున కెట్టికోర్కియును లేదు. అతఁ డవాప్తసమస్తకాముఁడు; తాన సమస్తమునకును బ్రభువు. అట్టిహరిదీనునివలెబలిచెంతకేఁగి మూఁడడుగులభూమి నెందులకు యాచించెను?యాచించి పుచ్చుకొనియు బలిని బంధించుటకుఁ గారణమేమి? పరిపూర్ణుఁడయినవిష్ణువు యాచించుటయు నిరపరాధుఁడయినబలి నిబంధించుటయునాకాశ్చర్యమునుగొలుపుచున్నవి.ఆవృత్తాంతములను విననామనస్సు కుతూహలపడుచున్నది. దయచేసిచెప్పుము" అని యడుగుచున్న రాజునకు శుకుఁ డిట్లనియె. "ఓరాజేంద్రా! దేవాసురయుద్ధమున బలియింద్రునకోడి ప్రాణహీనుఁడై శుక్రాదుల దయవలన జీవించి యుదారమనస్కుఁడై వలయునంత ధన మర్పించుచుఁ ద్రికరణశుద్ధిగావారిని సేవించెను.తమ్ముసేవించుచు స్వర్గమును జయింపవలెనన్న తలంపుగలవాఁడయి యున్న బలిభక్తికి సంతసించి బ్రాహ్మణులు మంత్రపూర్వకముగా నభిషేకించి యతనిచే విశ్వజిత్తనెడి యాగమును జేయిం

౮౫.విశ్వజిద్యాగమందలి హవిస్సుచేసంతృప్తిఁగాంచినయగ్ని వలనఁ గనకమయ మయినపరికరముతోఁ గూడినరథంబును, నింద్రుని తురంగములవంటితురంగములును, సింహధ్వజంబును గాంచనపరికరముతో బద్ధ మగువిల్లును, నక్షయ తూణీరము లును, దివ్యమగుకవచమును, సంభవింపఁగా, బలి వానిని స్వీక రించెను. అప్పుడు పితామహుఁ డయినప్రహ్లాదుఁడుబలికివాడని పద్మమాలనొసంగెను. గురు వయినశుక్రుఁ డతనికిఁ బ్రశస్త మగు శంఖము నిచ్చెను. పిమ్మట బలి శుక్రాదులదయవలన సంపాదిత మైనయుద్ధపరికరమును జేకొని బ్రాహ్మణులకును, గురువులకును నమస్కరించి వారివలన నాశీర్వాదములను జెంది, ప్రహ్లాదుని యనుమతివడసిదివ్యరథంబుపైఁగూర్చుండిప్రహ్లాదుఁడొసఁగిన పద్మమాలనుధరించికవచమునుదొడిగిన ఖడ్గమును, విలునమ్ము లను నమ్ములపొదులను దాల్చి యుద్ధసన్నద్ధుఁ డై బాహువు లందు బాహుపురులును, గర్ణములందు బంగారుమకరకుండల ములును బ్రకాశింప వనమందుఁ బ్రజ్వలించు నగ్నివలె విలసిం పఁ జొచ్చెను. అప్పుడు బలి యైశ్వర్యముచేతను, బలముచేతను, శ్రీచేతను దనతో సమానులయి చూపులచే నాకాశమును, దిక్కులను నపహరించుచున్నట్లుగానవచ్చుచున్నదైత్యనాయ కులచేఁ బరివేష్టితుఁడై గొప్ప దానవసైన్యమును నడిపించుకొ ని భూమ్యాకాశములను జలింపఁజేయుచు, సకలసంపదలతో నుల్లసిత మగుస్వర్గపురమును ముట్టడించెను. మధురముగా ధ్వనిచేయుచున్నపక్షిమిథునములచేతను, గానమొనర్చుచున్న మత్తమధుకరములచేతను, జిగుళ్లను ఫలసంపదలను బుష్ప సంపదలను బొల్చెడి శాఖాసముదయములు గలవృక్షపరంపర

చేతను, బ్రకాశించు నందనవనము నాపురమున మిక్కిలివిరాజి
లుచుండెను. ఆనందనవనమందు నిర్మలజలముతో నిండినపద్మా
కరములు పెక్కులుగలవు. అవి యన్నియు హంసలకును సారస
పక్షులకును జక్రవాకములకును గన్నెలేడిపిట్టలకును నిలయము
లయి, సురలకును, సురస్త్రీలకును గ్రీడాస్థానములై చూపఱ
చిత్తములను హరించుచుండెను. ఆపురమునకుఁ ద్రివిక్రమదే
వుని కాలిబొట్టనవ్రేలివలన నుదయించినగంగానది కందకమై
వెలయుచుండెను. మఱియు నది యుపరిభాగమున నిర్మితము లగు
యుద్ధస్థానములు గలదై, సువర్ణమయమగుటచే నగ్నివలె మెఱ
యుచు నున్న యున్నతప్రాకారముచేఁ బరివేష్టితమై, శత్రువుల
కసాధ్యమయి యుండెను. విశ్వకర్మ తననేర్పునంతను జూపి
దానిని నిర్మించెను. దాని పురద్వారములు సువర్ణమయములగు
తలుపులతోను, స్ఫటికములతోఁ గట్టిన గోపురములతోను బ్ర
కాశించుచుండెను. అందలి వీథులు విశాలములయి మనోహర
ములయియుండె. అది సభాభవనములచేతను, నంగణములచే
తను, నుపమార్గములచేతను రాణించుచుండె. దానియందుఁగ
లచతుష్పథములు వజ్రములచేతను, బవడములచేతను నిర్మిత
ములయినయరుఁగులచే వెలయుచుండెను. అందెచ్చటఁజూచి
నను విమానములుసంచరించుచుండెను. అచ్చటిస్త్రీలుమార్పు
చెందని యావనమును, సౌందర్యమును గలవారయిశుభ్రవస్త్ర
ములను దాల్చి శిఖలతోఁ బొల్చు నగ్నిహోత్రములవలెఁ బ్రకా
శించుచుండిరి. ఆసురస్త్రీలు కేశపాశములకుఁజుట్టిన పుష్పమాలి
కలపరిమళమునుదాల్చి మలయమారుతము గవాక్షద్వారము
లనుండి యగరు ధూపములతోఁగూడ వెలువడి యందుఁబ్రస

రించుచుండెను. అందున్న యచ్చరలు శుభ్రవస్త్రములచేఁ బరిచ్ఛిన్నములయినమార్గములందుసంచరించుచుండిరి. ఆపురము ముత్యాల వితానములచేతను, మణిమయములయి పలువిధములయి యున్నధ్వజములచేతను, గనులపండువు చేయుచుండె. అందెచ్చటఁ జూచినను మయూరముల కేకలును, పావురముల నినాదములును, దుమ్మెదల ఝుంకారములును వినవచ్చుచుండెను. దేవతాస్త్రీలపాటలు మిక్కిలి మధురములై వినువారి కానందము గొలుపుచుండె. మద్దెలలను వాయించుచు శంఖములనుబూరించుచు, దుందుభులను మ్రోయించుచు, వీణెలను మీటుచు, వేణువులధ్వనిచేయుచుఁ, దాళాదినినాదములకనుయుక్తముగా నాట్యముచేయుచు నెల్లచోట్లను మృదుమధురముగాఁ బాడు చున్న గంధర్వులపాటలు మిక్కిలి మనోహరము లయియుండెను. ఆలోచింపనాపురముసంగీతాధిష్ఠాత్రియగు దేవతకు నిలయమైనట్లు తోఁపక మానదు. ఆ పురము దురాత్ములకును, మూర్ఖులకును, నహంకారులకును, వంచకులకును, నధర్మపరులకును, భూతద్రోహకులకును, గాముకులకునుబొందఁదరముకానిది. బలి యట్టిపురమును బ్రవేశించి తనసైన్యములచేనరికట్టి దేవతాస్త్రీలు భయమందునట్లు, శుక్రుఁడు తనకొసంగిన శంఖమును బూరించెను. ఇంద్రుఁడదివిని యదరిపడి బలియొనర్చిన మహాప్రయత్నమును దెలిసికొని దేవగణములతోఁగూడికొని బృహస్పతిచెంతకుఁ బోయి యిట్లనియె. "ఓ గురువర్యా! పూర్వము నాచేఁ బరాజితుఁడయినబలి యిప్పుడు యుద్ధసన్నద్ధుఁడైయిచ్చటికి వచ్చెను. అతని పరాక్రమ మిప్పట్టున నెట్టివారికిని దుస్సహమని తోఁచెడిని. ఇట్టి బలి నెవ్వఁడైన నే యుపాయముచేత

నై నను జయింపలేఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈబలిలోకములను దిక్కులనొక్కపెట్టున మ్రింగువానివలెను, ప్రళయాగ్నివలె దీప్రము లగుచూపులచే నాకాశమును దహించువానివలెను బ్రకాశించుచున్నాఁడు. ఇట్టి యింద్రియబలమును, నిట్టియుత్సాహమును, నిట్టిదేహబలమును, నిట్టిపరాక్రమమును నా శత్రువగు బలి కెట్లు లభించెను? వాని పరాక్రమాదు లిట్లసాధ్యములయి యుండుటకుఁ గారణమేమి?" అని యడిగిన యింద్రునకు గురు విట్లనియె. "ఓ దేవేంద్రా! శత్రువున కిట్టియభ్యుదయము గలుగుటకుఁ గారణమేమియో తెలియవచ్చె. బ్రహ్మవాదు లయినశుక్రాదులు తమశిష్యుఁ డయినబలికి నిట్టియభ్యుదయమును గల్గించిరి. పరమేశ్వరుఁ డయిన శ్రీహరి తప్ప నీవంటి యితరులుగాని నీవుగాని యతనియెదుట నిలువఁ జాలరు. కావుననిప్పట్టున నీవును, దేవతలును నీలోకమునువిడిచి స్థలాంతరమునకుఁ బోయి శత్రుపరాజయకాల మెప్పుడువచ్చునో ప్రతీక్షించి యుండుఁడు. బ్రాహ్మణప్రభావమువలన నితఁడు క్రమక్రమముగా నధిక మగుచున్న మహాపరాక్రమము గలవాఁడయ్యె. అట్టి యితఁడు బ్రాహ్మణుల నవమానించుట వలనఁ దప్పక నశించును. ఆకాల మే తెంచునంతవఱకును నిరీక్షించియుండుఁడు" అని కార్యజ్ఞుఁ డయినబృహస్పతి లెస్సగా నాలోచించి చెప్పిన హితవాక్యములను విని కామరూపు లగు దేవతలు స్వర్గమునువిడిచి మాయమైరి. అందువలన బలి నిరాటంకముగా స్వర్గసింహాసనమునఁ గూర్చుండి లోకత్రయమును తన వశము గావించుకొనెను. అంత శిష్యవత్సలు లయిన శుక్రాదులు విశ్వజిద్యాగముఁ జేసినబలి కింద్రపదవి స్థిరముగానుండు

నట్టు చేయ నెంచి యతనిచే నూఱశ్వమేధములను జేయించిరి. అనంతరము బలి యశ్వమేధశతమును చేయుటవలనఁ గల్గిన ప్రభావముచేఁ దన విమలకీర్తి ముల్లోకములందును వ్యాపింపఁ జేయుచుఁ జంద్రునివలెఁ బ్రకాశించుచుండె. మఱియు దీర్ఘ సంకల్పుఁ డయినయా బలి బ్రాహ్మణుల దయవలనఁ బొందఁబడిన సంపదల ననుభవించుచుఁ దన్నుఁ గృతార్థునిఁగాఁ దలంచుచుం డెను. ఇది పదునేనవయధ్యాయము.

అదితి తనకుమారులను గూర్చి చింతించి విష్ణువు నారాధించుట. అతఁ డామెగర్భమున వామనుఁ డయి పుట్టుట.

అంత దేవతలకుఁ దల్లియగునదితి తన పుత్త్రులగునింద్రాదు లదృశ్యులయినట్టును, దైత్యులమరావతి నపహరించినట్లును విని, గతిలేనిదానివలె మిక్కిలి పరితపించుచుండెను. ఇట్లుండ నొ కప్పుడు కశ్యపుఁడు సమాధిని విడిచి యదితియాశ్రమమునకు వచ్చెను. అతఁడువచ్చునప్పటి కాయాశ్రమము మిక్కిలి కాంతిహీనమై వెలవెలపోవుచుండెను. కశ్యపుఁడు దానిఁగని పెట్టిమ నంబున సందేహించుచుఁ దనప్రియురాలి చెంతకేఁగి యామెవలనఁ బూజలనంది యుచితాసనములఁగూర్చుండి దీనవదనయై యున్నయామెంగాంచి యిట్లనియె. "ఓశుభురాలా! బ్రాహ్మణులకును, గోవులకును ధర్మమునకును, మృత్యువున కధీనులయి వర్తించుజనమునకును నమంగళములు సంభవింపలేదు గదా! ఓ గృహస్థురాలా! యోగాభ్యాసము లేనివారికిఁగూడ ధర్మము, నర్థమును, గామమును సమకూర్పఁజాలినగృహములకమంగళము

లు సంప్రాప్తింపలేదుగదా? కుటుంబాసక్తురాల వగునీయింటికతిథులు వచ్చి నీపూజలనందక వెడలిపోయిరాయేమి? ఆలోచింప నతిథులేగృహమునకువచ్చి సలిలమునైనఁగైకొనకుండ వెడలిపోవుదురో, యాగృహము కేవలము నక్కలకు నివాసభూతమగు బిలమువంటిది. ఓ సతీమణీ! ఆహవనీయాదు లగునగ్నుల న్నీయధీనముచేసి నేను సమాధి కరిగితిని. నావియోగభరము నుసహింపఁజాలక భయాకులవై యున్ననీవు వేళదప్పకుండ హవిస్సుచే నా యగ్నుల నుపాసింపలేదా యేమి! అట్లు చేయనిచో మిక్కిలి విచారింపవలసినదే! ఆ యగ్నులు సకల వాంఛితములనూ నెఱవేర్పఁజాలినవి. వానిఁ బూజించియే గృహస్థులు పుణ్యలోకములనందుచున్నారు. బ్రాహ్మణులును, వహ్నియు సకలదేవస్వరూపుఁ డయినవిష్ణువునకు ముఖమేయని నిశ్చయింప వచ్చును. అట్టియగ్నుల నారాధింపకపోవుట పెద్దనష్టమును గల్గింపక మానునా? ఓ ధీరురాలా! నీ పుత్త్రులందఱును సుఖులై యున్నారా? చిన్నవోయిననీముఖమును లక్షింప నేదోయమంగళము సంప్రాప్తమైనట్లు తెలుపుచున్నది. అందుచే శంకించుచు నిట్లడుగుచున్నాను. వేగముగా నీవిచారకారణ మెఱిఁగింపుము.” అని యడుగుచున్న భర్తను గాంచి యదితి యిట్లనియె. “ఓ నాథా! బ్రాహ్మణులకును, గోవులకును శుభముగలదు; ధర్మమునకేమియు భంగముగలుగలేదు. తక్కిన లోకులకు సుఖము లేకపోలేదు. మన గృహస్థాశ్రమము ధర్మార్థకామములకు నిలయమై వెలయుచున్నదని నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁగలను. ఓ వల్లభా! సంతతమును మీపాదపద్మముల ధ్యానించుచు నేనగ్నులను వ్రేల్చుచున్నాను. అతిథుల సత్కరించుచున్నాను. నావలనఁ

బూజలు గైకొను తలంపుతో వచ్చినభిక్షువులను బూజించుచున్నాను. భృత్యులను బోషించుచున్నాను. నాకిట్టిసామర్థ్యము గలుగుట భగవంతుఁడ వగునీ యనుగ్రహమువలననే సుమీ! ఓప్రాణనాథా! ప్రజాపతి వయిననీకు ధర్మపత్నినై నీ వలన సకలధర్మముల నభ్యసించుచున్ననా కభీష్టమగుధర్మమేదినెఱవేఱదు? సమస్తధర్మములు సమకూరుచున్నవి. ఓ మరీచినందనా! సత్త్వగుణప్రధాను లగుదేవతలును, రజస్తమోగుణప్రధాను లయినదైత్యులును నీ మనస్సువలనను, శరీరమువలననుజన్మించిరి. ఆ నీపుత్త్రులందఱయందును నీవు సమబుద్ధివై వర్తింతువు. అయినను సమర్థుఁడ వగునీవు నీభక్తులందుఁ బక్షపాతము వహించుట న్యాయ్యము. కావున నీభక్తురాల నగునా శ్రేయస్సు వర్ధిలునట్లాలోచింపుము. శత్రువులగుదైత్యులుస్వర్గలోకమును హరించుటచే నిలువ నీడలేక నాకుమారులు దేశముల పాలయిరి. దయయుంచి వారిని బాలింపుము. నీపత్నినగుటచే నాకిదివఱకు దుఃఖములు సంభవింపలేదు; కాని నా కిప్పుడు ప్రాప్తమైనది. దైత్యులు నన్ను నా నిలయమునుండి తఱిమిదుఃఖసాగరమున ముంచివైచిరి. నా ప్రభుత్వమును, నాసంపదలను, నా నివాసదేశమును లాగికొనిరి. ఓ సజ్జనవర్యా! నా కుమారులేయుపాయముచేఁ దొంటి యభ్యుదయమును బొందుదురోదాని నొనర్పుము. నన్ను దయఁ జూడుము'' అనియిట్లు కడుంగడుఁబ్రార్థించుచున్నయదితిని గాంచి మందహాసము సేయుచు నిట్లనియె. ''ఓ సాధ్వీ! పుత్త్రాదులందలిస్నేహపాశముచే బంధించువిష్ణువు మాయాబలము నతిక్రమింపఁ గలుగుట మహాకష్టముగదా! అయారే! ఏమి యాశ్చర్యము? పంచభూతపరిణామాత్మక

మగు దేహమెక్కడ? ప్రకృతికంటె విలక్షణ మగునాత్మ యెక్కడ? ఈ దారపుత్త్రాదు లెవ్వరికి సంబంధించినవారు? వీరు దేహమునకు సంబంధించినవారా? లేక యాత్మకు సంబంధించినవారా? ఆలోచింప నాత్మకును బుత్త్రాదులకును దేహమూలకముగా సంబంధము కలదు; గాని సాక్షాత్సంబంధము లేదు. ఈ దేహము పంచభూతాత్మక మగుటచేతను, వృద్ధిక్షయములు గలదగుటచేతను, నిత్యము కానిదగుట చేతను, దీనికి సంబంధించిన పుత్త్రాదులును నిత్యులు కారు. అట్టి పుత్త్రాదులందు స్నేహము చూపుట కేవల మజ్ఞానమూలకము కాని వేఱుకాదు. కావున నీ పుత్త్రులందు మోహమును విడువు" మనియిట్లు కశ్యపుఁడు మొదట తత్త్వోపదేశము చేసెను. కాని దానికామె సంతుష్టిచెందలేదు. అది తెలిసికొనియమ్మునియామెకు వెండియు నిట్లనియె. "ఓ సుందరీ! విష్ణువు తన్నారాధించు వారికి హితమొనర్చువాఁడు; సకలభూతముల హృదయకుహరములందును నివసించువాఁడు. శ్రేయస్కాము లగువారిచే యాచింపఁబడి వారి వాంఛితముల నెఱవేర్చువాఁడు. ఇంతేకాదు. అతఁ డడిగినదానికంటె నధికముగా నిచ్చువాఁడు. అట్టి వాసుదేవుని నీవు భక్తితో నారాధింతువేని దీనవత్సలుఁడగు నతఁడు తప్పక నీ కోర్కుల నెఱవేర్చును. అతనిసేవ యితర దేవతాసేవవలె నెప్పుడును విఫలముకాదు" అని చెప్పిన పతినిగాంచి యదితి యిట్లనియె. "ఓ నాథా! జగత్పతి యగుభగవంతు నేయుపాయముచే భజింపవలయు? ఎట్లు భజించినచో సత్యసంకల్పుఁ డగుపరమేశ్వరుఁడు నా మనోరథంబు నెఱవేర్చును? పుత్త్రులతోఁగూడఁ బలుపాట్లు పడుచున్న నాకు దేనిచే భగవం

తుఁడు సాక్షాత్కరించునో యాయుపాయము నుపదేశింపు" మ
నిపలుక నాకశ్యపుఁడిట్లనియె. "ప్రియురాలా! పూర్వము నేను
సంతానము గల్గించు వ్రతమునుగుఱించి బ్రహ్మనడుగ నతఁడు ద
యార్ద్రహృదయుఁడై పయోనామకమగువ్రతముపదేశించెను.
అదితప్పక విష్ణువును సంతసింపఁజేయఁగలదు. నీ కావ్రతము నె
ఱింగించెద. ఫాల్గునశుక్లపక్షమునఁ బ్రతిపద మొదలు పండ్రెండు
దినము లాచరింపవలయును. నీవు నిశ్చల మగుభక్తితోఁగూడి
కొని యీవ్రతముచే నరవిందాక్షుని విష్ణువు నారాధింపుము.
చంద్రకళ గల్గిన యమావాస్య లభ్యమైనచో నపు డడవిపంది
త్రవ్విన మట్టిని గొనివచ్చి "ఓ భూదేవీ! నీవధిక ప్రభావము
గలదానవు. నిన్ను యథాస్థానమును జేర్పఁదలంచిన వరాహ
మూర్తిచేఁ బాతాళమునుండి యుద్ధరింపఁబడితివి. అట్టి నీకు
నమస్కారము. నాపాపములను దొలఁగింపుము" అనుమం
త్రమును బఠించుచు నామృత్తికను దేహమునఁ బూసికొని
స్నానము చేయవలయు. అనంతరము సంధ్యావందనాదికృత్య
ములను నెఱవేర్చుకొని నిశ్చలచిత్తుఁడై ముగ్గులచే నలంకృత
మయినభూమియందును, సూర్యునియందును, జలమందును,
వహ్నియందును, గురువునందును హరిని భావించి పూజింపవల
యును. ఆసమయమున 'ఓన్నమో భగవతే వాసుదేవాయ' య
నుమంత్రము నుచ్చరించుచుండవలయును. "ఓవాసుదేవా!
నీవు సకలమునకు నాధారమవు. నీవు నిజతేజముచే నం
తటను వెలుఁగువాఁడవు. నీ వొరులకుఁ గానరాకయే సమస్త
వస్తువులకును సాక్షివగుచున్నావు. నీ వందఱిలోను మహా
పురుషుఁడవు. అట్టినీకు నమస్కారములు. ఓమహాపురుషా! నీ

* నీచక్షుస్సు మొదలగు నింద్రియములకుఁ గానరావు. మిక్కిలి సూక్ష్మరూపుఁడయిన జీవున కంతరాత్మవై ప్రవేశింపఁ దగియుండుటచే నతనికంటెను మిక్కిలి సూక్ష్ముఁడ వగుచున్నావు. నీవు ప్రకృతిపురుషులు శరీరముగాఁ గలవాఁడవు. చతుర్వింశతి తత్త్వములుగూడనీకుశరీరమగుచున్నవి. ఇంతియకాదు. చతుర్వింశతి తత్త్వరూపమునఁ గార్యావస్థఁ జెందిన సత్త్వాదిగుణములకు హేతు భూతుఁడవు. ఇట్లు కార్య కారణ రూపములగు ప్రకృతి పురుషులు శరీరముగాఁ గలవాఁడ వగుటయేకాక వానికంతరాత్మవై కారణుఁడవై యున్న నీకు నమస్కారములు. ఓ పరమేశ్వరా! †శబ్దరూపమగు ప్రపంచమపూర్వమగువృషభమును

---

* ఇందులకు మూలము "అవ్యక్తాయ" అని యున్నది. దీనిచే "శ్రు॥ యత్తదదృశ్య మగ్రాహ్య మగోత్ర మవర్ణమచక్షుశ్శ్రోత్రం త దపాణిపాదం నిత్యం విభుం సర్వగతం సుసూక్ష్మం తదవ్యయం యద్భూతయోనిం పరిపశ్యంతి ధీరాః" అను నుపనిషదర్థము సంగ్రహింపఁబడుచున్నది.

† దీనికి మూలము 'నమోద్విశీర్ష్ణే త్రిపదే చతుశ్శృంగాయ తంత వే।సప్తహస్తాయ యజ్ఞాయ త్రయీవిద్యాత్మనే నమః॥ దీనిచే శ్రు॥ చత్వారిశృంగా త్రయో అస్యపాదా ద్వే శీర్షే సప్తహస్తాసో అస్య। త్రిధాబద్ధో వృషభో రోరవీతి మహోదేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ॥ అను మంత్రార్థము ప్రకటిత మగుచున్నది. ఈమంత్రమందు శబ్దాత్మక ప్రపంచము లోకవిజాతీయ వృషభముగా నిరూపింపఁ బడుచున్నది. అదెట్లన-మహాన్ దేవః-శబ్దస్వరూపుండగు దేవుఁడు, త్రిధా=మూఁడువిధములుగా, బద్ధః=ఉత్పత్తిఁజెంది, అనఁగావక్షస్స్థలమందును, గంఠమందును, శిరస్సునందును మాత్రమే శబ్దజాలము పుట్టుచుండును గాన నిట్లుచెప్పఁబడియె. వృషభః=లోకవిజాతీయమగు వృషభరూపమునొంది, మర్త్యాన్=నశ్వరములును బరమాత్మకుశరీరభూతములును నగుదేవమనుష్యాది పదార్థములను, ఆవివేశ= తెలుపుడు చేయుటకయివర్తిం

బోలుచున్నది. సామాన్య వృషభమునకు రెండు కొమ్ములును, నాలుగు కాళ్లును, నొక తలయు నుండును. కాని యీశబ్ద వృషభమునకు నామము, క్రియ, నిపాతము, ఉపసర్గము నాఁబడు నాలుగు శృంగములును, భూతము, భవిష్యత్తు, వర్తమానము నాఁబడు మూఁడు పాదములును, ప్రవృత్తినిమిత్తము తదాశ్రయము నాఁబడు రెండు శిరస్సులును; నేడు విభక్తులనెడి యేడు చేతులును గలవు. అట్టి శబ్దప్రపంచము నీకు శరీరభూతమగుటచే రెండుశిరస్సులతోను మూడుపాదములతోనునాలుగుశృంగములతోను, నేడుహస్తములతోను వెలయుచుయజ్ఞాదిక్రియాఫలమును విస్తరింపఁజేయుచు వేదముచే బోధిత మగురూపముగలవాఁడవై యజ్ఞరూపుఁడవయియున్న నీకు వందనములాచరించెదను

చెను. అనఁగా దేవ మనుష్యాదులను దెలియఁబఱిచెనని భావము. అస్య= శబ్దాత్మక మగునీ వృషభమునకు, చత్వారి= నామము, క్రియ, నిపాతము, ఉపసర్గము నాఁబడునాలుగు, శృంగాః= కొమ్ములును, అస్య= దీనికి, త్రయః= భూతభవిష్యద్వర్తమానము లనెడి మూఁడు, పాదాః= కాళ్లు, ద్వే= ప్రవృత్తినిమిత్తము, తదాశ్రయము నాఁబడు రెండు, శీర్షే= తలలు, అస్య= దీనికి, సప్త= ప్రథమాదివిభక్తులగు నేడును, హస్తాసః= చేతులగుచున్నవి. ఈ శబ్దజాలరూప మగు వేదము పరమాత్మను బోధించు చున్నదని ఫలితార్థము. వెనుకఁ గార్యకారణాత్మకమగు వస్తురూపప్రపంచమంతయును బరమాత్మకు శరీరభూత మనిచెప్పి యీశ్లోకముచే నామరూపప్రపంచము భగవంతునిరూపమును బోధించుచు నతని కపృథక్సిద్ధవిశేషమయియున్నదని తెలియఁబఱిచెను. నామాత్మకప్రపంచమంతయు వేదమే యగుటచేతను, అది పరమాత్మకపృథక్సిద్ధవిశేషణమగురూపప్రపంచమును జెప్పుచుండుటచేతను, అట్టి విశేషణములను దెల్పు శబ్దములకు విశేష్యమందుఁ బర్యవసన్నము లగుట నైజమగుటచేతను నిగమాగమాది శబ్దజాతమంతయుఁ బరమాత్మను బోధింప సమర్థమైనదని స్పష్టమగుచున్నది.

ఓ మహాదేవా! రుద్రశరీరకుఁడవయి భవుఁడవనియు నంబి
కాపతివనియు, శివుఁడవనియు, విద్యాధిపతివనియు; భూతపతి
వనియుఁ బిలువఁబడుచు విశ్వమును నశింపఁజేయుచున్న నీకభి
వాదము గావించెద. మఱియుఁ జతుర్ముఖ శరీరకుఁడవయి
సృష్టి నొనరించుచు సమస్తప్రాణులకంతరాత్మవై, జగద్రూ
పుఁడవై, యోగైశ్వర్యమును నిర్వహించుచు; యోగమునకుఁ
గారణుఁడ వయిననీకు నమస్కారములు. ఓ యీశ్వరా! నీవు
బ్రహ్మరుద్రాదులకుఁగూడ గారణభూతుఁడవు. నీవు స్వీయతేజ
ముచేఁ బ్రకాశించుచు బ్రహ్మాదులను బ్రకాశింపఁజేయుచున్నాఁ
డవు. నరనారాయణరూపమున నవతరించి లోకము నాపదల
నుండి కాచుచున్నావు. నీ వాశ్రితుల కష్టముల నపహరించు
వాఁడవు. ఇంద్రనీలమువలె శ్యామలకాంతితో నొప్పువాఁడవు.
పచ్చని పట్టువస్త్రములతోను, నెప్పుడును విడిచియుండని లక్ష్మి
తోను వెలయుచున్నవాఁడవు. ఇట్టి మహనీయుఁడ వగునీకు
వందనము లర్పించెదను. ఓ పరమపురుషా! నీ వాశ్రితులకుఁ
బూర్తిగా వరముల నొసంగి వరదశ్రేష్ఠుఁడ వనిపించుకొను
చున్నాఁడవు. కావుననే భక్తులందఱును శ్రేయస్సు నభిలషించి
నీ పాదపద్మములఁ గొల్చుచున్నారు. లక్ష్మియును, బ్రహ్మాదులును
నెవని పాదపద్మముల యామోదమునకు వశులయి నిత్యము నను
సరించుచున్నవారో యా వాసుదేవుఁడు నాకుఁ బ్రసన్నుఁడగుఁ
గాక' యనెడి మంత్రములచేతను, నావాహనముచేతను హరిని
దమసన్నిధినిఁ జేర్చుకొని పాద్యమొసఁగి యాసనమిచ్చి యర్ఘ్య
మర్పించి గంధముచేతను, బుష్పములచేతను, మధుపర్కాదుల
చేతను బూజించి పాలచే స్నానముచేయించి శ్రద్ధాయుక్తుఁడై

వస్త్రమును, యజ్ఞోపవీతమును, నాభరణములను, సమర్పింప వలయును. ద్వాదశాక్షరవిద్యను బఠించుచు నిట్లు సకలోపచారముల నొనర్చి నేతితోను బెల్లముతోను గూడిన పాయసాన్నమును శ్రీహరికి నివేదింపవలయును. మూలవిద్యను బఠించుచు హోమము చేయవలెను. పిమ్మట నివేదితమగు నా పాయసమును స్వయముగా భక్షింపవలెను. లేనిచో నొక బ్రాహ్మణునకర్పింప వలయును. పరమేశ్వరున కాచమనమొసంగి తాంబూలమర్పించి ద్వాదశాక్షర మంత్రమును నూటయెనిమిదిపర్యాయములు జపించి స్తోత్రములను బఠించి నుతింపవలయును. తరువాత నా భగవంతునకుఁ బ్రదక్షిణము చేసి దండప్రణామములర్పించి నిర్మాల్యమును దీసికొని శిరమునఁ దాల్చి, యనంతర ముద్వాసనము చేయవలయు. పిమ్మట నిరువురు బ్రాహ్మణులను బాయసము చే భుజింపఁజేసి వారిని యథోచితముగాఁ బూజించి వారియనుమతి చొప్పున నాశేషమును బంధువులతోఁ గూడ భుజించి స్త్రీసంగ రహితుఁడై యారాత్రి పుచ్చి వేకువనే మేల్కొని స్నానము చేసి శుచియై సమాహితచిత్తుఁడై వెనుకటియట్లు పూజింపవలెను. పాలనుమాత్రమే యాహారముగాఁ గొనుచు నీవ్రతము నాచరింపవలెను. పూర్వమువలె హోమము చేసి బ్రాహ్మణులభుజింపఁ జేయవలెను. ఓ సుందరీ! వ్రతి యిట్లు ప్రతిదివసమందును విష్ణుపూజను, బ్రాహ్మణ భోజనమును, హోమమును జేయుచు, మూఁడు పూఁటలును స్నానమొనరించి బ్రహ్మచర్యము పూని క్రింద శయనించుచు, శుక్లపక్ష ప్రతిపత్తు మొదలు త్రయోదశివఱకును నీపయోవ్రతమాచరింపవలయును. ఆసమయమున వ్రతి వాసుదేవపరాయణుఁడై యసద్వాక్యములనుచ్చ

రింపరాదు. భోగముల ననుభవింపరాదు. సకలభూతములకును హింసచేయఁజనదు. పదుమూఁడవ దినమునయథావిధిగా మంత్రకోవిదులగు బ్రాహ్మణులు మంత్రము లుచ్చరించుచుండఁగాఁ బంచామృతములచేతను విష్ణువును స్నానము చేయింపవలెను. ధనలోభము నొందక సకలోపచారములతోను విష్ణువునుబూజించి విష్ణుదేవతాక మగుచరువునుసిద్ధముచేసి నిశ్చలచిత్తుఁడై పురుషసూక్తముచే హోమముచేసి షడ్రసోపేతమగు నైవేద్యము నర్పింపవలెను. జ్ఞానసంపన్నుఁడయిన తన గురువునకు విప్రులకును, వస్త్రములను, నాభరణములను; గోవులనునొసంగి సంతసింపఁ జేయవలెను. ఆ గురు ద్విజతోషణము హరిని సంతసింపఁజేయుటవంటిదే; కాన తప్పక యాచరింపవలయును. ఓ ప్రియురాలా! ప్రతి గురువునకును, తక్కిన బ్రాహ్మణులకును, సంతృప్తిగా భోజనమిడవలయును. ఋత్విక్కులకును, గురువునకును యథార్హముగా దక్షిణలొసంగి పిమ్మట స్వర్ణములవారిని భోజనాదులచేఁ దనివి నొందింపవలయును. దీనులును, గ్రుడ్డివారును, కృపణులును దనివి సన భుజించినచో విష్ణువు తప్పక సంతసించును. ఇట్లు చేసి తాను బందుగులతోను, విద్వాంసులతోను భుజింపవలయును. పూజాదినములందుగానముచేయింపవలయును. హరికథలను వినిపింపవలయును. ఇట్లు భగవంతునారాధింపవలెను. పయోవ్రతమని దీని పేరు. ఇది పరమేశ్వరుని సంతసింపఁజేసినట్లు వేఱొకటిచేయలేదు. బ్రహ్మపూర్వమీవ్రతమును నాకుపదేశించెను. దానిని నీకు విధిసహితముగా నుపదేశించితిని. ఓ పుణ్యాత్మురాలా! నిర్మలమగునంతఃకరణము గలదానవై నీవీవ్రతముచే హరిని బూజింపుము. ఈపయోవ్రతము

సకల యజ్ఞములతోను, సకలవ్రతములతోను సమానమైనది. అన్ని విధములచేత నొనర్పఁబడు తపస్సారమునకును, సకల దానములకును నిది తుల్యమైనది. పరమేశ్వరుని సంతసింపఁ జేయుటకు దీనితో సీడైనది లేదు. విష్ణువును సంతసింపఁ జేయునట్టి నియమములుమాత్రమే యత్యుత్తమములు. కావున నీవు మిక్కిలి ప్రయత్నముచే శ్రద్ధాయుతురాలవై యీ వ్రతము నాచరింపుము. పరమేశ్వరుఁడు నీవ్రతమునకు సంతసించి వలయువరంబుల నిచ్చును. ఇదిపదాఱవయధ్యాయము.

— { వామనమూర్తి యవతరించుట; బ్రహ్మాదులతని నుతించుట. } —

అని యిట్లు తన భర్త యగుకశ్యపుఁ డుపదేశింపఁగా నదితి మిక్కిలి సంతసించి నిశ్చలచిత్తురాలై పండ్రెండుదినంబు లా వ్రతము నాచరించెను. ఆమె బుద్ధియనెడి సారథిసాయమున మనస్సు నింద్రియంబు లనెడి దుష్టతురంగములను జయించి యితరాసక్తముకానిబుద్ధిచేమనస్సును సర్వాంతరాత్మయును, షాడ్గుణ్యపూర్ణుఁడును నగువాసుదేవునియందు స్థిరముగా నిలిపి సర్వదాయమ్మహాపురుషుని ధ్యానించు చునావ్రతమును యథావిధిసమాప్తినొందించెను. అంతనాదిపురుషుఁడగువాసుదేవుఁడు పీతాంబరమును దాల్చి శంఖము, చక్రము, గద మొదలగు సాధనములఁ జేకొని యామెకుఁ బ్రత్యక్షమయ్యె. అట్లు సాక్షాత్కరించిన వాసుదేవునిఁగాంచి యాసాధ్వి త్వరగా లేచినిలువఁబడి ప్రేమాతిశయముచేఁ దడఁబడుచుఁగన్నులనుండి యానంద బాష్పములు స్రవింప, దేహమంతయుఁ బులకరింపభగవంతుని

దర్శనమువలనఁ గల్గిన నిరతిశయానందముచే దేహము కంప మెత్త నతనికి దండప్రణామములాచరించి దోసిలివట్టి యూరక నిల్చియుండె; కాని నుతింప సమర్థురాలు కాకపోయె. ఓ రాజేంద్రా! ఆ యదితి యట్లు కొంతసేపుండి క్రమక్రమముగా నింద్రియములను స్వాధీనము గావించుకొని యజ్ఞస్వరూపుఁడయిన రమాపతిని తెప్పవాల్పకుండఁ జూచుచుఁ బ్రీతిపూర్వకముగా హరినిట్లునుతించెను. "ఓపరమేశ్వరా! నీవుయజ్ఞాధిపతివి; నీవుయజ్ఞభోక్తవు; నీవాశ్రయించినవారి నెప్పుడునువిడుచువాఁడవుకావు. గంగాదిరూపమగుతీర్థము పాదమందుఁ గలవాఁడవు. పవిత్రమగు కీర్తి గలవాఁడవు. శ్రవణములకు మంగళకరమగు నామధేయము గలవాఁడవు. ఓ దేవా! ఆపన్నులయి నిన్ను శరణుచెందిన లోకులదుఃఖములఁ దొలఁగింప సమకట్టిన మహాత్ముఁడవు నీవే! నీవు మావంటి దీనులకు నాథుఁడవు. కావున దయయుంచి మాకు సుఖము నొసంగుము. ఓ మహాపురుషా! నీవువిశ్వస్వరూపుఁడవు. ప్రపంచమునకు సృష్టిస్థితిలయములఁగల్గింపఁ గారణభూతుఁడవు నీవే! లీలకయి నానావిధములుగాఁ బరిణమించు సత్త్వాదిగుణములను జేకొని సృష్ట్యాదికార్యముల నొనర్చువాఁడవగుటచే నీవు విశ్వకారణుఁడవయినను వికారముల నొందవు. నీ వనంతకల్యాణములచే నిరతిశయుఁడవు. మార్పుచెందనిస్వరూపమును, గుణములునుగలవాఁడవగుటచే ప్రకృతిపురుషసంబంధమునదాఁగలవాఁడవయినను దద్గతదోషములు నిన్నుఁ బొందలేవు. సంతత మభ్యుదయముగలదై కల్యాణగుణములకు నిలయమై యవిచ్ఛిన్నానందమైయున్న నీస్వరూపమును జూపి జీవుల యజ్ఞానమ్మును దొలఁగించువాఁడవు. ఆశ్రి

ష్టముల నపహరించువాఁడవు. అట్టి యనంతశక్తి వగు నీకు నమస్కారము లాచరించెదను. ఓ మహాత్మా! నిన్ను సంత సింపఁజేసిననరులకునీదయవలనఁజిరాయువును,బలపరాక్రమా దులతోఁగూడిన శరీరమును,సకలసంపదలును,స్వర్గాదులును, సమస్తములయినయోగసిద్ధులును,ధర్మార్థకామములును,సందే హరహిత మగుజ్ఞానమును గల్గుచుండునని చెప్పవలసినపుడు శత్రుజయాదులు గల్గునని వేఱ చెప్పవలయునా”యని యిట్లదితి నుతింపఁగా సకలభూతములకు నంతరాత్మయై విలసిల్లు నావాసు దేవుఁడు సంతసించి యామె కిట్లనియె. “ఓ దేవమాతా! నీవు చిరకాలమునుండి కోరుచున్న నీ కోర్కెని దెలిసికొంటిని. నీ కుమారులు శత్రుపీడితులయి సంపదలను గృహములను విడిచి దేశాంతరములకుఁ బోయి పలుబాధలు పడుచున్నారనియు, వారి యైశ్వర్యము వారికి మరల సంప్రాప్తము కావలయునని యుఁ గోరుచున్నావు. నీ పుత్రు లారక్కసులను యుద్ధములో జయించి తమ రాజ్యము తీసికోఁజాలినంత సామర్థ్యము వారికి గలుగు నిమిత్తమే నన్నుపాసించితివి. తొంటియట్ల నీవు నీ పుత్త్రులతో నొకచోటఁ గూడియుండవలెనని యభిలషించు చున్నావు. అది యంతయు నాకుఁ దెలిసినది. నీ కుమారులగు నింద్రాదులచేఁ జచ్చిన తమ భర్తలసన్నిధిని జేరి విలపించు దుర దృష్టవంతురాండ్రగు దైత్యస్త్రీలను నీవు చూడఁగలవు. ఇంద్రా దులు మగుడఁ దమ సంపదలను దమకర్తులను సంపాదించు కొని స్వర్గపురమును జేరి తొంటియట్లు క్రీడించుచుండఁ జూచి సంతసించుభాగ్యము నీకు స్వల్పకాలములోనే లభించును. ఓ దేవీ! యోజింపనాదైత్యులకిప్పుడుకాలమనుకూలమైయున్నది.

మహాశక్తిమంతు లగుశుక్రాదులచే సంరక్షితులై యున్నారు. వారి నిప్పుడు మనము జయించుట కష్టము. యుద్ధమునఁ బరాక్రమముచూపుట నిష్ఫలము. అది సుఖదాయకము కానేరదు. అయినను నీ వొనరించిన వ్రతమునకు మిక్కిలి సంతసించి నే నందులకుఁ దగినయుపాయము వేఱొకటి యోజించెదను. నా యారాధన మెప్పుడును విఫలముగాదు. నా యారాధకునిశ్రద్ధాభక్తుల కనుగుణ మగుఫలము లభింపకమానదు. నీవు పుత్త్రరక్షకై చేసిన పయోవ్రతమునకు మిక్కిలిసంతసించితిని. కశ్యపబ్రహ్మ తపఃఫలముగా నేను నా యంశముచే నీకుఁ బుత్త్రుఁడనయి యవతరించి నీ కుమారులను రక్షించెదను. ఓశుభురాలా! నీవు నిష్కల్మషుఁ డయినకశ్యపు ననువర్తించియుండుము. నిజతేజముచేఁ బ్రకాశించుచున్న నన్ను నీ భర్తవలన గర్భమందు ధరింపఁగలవు. ఈవృత్తాంతము మిక్కిలి రహస్యముగా నుంపవలయు; పరుల కెవ్వరికిని దెలియనీకుము. అట్లు గుప్తముగా నుంచితి వేని శీఘ్రకాలములోనే ఫలమొందఁగలవు'' అని యిట్లు వాసుదేవుఁడుపలికి యచ్చటనే యంతర్ధానము చెందెను. దర్శనమున కేదుర్లభుఁడయినభగవంతునిఁగుమారునిఁగాఁబడయుభాగ్యము తనకు లభించినందుల కదితి మిక్కిలి సంతసించి శ్రద్ధాభక్తులతో భర్తను గొల్చుచు ననుసరించు చుండెను. అంత విఫలముగాని దివ్యజ్ఞానము గలకశ్యపుఁడు నారాయణు నంశము తనయందుఁ జొచ్చియున్నట్లు సమాధియోగముచేఁ దెలిసికొని తపస్సుచేఁజిరకాలమునుండిసంపాదితమయినదియు దారుణమైన యగ్నివలెఁ బ్రకాశించుచున్నదియునగు తనవీర్యమునదితియందుంచెను. సనాతనుఁ డయినహరి యిట్లదితిగర్భ

మందుఁ బ్రవేశించి వర్ధిల్లు చున్నసంగతిఁ దెలిసికొని బ్రహ్మ, యసాధారణగుణములను దెలియఁజేయు నామములచే నా విష్ణువు నిట్లు నుతింపఁజొచ్చెను. 'లోకముల నాక్రమింపఁజాలిన పాదన్యాసములుగల యో పరమేశ్వరా! సర్వోత్కర్షను బొంది వర్తింపుము. నీవు సాధువులయిన బ్రాహ్మణులకు దేవుఁడవయి రక్షించుచున్నావు. నీవు సృష్టిస్థితిలయముల నొనర్ప లీలకయి రజము మొదలగు గుణములను దాల్చుచున్నావు. ఓ దేవా! లోకముల రక్షించునిమిత్తము పూర్వమం దిట్లె పృశ్నియను సాధ్వీమణిగర్భమున నివసించినవాఁడవు. నీవు వేదములకు నిలయభూతుఁడ వగుచున్నావు. లోకత్రయరూప మగుపద్మము నాభియందుఁ దాల్చినవాఁడవు. నీవు పరమాకాశమునందు వర్తించువాఁడవు జీవులకంతరాత్మవై వెలయుచున్నావు. అంతటను వ్యాపించు స్వభావము గలవాఁడవు. నీవు విశ్వమున కాదియందును, మధ్యమందు, నంతమందును గారణభూతుఁడ వగుచున్నావు. పండితులు నిన్ననంతశక్తిగల పరమపురుషునిఁగాఁ జెప్పుచున్నారు. కాలశరీరకుఁడవయిన నీవీ విశ్వమును మహాప్రవాహము తనయందుఁ బడిన గడ్డిపోచనుంబోలెఁ జిమ్మివేయుచున్నది. ఓ మహనీయా! నీవు స్థావరజంగమములను, బ్రజాపతులను బుట్టించినవాఁడవు. నీట మునుఁగుచున్నవానికిఁ బడవవలెఁ గష్టముల పాలగుచున్న దేవతలకు నీవాశ్రయుఁడవగుచున్నావు. ఆ దేవతలకార్యమును సాధించుటకే యిట్లవతరించుచున్నాఁడవు. అట్టి నీకు నమస్కారము లాచరించెదను. నీవిఁక నా దేవతల నెప్పటియట్లుస్వర్గనివాసులనుగాఁ జేయుము.'

ఇది పదునేడవయధ్యాయము.

వామనుఁ డుదయించుట.

అని యిట్లు చతుర్ముఖుఁడు తన యద్భుతకార్యములను, తన ప్రభావమును నుతించుచుండఁగాఁ బరమపురుషుఁడు కర్మాధీన మగు జననమరణములు లేనివాఁడై నను, దేవకార్యము నెఱవేర్ప నదితియందుఁ దావిర్భవించెను. అతని నాలుగుచేతులందును గ్రమముగా శంఖము, చక్రము, గద, పద్మము వెలయుచుండెను. అతని దేహకాంతి నిర్మలమైన నీలమేఘమును బోలుచుండెను. అతని ముఖపద్మము మకరకుండలముల కాంతులచే రాజిలుచుండెను. వక్షస్స్థలమున శ్రీవత్సమను లాంఛన మొప్పుచుండెను. అతని ముంజేతులందు బంగారుమురుగులును, భుజములందుఁ గేయూరములును, దలయందుఁ గిరీటంబును, మొలయందు బంగారు త్రాడును, మెడయందు ముత్యముల హారములును, గాళ్లయందఁ దెలును విలసిల్లుచుండెను. అతఁడు దాల్చిన వనమాలయందలి తేనెనుగ్రోలుటకు మూఁగినతుమ్మెదకొదములు ఝుమ్మురుఝుమ్మని నినాదము చేయుచుండెను. అతఁడు దాల్చిన కౌస్తుభరత్నము మిక్కిలి యందముగుల్కుచుండెను. అతని దేహకాంతిచేఁ గశ్యపుని గృహ మునందున్న చీఁకట్లన్నియుఁ దొలఁగింపఁ బడుచుండె. ఇట్టి మహామహిమతో శ్రీహరి యావిర్భవించు కాలమున దిక్కులు నిర్మలములయ్యె. జలాశయములు ప్రసన్నములయ్యె. ప్రజలు సంతుష్టులయిరి. ఆఱుఋతువులును దత్తత్ఫలాదిసంపదలతోఁ దులఁదూగుచుండె. దివియునంతరిక్షంబును, భూమియు, నగ్నియు, దేవతలును, బ్రాహ్మణులును, బర్వతములును, మిక్కిలి సంతోషము గలవయ్యె. సకలనక్షత్రములును, గ్రహములు ప్రదక్షిణ మొనర్చుచుండ శ్రవణనక్షత్రయుతమైన

భాద్రపదశుక్లద్వాదశినాఁ డభిజిన్ముహూర్తమున సూర్యుఁడు గగనమధ్యము నధిష్ఠించియుండఁగాఁ బరమపురుషుఁ డుద యించె, ఓ రాజా! భగవంతుఁడు జన్మించిన ద్వాదశి విజయ యను నామమునఁ బిలువఁబడుచున్నది. అతని జన్మదివసమున శంఖములను బూరించిరి. దుందుభులును మృదంగములును, బణవములునువిచిత్రములగువాదిత్రములునువాయింపఁబడెను మిక్కిలిసంతసముతోనచ్చరలాడిరి.గంధర్వులుగానముచేసిరి. మునీశ్వరులుసంతసించిరి. దేవతలును,మనువులును, పితృదేవ తలును, నానందముచెందిరి. సిద్ధులును, విద్యాధరులును,కింపు రుషులును, గిన్నరులును, జారణులును, యక్షులును, రక్షస్సు లును, గరుడులును, భుజగులును, మిగిలిన దేవానుచరులును, బరమేశ్వరునినుతించుచు,నతనిఁగీర్తించుచు,నాడుచుఁబాడుచుఁ దమ యామోదమును వెల్లడించిరి. సురవరులు సంతసముతోఁ గశ్యపునాశ్రమముపైఁ బుష్పవర్షమును గురియించిరి. అదితి తనగర్భమునుండియుదయించినపరమపురుషునిఁగాంచివిస్మితు రాలయి చూచుచు నధికానందము చెందుచుండెను. అంత శ్రీహరి యాశ్చర్యశక్తిచే శిశురూపమును దాల్చెను.అదిచూచి బ్రహ్మ"జయ, జయ" యని పల్కుచు సంతసము వెలిపుచ్చెను. మొదటనాయుధములతోను, భూషణములతోను నవతరించిన యా పరమపురుషుఁ డచ్చటివారు చూచుచుండఁగనే వటుని చందమునఁ బొట్టి వడుగురూపమును ధరింప సంతుష్టిఁజెందిన మును లందఱును గశ్యపునిచే నా శిశువునకు జాతకర్మాదులఁ జేయించిరి.అనంతరముకశ్యపుఁడతనికుపనయనముగావించెను ఆ వామనునకు సూర్యుఁడు సావిత్రి నుపదేశించెను.బృహస్పతి

బ్రహ్మసూత్రమును, గశ్యపుఁడు మేఖలను, భూమికృష్ణాజినమును వనస్పతి యగుచంద్రుఁడు దండమును, దల్లియగు నదితి కౌపీనమును, దివి గొడుగును, బ్రహ్మ కమండలువును, సప్తర్షులు దర్భలను, సరస్వతి యక్షమాలను, గుబేరుఁడు భిక్షాపాత్రమును, బార్వతి భిక్షయు నొసంగెను. ఇట్లు బ్రహ్మచారిలక్షణములతోఁ గూడిన యావటువు బ్రహ్మర్షి గణములతో నిండిన యాసభను మిక్కిలి ప్రకాశింపఁ జేసెను. అప్పుడు కశ్యపుఁ డుపనయనాగ్నికి బర్హిస్సుచేఁ బరిస్తరణలు వేసి ప్రజ్వలింపఁ జేసి లెస్సగాఁ బూజించి హోమము చేసెను. ఉపనయనసంస్కారమైనపిమ్మట వామనుఁడు శుక్రాదుల సాయమున నశ్వమేధయాగములను జేయుచున్న బలిచక్రవర్తి కీర్తిని విని, సంపూర్ణ బలవంతుఁడై యడుగడుగునను భూమిని గంపింపఁ జేయుచు, నతని యాగవాటికకు వెళ్లెను. నర్మదాతీరమున భృగువత్సకమను క్షేత్రమునందు బలి చేయాగమును చేయించుచున్న శుక్రాదులు సూర్యునివలెఁ బ్రకాశించుచుఁ దమ చెంత కరుదెంచుచున్న యావామనునిఁ జూచిరి. క్రమక్రమముగాఁ దమసమీపమున కరుదెంచుచున్న వామనుని తేజముచే శుక్రాదులును, బలియు, నపహృతకాంతులై "ఆవచ్చువాఁడు సూర్యుఁడా? లేక యగ్నిహోత్రుఁడా? లేక యీయాగమును జూడ వేడుకతో వచ్చుసనత్కుమారుఁడా?" యని సందేహించుచుండ సదండ మగుగొడుగును, జలపూర్ణ మగుకమండలువును దాల్చి యాయశ్వమేధవాటికను బ్రవేశించెను. మౌంజిని, మేఖలను, గృష్ణాజినమును యజ్ఞోపవీతమును, జటలను దాల్చి కపటబ్రహ్మచారి వేషమున నరుదెంచిన శ్రీహరిని గాంచి యతని తేజమునఁ దిరోహితు లయినశుక్రాదులు శిష్యసహితులై యా

సనములనుండి లేచి గౌరవించిరి. రూపమునకుఁ దగిన యవ
యవములు గలుగుటచే మనోహరుఁడై చూడఁ దగియున్న
యీ వామనునిఁజూచి బలిచక్రవర్తి యెదురేఁగి యుచితాసన
మర్పించి కుశలమడిగి యతనిపాదములు గడిగిముక్తసంగులగు
యోగీశ్వరుల హృదయములందు వసించుభగవంతుని యథా
విధిగాఁ బూజించెను. ఎవనిపాదమునఁ బుట్టినగంగను పరమ
భక్తితోఁదమతమశిరంబులఁదాల్చి బ్రహ్మశంకరుఁడుమొదలగు
వారు పవిత్రులైరో యాపరమేశ్వరుని పాదజలమును దీసి భక్తి
తోఁదనశిరంబునఁ జల్లికొని బలి పరమానందముచెంది కృతకృ
త్యునిఁగా నెంచుకొనుచు నతనిఁ గాంచి యిట్లనియె. "ఓవిప్ర
వర్యా! నీకు నమస్కారములు. నీవు మిక్కిలి యుచితకాలమున
నిచ్చటి కరుదెంచినందుల కానందించుచున్నాము. నీకు మేము
కింకరులము. నీకేమిచేయవలయును? శ్రేష్ఠమగు శరీరముతోఁ
బొల్చుచున్న నీవు మూర్తిమంతమగు బ్రహ్మర్షుల తపంబోయనఁ
బొల్చుచున్నావు. ఓమహనీయా! నీవు మాగృహమునకు వచ్చు
టచే మా పితృదేవతలు సంతసమందిరి. మాకులము పవిత్ర
మయ్యె. నాచేయుయజ్ఞము సఫలమయ్యె. నాయగ్నిహోత్ర
ములు లెస్సగాఁబూజితములయ్యె. నీపాదారవిందములఁగడిగిన
జలమును శిరంబునఁ దాల్చుటచే నిష్పాపుఁడనయితిని. పవిత్ర
ములగు నీపాదములతాఁకుడువలన నీభూమియు మాశరీరములతోఁ
గూడఁ బవిత్రమయినది. ఓ విప్రకుమారా! నీ వేదో కోర్కెతో
వచ్చినట్లుతోఁచుచున్నది. అదియేదో సంశయింపక యడుగుము.
దానినేఁదప్పక యిచ్చెదను; పుచ్చికొనుము. నీకు భూమి కావల
యునా, గోవులు కావలయునా? బంగారము కావలయునా? సకల

వస్తువులతోఁ దులఁదూఁగు గృహములు కావలయునా? మృదు లాన్నము కావలయునా? కన్యక కావలయునా? వీనిలో నీ కేమి కావలయు? ఇంతేకాదు, గుఱ్ఱములనుగాని, జములనుగాని, రథములనుగాని, సస్యసంపదలుగలగ్రామమునుగానియడిగెదవేని తప్పక యిచ్చెదను. నీకు వలయుదాని నడిగి పుచ్చుకొని నన్ను సంతసింపఁజేయుము'' అనెను. ఇదిపదునెనిమిదవయధ్యాయము

— { వామనుఁడు మూఁడడుగుల నేల దాన మడుగుట; శుక్రుఁడు వామనుని స్వరూపమును దెలిపి దానము వలదని యుపదేశించుట. } —

అని యిట్లు బలిచక్రవర్తి పలికినవాక్యము సత్యమై ధర్మ యుక్తమై యున్నందులకు మిక్కిలి సంతసించి భగవంతుఁడగు వామనుఁ డతనిఁ బొగడి యిట్లనియె. ''ఓ దానవేంద్రా! నీవు పలికినవాక్యము మిక్కిలి యుక్తముగానున్నది. పరలోకసాధ నములగుధర్మములనిర్ణయింప సమర్థుఁడును, శాంతుఁడునునగు ప్రహ్లాదుఁడు నీకుఁ దాత. అతనికులమునఁ బుట్టినందులకుఁదగిన వచనమును బలికితివి. నీ పలుకు ధర్మయుతమై కీర్తికరమైయు న్నది. ఈనీకులమందుఁ గృపణుఁడగుపురుషుఁ డొకఁడునుబుట్ట లేదు. ఇఁకఁబుట్టఁబోఁడు. ప్రకృతకాలమునలేఁడు. బ్రాహ్మణున కిచ్చెదనని వాగ్దానముచేసి యీయని దుర్బలుఁడు నీవంశమున జన్మింపఁదగఁడు. ఓనరనాథా! ఆకాశమునఁ జంద్రునివలె దేని యందుఁ బ్రహ్లాదుఁ డుదయించి నిర్మల యశస్సుతో విరాజిలు చున్నాఁడో యా నీ కులమందు దానావసరమున యాచించు యాచకునకును, సమరసమయమునఁదన్నెదుర్కొను వీరునకును,

వెన్నిచ్చిపర్విడు పిఱికిపందసంభవింపలేఁడు. సంభవింపఁబోఁడు. నీవంశమునఁ బొడమిన హిరణ్యాక్షుఁడు మహావీరుఁడుగదా! అతఁడుగదనుదాల్చిదిగ్విజయముచేయుచుఁదనతోసముఁడగు వీరునికై భూమండలమందంతటను దిరుగులాడెను; కానియొకఁడైన నతని నెదుర్కొనఁ గలిగెనా? విష్ణువు వరాహరూపియై భూమినుద్ధరించుచున్నసమయమునఁదన్నెదుర్కొన్నయాహిరణ్యాక్షు నతికష్టముచే జయించి తన్నుఁ గృతకృత్యునిగాఁదలంచెను. విష్ణువునకుఁగూడ నాశ్చర్యముఁ గల్గించు నతని పరాక్రమము మహత్తరమైనదనుటకు సందియమున్నదా? తన సోదరుని మరణమును విని హిరణ్యకశిపుఁడు కోపోద్దీపితుఁడై భ్రాతృహంతయగు శ్రీహరిని జంప నతని పురమునకేగెను. శూలమును దాల్చి ప్రళయకాలయమునివలెఁదనపైకి వచ్చుచున్నహిరణ్యకశిపునిఁ గాంచి కాలజ్ఞుఁడును మాయావియు నగుహరి తనలో నాలోచించుకొని "నే నెచ్చటికిఁ బర్విడినను మృత్యువుదాయకుఁడగు వీఁడు నన్ను వెంబడింపక మానఁడు. కావున నేను వెలుపటను గానరాకుండ నుండుటకై వీని హృదయకుహరమును బ్రవేశించుట మంచి" దని తలంచి తన నిమిత్తము సంచరించుచున్న శత్రువగు హిరణ్యకశిపునిశరీరమును జొచ్చి "హృదయమును జొచ్చినచో నన్నుఁ దెలిసికొనఁడు" నని చింతించి సూక్ష్మశరీరుఁడై భయపడుచు నిట్టూర్పువాయువులో లీనతఁ జెంది యుండె. విష్ణువునంతవానికిసైతము భయముగల్గించు హిరణ్యకశిపుని శౌర్యము వర్ణనీయము గదా! అప్పుడా దైత్యేంద్రుఁడు వైకుంఠము జనశూన్యమై యుండుటంజూచి కోపోద్దీపితుఁడై "నేనేజయించితి"నని పెద్దపెట్టునసింహనాదముచేసెను.

అనంతర మతఁడు భూమిని, స్వర్గమును, దిక్కులను, నంతరిక్షమును, పాతాళాది లోకములను,సముద్రములను గాలించి చూచినను విష్ణు వగపడకపోవుటచేఁ దనలో నిట్లు తలపోయ నారంభించె. "అయ్యారే! నా సోదరునిఁ జంపిన హరినిమిత్త మీజగమునంతను వెదకితిని; కాని వాఁడు గనఁబడలేదు. ఇందెచ్చటను లేనప్పుడెక్కడి కేఁగియుండును? తప్పక చచ్చియుండును. కోప మజ్ఞానమువలనఁబొడమి దేహాత్మాభిమానముచే వర్ధింపఁబడును. అట్టి కోపము దేహము నశించినతోడనే నశించును. ఆకోపమువలనఁగల్గు వైరముగూడ దేహులకుమరణపర్యంత మే కాని పిమ్మటనుండదు. నాకు హరితోఁగల వైరానుబంధమతఁడు నశించినతోనే నశించిన" దనిపలికియూరకుండెను. ఓబలిచక్రవర్తీ! నీపూర్వులచరిత్ర మెంతఘనమైనదో చూడుము. నీతండ్రియగువిరోచనుఁడు తండ్రి తాతల ప్రవర్తనను దెలిసికొన్నవాఁడు. అతఁడు విష్ణుభక్తిగలవాఁడు. అతఁడు ద్విజరూపధారులయిన దేవతలను బ్రేమించి యాచించినవారికిఁ దనయాయువు నొసంగెను. అతని కుమారుఁడవగునీవు నీపూర్వులచేతను గృహస్థులగు శుక్రాదులచేతను, మహాకీర్తిమంతు లగుశూరులచేతను నడపఁబడిన ధర్మములనన్నింటినాచరించుచున్నావు. దాతలలో మొదటివాఁడవగుని న్నొకటియాచించుచున్నాను. ఓ దైత్యేంద్రా! నాయడుగుతో మూఁడడుగుల భూమిని నా కొసంగుము. ఇంతకంటె నధికము వలదు. నీవు జగదీశ్వరుఁడవయినను, పెద్ద దాతవైనను నా కోరఁదగిన దింతయె. తన కుపయుక్తమగు పదార్థమునుమాత్రమే యాచించికొనిన చోఁ బండితుఁడు ప్రతిగ్రహమువలనఁ బాపమునొందఁడు. దయయుంచి నావరము నెఱవే

ర్పము'' అని వామనమూర్తి పలుక విని బలి యిట్లనియె. ''ఓ విప్రకుమారా! నీ వచనము వృద్ధసమ్మతమైనది. కానీనీవుబాలుఁడవు. అజ్ఞుఁడవు. స్వార్థమును గూర్చి యించుకేనియుఁ దెలియనివాఁడవు. కానిచో సకలలోకములకునాథుఁడనై జంబూద్వీపము వంటిద్వీపమునైన సంతోషపూర్వకముగానిచ్చు దాతనైయున్న నన్ను మధురవచనములచే సంతసింపఁజేసియు మూఁడడుగుల భూమినిమాత్రమే కోరుదువా? ఓ బాలుఁడా! నన్ను యాచించినవాఁడు వేఱొకని యాచింపఁగూడదు. కావున యథేష్టముగా నీజీవనమునకుఁ జాలినంతభూమి నడిగి స్వీకరింపుము'' అని పలుక విని బలికి వామనుఁ డిట్లనియె. ''ఓ రాజా! మూఁడులోకములందుఁగల శ్రేష్ఠము లగు దేశములన్నియైనను పేరాస గలవారిని సంతసింపఁజేయఁజాలవు. మూఁడడుగుల భూమిచే సంతోషములేనివానికి నవఖండయుతమైనజంబూద్వీపముచేతనైనను గలుగదు. ఆ జంబూద్వీపము లభించిన పిమ్మటసప్తద్వీపములునుగావలయుననికోర్కిగలుగుచుండును. పృథువు మొదలగు రాజులకు సప్తద్వీపాధిపత్యము లభించినను సంతృప్తిగలుగ లేదని పెద్దలవలన వినుచున్నాను. కావుననాశకు మేర లేదు. పేరాస గలవానికిసుఖముండదు. దైవానుగ్రహము వలనఁ బ్రాప్త మగుదానిచేఁ దృప్తిచెంది పండితుఁడు సుఖియగును. ఇంద్రియములజయింపలేనియజ్ఞుఁడుముజ్జగములుతనకు లభించినను దనివిచెందక దుఃఖియగును. అర్థకామములయందలి యతృప్తిపురుషునకు సంసారబంధముగల్గించును. దైవలబ్ధమగుదానివలనఁ గల్గుతృప్తిముక్తికి హేతువగును. దైవలబ్ధమగు దానితో సంతృప్తుఁడయినవిప్రుని తేజమువర్ధిల్లును. అసంతుష్టుఁ

డగు వాని తేజము జలముచే నగ్నివలె నశించును. కావున నోదైత్యేంద్రా! మూఁడడుగులభూమిమాత్రమే నాకుఁ గావల యును. అంతతో నేఁ గృతకృత్యుఁడ నగుదును. ప్రయోజనము నకుఁ దగినంతమాత్రమే ధనముండిన సుఖకరమగును. అంతకు మించియుండిన దుఃఖము గల్గించును'' అని యిట్లు పలుకఁగా విని, నవ్వి "ఓ విప్రకుమారా! నీ వాంఛితము నిచ్చెదను. స్వీక రింపు'' మనిపలికి వామనునికి భూమి దారపోయుటకై జలపా త్రమును దీసికొనెను. అంతఁ గాలజ్ఞుఁ డయినశుక్రుఁడు బలిచక్ర వర్తి మనోనిశ్చయమును దెలిసికొని యిట్లనియె. "ఓ రాజా! ఇతఁడునీవనుకొన్నట్టు బ్రహ్మచారి కాఁడు. ఇతఁడు కేవలము భగ వంతుఁడగువిష్ణుమూర్తి. ఆవిష్ణువుకశ్యపునివలననదితికిఁగుమా రుఁడై పుట్టి దేవతలకార్యము సాధింప నిచ్చటికి వచ్చినాఁడు. నీవు ముందువచ్చు ననర్థము నాలోచింపకుండ నితనికి భూమి నిత్తునని ప్రతిజ్ఞ చేసితివి. అది మంచిదయినట్టుతోఁపదు. దైత్యు లకు గొప్ప యన్యాయము సంభవింపనున్నది. ఇతఁడు నిజసంక ల్పముచే బ్రహ్మచారిరూపముఁదాల్చిన విష్ణువే కానినీవనుకొను నట్టు సామాన్యబ్రహ్మచారి కాఁడు; ఇతఁడు నీయైశ్వర్యమును, రాజ్యమును, దేజంబును, గీర్తిని హరించి యింద్రుని కీఁదలంచి యున్నాఁడు. ఇతఁడువిశ్వరూపమునుదాల్చిమూఁడులోకములను మూఁడడుగులచేనాక్రమించును. అదినాకిష్టమేయందు వేనినీస ర్వస్వమునువిష్ణువునకర్పించియెట్లుగావర్తింతువు? ఎట్లయినను నీవు చేసినప్రతిజ్ఞను బూర్తిచేయలేవు. ఇతఁ డొకపాదముచే భూమిని, రెండవపాదముచే స్వర్గమును నాక్రమించి మూఁడవ పాదమునకు భూమి నిమ్మని యడుగును. నీ వెట్లీయఁగలుగు

దువు? ఈయనిచో నీ ప్రతిన యెట్లు నెఱవేఱును? నీవు చేసిన ప్రతిజ్ఞను నెఱవేర్పలేకపోవుటచే నీ కెవ్విధము చేతనైనను నరకము తప్పదు. అట్టిసమయమున నీవీతనివరముదీర్చి కష్టముల పాలగుట యనుచితము. యాచకుల కోర్కులీడేర్చుటవలన మహాత్తరమైన కీర్తి సంభవించునని యందువేని వినుము. నీవచనము సత్యమే. కాని తనజీవనోపాధికి భంగము గల్గించుదానము ప్రశస్తమైనది కాదని పెద్దలందురు. లోకములో ముందు దనజీవనోపాధిని స్థిరపఱుచుకొని పిమ్మట దానాదులను జేయవలెను. అప్పుడు చేసిన దానము, యజ్ఞము, తపస్సు మొదలగునవి ధర్మసమ్మతములు; కాని తన జీవనవృత్తిని నశింపజేసికొని చేసెడి దానాదు లట్లు కావు. విద్వాంసుఁడు తన విత్తమును ధర్మమునకును, కీర్తికిని నరములనకును, దనభోగమునకును, దన కుమారాదులకును నైదువిధములుగాఁ బంచి యిహమందును బరమందును సుఖమును గాంచును. కావున నీవు నట్లు చేయుట యే సముచితము. కాని కీర్తికని నీసర్వస్వము నితనికి దారవోసి పిమ్మటఁ బలుబాధ లనుభవించుట యుక్తము కాదు. 'ఇచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసి యిప్పు డీయననుట యసత్యము కాదా? అసత్యము పలుకుటకంటెఁ బాపమున్నదా?' యని యందువేని సత్యమన నెట్టిదో యసత్య మన నెట్టిదో పూర్వమునఁ బెద్దలు వ్యవస్థచేసిరి. దాని వివరించెదను, వినుము. మన పూర్వులు సామాన్యముగా చేసెదనని చెప్పినమాట పాటించుట సత్యమనియు, దానికి విరుద్ధమగునదియసత్యమనియువ్యవస్థచేసి పిమ్మట దానికి విశేషవిహితముగానిట్లు చెప్పిరి. వృక్షమునకుఁ బుష్పఫలము లెట్టివో దేహమునకుసత్యమట్టిది. వృక్షము జీవింపనిచోఁ

బుష్పాదు లుండవు. అట్టి దేహము లేనిచో సత్యము సంపాదించుట యసంభవము. దేహమున కసత్యము మొదలువంటిది. కావున నసత్యమూడిదైన దేహమును నిలువఁబెట్టుట యవసరము. మూలము తెగినచో వృక్షమెండును. పిమ్మటఁబడిపోవును. సమయమువచ్చినప్పుడ నృతమాడనిచో దేహమునిస్సంశయముగా నశించును. మఱియు నీవుసర్వస్వము నిచ్చెదననుటకు సూచకముగాఁ బలికిన వచనమునకుఁ బరిపూర్ణముగా నిత్తునని యర్థముగాదు. ఏదోకొంచెమిచ్చెదననియర్థమనిమార్చితివేనియతనికీయఁగా మిగిలిన దానిచే నీవు జీవింపఁగలవు. యాచకునకు సర్వస్వము నిచ్చెదనని చెప్పి పిమ్మట నిచ్చుటకు సమర్థుఁడుగానిచోఁ గొంచెమేయిచ్చి యతని సంతసింపఁజేయవలెను. అట్లుచేసినచోఁదన ప్రతిజ్ఞ పూర్ణమైనట్టె చెప్పవచ్చును. యాచకుఁడుతన్నడిగినప్పుడు కలవాఁడయ్యు నేమియు లేదని చెప్పుట యసత్యమనిపించుకొనును గానియిదియట్టిది కాదు. తనకుండియు లేదనువాఁడే దుష్కీర్తియు జీవన్మృతుండునగును. కానితనదేహరక్షణముకై ప్రతిజ్ఞాతవస్తువులోఁ గొంత మిగుల్చుకొన్నవాఁడు కాఁడు. స్త్రీలను బ్రోత్సహించి వశీకారము చేసికొనుటయందునను, బరిహాసములందును, వివాహములందును, జీవనోపాధి నిల్పుకొనుటయందును, బ్రాణాపాయము తటస్థించినప్పుడును, గోబ్రాహ్మణుల నిమిత్తమును, హింసయందును నసత్య మాడినను నది నింద్య మనిపించుకొనదు. కావున నీ జీవికవిషయమై నీ వసత్యముపలికినను దప్పు లేదు. అటుచేయుము” అనెను. ఇది పందొమ్మిదవ యధ్యాయము.

—బలి దానమును తప్పక యిత్తునని శుక్రునకుఁ జెప్పుట.—

అని యిట్లు శుక్రుఁడుపలుకఁగాయజమానుఁడయినబలివిని యోజించుచుఁగొంచెముసేపూరకుండిసావధానమనస్కుఁడై గురువునుగాంచియిట్లనియె. "ఓగురువర్యా!నీవుపలికినదంతయు సత్యము.అర్థమునకును,గామమునకును,కీర్తికిని,వృత్తికిని బరస్పరము బాధగలుగకుండఁ బ్రవర్తించుట గృహస్థులకుముఖ్యధర్మము. కాని ప్రహ్లాదవంశమునఁ బొడమిన నేను ధనాశకు లోనై "తప్పకయిచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞచేసియిప్పు డీద్విజుని నిరాకరించి యెట్లు నీచవర్తనుఁడ నగుదును? ఆలోచింప నసత్యముకంటె నెక్కుడగు నధర్మము వేఱొకటి లేదు. మేరువు మొదలగు మహాపర్వతములను,నిధులను,సముద్రములను, వేయేల? సకలమును సులభముగా జయింపఁగలుగుదును.కాని యసత్యమాడువాని నొక్కనిమాత్రము భరింపలే" నని భూదేవియే స్వయముగాఁ బలికినదట! నే నసత్యమును బలికి యధముఁడను గాలేను.ఇంతే కాదు. నేనునరకమునకు భయపడను.బీదతనమునకుజంకను. దుఃఖమునకు వెనుదీయను. రాజ్యభ్రష్టుఁడ నగుటకు విచారింపను.చావునకు భీతిల్లను. కాని యీబ్రాహ్మణుని వంచించుటకు భయపడుదును. ఈలోకమునఁ జేసిన భూదానాదులచచ్చినపిమ్మటఁ దత్కర్తను విడిచినచో నట్టి దానాదులతో నేమిప్రయోజనము?ఆచేసినదానము విప్రునిసంతసింపఁజేయఁజాలనిచో నది కేవలము వ్యర్థమేకదా!గురువరా! దధీచి,శిబిమొదలగువారు భూతములకు హితమొనర్పఁదలంచి విడువఁ దరముకాని ప్రాణములనే యర్పించియుండఁగా నీధనరాజ్యాదు లేపాటివి? ఓబ్రాహ్మణశ్రేష్ఠా! యుద్ధమున నెదురులేనివారును,నా

ప్రపితామహాదులు నగుదైత్యేంద్రులీభూమినినిరాటంకముగాఁ
బాలించిరి. కాలము వారిభోగములను హరింపఁగలిగెను; కాని
వారి కీర్తులను నశింపఁజేయలేకపోయెను. సమరమున దేహము
ను విడిచినవారు పెక్కురుకలరు. కాని సత్పాత్రమందు శ్రద్ధతో
సర్వధనమునువినియోగించినవా రెవ్వరు నిదివఱకు లేరు. కావు
న నట్టిఘన కార్యము నేఁదప్పక యాచరించెదను. యాచకుల కో
ర్కులను బూరించుటవలన దుఃఖములుసంభవించునని యందు
వేని వివేకవంతుఁడును దయాళుఁడునగువానికే యవి శుభదా
యకము లగునన వలసినప్పుడు మీవంటి బ్రహ్మవిదులకట్లగునని
వేఱ చెప్పవలయునా! కావున నీ విప్రబాలుని కోర్కెదీర్చెదను.
ఓ గురువరా! ఈ వచ్చినవాఁడు నా శత్రువగు విష్ణువు కాని
సామాన్యపు బ్రహ్మచారి కాఁడని యంటివి. విష్ణువే యాచకుఁ
డై నాదగ్గఱకువచ్చినచో నాయదృష్టముకొనియాడఁదగినదని
చెప్పవచ్చును. యాగాదులనొనర్చ మిక్కిలి నేర్పుగల మీవంటి
మహాత్ము లధిక మగునాదరముతో నెవనిఁగూర్చి యాగములను
గ్రతువులనుచేయుచున్నారో యావిష్ణువువటువేషమును దాల్చి
నాకిప్పుడు ప్రత్యక్షమయ్యె. ఇతఁడు నాకు వరదుఁ డయినను సరి
యె; శత్రువయినను సరియె; ఇతఁడుకోరినభూమిని దప్పక యొసం
గెదను. ఓ మునీంద్రా! మూఁడవయడుగునకుఁ జోటొసంగ లేక
పోవుటచే నన్నితఁడు బంధించునని చెప్పితిరి. నాకుఁగలసమస్తము
నొసంగి నిరపరాధుఁడనై యున్న నన్నితఁ డన్యాయముగా బం
ధించినను బ్రాహ్మణవేషధారి యగునితని నే నెంతమాత్రమును
హింసింపను. నేనిందులకు భయపడను. ఈ విష్ణువు పవిత్రమగు
కీర్తిగలవాఁడైనచో నాసర్వస్వమును బుచ్చుకొనినను బంధించి

తనకీర్తిని నశింపఁజేసికొనక నాతోఁ యుద్ధమొనరించినన్నుఁజంపి యీ భూమిని దీసికొనుట యుక్తము. నన్నుఁ జంపశక్తిలేనిచో నాచేఁజచ్చిననుమంచిదే.'' అని యిట్లు దానము చేయనిశ్చయించుకొని తనవాక్యమును శ్రద్ధతో వినక తిరస్కరించెనన్న కోపముచే శుక్రుఁడు దైవచోదితుఁడై సత్యసంధుఁడును, ధైర్యవంతుఁడను నగుబలి నిట్లు శపించెను. ''ఓ దైత్యేంద్రా! నీవు పండితాభిమానముకలవాఁడవు కానివాస్తవముగాబుద్ధిహీనుఁడవు. నాయుపదేశమును వినక నీసర్వస్వము నశించుటకు సిద్ధముగానున్నను దెలిసికొనిరక్షింపఁ బాటుపడనివాఁడవు. నాశాసనము నతిక్రమించి వర్తించుచున్నావు. కాన నిఁక శీఘ్రకాలములోనే త్రిలోకాధిపత్యము నీకు లేకుండఁబోవుఁగాక.'' అని యిట్లు శుక్రుఁడు శపించినను బలి యెంతమాత్రమును జంకక సత్యమునుండి తొలఁగక దృఢసంకల్పుఁడై వామనునిఁ బూజించి భూమినిధారవోయనిశ్చయించె. ఆసమయమునబలిభార్యయగు వింధ్యావళిముత్యములహారములు మొదలగు నాభరణములను దాల్చి జలములతో నిండియున్న యొక బంగారుపాత్రను దీసికొని వచ్చెను. అప్పుడు తనభార్య జలమును బోయుచుండఁగా బలి సంతసముతో భగవంతుఁడగువామనుని పాదములు గడిగి జగత్పావనములగునాయుదకములనుశిరసావహించెను. ఇట్లింద రెన్ని చెప్పినను వినకధైర్యము పూని దానముచేసినబలిసాహసమున కచ్చెరువంది దేవతలును, గంధర్వులును, విద్యాధరులును, సిద్ధులును, చారణులును నాకసమునుండి సంతసముతో బలిపైఁ బుష్పవర్షమును గురియించిరి. వేలకొలఁది దుందుభులను మోగించిరి. గంధర్వులుఁ గింపురుషులుఁ గిన్నరులును,

“బలి యితరులకు దుష్కరమగుదానిని జేసెను. ఇతఁడు మిక్కిలి తన పలికినవాక్యమును దప్పకుండ విష్ణువునకు ముల్లోకముల నొసంగెను.” అని నుతింపఁజొచ్చిరి. ఇట్లందఱును బలిని నుతించుచుండ వామనుఁడు “నీవాంఛితమును స్వీకరింపు” మని పలికిన బలివాక్యమును మన్నించి భూమిని, ఆకాశమును, దిక్కులను స్వర్గమును, పాతాళాదులను, సముద్రములను, పశుపక్ష్యాదులను, నరులను, దేవతలను, మునులను, ఆక్రమించునంత పెద్దదిగాఁ దనశరీరమును పెంచెను. అప్పుడు బలి ఋత్విక్కులతోను, ఆచార్యునితోను, సభ్యులతోను, మహావిభూతి యగువామనుని శరీరమునందు గుణత్రయాత్మకమగు సకలప్రపంచమును గాంచెను. అంతఁ బాదతలములందు రసాతలమును, పాదములందు భూమిని, అతని పిక్కలందుఁ బర్వతములను, మోఁకాళ్లయందుఁ బక్షులను, దొడలందు వాయుగుణములను, వస్త్రమందు సంధ్యలను, గుహ్యమందుఁ బ్రజాపతులను, జఘనమందుఁ దాను ప్రధానుఁడుగాఁ గల రాక్షసగణములను, పుక్కిటియందంతరిక్షమును, కుక్షియందు సప్తసముద్రములను, వక్షస్స్థలమందు నక్షత్రపంక్తులను, హృదయమున ధర్మరాజును, స్తనములందు సత్యమునర్థసత్యమును, మనస్సునందుఁ జంద్రుని, వక్షమునందుఁ బద్మహస్త యగులక్ష్మిని, కంఠమున సామవేదము మొదలగు శబ్దములను, భుజములందు దేవేంద్రుఁడు మొదలగు సురలను, కర్ణములందు దిక్కులను, శిరస్సునందు దివిని, కేశములందు మేఘములను, నాసికయందు వాయువును, నేత్రములందు సూర్యుని, ముఖమందగ్నిని, వాక్కునందు వేదమును, నాలుకయందు వరుణుని, కనుబొమలందు విధినిషేధశాస్త్రములను. కనురెప్పలందు

రేయుంబవళ్లను, నుదుటియందుఁ గోపమును, క్రింది పెదవియం దులోభమును, ద్వగింద్రియముచేఁగామును, రేతస్సునజలమును, పృష్ఠభాగమున నధర్మమును, పాదన్యాసములందు యజ్ఞముల ను, నీడయందు మృత్యువును, నవ్వునందు మాయను, రోమము లందోషధులను నాడులందు నదులను, గోళ్లయందు శిలలను, బుద్ధియందు బ్రహ్మను, ఇంద్రియములందు ఋషిగణములను, దేవగణములను, శరీరమందుఁ జరాచరాత్మక మగు ప్రపంచ మును, వేఱువేఱుగాఁ బరికించిచూచెను. ఇట్లు చరాచరభువ నము నాభగవంతునందుఁగాంచి దైత్యులందఱును దుఃఖించిరి. అంతట సుదర్శనమను పేరుగల చక్రమును, దుస్సహమగు కాంతి తోను మేఘగర్జనమువంటిధ్వనితోను వెలయుచున్న శార్ఙ్గమను చాపమును, జలదమువలె ఘోషించు పాంచజన్యమనెడి శంఖ మును మిక్కిలి బలముగల కౌమోదకియనుగదయు, విద్యాధర మనియు, నందక మనియు, నామములు గల ఖడ్గమును, జంద్రుని వంటి యాకారముగలడాలును, దఱుఁగని బాణపుంజములుగల యమ్ములపొదులును, సునందుఁడు మొదలగుపార్షదులును, లోక పాలురును. భగవంతుని సమీపించి తమతమస్థానముల నిలి చిరి. ప్రకాశించు కిరీటముచేతను, అంగదములచేతను, మకర కుండలములచేతను, శ్రీవత్సముచేతను, కౌస్తుభముచేతను, బంగారు మొలత్రాటిచేతను, బచ్చనిపట్టువస్త్రముచేతను, దు మ్మెదగుంపుగల వనమాలచేతను, త్రివిక్రమరూపుఁ డయినభగ వంతుఁడు మిక్కిలి ప్రకాశించెను. పిమ్మటఁ బరమేశ్వరుఁ డొక పాదముచే బలిచక్రవర్తిభూప్రదేశమును, శరీరముచే నాకా శమును, బాహువులచే దిక్కులను, రెండవ పదముచే స్వర్గ

లోకమును ఆక్రమించెను. మూఁడవపాదమున కా బలిసం
బంధినియగుభూమి యణుమాత్రమైనను లేదు. ఆభగవంతుని
రెండవపాదము స్వర్గలోకముకంటె మీఁదుగానున్న మహ
ర్లోకమును, జనలోకమును, తపోలోకమును, సత్యలోకమును
గూడ నాక్రమించియుండఁగా బలిచక్రవర్తి కిఁక స్థల మెట్లు
మిగిలియుండును? ఇది యిఱువదవ యధ్యాయము.

— {త్రివిక్రముఁడు బలినిబంధించుట; ఎదిరించిన బలి యనుచరులను విష్ణుభృత్యులు తఱుముట.} —

ఓ రాజేంద్రా! సత్యలోకమును బొందిన త్రివిక్రముని పాద
మునుజూచి దాని గోటికాంతులచేఁదిరస్కృతమగు దేహచ్ఛా
యగల బ్రహ్మ యాదరయుక్తుఁడై పూజించెను. అనంతరము
మరీచి మొదలగు బ్రహ్మర్షులును, బ్రహ్మనిష్ఠులైన సనకాది
యోగులును భక్తియుతులై యాత్రివిక్రమదేవుపాదము
నర్చించిరి. ఇంతియకాదు. వేదములు, ఉపవేదములు, మీమాంస,
న్యాయము, ఇతిహాసములు, పురాణములు. వేదాంగములగు
వ్యాకరణాదులు, పాంచరాత్రాదులు మొదలగువానియభిమాని
దేవతలును, యోగమనెడివాయువుచే మండుచున్న జ్ఞానాగ్నిచేఁ
గర్మజాలమునుభస్మము గావించుకొన్నవారును, పరమేశ్వరుని
పాదముల ధ్యానించుటవలనఁగర్మాధీనముగాని సత్యలోకమును
బొంది యందు నివసించియున్న తక్కినవారు నా త్రివిక్రముని
పాదమునకు నమస్కరించిరి. అంత విమలకీర్తియగు బ్రహ్మ తన
జన్మమునకుఁగారణమైనవిష్ణుపాదము తనలోకముదాఁక వచ్చి
యుండుట కానందించి యర్ఘ్యపాద్యాదులచేఁ బూజించి భక్తి

యుక్తుఁడై నుతించెను. ఓనరేంద్రా! అప్పుడు బ్రహ్మ తన కమండలు జలముచేఁ ద్రివిక్రముని చరణమును గడుగఁగా నాయుదకమా పాదస్పర్శమునఁ బవిత్రమై గంగానదియయ్యెను. అద్భిభగవంతుని కీర్తివలె నిర్మలమై ధ్రువమండలమునఁబడి పిమ్మటఁ గ్రిందికిఁ బ్రవహించుచు లోకత్రయమును బవిత్రీకరించుచున్నది. అనంతరము భగవంతుఁడు తన మహాకాయమును దగ్గించి తొంటిరూపును బొందియుండఁగా లోకపాలురతోఁగూడ బ్రహ్మాదులతని సమీపించి, జలమును, బరిమళించుచున్న పూజాద్రవ్యమును, బుష్పమాలలను, దివ్యచందనమును, ధూపమును, దీపమును, లాజలను, అక్షతలను, ఫలములను సమర్పించిరి. కొందఱతని నుతించిరి. కొందఱతని శౌర్యాతిశయమును సూచించుచు జయశబ్దములను బలికిరి. కొంద ఱాడిరి. కొందఱు మృదంగాదులను మేళగించి పాడిరి. కొందఱు శంఖములను బూరించిరి. కొందఱు దుందుభులను మ్రోయించిరి. భల్లూకములకుఁ బ్రభువయినజాంబవంతుఁడు త్వరగా వచ్చి భేరిని మ్రోయించుచు భగవంతుని విజయము నన్నిదిక్కు లందును జాటెను. అంత దైత్యులు మూఁడడుగులని మిషచేఁ గపటమున సమస్త భూమి హరింపఁబడుటఁజూచి విచారించి తమలోఁ దా మిట్లనుకొనిరి "ఓ మిత్రులారా! ఈ వామనుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు కాఁడు. మాయావి యైన విష్ణువు; దేవతల కార్యమును నెఱవేర్చుటకీరూపమున వచ్చియున్నాఁడు. వీఁడు బ్రహ్మచారియై యాచకుఁడై యీ యజ్ఞశాలకు వచ్చి కపటముచే మన ప్రభువు సర్వసంపదలను వశము గావించుకొనెను. మన ప్రభువు సతతము సత్యసంధుఁ డగుటచేతను, విశేషించి యజ్ఞదీక్షితుఁ

డగుటచేతను, బ్రాహ్మణభక్తి గలవాఁడగుటచేతను. దయా
వంతుఁ డగుటచేతను, అసత్యమును భాషింపలేకపోయెను.
ఇట్టి సత్యవంతుఁడైన మనభర్తయెడ వీఁడు కపటియై వర్తిం
చెను. కావున వీని నిప్పుడు వధించుటయే యుత్తమకార్యము.
అదియే మన ప్రభువునకు మనము చేయవలసినపని'' అని కూడఁ
బలికికొని బలియనుచరు లగురక్కసులు, శూలములు పట్టిస
ములు మొదలగునాయుధములఁదాల్చి కోపమునమండిపడుచుఁ
దమ ప్రభువు నానతినొందకయే వామనునిఁ జంపఁ బరువెత్తిరి.
అట్లు యుద్ధమునకు వచ్చుచున్న దైత్యులను గాంచి సునందాదు
లగు విష్ణుపార్షదులు త్వరగా యుద్ధసాధనముల ధరించి
యడ్డుగాఁ బోయి గేలిచేయుచు వారిని వారించిరి. అంతతో
నూరకుండక నందుఁడును, సునందుఁడును,జయ విజయులును,
ప్రబలుఁడును, నుద్బలుఁడును, కుముదుఁడును,కుముదాక్షుఁ
డును, విష్వక్సేనుఁడును, గరుత్మంతుఁడును, జయంతుఁడును,
శ్రుతదేవుఁడును, బుష్పదంతుఁడును.సాత్వతుఁడును మొదలగు
వారందఱును బదివేలయేనుఁగుల బలముతో నొప్పారుచున్న
దైత్యసైనికులను గొట్టి తఱిమివేసిరి. విష్ణుపార్షదులచేఁ జంపఁ
బడుచున్న దైత్యసైన్యములనుజూచి బలి తనగురు వగుశుక్రుని
శాపమునుస్మరించుకొని యది యుద్ధమునకుఁ దగిన సమయము
కాదనినిశ్చయించి, కోపాగ్ని చేమిక్కిలిరగులుచున్న తనవీరుల
కిట్లనియె, ''ఓ విప్రచిత్తీ! ఓ రాహూ! ఓ నేమీ! నావచనము
వినుఁడు. యుద్ధమునుండి మరలుఁడు. మన కిప్పుడు కాల
మనుకూలముగా లేదు. ఓ దైత్యులారా! కాలరూపుఁడైన
భగవంతుఁడు సర్వభూతములకు నధిపతి. ఆ ప్రభువు దుఃఖము

గల్గింప సమకట్టియుండఁగా సుఖము నిమిత్తము పురుషుఁ డెంత ప్రయత్నించి పౌరుషము చూపినను వ్యర్థమే కాని ఫలము లేదు. ఆలోచింపఁ గాలమునకు వశులయిన పురుషుల పరాక్రమాదు లెట్లు ఫలవంతము లగును? ఆకాలము నెవరు దాఁటఁగలరు? పూర్వము మనకు సుఖముగల్గించి దేవతలకు దుఃఖ మొసంగిన భగవంతుఁడిపుడు మనకు దుఃఖమును దేవతలకు సుఖమును గల్గింప నిశ్చయించియున్నాఁడు. కావున మానవుఁడు బలము చేఁగాని,బుద్ధిచేఁగాని, మంత్రాలోచనములచేఁ గాని, యౌషధాదులచేఁగాని, సామాదు లగునుపాయములచేఁ గాని కాలరూపుఁ డయిన భగవంతుని అతిక్రమింప సమర్థుఁడు కానేరఁడు. పూర్వము దైవానుకూలురయిన మీచే నీ యింద్రాదులనేక పర్యాయములు సులభముగా జయింపఁబడిరి. అట్టివారిప్పుడు యుద్ధమున మిమ్ము జయించి సింహనాదముచు జేయుచున్నారు. కాలము మన కనుకూలముగానుండినప్పుడు వీరలను జయింపవచ్చును. మీ రిపుడు యుద్ధముచేయక యీ కాలమునకు వేచియుండుఁడు” అని యి ట్లుపదేశించుచున్న తమ ప్రభువు వచనములు విని దైత్యవీరులును,దానవ వీరులును మాఱుమాట వలుకక విష్ణుసైనికుల దెబ్బలకుఁ దాళఁజాలక పాతాళమును బ్రవేశించిరి.అంత గరుత్మంతుఁడు భగవంతుని యభిప్రాయమును గ్రహించి వచ్చి వారుణపాశములచే బలిని బంధించెను. సర్వశక్తి యగుఖష్ణువు బలిని గట్టివైచునపుడు సకల దిక్కులందును, భూమియందును, ఆకాశమందును, హాహాకారములు విశేషముగాఁ బ్రబలినవి. అనంతరము వారుణపాశములచే బద్ధుఁడైనను, సకల సంపదలను గోల్పోయినను, ధైర్య

మును వివేకమును విడువక మహాయశుఁడై పొల్చుచున్న బలిని గాంచి వామనుఁ డిట్లనియె. "ఓ రాక్షసేంద్రా! నీవు నాకు మూఁడడుగుల భూమి నిచ్చెద నంటివి. నీచేఁ బరిపాలితమగు భూమియంతయు రెండడుగులకే సరిపోయినది. మూఁడవయడుగుభూమి నాకీవలసియున్నది. ఇమ్ము సూర్యకిరణము లెంతదూరము ప్రసరించునో, చంద్రుఁడు నక్షత్రములతోఁ గూడ నెంత దూరము కానవచ్చుచున్నాఁడో, పర్జన్యుఁడును వహ్నియు నెంతదూరముదనుక వ్యాపించియున్నారో, యంతవఱకే కదా నీ భూమి? ఈ భూలోకమంతయు నొక యడుగుతోఁ గొల్చితిని. దిక్కులును గగనమును నా శరీరముచే నాక్రమింపఁబడినవి. నీవు చూచుచుండఁగనే రెండవ యడుగుచే స్వర్గలోకమును గొల్చితిని. ఎట్లాలోచించినను మూఁడవయడుగునకుఁ జోటులేదు. ఇచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞచేసి యీయనివానికి నరకనివాసము తప్పదు. నీ గురువగు శుక్రాచార్యునిచేఁగూడ నది యామోదింపఁబడినది. కావున నీ విఁక నరకమును బ్రవేశింపుము. యాచకున కిచ్చెద నన్నదాని నీయఁజాలనిచో నా పురుషుని మనోరథము తెలుచుగా వ్యర్థమైనది. వానికి స్వర్గమెప్పుడును లభింపదు. అధోలోకమునఁ బడవలసినదే. మఱియు నీవు నాకిచ్చెదనని ప్రతిజ్ఞచేసి యీయఁజాలక నన్ను వంచించితివి. ఇట్లగుటచే నీవసత్యమాడితివి. అందులకు ఫలముగా నరకమును గొన్ని సంవత్సరము లనుభవింపుము" అనెను. ఇది యిరువదొకటవ యధ్యాయము.

—{ బలి మూఁడవ యడుగునకుఁ దనశిరస్సును జూపుట, ప్రహ్లాదాదులు బలిని రక్షింపుమని త్రివిక్రముని వేఁడఁగా నద్దేవుఁడు బలిని సుతలమున కధిపతిగాఁ జేయుట. }—

ఇట్లు భగవంతుఁడు నిందించుచున్నను, మనస్సును జలింపఁ జేయుచున్నను బలి సుంతేనియుఁ జలింపక జంకక వామనునిఁ గాంచి గంభీరవచనములతో నిట్లనియె. "ఓ పరమపురుషా! నాపలికినవచన మెప్పుడు ననృతముగాదు. నావచనమును సత్యముగానే కావించెదను. నిన్ను వంచించుటకు నేనట్లనలేదు. మూఁడవయడుగు నా శిరంబుననుంపుము. ఓద్విజబాలకా! నరకమునకు భయపడను; రాజ్యముపోవుటకు విచారింపను; వారుణపాశములతోఁ గట్టివందులకు వగవను; గొప్పయపాయమునకు జంకను; ధనవ్యయమునకు వెనుదీయను; నీతో విరోధముసంభవించినదని భీతిల్లను; కాని యసత్యమాడుటకు భయపడుదును. తల్లిదండ్రులుగాని సోదరుఁడుగాని మిత్రుఁడుగాని చేయని దండనమును యోగ్యతముఁడగు వేఁజోకపురుషుఁడు చేసినచోఁ బురుషులకది విచారకరముగాక కీర్తికరమగునని నామతము. ఓ మహాత్మా! శౌర్యము, వీర్యము, ధనసంపదలు మొదలగువాని వలన జనించిన గర్వముచేనంధులమైయుండిన మాగర్వమును దొలఁగించి కన్నుల నొసంగితివి. ఇట్టి హితమును గల్గించుటచే నీవు మాకు గురువవు. పూర్వము పెక్కురు దైత్యులు నీతో నుగ్రవిరోధమును బూని కేవలము యోగీశ్వరులు పొందెడు నుత్తమపదమును జెందిరి. నేను వారివలెఁగాక విచిత్రచేష్టితములు గల నీచే నిగ్రహింపఁబడి వారుణపాశములచే బద్ధుఁడనైనను లజ్జింపను; దుఃఖింపను; నీతోడి విరోధమును, నీవు చేసిన

బంధనమును నాకు విస్తార మగుకీర్తిని గల్గించుచుండ విచారిం పవలసిన పని యేమి? ఓమహాత్మా! నాతాత యగుప్రహ్లాదుఁడు నీ భక్తులలో నుత్తముఁడని వాసిగాంచెను. అతఁడు తన తండ్రి యగు హిరణ్యకశిపునిచే నిరంతరము బాధితుఁడయ్యుఁ నుంతే నియుజంకకని న్నీయన్ని విధములఁజుట్టమునుగా భావించుకొనె ను. మఱియుఁ బ్రహ్లాదుఁడు తనలో ''నంత్యకాలమున నాత్మను విడుచుచున్న యీ దేహముమరణశీలుఁడయిన మానవున కేమి పురుషార్థమునంపాదించును?-ఈదాయాదులతో నేమిఫలము? దొంగలవంటి యీ స్వజనులతో నేమిపని ? సంసారమునకు హేతుభూతయయిన భార్య యేమిపురుషార్థమిచ్చును? ఈమంది రము లెందులకుఁ బనికివచ్చును? ఆయువును నశింపఁజేయుటకుఁ దప్ప, ని వెందులకను బనికిరావు'' అని నిశ్చయించి యపరిమిత జ్ఞానమును సంపాదించి భక్తశ్రేష్ఠుఁడై సంసారమునకు భయ మందుచుఁదన దైత్యకులమునునశింపఁజేయుచున్ననుని న్నెనమ్ము కొని సంసారాదిభయముల నివర్తించునదియుఁబురుషార్థరూప మునగు నీపాదపద్మముల శరణు పొందెను. అట్లె నేనును దైవ వశమువలన రాజ్యలక్ష్మిని గోల్పోయి నాకు శత్రువగు నీ పాద పద్మములసన్నిధిని జేరితిని. దేనివలనఁబురుషుఁడు మోహితుఁడై జ్ఞానమును బోఁగొట్టికొని యమునిసన్నిధిని బొందియు జీవితము చంచలమైనదని తెలియఁజాలఁడో, యీ రాజ్యలక్ష్మి నన్ను విడిచి పోయినందులకు మిగుల నానందించుచుంటిని'' అని యిట్లు బలి పలుకుచుండఁగా భగవద్భక్తుఁడగు ప్రహ్లాదుఁడుపున్నమ చంద్రు డునివలెఁ దన కాంతుల వ్యాపింపఁజేయుచు వచ్చుటకి వచ్చె. కాంతిచే విరాజితుఁడై పద్మదళములను బోలినకన్నులు గల

వాఁడై నిర్మలమగు నల్లని దేహచ్ఛాయతోను, దీర్ఘములగు బాహువులతోను, సుందర మగునాకారముతోను బొల్చుచు వచ్చియున్న ప్రహ్లాదునిఁగాంచి బలి సిగ్గున మొగమువంచికొని బాష్పపూరితము లగుకన్నులుగలవాఁడై వారుణపాశములచే బద్ధుఁడగుటంజేసి వెనుకటివలెఁ బూజాదులనర్పింప నేరక శిరస్సువంచి నమస్కరించెను. అంతఁ బ్రహ్లాదుఁడు భాగవతుల కధిపతియై సునందాదు లగుపార్షదులచే సేవితుఁడైయున్న వామనునిఁగాంచి శరీరముపులకలచేతను, కన్నులానంద బాష్పముల చేతను నిండుచుండ సమీపించి దండప్రణామములాచరించియిట్లనియె. "ఓ పరమపురుషా! ఈబలి విశ్వజిద్యాగముచే నిన్నుఁ బూజింప నానందించినీవే యితనికింద్రపదవి నొసంగితివి. దానిని నీవు మరలఁ బుచ్చుకొంటివి. పురుషులను మోహబద్ధులనుగాఁ జేయఁజాలినయీసంపదలనుండియితనిఁదొలఁగించుట మిక్కిలి యుచితకృత్యము. ఆలోచింప విద్వాంసుఁడైనను సంపదలవలన మోహితుఁడై యాత్మస్వరూపము మఱచి చెడును. ఓ నారాయణా! ఇతని సంపద్విహీనునిఁగాఁ జేయుట యితని ననుగ్రహించుటయే కాని వేఱుగాదు. ఇట్టి యపకర్తవును, జగదీశ్వరుఁడవును, సర్వజ్ఞుఁడవునునగు నీకు నమస్కారములు" అని యిట్లు దోసిలిగట్టి ప్రహ్లాదుఁడు భక్తియుక్తుఁడై పలుకుచుండ బ్రహ్మ మెల్లమెల్లనసమీపించివామనునితో నేదియో చెప్పనుద్యుక్తుఁడయ్యెను. అంత బలిధర్మపత్ని యగువింధ్యావళిపాశబద్ధుఁడైన తన భర్తనుజూచి మిక్కిలి భయమొంది దోసిలిగట్టి కన్నీటిని స్రవింపఁజేయుచు వామనమూర్తి కిట్లనియె. "ఓపరమాత్మా! నీవీవిశ్వమునంతటిని క్రీడార్థముసృజించుకొంటివి. నీవాడికొను

టకు సాధనభూత మగునీ జగమందుఁ గొందఱు మందబుద్ధులు తాము ప్రభువులని యభిమానము వహించుచుందురు. వారు లజ్జాహీనులై "మేము స్వతంత్రుల" మనియు వాదించు చుందురు. అంతియకాని వారికి స్వాధీన మగువస్తు వొక్కటియైనను లేదు. ఇట్టివారు, జగమును సృజించువాఁడవును, పాలించువాఁడవును, సంహరించువాఁడవును నగు నీ కేమి సమర్పింపఁ గలుగుదురు? ఇట్లుండ 'లోకత్రయము నిచ్చితిని. మూఁడవపాదమునకు నా దేహము నర్పించి నావాక్యమును సత్యముగావించు కొందు' నని నాభర్త లోకత్రయము 'తన దేహము తన కధీనమైయున్నట్లు వచించెను. అది తెలివిమాలిన పని. ఇతఁడుమఁద బుద్ధి యగుటచే నట్లు పలికెను. కావున క్షమించి యితనిఁ బాశవిముక్తుఁ జేయు" మని ప్రార్థించెను. అంత బ్రహ్మ వామనునిఁ జూచి "ఓ జగత్కర్తా! నీవు సమస్తభూతములకు నంతరాత్మవై పాలించువాఁడవు. నీవు సృష్టిసంహారములను జేయు నాకును రుద్రునకును గూడ దేవుఁడవు. ఓ జగన్మయా! నీవీ బలి సర్వస్వమును దీసికొంటివి. ఇఁక నితని విడువుము. ఇతఁడు దండనార్హుఁడు కాఁడు. ఈ యుదారుఁడు సమస్త భూమండలమును, దన విక్రమముచే సంపాదింపఁబడిన యింద్రాదిలోకములను దన దేహమును నిశ్చల మనస్సుతో నీకర్పించెను. తనకున్న సమస్తమును నీకధీనముగావించిన యీబలి దండనార్హుఁ డెట్లగును? ఇంతియ కాదు. లోకములోఁ బురుషుఁడు నిశ్చలబుద్ధియై సలిలముచేతను, దూర్వాంకురములచేతను నిన్నుఁ బూజించి యుత్తమగతిని జెందుచుండఁగా స్థిరబుద్ధితో, ముల్లోకములనుగూడ నీ కర్పించిన యీబలియు త్తమపదవిని బొందుటకుమాఱుగా దండనము

నొంద నెట్లర్హుఁడగును? కావున నీక నితనిఁ బాశవిముక్తునిఁ జేయుము.'' అని పల్కిన బ్రహ్మకు నారాయణుం డిట్లనియె. ''ఓ కమలాసనా! నేనెవరి ననుగ్రహింపఁ దలఁతునో వాని సంపదలను ముందుగా నపహరింతును. అట్లు చేయనిచో ధనమదము పురుషుని వివేకరహితునిఁగాఁ జేయుటచే వాఁడు లోకమును నన్నును దిరస్కరించును. అట్లుతిరస్కరించుటచేతను నితరములగు కర్మములచేతను ఈ లోకమున నానాయోనులందును బుట్టుచు, జీవుఁడు కర్మాధీనుఁడై యొకానొక సుకృతవిశేషము వలనఁబురుషుఁడై పుట్టును. జన్మముచేఁగాని, కర్మముచేఁగాని, ప్రాయముచేఁగాని, సౌందర్యముచేఁగాని, విద్యచేఁగాని, యైశ్వర్యముచేఁగాని, ధనాదులచేఁగాని గర్వమెవనికిఁ గల్గదో యట్లు కలుగకపోవుట నాయనుగ్రహముచేత నేయని తెలిసికొనుము. 'అట్లయిన ధ్రువాదుల కైశ్వర్య మేలయిచ్చితివి' యని యందు వేనిచెప్పెదనువినుము. గర్వమునకు, నవివేకమునకునిమిత్తములగుజన్మాదులు సకలశ్రేయస్సులకును బ్రతికూలములైనను నా భక్తుఁడు వానియం దెప్పుడును మోహము చెందఁడు. కావున నాభక్తుల కైశ్వర్య మొసంగినను అది యనర్థకారి కానేరదు. ఈబలి దైత్యులలోను, దానవులలోను శ్రేష్ఠుఁడు ఇతఁడు మహాకీర్తిమంతుఁడు ఇతఁఁడుదుర్జయ మగునామాయనుజయించెను. ఇతఁ డెట్టిసమయములందైనను మోహమును జెందఁడు. ఇతఁడు ధనమును గోల్పోయినను, రాజ్యభ్రష్టుఁడైనను, శత్రువులచేనిందితుఁడైనను, జ్ఞాతులచే విడువఁబడినను, ఆపదను బొందినను, శుక్రునిచే శపింపఁబడినను దన మనోనిశ్చయమును వదలక సత్యవాక్యమునుబరిపాలించెను. నేనునామాయచేన నేకవిధములఁ

గలఁత వెట్టినను దన ధర్మమును విడువఁడాయెను. ఇట్టివాఁడు లోకమున నేలోకఁడుండఁడు. ఇతఁడు దేహావసానమున దేవతల కునైనను దుర్లభ మగువాలోకమును బొందును. ఈజన్మమందుఁ గూడ సావర్ణి మన్వంతరమున నా యనుగ్రహముచే నింద్రుఁ డగును. అంతకాలమువఱకు నీవు విశ్వకర్మ నిర్మించిన సుతల లోకమున కధిపతివై పాలించుచుండుము. నాదయవలననీకచ్చట మనశ్శీడగాని, రోగముగాని, ప్రమాదముగాని, శీతోష్ణాదుల వలన సంభవించు తిరస్కారముగాని యుపద్రవముగాని యెంత మాత్రమును సంభవింపవు" అని యిట్లు బ్రహ్మతోఁ బలికి బలిం జూచి "ఓదైత్యేంద్రా! ఓమహారాజా! నీకు శుభమగుఁగాక. నీవు నీదాయాదులతోఁగూడ సురలకునైతము ప్రార్థింపఁదగిన సుతలమున కరుగుము. దానిఁ బాలించు నిన్ను నింద్రాది దేవతలైనను దిరస్కరింపఁజాలరు. తక్కినవారిసంగతి చెప్పనేల? దైత్యులందఱును, నీశాసనమును మన్నించి వర్తించుచుందురు. అటు వర్తింపనివారిని నాచక్రమే తప్పక చంపును. ఇంతియు కాదు. నిన్నును, నీయనుచరులను, నీభోగోపకరణములను సర్వదా సకలోపద్రవములనుండి సంరక్షించుచుందురు. ఆనీలోకమున నే నెల్లప్పుడును నీద్వారమును రక్షించుచు నీకుఁ గాన వచ్చుచుండును. అచ్చటి దైత్యుల సహవాసముచే నీకొకప్పుడాసురధర్మములు సంభవించుచున్నను నాప్రభావమువలన నిన్నవి చెందకనశించును. ఇది యిరువదిరెండవయధ్యాయము.

ప్రహ్లాదునితో బలి సుతలమున కేఁగుట

అని యిట్లు పరమపురుషుఁడు పలుకఁగా నిఖిల సజ్జనహితుఁడును, మహానుభావుఁడును, అగుబలి చేతులుఁజోడించి కన్నుల నుండియానంద బాష్పములు స్రవించుచుండఁగాభక్తియుక్తుఁడై గద్గదవాక్కులతో నా పరమేశ్వరుని కిట్లనియె. "ఓమహాత్మా! సత్వగుణ ప్రధానులగులోకపాలురునైతముపూర్వమెప్పుడును బొందని నీయనుగ్రహము నీచరాక్షసుఁడనగు నాయందుంచితివి. ఆలోచింప నీకొనర్చిన నమస్కారము నీభక్తుల కోర్కులను దీర్ప సమర్థమైన దని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చు" నని పలికి బలి హరికి నమస్కరించి బ్రహ్మకు మ్రొక్కి, పాశములవలనవిముక్తుఁడై సంతుష్టుఁడై తన యనుచరులతోఁగూడ సుతలమును బ్రవేశించెను. ఓ పరీక్షిన్నరేంద్రా! ఇట్లు భగవంతుఁడు వామనరూపమునొంది బలివలన స్వర్గలోకముఁ బుచ్చుకొని యింద్రున కిచ్చి యతనిచే సకలజగంబు నేలించుచు నదితి కోర్కులను బూరించెను. అనంతరము ప్రహ్లాదుఁడు పరమపురుషు ననుగ్రహమును బొంది బంధవిముక్తుఁడై వంశవర్ధనుఁడైన తన మనుమనిఁజూచి సంతుష్టుఁడై భక్తిపరవశుఁడగుచు విష్ణువున కిట్లనియె, "ఓజగదీశా! నీవు మా యెడఁజూపినయనుగ్రహమును బ్రహ్మగాని లక్ష్మిగాని శంకరుఁడుగాని పొందియుండలేదు. తక్కిన యింద్రాదులసంగతి చెప్పనేల! క్రూరస్వభావము గలవారమైనను మమ్ము దుఃఖమునుండి కాపాడుచున్ననీయనుగ్రహము నెంతయు వర్ణింపఁదగును. బ్రహ్మాదులతోఁగూడినుతింపఁబడునీవసురులమగుమమ్ము రక్షించుట కేవలమునీయనుగ్రహము

వలననే కాని వేఱు కాదు. ఓశ్రేయస్కరా! నీపాదపద్మము లందలి మకరందమును సేవించుటచేత బ్రహ్మాదులు సృష్ట్యాద్యధికారములఁ బొందియున్నారు. కుబుద్ధులమగు మేము నీపాదపద్మపరాగమును సేవింపకపోయిన నీ కరుణాకటాక్షములకుఁ బాత్రులమగుచున్నాము. ఆలోచింప బ్రహ్మాదులకంటె మాయందే నీ కధికానుగ్రహ మున్నదని చెప్పవచ్చునుగదా! ఓదేవా! నీచేష్టితము కర్మాధీనుఁడగు ప్రాకృత జనునివంటిది కాదు. నీ నిగ్రహానుగ్రహములు మిక్కిలి చిత్రములుగా నుండును. అపరిమిత మగుసంకల్పజ్ఞానముచే ననాయాసముగా జగమును సృజించువాఁడవును, సృష్టికి బనికివచ్చు కల్యాణగుణములు గలవాఁడవును, సమస్తచిదచిత్తులకు నంతరాత్మవును, అందఱియందు సమబుద్ధిగలవాఁడవను అగునీవు భక్తప్రియుఁడ వన్నంతమాత్రమున విషమదృష్టి గలవాఁడవు కావు. నీస్వభావము కల్పతరువును బోలియున్నది. కల్పవృక్ష మాశ్రయించినవారికిని, ఆశ్రయింపనివారికిని సమముగానే కోర్కులను బూరించును. అట్లే నీవును జేయుచుందువు" అని యిట్లు పల్కిన ప్రహ్లాదునకు భగవంతుఁ డిట్లనియె. "ఓవత్సా! ప్రహ్లాదా! నీకు భద్రమగుఁగాక. నీవు సుతలమున కరుగుము. అచ్చట నీవునీపౌత్త్రుఁడగు బలితోఁగూడిన జ్ఞాతులకందఱకును మోదము కలిగింపుము. ఆ సుతలమున నీవు గదాపాణినగు నన్నెల్లప్పుడును సందర్శించుచుందువు. ఆదర్శనమునలనఁ గల్గిన యానందముచే సంసారహేతువగుకర్మబంధనముల నెల్లఁద్రొలఁగించుకొనఁగలవు" అని పలుకఁగా విమలమతి యగు ప్రహ్లాదుఁడు భగవదాజ్ఞ నంగీకరించి మనువునితోఁ గూడి చేతులు జోడించి భగవంతునకుఁ

ప్రదక్షిణనమస్కారములను జేసి యతని సెలవు గైకొని సమస్త దైత్యసేనలకు నధిపతియై సుతలమును బ్రవేశించెను. ఓ రాజా! అనంతరము నారాయణుఁడు సభలో ఋత్విజులనడుమ నాసీనుఁడయియున్న శుక్రునిఁ జూచి "ఓ విప్రశ్రేష్ఠా! నీ శిష్యుఁడగు బలి యజమానుఁడై చేయుచున్న యజ్ఞకర్మము విచ్ఛేదము గాకుండ వేదోక్తప్రకారముగానడిపిసమాప్తముచేయు"మని పలికెను. "ఓ దేవా! కర్మప్రవర్తకుఁడవును యజ్ఞఫలప్రదుఁడవును నగు నిన్ను బలి త్రికరణశుద్ధిగా భయభక్తులతోఁ బూజించి సంతసింపఁజేయనతనియజ్ఞకర్మమునకేఁకలోపమేది? మఱియు మంత్రమునఁగాని, తంత్రమునఁగాని దేశకాలవస్తువులందుఁగాని యే దేని లోపమున్న యెడల నదియంతయు నీనామస్మరణమువలనఁ దీఱును గదా! బలి నీ యనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడగుటచే నెట్లాలోచించినను యజ్ఞకర్మమునకులోపము లేదు. అయినప్పటికిని నీ శాసనమును జేసెదను. నీ యాజ్ఞను దలఁదాల్చుట పురుషులకుఁ బరమశ్రేయస్సుగదా!" అని పలికి శుక్రుఁడు విప్రులతోఁగూడి బలి యజ్ఞమును సమాప్తము గావించెను. ఓ రాజేంద్రా! శ్రీహరి యిట్లు వామనరూపముఁ దాల్చి పరులచే నపహృత మగుస్వర్గమును బలిని యాచించి పుచ్చుకొని తన సోదరుఁడగు నింద్రున కిచ్చెను. ఇప్పుడు ప్రజాపతులకునెల్లనధిపతియగుబ్రహ్మదేవర్షులతోను, మనువులతోను దక్షుఁడుభృగువు మొదలగుమహామునులతోను, సనత్కుమారునితోను, శంకరునితోనుగూడియదితికశ్యపులప్రీతినిమిత్తము లోకపాలాదిసహితమగులోకములకెల్లవామనునిఁబ్రభువునుగాఁ జేసెను. కేవలము లోకములకును సకలదేవతలకును, ధర్మము

నకును, దపస్సునకును, లక్ష్మికిని, సమస్తశుభములకును, వ్రతములకును, స్వర్గమునకును, మోక్షమునకును, సర్వభూతములకును, క్షేమమలవడునిమిత్తము వామనునిఁ బతిగాఁ జేసెను. ఓ రాజా! ఆసమయమున సమస్తభూతములును మిక్కిలి సంతోషించినవి. పిమ్మట నింద్రుఁడు బ్రహ్మయానతిచొప్పున వామనమూర్తిని విమానముపైఁ గూర్చుండనిచ్చి లోకపాలురతోఁగూడ స్వర్గమునకుఁ దీసికొనిపోయెను. ఇంద్రుఁ డుపేంద్రుని బాహుబలముచే రక్షింపఁబడుచున్న ముల్లోకములను బొందితదాధిపత్యమును వహించినిర్భయుఁడై యేలుచు సకలసంపన్నుఁడై మోదమును సుఖమును జెందెను. ఓరాజా! అనంతరము బ్రహ్మయు, శంకరుఁడును, సనకాదులును, భృగ్వాది మహామునులును, పితృదేవతలును, సిద్ధులును, దక్కిన భూతములును విమానారూఢులై వామనమూర్తి పరమాద్భుతచరిత్రమును, గానము చేయుచు, నదితిని నుతించుచుఁ దమతమ నెలవుల కేఁగిరి. ఓకురునందనా! నా బుద్ధికి గోచర మగునంతవఱకు, వినువారి పాపములను దూలించు వామనచరిత్రమును నీకు వినిపించితిని. ఆ వామనునిగుణములకు మేర లేదు. భూమి రేణువులను లెక్కించుటవలెనే యాతనిగుణముల లెక్కించుట యసాధ్యము. ఇఁక ముందయిన నాపరమపురుషునిగుణముల లెక్కింపఁజాలినవాఁడు పుట్టఁబోఁ డని మంత్రద్రష్ట లగువసిష్ఠాదులు వక్కాణించిరి. అద్భుత కర్ముఁడయిన వామనుని చరిత్రమును భక్తితో విన్నవారును, బఠించినవారును దప్పక ముక్తినొందుదురు. దైవతకర్మమునుగాని, పైతృక కర్మమునుగాని, మనుష్యసంబంధికర్మముగాని యాచరించునప్పుడీ వామనచరిత్రము కీర్తింపఁబడినచో

నా క్రియాకలాప మెట్టిలోపమును జెందక ఫలవంత మగునని పండితులు చెప్పియున్నారు. ఇది యిరువదిమూఁడవయధ్యాయము.

—మత్స్యావతారకథాప్రారంభము.—

అని చెప్పిన శుకయోగిని జూచి నరేంద్రుఁ డిట్లనియె. "ఓమునీంద్రా! వామనచరిత్రవినుటవలననామనస్సుమిక్కిలిసంతసించినది. శ్రీహరి మత్స్యావతారమెత్తి చేసినయద్భుతకృత్యములను వినుటకు నామనస్సు కుతూహలపడుచున్నది. ఆయీశ్వరుఁడు జీవునివలెఁ దమోగుణప్రధానమును, క్రోధముగలదియు, లోకనిందితమును నగు మత్స్యరూపము నేమిటకు ధరించెను? ఉత్తమశ్లోకుఁడయినభగవంతునిచరితమువినువారలయుఁజదువువారలయుసమస్తపాపములను దొలఁగించునది. కావున మత్స్యావతారచరిత్రమునుబూర్ణముగావివరించిచెప్పుము" అని యడిగిన నరేంద్రునివచనము విని మిక్కిలి సంతసించి విష్ణువు మత్స్యరూపముఁదాల్చి చేసిన చేష్టలను వివరింప నారంభించె. "ఓరాజేంద్రా! గోవులను, విప్రులను, సురలను, సాధువులను, వేదములను, ధర్మమర్యాదలను రక్షింపఁదలంచి భగవంతుఁడు మత్స్యాద్యవతారములనుధరించుచున్నాఁడు. ఆపరమేశ్వరుఁడుసత్త్వాదిప్రాకృతగుణములుగాక కేవలముకల్యాణగుణములుమాత్ర మేకలవాఁడగుటచేఁ బెద్దవియుఁజిన్నవియునగుభూతములందు సర్వదా వాయువువలె వ్యాపించుచున్నను నాయాభూతముల యుచ్చత్వ నీచత్వము లతనికి సంభవింపవు. గతించిన కల్పావసానమున బ్రహ్మసృష్టివ్యాపారమువిడిచినిద్రించుటచేఁ బ్రళయము సంభవించెను. ఆప్రళయమందు మూఁడులోకము

లును,సముద్రమునమునింగినవి. బ్రహ్మనిద్రాసక్తుఁడై శయినింపఁ దలంచియున్నసమయమున వేదము లతనిముఖమునుండి నిర్గమించెను. వానిఁ గాంచి సమీపమున నున్న హయగ్రీవుఁ డను రాక్షసుఁ డపహరించెను. ఆ దానవేంద్రుని దుష్టకృత్యమును జూచి వానిఁ జంపి యావేదముల బ్రహ్మ కర్పించునిమిత్తము భగవంతుఁడు మత్స్యరూపమునుధరించెను.ఆవృత్తాంతమునే వివరించి చెప్పెదను వినుము. గతించిన కల్పమునందే సత్యవ్రతుఁడగురాజర్షి యుండెను.అతనిపేరుసత్యవ్రతుఁడు.అతఁడు క్షమాదు లగుగుణములు గలవాఁడు. అతఁడు నారాయణుని మనమున నిల్పికొని జలమునుమాత్రమే త్రావుచు ఘోరమగు తప మాచరించెను. ఆ సత్యవ్రతుఁ డను రాజర్షియే భగవదనుగ్రహమును బడసియీమహాకల్పమున వైవస్వతుఁడనుపేరితో మనువయ్యె.ఆసత్యవ్రతుఁ డొకనాఁడు మాలానదియందు జలతర్పణము చేయుచుండఁగా నతని దోసిటిలోని కొకచేఁపపిల్ల వచ్చెను. దాని నతఁడు జలములోఁ బడవేయుచుండెను.అంత నది యా రాజర్షి ని గాంచి "ఓ దీనవత్సలా! దీనియం దనేకములగు పెద్దచేఁపలుగలవు.అందుఁ బెద్దవి మావంటిచిన్న చేఁపలను దినుచుండును. వానికిభయపడినిన్ను శరణుసొచ్చితిని. దీనమనగునాయందు దయయుంచి రక్షింపక మగుడనీజలములలోఁబా ఆవైచెదవేమి?"అని యిట్లు దీనాతిదీనముగాఁ బ్రార్థింపఁజొచ్చెను.సత్యవ్రతుఁడదివిని దానినిసామాన్యమగుచేఁపనుగాఁ దలంచెను; కానితన్ననుగ్రహింపఁబ్రేమతోమత్స్యరూపమునుదాల్చి వచ్చినభగవంతునిఁగానెఱుంగకపోయెను.అయిననతఁడుదాని రక్షింపనిశ్చయించెను.అతఁడుద్దానిదీనవాక్యములువిని దయా

భువయితనకమండలువుజలములోనుంచితనయాశ్రమమునకుఁ గొనిపోయెను. అంత నాచేఁప యొక్కరాత్రియందే కమండలువునకుసరిపడఁబెరిఁగియవకాశము లేకపోవుటచేవిచారించిసత్యవ్రతునిఁగాంచి "ఓమహాత్మా! యీకమండులువు నాకు మిక్కిలి యిఱకటముగా నున్నది. దీనిలోనివసింపఁజాలను. నేనుసుఖముగా నివసింపఁజాలినంత విశాలమగు స్థలమున నుంపుము" అని పలుకవిని సత్యవ్రతుఁడుకమండులువులోనున్న చేఁపను దీసినిర్మలోదకముగల* పెద్దచెఱువునములోనుంచెను. అదిముహూర్తకాలములోనే దానికి సరిపడఁబెరిఁగి "ఓరాజా! నిన్ను శరణుఁ జొచ్చితినిగనుక నన్నింతకంటెవిశాలమగుస్థలమందుంచి రక్షింపుము. ఈకటాహము నా సుఖజీవనమునకుఁజాలకున్నది" యని వేఁడికొనఁగా దానిఁ గరుణించి సత్యవ్రతుఁడు జలపూర్ణమైన యొక సరోవరమున నుంచెను. ముహూర్తకాలములోనే యా చేఁప దానికిసరిపడఁబెరిఁగి "ఓరాజా! ఈసరోజలము నాకుసుఖముగల్గింపఁ జాలినదికాదు. కావున నన్నుఁ గొనిపోయి యింతకంటెఁ బెద్దదియునక్షయజలముగలదియునగు నొక మడువునం దుంపుము. అట్లయిన నన్ను రక్షించినవాఁడ వగుదువు." అని వేఁడ నతఁడట్లొనర్చెను; కాని యామడువునుజాలనందున నతఁడు దాని నొక సముద్రమునఁ జేర్చెను. ఆ సమయమున నది యతనింజూచి "ఓవీరా! ఈ సముద్రమునందు భయంకరము లగుమకరము లెన్నియో కలవు. అవి మిక్కిలి బలముగలవి. అవి నన్ను భక్షింపక విడుచునా? ఇంతకాలమును రక్షించి యిప్పు డిట్లు చేయుట యుచితమా? కావున నన్ని

* ఔదంచనోదకే—అని మూలము.

సముద్రమునఁద్రోయకుము'' అనిపల్కెను. సత్యవ్రతుఁడాచేఁప మృదువాక్యములను విని మత్స్యరూపముచే మోహితుఁడై యిట్లనియె. ''ఓయీ! ఈమత్స్యరూపముచే నన్ను మోహింపఁ జేయుచున్న నీ వెవరవు? ఇటువంటి ప్రభావము గల చేఁప నిదివఱ కెన్నఁడాను జూచియుండలేదు; వినియుండుటయును లేదు. ఏ జలచరమైన నొకదినకాలములో నూఱుయోజనముల దేహమును బెంపఁగలదా? కావున నీవు కేవలము జలచరమవు కావు. నీవు దేవుఁడవు. ఆలోచింప నీవు బ్రహ్మాది దేవతలలో నొకఁడవు కావు. నీవు నిర్వికారుఁడయిన నారాయణమూర్తివి. భూతముల ననుగ్రహించి రక్షించుటకై నీవిట్టి మత్స్యరూపమును ధరించితివి. ఓ పురుషోత్తమా! నీవు జగములసృష్టిస్థితి లయములకుఁగారణుఁడవు. నీభక్తులమును, శరణాగతులము నగుమాకు నాయకుఁడవు. నీవు సకలమున కంతరాత్మవై వెలయుచున్న వాఁడవు. అట్టి నీకు నమస్కారము. నీవు లీలచేఁ బెక్కవతారముల నెత్తితివి. అవియన్నియు భూతముల కభివృద్ధిని గల్గించునవియె. అయిన నీ వేప్రయోజనమును సాధింప నీయవతారముఁ దాల్చితివో తెలియఁజెప్పుము. ఓకమలాక్షా! స్వతంత్రాభిమానముగలయితరులపాదసేవవలె నీపాదసేవయెప్పుడునువ్యర్థముకాదు. నీవుసకలభూతములకునుబ్రియుఁడవు. సమస్తమునకు హితకరుఁడవు. మఱియు నంతరాత్మవు, అట్టి నీభజన మెట్లు వృథయగును? కావున నీ సేవకులమగుమాకద్భుతమగు నీమత్స్యరూపమునఁ బ్రత్యక్షమైతివి'' అనిపల్కిన సత్యవ్రతునికి మత్స్యరూపుఁ డయినభగవంతుం డిట్లనియె. ''ఓరాజా! కల్పాంతమునసముద్రములుముల్లోకములనుముంచి

వైచును. అప్పుడంబుధివిహరించుచు నాభక్తులఁ గాపాడి వారికిఁ బ్రీతిఁగల్గింపనీరూపమును జేకొంటిని. అట్టి ప్రళయమువచ్చుటకిఁక నెంతో కాలము పట్టదు. నేఁటి కేడవదినమందే లోకములన్నియు సముద్రమున నడఁగియుండును. ఇట్లు * ప్రళయకాలసముద్రమున సర్వము మునిఁగియున్నసమయమున నాయాజ్ఞచే నొకవిశాలమగు పడవ నీ చెంతకు వచ్చును. అప్పుడు నీవునానావిధములగు బీజములను, ఓషధులను నా నావపైనుంచి సప్త

---

* ఇటఁ బ్రళయమనఁగా మహాప్రళయమని యర్థమా? లేక దైనందిన ప్రళయమని యర్థమా? ఇది మహాప్రళయమనుటకు వీలులేదు. అట్లయినచో బ్రహ్మలోకముగూడ నశింపవలయును. పృథివ్యాదులు మిగిలియుండుటకును వలను పడదు. కాన 'యావద్బ్రాహ్మీనిశా' అని చెప్పుటచే బ్రహ్మలోకమును బ్రహ్మయు మిగిలియున్నట్లు తెలియవచ్చుటచే నిది మహాప్రళయమనవలను పడదు. పోనిమ్ము. దీనిని దైనందిన ప్రళయమనవచ్చునన నది గూడ వలనుపడదు. అట్లన్నచో ప్రళయకాలసంబంధులగు నావృష్ట్యాదులు లేకుండఁగనే యాకస్మికముగా నేఁటి కేడవదినమునఁ ద్రైలోక్యము సముద్రమున మునుఁగునని మత్స్యమూర్తి చెప్పిన వచనమనుపపన్నమగును. ఏమన దైనందిన ప్రళయమునఁ బ్రళయకాల వృష్ట్యాదులుండి క్రమక్రమముగా లోకములు మునుఁగును; కాని యాకస్మికముగా మునుఁగవు. ఇదియునుంగాక ప్రథమస్కంధమున "రూపం సంజగృహే మాత్స్యం చాక్షుషాంతరసంప్లవే॥ నావ్యారోప్యమహీమయ్యా మపాద్వైవస్వతంమనుం" అని చెప్పఁబడియున్నది. మహాప్రళయమునంగాని దైనందిన ప్రళయమునఁగాని భూమ్యాదులుండుట యసంభవము కాన "నావ్యారోప్యమహీమయ్యా" మనునది విరోధించును. మఱియు "త్వం తావదోషధీస్సర్వాః" అను నిర్దేశముగూడ సరిపడదు. ఆ రెండువిధములగు ప్రళయములందును నోషధ్యాదులును జంతువులును నుండుటయెట్లు? పోనిమ్ము, "ఇది వాస్తవిక ప్రళయము కాదు. సత్య

ర్షులతోను, సకల జంతువులతోను గూడి యీ పెద్దనావలోఁ గూర్చుండి నిర్భయముగావిహరింపఁగలవు. అప్పుడుసూర్యకాంతి లేకపోవుటచేఁ జీఁకట్లు క్రమ్మిననుసప్తర్షుల దేహకాంతిచేఁదొలఁగింపఁబడుచుండును. ప్రళయకాలవాయువా నావనుమిక్కిలి యెగురఁగొట్టుచుండు. అయినను భయపడకుము. అట్టి సమయమున నే నీరూపముతోనీ చెంతకువత్తును. నీవొక పెద్దపాముతో నానావను నాకొమ్మునకుఁ గట్టుము. మీరున్న యీనావను నడుపుచు నే నాప్రళయార్ణవమందు బ్రహ్మ నిద్రనుండి లేచునంత వఱకునువిహరించుచుందును. పరబ్రహ్మమని చెప్పఁబడునామహిమను నీకు దయాపూర్వకముగా నుపదేశింతును. దాని నీవు

వ్రతునికి వైరాగ్యము గల్గించి జ్ఞానోపదేశముచేయ భగవంతుఁ డాకస్మికముగాఁ గల్పించిన ప్రళయమని యందు మేని అదియు వలనుపడదు. ఏమన "కాలేనాగతనిద్రస్య ధాతుశ్శిశయిషోర్ముఖాత్। ముఖతో నిస్సృతా న్వేదాన్" అని చెప్పియుండుటచే సత్యవ్రతునికి జ్ఞానోపదేశార్థము భగవంతుఁ డీ ప్రళయమును గల్పించెనన్నచో బ్రహ్మనిద్రించుటయు, వేదముల తనిముఖమునుండి నిర్గమించుటయు, వానిని హయగ్రీవుఁడుహరించుటయు నెట్లు సరిపడును? కావున సత్యవ్రతునికై కల్పించిన యాకస్మికప్రళయమనుటయు వలనుపడదు. అందుచే నిట గతించిన దైనందినకల్పమున నవసానమందు సంభవించు ప్రళయమని చెప్పవలయును. ప్రళయకాల లక్షణము లగు నవావృష్ట్యాదు లున్నట్లుచెప్పక పోయినను నర్థమునుబట్టియున్నవని యనుకొనవలయును. ఇది దైనందిన కల్పవిశేషమని చెప్పుటచే నందుఁ బృథివ్యాదులుండుటయు, బీజములు సత్వములు, గల్గియుండుటయు సంభవించుచున్నది. ఆదైనందినకల్పవిశేషమందు బ్రహ్మకు నిద్రసంభవించుటచే వేదనిస్సరణము, దదపహరణము మొదలగునవి సంఘటింపవచ్చును. కావుననిది దైనందిన ప్రళయముకాని మహాప్రళయముకాని కాదనియు దైనందినకల్పావసానమునఁ బ్రవర్తిల్లు ప్రళయవిశేషమనియు నెఱుంగునది.

పూర్తిగాఁ దెలిసికొందువు'' అనిపలికి శ్రీహరియచ్చట నేయంత ర్ధానము చెందెను. సత్యవ్రతుఁడు భగవంతుఁడు చూపిన కాల మునుగూర్చి వేచియుండెను. అతఁడు తూర్పునకుఁ జివరలుండు నట్లుగాఁ బఱువఁబడినదర్భలపై నుత్తరాభిముఖుఁడై కూర్చుండి మత్స్యమూర్తిపాదముల హృదయమున ధ్యానించుచుండెను. ఇట్లుండ మహామేఘము లాకసమును గప్పి ఘోరముగా వర్షిం చెను. ఆయుదకముచే సముద్రము వర్ధిల్లి హద్దుదాఁటి భూమిని ముంప నారంభించెను. సత్యవ్రతుఁడు భగవంతుని ధ్యానించు చున్న సమయమున నొక మహానావ ఏతెంచెను. అది చూచి యతఁడు బీజములను, ఓషధులను దాననుంచి సప్తర్షులతోఁ గూడి నావపైఁ గూర్చుండెను. అంత ఋషులు సత్యవ్రతునిఁ జూచి "ఓరాజా! సంతతమును గేశవుని ధ్యానించుచుండుము. ఈముప్పునుండితప్పించిమనలనతఁడుసుఖింపఁజేయును'' అనిరి. అతఁ డట్లు స్మరించుచుండెను. అంత నామహార్ణవమందు భగ వంతుఁడు లక్షయోజనముల పొడవై సువర్ణమయమై యొక కొమ్ముగల్గి యాశ్చర్యము గొలుపు మత్స్యరూపమునఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె. సత్యవ్రతుఁడుశ్రీహరి చెప్పినట్లుగానొకమహాసర్పముచే నానావను మత్స్యమూర్తి కొమ్మునకుఁ గట్టి సంతుష్టచిత్తుఁ డయి యతని నిట్లు నుతింప నారంభించెను. ఓదేవా! అనాది యగుదేహాత్మాభిమానరూపమగునజ్ఞానముచేస్వాత్మపరమాత్మ తత్త్వమును బోఁగొట్టుకొని తాపత్రయపీడితు లగు జను లీ సంసారమున నిర్నిమిత్తముగా జనించిన నీకృపకుఁ బాత్రులయి నిన్నాశ్రయించిముక్తులగుచున్నారు. వారికి ముక్తినిచ్చువాఁడ వును ముక్తి సాధనుఁడవును నీవేకదా! అట్టి నీవు మాకుఁ

బ్రాప్యుఁడవయి గురువవై యున్నావు. మఱియు జననమరణాదులు గలజీవులు దేహాత్మాభిమానులై స్వకీయములగు పుణ్యాపాపకర్మముల కధీనులై శబ్దాదివిషయ సుఖములను సంపాదింపఁ దలంపుఁగొని దుఃఖజనకము లగుకర్మముల నాచరించుచున్నారు. అయినను వారునిన్ను సేవించితన్మహిమవలన దేహాత్మాభిమానబుద్ధిని విడుచుచున్నారు. నీవు హితోపదేష్టవును, అజ్ఞాననివర్తకుఁడవును; కాన మాయందు దయయుంచి మాయభిమానగ్రంథిని వదలింపుము. అగ్ని సంపర్కమువలన బంగారు మలమును విడిచి స్వవర్ణమును బొందునట్లుముముక్షువగు పురుషుఁ డెవ్వనిసేవచేఁ బుణ్యాపుణ్యరూపము గు కర్మజాలమును విడిచి స్వస్వరూపమునుబొందుచున్నాఁడోయట్టియీశ్వరుఁడ వగు నీవు మాకు గురువ వగుదువు గాక. మాగురువులకుఁ గూడ గురువ వగుటచే నీవేమాకుఁ బ్రధానగురుఁడవు. పురుషులకుమోక్షముగల్గించినసీవేకల్గింపవలెను. కానియితరులవలనము గాదు. నీసేవకు విముఖుఁ డయినపురుషునికి సకలదేవతలు నేకీభవించి గురుత్వమును వహించియున్నను నీ యనుగ్రహము యొక్క పదివేల వంతులలో నొకదానినైనను జేయఁజాలరు. అట్టి యసమర్థుల నాశ్రయించిన నేమిలాభము? ముక్తిప్రదుఁడవును, సర్వాంతరాత్మవునగునినుశరణుఁబొందెదము. మంచి నేత్రములు గలవాఁడు గ్రుడ్డివానికిఁ దోడై మార్గదర్శియైనట్లు సూర్యప్రకాశమువలె స్వభావసిద్ధజ్ఞానము గలనీవు స్వాత్మరక్షణోపాయజ్ఞానము లేని బ్రహ్మాదులకు తోడై గురువవయి వర్తించు చున్నావు. ప్రకాశవస్తువులకుఁ గూడఁ బ్రకాశకత్వశక్తిని గల్గించు నీవు ముక్త్యుపాయమును దెలిసికొనవలె

ననియున్న మాకు గురువవై వర్తింతువుగాక. జనన మరణాది భాజనమైన సంసారి గురువననెడి యభిమానము గలవాఁడై దేని నవలంబించి విషవఁదరము కాని సంసారము నొందునో యట్టి యసన్మార్గమగు నర్థకామాకుల నుపదేశించును. నీ వట్లు కాక యేది యెప్పటికిని నాశనమొందదో, యేది కేవలానంద మునకు హేతుభూతమో, యేది వ్యర్థముగాదో, యేది పురుషు నికి సుఖముగా ముక్తి నొసంగఁజాలునో, యట్టి స్వపర యాథాత్మ్యజ్ఞానము నుపదేశింతువు. ఓ దేవా! నీవు సకలము నకును హితుఁడవు. అందఱ ప్రేమకు నిలయుఁడవు. నీవు సమస్త మున కంతరాత్మవై నియమించువాఁడవు. నీవు హిత మువ దేశించువాఁడవు; జ్ఞానమును, అభీష్టముల నొసంగువాఁడవు. నీవిట్టువంటివాఁడ వైనను లోకులు తమ హృదయకమలమున వసించునిన్నుఁదెలిసికొనఁజాలరు.శబ్దాదివిషయములం దాసక్తు లయినవారు నిన్నెట్లు తెలిసికొనఁగలరు? దేవా! దేవ దేవుఁ డవును, శ్రేష్ఠుఁడవును నగునిన్నును జ్ఞానోపదేశము నొందు నిమిత్తము శరణుసొచ్చితిని. కాన నో భగవంతా! పరమపురు షార్థమును బ్రకటించు వచనములచే విప్ప శక్యము కానిదై నా హృదయమందున్న దేహాత్మాభిమానాదులను నశింపఁ జేయుము.నీస్వరూపము దెలుపుము'' అనిపలుకుచున్న రాజుపలు కులు విని యాదిపురుషుఁ డగు మత్స్యమూర్తి సంతసించి యాసముద్రమున విహరించుచునే ప్రకృతివిలక్షణ మగునాత్మ జ్ఞానమును, భక్తియోగమును, దనచేర చింపఁబడినమత్స్యపురా ణసంహితను, ఆత్మరహస్యములను వివరించి సత్యవ్రతున కుప దేశించె.ఆసత్యవ్రతుఁడునుమునులతోఁగూడ భగవంతునివలనఁ

బ్రకృతిపురుషులతత్త్వమును, బరమాత్మజ్ఞానమును ఉపదేశింప నిస్సందేహముగా విని తెలిసికొనెను. అనంతరము హరి ప్రళయావసానమున నిద్రనుండి లేచిన బ్రహ్మకుఁ దాను హయగ్రీవునిఁజంపి పుచ్చుకొన్న వేదముల నర్పించెను. ఆసత్యవ్రతుఁడు శాస్త్రజన్యజ్ఞానముచేతను, దజ్జన్యజ్ఞానముచేతను ఒప్పుచు, విష్ణుప్రసాదమువలన నీ కల్పమున వైవస్వతమను వయ్యె. ఓ రాజేంద్రా! రాజర్షి యగుసత్యవ్రతునికి, మాయామత్స్యరూపి యగునారాయణునకును బ్రవర్తిల్లిన సంవాదరూప మగుచరిత్రమును విన్నవారు సంసారబంధనములవలన విడివడుదురు. హరి మత్స్యావతార చరిత్రము నెవఁడు ప్రతిదినమును గీర్తించునో వానికిఁదలంచినంతమాత్రముననే కోర్కులు సిద్ధించును. అనంతరమున నతఁడు పరమపదవిని జెందును. ఎవఁడు ప్రళయకాల సముద్రమున విహరించుచు నిద్రించిన బ్రహ్మనుండి వేదముల నపహరించిన హయగ్రీవుని సంహరించివానిని దెచ్చి బ్రహ్మకిచ్చెనో, యెవఁడు సత్యవ్రతాదులకుఁ బురాణసంహితను దత్త్వము నుపదేశించెనో, సకలకారణుఁడయిన యామాయామత్స్యమూర్తికి నమస్కరించెదను. ఇది యిరువదినాల్గవయధ్యాయము.

ఇది శ్రీమత్కేతవరపు వేంకటశాస్త్రి ప్రణీతమైన యాంధ్ర వచన భాగవతమున అష్టమస్కంధము సమాప్తము.

శ్రీకృష్ణార్పణ మస్తు.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీ శారదాంబాయై నమః.

శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము

నవమస్కంధము.

"ఓ మునీంద్రా! మన్వంతరములనెల్ల నీవు వివరించితివి. ఆయా మన్వంతరములందు భగవంతుఁ డవలంబించిన యవతారములను, ఆయవతారములఁ జేసినకార్యములను వర్ణించి చెప్పితివి. విని యానందించితిని. ద్రవిడదేశాధిపతి యగుసత్యవ్రతుఁ డనునొకరాజర్షి కలఁడనియు, నతఁడు గతించిన కల్పమందుఁ బరమపురుషుని సేవించి జ్ఞానము సంపాదించెననియు, నతఁడే వైవస్వతమను వయ్యెననియు, నిక్ష్వాకువు మొదలగు వారతనిసుతులనియుఁ జెప్పితివి. ఓసర్వజ్ఞా! ఆ యిక్ష్వాకుప్రభృతుల చరిత్రములను, దదీయవంశజుల చరిత్రములను వేఱ్వేరుగావర్ణించిచెప్పుము. మాకువినవలెనని వేడుకయగుచున్నది. మఱియు నావైవస్వతువంశమున నెవరెవరు జన్మించిరి? ఇప్పు డున్నవా రెవ్వరు? ముందు జన్మించువా రెవ్వరు? వారల కీర్తి దుష్కీర్తు లెట్టివి? వారలపరాక్రమాదిగుణము లెట్టివి? వానిని మాకుఁ బూర్తిగా వివరింపుమా" యని యిట్లు పరీక్షిన్న రేంద్రుండు బ్రహ్మవాదు లగుమునులమధ్యమునఁ గూర్చుండి

యున్న శుకు నడుగఁగా సకలధర్మముల నెఱిఁగిన శుకుం డతని కిట్లనియె. "ఓరాజా! వైవస్వతమనువువంశమును వర్ణించెదను. కాని దానిని సంపూర్ణముగా విస్తరించి చెప్పఁదరము కాదు. నూఱేండ్లయినను జాలవు. పెద్దవియుఁ జిన్నవియునగు భూతముల కంతరాత్మయు, స్థూల చిదచిత్తులు శరీరముగాఁగల వాఁడును నగుపరమేశ్వరుఁడు కల్పాంతమున నీవిశ్వమునంతటిని దనయం దిమిడ్చికొని యుండెను. అతని నాభివలన స్వర్ణమయ మగుపద్మ ముదయించెను. ఓ మహారాజా! అందుండి చతుర్ముఖుం డుదయించె; అతనిమనస్సువలన మరీచిసంభవించె; అతనికిఁ గశ్యపుఁడు గలిగె; అతనికి దక్షుపుత్త్రియగునదితియందు వివస్వంతుఁ డనుకుమారుఁ డుదయించె. ఓరాజేంద్రా! అతనికి సంజ్ఞాదేవియందు వైవస్వతమను వుద్భవించె. మంచి మనస్సుగలయా వైవస్వతునికి శ్రద్ధ యనుభార్యయందుఁ బదుగురు పుత్త్రులు పుట్టిరి. వారు క్రమముగా నిక్ష్వాకుఁడు, శర్యాతి, నృగుఁడు, దిష్టుఁడు, ధృష్టుఁడు, కరూశకుఁడు, నరిష్యంతుఁడు, పృషధ్రుఁడు, నభగుఁడు, కవి యనునామములచేఁబిలువఁబడిరి.

ఇళోపాఖ్యానము.

వైవస్వతమనువునకుఁ బుత్త్రసంతానము కలుగకపూర్వ మతఁడు వసిష్ఠునిఁ జేరి తనయపుత్త్రత్వమును దెలుపవినియతఁడు కరుణించి తానాచార్యుఁడై యామనువుచే మిత్త్రావరుణ మను నిష్టిని జేయించెను. యాగసమయమున మనుపత్ని యగుశ్రద్ధ కేవలముపాలనుమాత్రమే యాహారముచేసికొని, నియమమవలంబించినదై హోతను సమీపించి నమస్కరించి తనకుఁగన్యక కలుగునట్లు చేయవలెనని. యాచించెను. ఆప్రార్థనమతఁడంగీ

కరించెను. పిమ్మట నధ్వర్యునిచేఁ బ్రేరితుఁడై హోత మనస్సును నిశ్చలముగాఁ జేసికొని మనుపత్ని ప్రార్థనమును మనస్సులో నుంచికొనివషట్కారమునుచ్చరించుచు, హవిస్సును గ్రహించి హోమముచేసెను. హోత యిట్లు విరుద్ధముగా హోమము చేయుటంబట్టి యజమానుని సంకల్పమునకు విపరీతముగా, ఇళ యనుకన్యక పుట్టెను. తాను గోరినట్లు పుత్త్రుఁడుగాక పుత్త్రిక పుట్టుటను గని మిక్కిలి సంతసింపక వైవస్వతమనువు గురువగు వసిష్ఠునిఁ జూచి యిట్లనియె. "ఓమునీంద్రా! మీరు బ్రహ్మవాదులరు.మీరుపూనికొని చేసినకర్మములుసంకల్పించుకొన్న ఫలము నిచ్చి తీఱవలెను. అట్లుగాక విపరీతఫలము నిచ్చినచో నది మిక్కిలి విచారకరము. మఱియు మంత్రశక్తి వ్యత్యాసమును జెందరాదు. మీరు మంత్రములను వాని యర్థములను, వాని నియోగములను జక్కఁగా నెఱుఁగుదురు. మీమనస్సులు నిశ్చలములు.తపస్సుచేసి పాపములను దొలఁగించుకొన్నమహాత్ములరు. పండితులనోట నసత్యము వెలువడఁగూడనట్లు మీరు మంత్రపూర్వకముగాఁ జేసినక్రియవలన విపరీతఫలము గలుగఁ గూడదు.ఇట్లుండనాసంకల్పమునకుఁబ్రతికూలముగాఁ గూఁతురెట్లుపుట్టినది?" అనిపల్కిన మనువచనములవిని* మాప్రపితామహుఁ డయినవసిష్ఠుఁడు హోత చేసినవ్యత్యాసము నెఱిఁగి మనువుం గాంచి యిట్లనియె. "ఓయీ! నీహోత నీసంకల్పమునకు విపరీతముగాఁ దలంచుటచేత నిట్టి ఫలవైషమ్యము సంభ

*శుకునకు వసిష్ఠుఁడు ప్రపితామహుఁ డగును. ఎట్లన,వసిష్ఠునకు శక్తిగలిగెను. అతనికిఁ బరాశరుఁడు, అతనికి వ్యాసుఁడు, అతనికి శుకుఁడు; కావున నతనికిఁ దాతతాత యయ్యెను.

వించినది. అయిననాతపోబలముచేసికొంతనకుఁబురుషత్వము లభించునట్లు చేసెద''నని ప్రతిజ్ఞచేసెను. అనంతరము మహా కీర్తి యగువసిష్ఠుఁడు పరమపురుషుని నుతింప నద్దేవుఁడు ప్రత్యక్షమైయతనికిఁ గావలసినవరమునిచ్చిపోయెను. అందుచే నిళాకన్యక సుద్యుమ్నుఁడనుపురుషుఁడయ్యెను. ఓమహారాజా! ఆ సుద్యుమ్నుఁ డొకనాఁడు కొందఱు మంత్రులును. బరిచారకు లును పరివేష్టించియుండ.సింధుదేశసంబంధియగు నున్నతాశ్వ ము నెక్కి సుందరమగుచాపమును, అచ్చెరువు గొలుపుబాణ ములను దాల్చి, కవచమును దొడిగి మృగములను వేఁటాడు వేడుకతో నుత్తరదిక్కునకేఁగెను. అట్లతఁడుపోయిపోయి మేరు వునకుఁ గ్రిందిభాగముననున్న యొకవనమును బ్రవేశించెను. ఆవనమందు శంకరుఁడు సర్వకాలములందును బార్వతితోఁ గ్రీడించుచుండును శత్రుహంత యగుసుద్యుమ్నుఁ డందుఁ బ్రవే శింపఁగానే స్త్రీరూపమొందెను.అతఁడెక్కినగుఱ్ఱ మాఁడుగుఱ్ఱ మయ్యె. అతనియనుచరులును స్త్రీలయిరి. వారు పరస్పరముఁ జూచికొని స్త్రీరూపమునొందుటకు విచారించిరి'' అనినవినిరా జిట్లనియె.''మునీంద్రా! ఆప్రదేశమునకట్టిమహిమయుండుటకుఁ గారణ మేమి? దాని కామహిమ నెవ్వరొసంగిరి? మాకు విన వలెననియున్నది. కావున వివరించిచెప్పు'' మనఁగా శుకుండిట్ల నియె ''ఓరాజా! ఈశ్వరుఁడా యిలావృతమందున్న యావన మునఁ బార్వతితోఁ గ్రీడించుచుండఁ దపోనిష్ఠులగు మునులు గొందఱు దమకాంతులచే దిక్కులను బ్రకాశింపఁజేయుచు నచ్చటికరుదెంచిరి.దిగంబరుఁడైశంకరునితోడపయిఁగూర్చుండి యున్న పార్వతి వారింజూచి మిక్కిలి సిగ్గుపడి దిగ్గన లేచి వస్త్ర

మునుధరించెను. అప్పుడు ఋషులును వారు సంభోగింపఁదలంపు తోనున్నవారని తెలిసికొని వెనుకకుమరలిబదరికావనమునకుఁ బోయిరి. అంత రుద్రుఁడు తనప్రియురాలికిఁ బ్రియముచేయఁ దలంచి 'పురుషుఁడీవనము సొచ్చె నేని స్త్రీయగుఁగాక'' యని పలికెను. అప్పటినుండియుఁబురుషులావనమునకుఁబోవమానిరి. ఆ ప్రదేశవృత్తాంత మిది. ఇఁక సుద్యుమ్నునివృత్తాంతము వినుము. ఆ రాజట్లుస్త్రీయైస్త్రీరూపమొందిన యనుచరులతోఁ గూడ నావనములందుఁ జరించుచుండెను. ఒకనాఁడామె చెలికత్తెలతోఁగూడఁ దనయాశ్రమముచెంత విహరించుచుండు స్త్రీరత్నమగునామెను జూచి చంద్రునికుమారుఁడగు బుధుఁడు మోహించెను. ఆమెయు బుధుని మోహించినది. వారిరువురునుదంపతులయిరి. అట్లుసుఖించుచుండ వారికిఁబూరూరవుఁడనుపుత్రుండు పుట్టెను. అనంతర మొకనాఁడు సుద్యుమ్నుఁడు తనస్థితికి వగచుచుఁ దనకులగురువగు వసిష్ఠుని స్మరించుకొనెను. వసిష్ఠుఁ డతనికిఁ బ్రత్యక్షమయి యతనిరూపమునుజూచి జాలిపడి మగుడ నతనికిఁ బురుషత్వము సంపాదింపవలె నని నిశ్చయించి శంకరుని నుతించెను. ఆమునీంద్రునకు శంకరుఁడు ప్రసన్నుండై తనశాసనమును మునికోర్కెని, సఫలముగాఁ జేయఁ దలంచి ''సీతపోమహిమచే సుద్యుమ్నుఁ డొకనెల పురుషరూపమును, నొకనెల స్త్రీరూపమును దాల్చి భూమిని బరిపాలించుఁగాత'' మని పలికెను. దానికి వారు సమ్మతించిరి. పిమ్మట సుద్యుమ్నుఁడు తనగురువునను గ్రహముచేఁదనకిష్టమగుపురుషత్వమునుబొంది రాజ్యపాలనము చేయఁదొడంగెను; కాని ప్రజలకుసంతుష్టి లేకపోయెను. ఆ రాజునకుఁ బూరూరవుఁడు కాకయు

త్కలుఁడు, విమలుఁడు నాఁబడుముగ్గురుకొడుకులునుగలరు. వారుధర్మవత్సలులై దక్షిణ దేశములకుఁ బ్రభువులైరి. సుద్యుమ్నునకు ముసలితనము రాఁగానే భూమండలమునకుఁ బురూరవుని రాజుగాఁ జేసి జితేంద్రియుఁడై తపమొనరింప వనమున కేఁగెను. ఇది మొదటియధ్యాయము.

పృషధ్రాగుల చరితము.

సుద్యుమ్నుఁడు వనమున కేఁగినపిమ్మట వైవస్వతమనువు యమునాతీరమును జేరి పుత్రసంతాన మపేక్షించినూఱువత్సరములు తపస్సు చేసి యనంతరము స్వయముగా విష్ణువునారాధించెను. ఆ దేవునను గ్రహమున నతఁడు దనతోసమానులగు పదుగురుసుతులనుబడసెను. వారలేయిక్ష్వాకుఁడు మొదలగువారు. వారిలోఁ బృషధ్రుని, దండ్రి గోపాలనమునకునియమించె. అతఁడందుల కంగీకరించి వీరాసన మనువ్రత మవలంబించి రాత్రి సమయమునఁ గత్తిచేఁబూని సంచరించుచుఁ బులుల బారిఁబడకుండ, గోవులనురక్షించుచుండెను. ఒకనాఁటిరాత్రి మేఘము లాకసమును గ్రమ్మివర్షించుచుండనొకపులివచ్చిగోశాలను బ్రవేశించెను. దానిఁజూచి శయనించియున్న గోవులు భయపడి లేచి యాశాలయం దిట్టటు పర్విడఁజొచ్చెను. అయినను బలిష్ఠమగు శార్దూల మొకగోవునుబట్టుకొనదియుఅవసారంభించెను. పృషధ్రుఁడది విని దానిసమీపమునకుఁబోయెను. ఆకసమునమబ్బు క్రమ్మిచుక్కలైనఁగనఁబడక పోవుట చేనాసమయము గాఢాంధకారముచే నావృతమై యుండెను. అందుచే నతఁడాచీఁకటిలోఁ బోల్పలేక భ్రాంతి చెంది ఖడ్గముతోఁ బులితలకు మాఱుగా

నొక కపిలగోవుశిరమును ఖండించెను. ఆకత్తికొనసమీపమున నున్న పులిచెవికిఁ దగిలినందున నది తెగిపడెను. దానికిఁ బులి భయముచెంది రక్తముచే మార్గమును దెలుపుచుగోశాలనుండి నిష్క్రమించెను. శత్రుహంత యగుపృషధ్రుఁడు పులి చచ్చెనని నిశ్చయించుకొనెను. తెల్లవాఱినతోడనే పులికి బదులుగా గోవును జంపినట్లు తెలిసికొని మిగుల దుఃఖించెను. వసిష్ఠుఁడది యెఱిఁగి ప్రమాదవశమున నేరముచేసెనని యోజింపక పృషధ్రునిఁజూచి "ఓ దుష్టా! నీవుక్షత్రియుఁడవై యుండఁదగదు. ఈపాపకార్యముచే శూద్రుఁడవగు"మని శపించె. పృషధ్రుఁడాగురుశాపమును గృతాంజలియై స్వీకరించి యింద్రియములజయించిభగవంతు నుపాసించెను. అనంతర మతఁడు కొన్ని దినములలోనే సర్వమున కంతరాత్మయు, దోషరహితుఁడునగుపరబ్రహ్మమందు ఫలాపేక్షలేని భక్తిఁజూపి సర్వభూతములందును దయగలిగి సుఖదుఃఖములను సమముగాఁ జూచుకొనుచు నిహలోక సుఖములందుఁ గోర్కిని విడిచి, స్వర్గాదిసుఖములనుగూడ నాదరింపక రాగద్వేషాదులనుమనస్సునుండిపాఱఁదోలియింద్రియముల జయించి దేహమున కనుబంధులగు దారసుతాదులను వదలి దైవయత్నమువలనలభించునాహారముచే దేహమునుబోషించుకొనుచుఁబరమాత్మయందుమనస్సునుంచినిరతిశయానందరూపమగుజ్ఞానముచేతనే తనివిచెందుచు, నిశ్చలుఁడై వెఱ్ఱివానివలె వర్తించుచు, గ్రుడ్డివానివలె వస్తువులనుజూడక, చెవిటివానిపగిది శబ్దమునువినక, భూమిపైఁజరించెను. ప్రారబ్ధకర్మమున్నంత కాలమిట్లతఁడు చరించుచు నవసానమున నొకప్పు డడవికిఁబోయి దావాగ్నిని జూచి ప్రవేశించి దహింపఁబడి పరబ్రహ్మమును

బొందెను. కడపటివాఁ డగుకవి విషయసుఖములం దభిలాష విడిచి రాజ్యమును బంధువులను గృహమును ద్యజించి స్వభావ సిద్ధమగు కాంతులతోఁ బొల్చు పరమపురుషునిఁ జిత్తమున నిడి కొని చిన్నతనములోనే పరమపదమును జెందెను. కరూశకునకు ముగ్గురు కొమరు లుండిరి. వారుత్తర దేశములకుఁ బ్రభువులై బ్రాహ్మణులఁ బ్రేమించుచు ధర్మయుక్తులై ప్రజాపాలన మొనరించిరి. ధృష్టునికిఁ గొందఱు పుత్త్రులుదయించిరి. కాని వారు క్షత్త్రధర్మ ములవిడిచి భగవంతు నుపాసించి తదనుగ్రహమున బ్రాహ్మణు లైరి. నృగునకు సుమతియను పుత్త్రుఁడు పుట్టె. అతనికి భూత జ్యోతి యుదయించె. అతనికి వసువును, వానికిఁ బ్రతీకుఁడును, నతని కోఘవంతుఁ డనుకొమరుండును, ఓఘవతియను కూఁతు రును బుట్టిరి. ఆకన్యనుసుదర్శనుఁడువివాహమాడెను నరిష్యం తుఁడనుమనుసుతునకుఁజిత్రసేనుఁడుదయించెను. వానికిఋక్షుఁ డును, వానికి మీఢ్వుఁడును, వానికిఁ గూర్చుఁడును, వానికింద్ర సేనుఁడును జన్మించిరి. ఆయింద్రసేనునకు వీతిహోత్రుఁడు సంభ వించె. అతనికి సత్యశ్రవుఁడుగలిగె. అతనికురుశ్రవుఁడుద్భవించె. అతనికి దేవదత్తుఁ డుద్భవించె. అతనికి భగవంతుఁ డగునగ్ని దేవుఁడే కుమారుఁడై యుదయించె. వాఁడె కానీనుఁ డను ఋషి యయ్యె. వానికి జాతూకర్ణ్యుఁ డనియు నామాంతరము గలదు. అతనివలననే యాగ్నివేశ్యగోత్ర మని వాడఁబడు బ్రాహ్మణకులము ప్రభవించె. నరిష్యంతాదుల వంశచరిత్రము లను జెప్పితిని. ఇక దిష్టునివంశమును వినుము. దిష్టునకు నాభాగుఁ డనుకుమారుఁడు కలఁడు. అతఁడు వైశ్యకులమునకు విహితములగు గోరక్షణాదివ్యాపారములను చేయుచు వైశ్యుఁ

డయ్యెను. ఆనాభాగునకు హలంధనుఁడును, వానికి వత్స ప్రీతియు, వత్సప్రీతికిఁ బ్రాంశువు, ప్రాంశునకుఁ బ్రమితియు, ప్రమితికి ఖమిత్రుఁడు, ఖమిత్రునకు చక్షుషుఁడు, చక్షుషునకు వివింశతియునుద్భవించిరి. ఆవివింశతికి రంభుఁడు, వానికిధార్మికుఁ డయిన ఖనినేత్రుఁడు, వానికిఁ గరంధముఁడును, కరంధమునకు అవీక్షిత్తును, అతనికి మరుత్తుఁడును జన్మించిరి. ఆ మరుత్తుఁడు భూచక్రమునంతను బాలించి చక్రవర్తియనిపించుకొనియె. అతఁడు యోగీశ్వరుఁడును, అంగిరసునిసుతుఁడను సంవర్తునాచార్యునిఁగా వరించి పెక్కుయజ్ఞము లొనర్చెను. మరుత్తునివలె యజ్ఞముచేసినవాఁడు లోకమున వేఱొకఁడు లేఁడు. అతనియజ్ఞమున నుపకరణములన్నియు సువర్ణమయములె. అతఁడు సోమరసముచే నింద్రుని, దక్షిణలచే బ్రాహ్మణులనుమిక్కిలి సంతసింపఁ జేసెను. ఆ యజ్ఞమున దేవతలు భోజనపాత్రములం దన్నాదుల వడ్డించిరి. విశ్వేదేవు లను దేవగణములే సభాసదులైరి. ఆ యజ్ఞవైభవము నేమనిచెప్పను! ఆమరుత్తునకు దముఁడు, దమునకు రాజవర్ధనుఁడు, వానికి సుధృతి, సుధృతికినరుండును, నరునకుఁ గేవలుఁడును, గేవలునకు బిందుమంతుఁడు, వానికి వేగవంతుఁడును, వేగవంతునకు బిందువును, బిందువునకుఁ దృణబిందువునుద్భవించిరి. ఆతృణబిందువుమహారాజులలో వాసికెక్కెను. అతఁడు భజనీయములగుగుణములుగలవాఁడు. అతని గుణములకు సంతసించి యలంబుస యనునొక యచ్చరమిన్న యతని స్వయముగా వరించెను. వాని కామెయందుఁ గొందఱు పుత్రులును, ఇలబిలఁయనుకన్యయుఁ గలిగిరి. ఆ యిలబిలను విశ్రవుఁడు పెండ్లాడి యొకకుమారునిఁగాంచెను. అతఁడేకు బేరుఁ

జనునామముతో నుత్తరదిక్పాలకుఁ డయ్యె. మఱియు నతఁడు యోగీశ్వరుఁడును, దండ్రియు నగువిశ్రవసువలననంతర్ధానరూప మగువిద్యను బొందెను. ఆతృణబిందువుపుత్రులు, విశాలుఁడు, శూన్యబంధుఁడు, ధూమ్రకేతువు నాఁబడు పేరులు గలవారు. అందువిశాలుఁడు వంశకర్తయై వైశాలీపురమును నిర్మించెను. ఆవిశాలునకు హేమచంద్రుఁడును, హేమచంద్రునకు ధూమ్రాక్షుఁడును, ధూమ్రాక్షునకు సహదేవుఁడును, సహదేవునకుఁ గృశాశ్వుడును, గృశాశ్వునకు సోమదత్తుఁడును ఉద్భవించిరి. ఆ సోమదత్తుఁడు పెక్కశ్వమేధములచేఁ బరమపురుషు నారాధించి ముక్తిఁగాంచెను. ఆతనికి సుమతియు, జనమేజయుఁడును సంభవించిరి. కూటస్థుఁ డగుతృణబిందువుని కీర్తిని వర్ధించు నీ రాజులు వైశాలురని ఖ్యాతిఁగాంచిరి. ఇది రెండవయధ్యాయము.

చ్యవనుఁడు సుకన్యను బరిగ్రహించుట.
చ్యవనుఁ డశ్విదేవతల సోమపీథులం జేయుట.

మనుపుత్త్రుఁ డగుశర్యాతికి వేదార్థజ్ఞాన మెక్కుడుగాఁ గలదు; శ్రౌతమందు మిక్కిలి నేర్పరి. కావుననే యంగిరసుఁ డొనరించు సత్రయాగమున రెండవదినమునఁ జేయవలసిన క్రియావిధానమును జక్కఁగా నుపదేశింపఁగల్గెను. కమలదళములవలె విశాలము లగు నేత్రములుగల సుకన్యయను కన్యక యొకతె యతనికిఁ గలదు. ఒకప్పు డారాజు తన కుమారికతోఁ గూడ వనమున కేఁగి యచ్చటికి సమీపమున నున్న చ్యవనాశ్రమమునకుఁ బోయెను. అప్పుడు సుకన్య చెలికత్తెలతోఁ గూడ నాయాశ్రమవృక్షములనుజూచుచుఁజరించుచుండఁగా నొకచో

నొకపుట్ట గావవచ్చెను. దాని కన్నములలో సూర్యుని మించిన కాంతి గన్పట్టుచుండెను. ఆ బాల యవివేకవంతురాలై దైవవశమున ముండ్లతో నా కన్నములను బొడిచెను. తోడనే వానినుండి రక్తము ప్రవహింపఁజొచ్చెను. అంత శర్యాతిసైనికులకందఱకును మలమూత్ర నిరోధముకలిగెను. రా జాయుపద్రవమును జూచి యచ్చెరువడి వారలకిట్లనియె. "ఓ సైనికులారా! ఇది మహానుభావుఁ డగుచ్యవనుని యాశ్రమము. మీలో నెవ్వరయిననతని కపకారము చే యున్నారా? అతని యాశ్రమమున కేమయిన హానిఁగల్గించియున్నారా? ఏదో యిట్టి దుష్కార్యము మీవలన జరిగియుండవలెను. లేనిచో నిట్టి యుపద్రవముసంభవింప" దని యడుగుచుండెను. అంతసుకన్యక భయపడి తండ్రిని సమీపించి యిట్లనియె. "ఓ జనకా! నేనొక యమంగళకార్య మాచరించితిని. ఒక పుట్ట కన్నములోనుండి దివ్యతేజస్సుగానరాఁగా నదేమోయనుకొని ముండ్లతోఁబొడిచితిని. అదేమిచిత్రమోకాని యందుండి రక్తము ప్రవహింపఁ జొచ్చెను. ఆలోచింప నా కాంతివిశేషములు పుట్టలోనుండి తపస్సుచేయుచున్న చ్యవనుని దేహమునుసంబంధించినవేమో" యని పలుకవిని శర్యాతి మిగులభీతుఁడై యచ్చటికేఁగి పుట్టలోనుండి తప మొనర్చుచున్న చ్యవనునికి మ్రొక్కి స్తోత్రముచేసి ప్రసన్నునిఁగావించుకొనెను. అనంతరము శర్యాతిచ్యవనునకు తన కూఁతును వరింపఁ దలంపున్నట్లు గ్రహించి యామె నతని కర్పించి యతనియనుజ్ఞవడసియతికష్టముచేఁబుత్త్రికావియోగమును సైఁచి యనుచరులతోఁ దనపురమున కేఁగెను. ఆచ్యవనుఁడుముక్కోపి, ముసలివాఁడు. అయినను సుకన్యక యతనిఁబతిగా

వరించి జాగరూకతతోఁ నతనితలంపుఁ దెలిసికొని ప్రవర్తించుచుఁ దనమంచినడవడిచే నతనిని సంతసింపఁజేసెను. ఇట్లుండ నొకనాఁ డశ్వినీదేవతలు తన యాశ్రమమునకు రాఁగాఁ జ్యవనుఁడు వారినాదరించి పూజించి సంతసింపఁజేసి 'ఓమహానుభావులారా! నన్ను ననుగ్రహించి స్త్రీలకు మనోహరమగు యౌవనమును సౌందర్యమును నాకొసంగుఁడు. మీ రట్లు నేసినచో యాగములందు సోమపానరహితు లగుమీకు సోమపానమును గల్పించెదను'' అని పలికెను. వైద్యశ్రేష్ఠు లగునా యశ్వినీకుమారు లతని వచనములు విని సంతసించి యంగీకరించి 'సిద్ధరసముచేఁ బూరిత మగునీ హ్రదమున మునుఁగుము. నీకోర్కి దీరు' నని చెప్పి ముసలివాఁడును, ముడుతలతోను, బైకిఁగాన వచ్చు నాడులచేతను నఱసిన వెండ్రుకలచేతను వికృత మయిన దేహము గలవాఁడును నగుచ్యవనుని వెంటఁబెట్టుకొని యాహ్రదములోఁ బ్రవేశించిరి అనంతరము గొంతసేపటి కందుండి మనోహరమగునాకృతులతోను, బద్మమాలికలతోను బ్రకాశించుచుఁ, గుండలాద్యలంకారములను దాల్చి సుందర వస్త్రములనుగట్టి పరస్పరమును వేఱుసేయఁ దరము కానిరూపములుగల ముగ్గురుపురుషులు వెడలి వచ్చిరి. సూర్యునివంటి తేజస్సుగల యా ముగ్గురలోను దనభర్తయెవఁడో తెలిసికోలేక సుకన్యక తనభర్తను దనకొసంగవలెనని యశ్వినీదేవతల శరణుఁజొచ్చెను. వా రా మెపాతివ్రత్యమునకు సంతసించి యామెకుఁ బతినిజూపి మునిని వీడ్కొని దివమునకుఁ బోయిరి. కొంత కాలము చన్న తర్వాత శర్యాతి యాగము చేయుతలంపుతోఁ జ్యవనాశ్రమమునకుఁబోయితనకుమారికను దత్పార్శ్వమున సూర్యునివలెఁ

ప్రకాశించుచున్న పురుషునిఁ గాంచి తన యల్లు నానవాలు పట్టలేక తనకూఁతు రేదో దుష్కార్యము చేసినదనివిచారించుచుఁ దన పాదములకు నమస్కరించిన దానికి దీవన లొసఁగక కోపముతో నిట్లనియె, "ఓపుత్రీ! నీవిట్టిపని గేలచేసితివి? ఆచ్యవన ముని లోకమున కెల్ల వందనీయుఁడు. అతని నీవు వంచించితివా! ఓదుర్మార్గురాలా! అతఁడుముసలివాఁడనియుఁ గురూపియనియుఁ దలంచి యతనినివిడిచి సుందరుఁడగు వేఱొకని భర్తనుగాఁ జేకొంటివా?సత్కులమందుఁబుట్టిననీమనస్సిట్లువిపరీతముగాఁబరిణమించుచున్న దేమి? నీవు చేసినపని కులమున కతినింద దెచ్చుచున్నది. నీవు సిగ్గుమాలి యొకజారుని వరించితి వన్న దుష్కీర్తి నీతండ్రికులమును, నీమగనికులమును మలినముగావించి యధోగతిపాలు చేయుచున్నది" అని పలుకుచున్నతండ్రిని గాంచి సుకన్యమందహాసము సేయుచు నచ్చెరువుతో నిట్లనియె. "ఓజనకా! ఇతఁడు నీజామాత; భృగుకుమారుఁడయినచ్యవనముని. ఇతని కశ్విదేవతల యనుగ్రహమున నిట్టివయస్సు లభించినది. ఇతఁడన్యుఁడుకాఁ"డని యా వృత్తాంతము నంతను దెల్పఁగా శర్యాతి యాశ్చర్యముచెంది మిక్కలి ప్రీతుఁడై కుమారినిగౌఁగిలించుకొనెను. అనంతరముచ్యవనుఁడు శర్యాతిచే సోమయాగమును జేయించెను. ఆయాగమందుచ్యవనుఁడుతనతపోబలముచే సోమపానరహితులయినను నశ్విదేవతలకదిగల్పించెను. తమ్ము విడిచిసోమముచే నాశ్వినులనుబూజించుచున్నశర్యాతినిగాంచి యింద్రుఁడుకోపించియతనిఁజంపనవజ్రాయుధమెత్తెను. కానిచ్యవనుఁడువజ్రహస్తమగునింద్రునిచేతిని స్తంభింపఁజేసెను. ఓ రాజేంద్రా! అశ్వినులు వైద్యులనియు, వారికి సోమపానములేదనియు

మొదట నిరాకరించిరి కానియది మొదలుయాజకులందఱునాశ్వి
నులకుసోమగ్రహమునొసంగనంగీకరించిరి. ఇదిసుకన్యచరిత్రము.
శర్యాతికాకన్యకకాక యుత్తానబర్హియనియు, నానర్తుఁడనియు,
భూరిషేణుఁడనియుముగ్వురుకొడుకులు గలరు. అందానర్తునకు
రైవతుఁడుజనించె. అతఁడు సముద్రమధ్యమునఁగుశస్థలీనగర
మును నిర్మించి యందు నివసించి యానర్తదేశములను బరి
పాలించె. ఆకుశస్థలియేపిమ్మట ద్వారకాపురమని పేరుగాంచెను.
అతనికి నూర్వురుకొడుకులు పుట్టిరి. వారిలోఁగకుద్మియనువాఁడు
పెద్దవాఁడు. వీరుగాక రైవతునకు రేవతి యనునొక కూఁతురు
గలిగెను. ఆ రాజు కన్యకను వెంటఁబెట్టుకొని యామెకుఁ దగిన
వరుఁ డెవఁడో తెలిసికొన నిరాటంకముగా బ్రహ్మలోకమున
కేఁగెను. ఇతఁడచ్చటికిఁబోవునప్పటికిగంధర్వులుగానము చేయు
చుండిరి. అందుచేఁ దనకవకాశముగలుగమి క్షణకాలము వేచి
యుండెను. గానసభ ముగిసెను. రైవతుఁడు బ్రహ్మకు నమస్క
రించి "యీ మెకుఁదగినభర్త యెవఁ" డనియడిగెను. అతనిపలుకు
లువిని నవ్వి బ్రహ్మరైవతునకిట్లనియె. "ఓ రాజా! ఇక్కడనొక క్షణ
కాలము గతించిన భూలోకమునఁ బెద్దకాలము వ్యతిక్రమించి
యుండును, నీవిచట క్షణకాల మున్నాఁడవు. ఈ కాలములోనే
మానవులకు నాలుగుయుగములు నిరువదియేడుపర్యాయములు
గడచెను. నీవు వచ్చునప్పుడు నీకూఁతున కెవని భర్తగా నిశ్చ
యించుకొనివచ్చితివో వాఁడిప్పుడు లేఁడు. నీవెఱిఁగినవారిప్పుడు
భూలోకమున లేరు. వారందఱును గాలముచే సంహరింపఁబడిరి.
వారుగాని, వారిపౌత్రులుగాని వారి గోత్రములుగాని యిప్పుడు
వినఁబడవు. కావున నీవిప్పుడు భూలోకమున కరుగుము. నారా

యణాంశసంభూతుఁ డగుబలరాముఁ డనునొక మహాబలుఁ డున్నాఁడు. అతనికీకన్యారత్నము నిచ్చి పెండ్లి చేయుము. అతని సామాన్యునిఁగా నెంచకుము. అతఁడు భూభారమును హరింపఁ గోరి నిజాంశముచే భూమిలో నవతరించిన నారాయణుఁడే. పుణ్యప్రద మగుకీర్తి గలవాఁడు" అని యిట్లు పలుక విని సంతసించి బ్రహ్మకునమస్కరించి దిక్కులందుండి భూపరిపాలన మొనర్చుచున్న కకుద్మి మొదలగువారిచే చేవిడువఁబడియున్న యా కుశస్థలిని జేరెను. అప్పు డాపురము యాదవులచేఁ బరిపాలింపఁ బడుచుండెను. రైవతుఁడు దానినిఁజొచ్చిసుందరాంగియగు తన కూఁతును బలరామునకిచ్చి పెండ్లి చేసి తపమొనరింప బదరికా వనమున కరిగెను. ఇది మూఁడవయధ్యాయము.

అంబరీషోపాఖ్యానము.

ఓ రాజేంద్రా! ఇఁక మనుపుత్త్రుఁడగు నభగునిచరిత్రమును జెప్పెదను వినుము. ఆ నభగునకుఁ బెక్కురు కొమరులు గలరు, అందులోనాభాగుఁడనువాఁడు కనిష్ఠుఁడు. అతఁడుచిర కాలము గురుకులమందుండి విద్యాభ్యాసముచేసి జ్ఞానవంతుఁ డయ్యెను. అతని సోదరులు నాభాగుఁడు బ్రహ్మచారి యనియు జ్ఞానికావున నైహికసుఖములం దాశ లేనివాఁడనియు నిశ్చయించి పిత్రార్జిత మగుదానిలోనతనిభాగము వేఱుపఱుపక తమలోఁదాముపంచుకొనిరి. అనంతర మతఁడు వచ్చి తనభాగము తన కిండని సోదరులనడిగెను. పంచుకొనునప్పుడు నిన్ను మఱచితిమి. ఇప్పుడు పంచియిచ్చుటకు మా కవకాశము లేదు తండ్రియొద్దకుఁ బోవుదము. అతఁడు భాగమీవలసినదని చెప్పిననిచ్చెదము"అనిపల్కి

నతఁడందుల కంగీకరించి జనకుపాలికరిగి సోదరులుతనకుఁబాలీ యకుండఁ బంచికొనిరనియు,నది యన్యాయముగావునఁదనకుఁ గూడ నందులో భాగమిప్పింపుమనియుఁ గోరెను. జనకుఁ డది విని కుమారుంజూచి యిట్లనియె. "పుత్రా! నీసోదరులు వంచించి పుచ్చుకొనిరి. వంచిత మగుధనమును నీ వాశింపకుము. నాకు జీవనోపాధియెట్లందు వేని చెప్పెదనువినుము. ఇదిగో, ఈసమీప మున నే మేధావంతులగు నాంగిరసులు సత్రయాగమును జేయు చున్నారు. అది పండ్రెండుదినముల పరిమితి గలది. ఆంగిరసులు బుద్ధిమంతు లయ్యు నాఱవదినమునఁ జేయవలసిన క్రియా కలాపమునకుఁగల క్రమమును దెలియఁజాలక తడఁబడుచుం దురు. నాఁడు రెండుసూక్తములు చెప్పవలయును. ఆంగిరసుల కా సూక్తములు రెండును రావు. అవి వచ్చినఁగాని క్రియా విధానము తెలియదు. నీవిపు డచ్చటికిఁబోయి సమయము వేచి "మహాత్ములకు నేను జెప్పనా" యని సందేహింపక యా సూక్త ములను నీవు చెప్పుము. కర్మసమాప్తియైనతోడనే వారు స్వర్గ మునకుఁ బోవుదురు. కాన నప్పుడు నీయుపకారమునకుఁ బ్రత్యు పకారముగా మిగిలినయాగధనమునునీకొసంగుదురు. అదినీజీవ నోపాధికిఁజాలును నీవిప్పుడచ్చటి కరుగుము" అని తండ్రి చెప్ప విని సంతసించి నాభాగుఁ డట్లొనరించెను. సత్రయాగమునమిగి లిన ద్రవ్యమంతయు నాభాగునకిచ్చి యాంగిరసులు స్వర్గమున కరిగిరి. పిమ్మట నాభాగుఁడు యాగావశిష్టధనమును స్వీకరించు చుండ నల్లని యాకారముగల యొకపురుషుఁ డచ్చటికివచ్చి యడ్డగించి యాద్రవ్యమంతయుఁదనకుఁజెందవలెనని చెప్పియడ్డ గించెను. మునులాద్రవ్యమును దనకిచ్చిరని నాభాగుఁడనియె.

దాని కాపురుషుఁడు సమ్మతింపక "ఓయీ! దీనికి వివాద మేల? నీజనకున కీవివాదాంశమును దెలుపుము. అతఁడు చెప్పినట్లు మన మిరువుర మొప్పుకొంద"మని పల్కెను. నాభాగుఁడందుల కంగీకరించి తండ్రిని సమీపించి యావివాదమును దెలిపెను. అతఁడు కొంచెము యోజించి "కుమారా! ఆ వచ్చిన వాఁడు రుద్రుఁడు. ఒకప్పుడు దక్షాధ్వరమున ఋషులందఱు నేకీభవించి 'యాగశిష్ట మగు ద్రవ్యమంతయు శంకరుని భాగము; అతనికిఁ జెందవలయు'నని నిర్ణయించిరి. యజ్ఞసంబంధియగునా వస్తుజాతమంతయు నతనికే చెందవలె"ననితీర్పుచేసెను. నాభాగుఁడదివిని యావస్తుజాతమును దాను గ్రహింపఁదగినయుపాయము నరయఁజాలక రుద్రుని సమీపించి నమస్కరించి యిట్లనియె 'ఓశంకరా! మిగిలినయజ్ఞధనమంతయు నీకే చెందవలయునని మాజనకుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. అదంతయు నీదే అయినను నీవు నన్ను గ్రహించి యా ద్రవ్యము నొసంగ వేఁడెదను. నీకు వందన మాచరించెదను.' అని పల్కుచు నతని పాదముల పయిఁ బడెను. రుద్రుఁ డతనిఁ గరుణించి యి ట్లనియె. "ఓ నాభాగా! నీతండ్రి ధర్మముగాఁ దీర్చెను. నీవును సత్యమును బలికితివి. సంతసించితిని. మంత్రద్రష్టవగునీకు బ్రహ్మవిషయకమగు జ్ఞానముపదేశించెదను. గొప్ప యాపద సంభవించినను నీవొకప్పుడును గల్లలాడకుము; సత్యమునే పలుకుము. దానివలన నేను సంతసించెదను. నీవు నాకుఁ బ్రియుఁడ వగుదువు. యజ్ఞపరిశేషితమగు ద్రవ్యమును నీకిచ్చితిని. పుచ్చుకొనుము"అనిపల్కి సత్యవత్సలుఁ డయినశివుం డచ్చటనే యంతర్ధానము చెందెను. ఓరాజా! ఎవఁడీ చరిత్రము నుదయసాయంకాలములందు నిశ్చల

మనస్సుతో స్మరించునో వాఁడు జ్ఞానవంతుఁ డగును; మంత్ర విదుఁ డగును; జీవాత్మ పరమాత్మల తత్త్వమును దెలిసినవాఁ డగును. ఆనాభాగున కంబరీషుఁ డుదయించెను. అతఁడు పుణ్యాత్ముఁడు. మహాభక్తుఁడు. అమోఘమగు బ్రాహ్మణశాపమయి నను నతని స్పృశింపలేకపోయెను'' అని పలికిన శుకునింజూచి రాజు ''ఓమునీంద్రా! రాజర్షియు బుద్ధిమంతుఁడు నగునంబరీషుని చరిత్రము విన మనస్సు వేడుకపడుచున్నది. త్రిప్పఁ దరము కాని బ్రహ్మశాపముగూడ నతని బాధింపఁజాలకపోయె నని చెప్పితివి. అదియద్భుతముగానున్నది. చెప్పు''మని వేడఁగా శుకమునీంద్రుఁ డతని కిట్లనియె ''పుణ్యాత్ముఁడగునంబరీషునకుసప్తద్వీపపరిమిత మగు భూమండలముగలదు. నాశము లేని సంపదలుగలవు. ఇతరులకు లభింపనియుత్తమభోగ్యవస్తువులు కలవు. అయిననతఁడవి యన్నియుఁ గలలోఁ గానవచ్చిన పదార్థములవలె నశ్వరములనియు, వాని నమ్మి చరించినచోఁ బురుషుఁడు నరకము నొందుననియు నిశ్చయించెను. అతఁ డిట్లు కేవలము విరక్తుఁడగుటయే కాక భగవంతుఁ డగువాసుదేవునియందును, సాధువులగుతద్భక్తులందును మిక్కిలి భక్తిని జూపుచు, నీ విశ్వమంతయుఁజిల్లిగవ్వవలె గ్రహింపఁదగినదికాదని తలంచెను. ఎల్లప్పు డతని చిత్తము కృష్ణుని పాదపద్మములనే ధ్యానించుచుండును. అతని వాక్కు వైకుంఠుని గుణగణములనే వర్ణించుచుండును. అతని చేతులు శ్రీహరిమందిరముల శుభ్రపఱచుచునే యుండును. అతని చెవు లెప్పుడును హరికథలనే వినుచుండును. అతని నేత్రములు సతత మాముకుందుని విగ్రహములను, ఆలయములను మాత్రమే దర్శించుచుండు. అతని త్వగింద్రియము సర్వదాహరి

భక్తుల శరీరములను మాత్రమే స్పృశించుచుండును. అతని నాసిక భగవంతుని పాదపద్మపరిమళముగల తులసీదళములను మాత్రమే మూర్కొనుచుండను అతని జిహ్వ పరమేశ్వరునికి నివేదితమగుపదార్థములమాత్రమేరుచిచూచుచుండును. అతని పాదము లెప్పుడును పుణ్యక్షేత్రమార్గములం గే చరించుచుండు. అతని శిరస్సు సంతతము హరికి నమస్కరించుచు నిర్మాల్యమును స్వీకరించుచు నేయుండును. అతఁడు సర్వదా భగవద్భక్తులతోఁ గలసి యిట్లవయవములను, ఇంద్రియములను, గాలమును సద్వినియోగము చేయుచుండును. ఇట్లమ్మహారాజు మనోవాక్కాయములచే నొనర్చు కర్మముల నన్నింటిని యజ్ఞనిర్వాహకుఁడయినవిష్ణువునకుసమర్పించుచుభగవద్భక్తులగువసిష్ఠాదిమహామునులయాలోచనమునుసరించి భూమిని పాలించుచుండెను. అతఁడు వసిష్ఠుఁడు, అసితుఁడు, గౌతముఁడు మొదలగు మునుల సాయమునుబడసి తనసంపదలచేమహాదక్షిణలు గలయశ్వమేధయాగములొనర్చివానిచేహరినారాధించెను. అతఁడునదీప్రవాహమునకభిముఖముగానుండియాగముచేయుతలంపుతో నామరుప్రదేశమును విడిచి సరస్వతీనదికేఁగెను. అతని యశ్వమేధములందుసభ్యులును, ఋత్విజులును, జూడవచ్చినజనులునునలంకారాదులచే దేవతలతోఁదుల్యరూపులయికానవచ్చిరఁట! ఇంద్రాదిదేవతలునుశుభ్రవస్త్రములను, మనోహరము లగువిభూషణములనుదాల్చి ప్రత్యక్షముగాఁ గనఁబడిరఁట! ఆయంబరీషుఁడు తన జనులచే హరికథలను గానముచేయించుచుండును. ఆకథలను భక్తితో వినునట్లు చేయుచుండును. అతఁ డతనిజనులకు స్వర్గసుఖమును మించిన సుఖమును భూలోకమందే కలిగించు

చుండుటచే స్వర్గమపేక్షించువాఁ డొక్కఁడును లేఁడు. అతని జనులే స్వర్గమును గోరనప్పు డతనిమాట చెప్పనేల? ఇట్లా రాజు తన జనులను కేవలము వస్త్రాలంకారాదులచేతనే దేవసములుగాఁ జేయుటకాక సుఖమందుఁగూడఁ దత్సములుగాఁ జేసెను. మఱియు సమస్తము బ్రహ్మాత్మకమని తలంచుచు నాత్మానంద మనుభవించుచు సర్వదా ముకుందునిఁ దమతమ హృదయముల దర్శించుచున్నయా జనులను యోగీశ్వరులకు దుర్లభము లగునణిమాదిసిద్ధులే సంతసింపఁజేయలేవు. ఇఁక స్వర్గాదుల చెప్పనేల! ఆ మహారాజు స్వకులమునకుఁ దగినవియు, సంగరహితములు నగుకర్మముల నాచరించుచు భక్తియోగముచే హరిని సంతసింపఁజేయుచుఁ గ్రమముగా సకలసంగములను వదలెను. అతఁడు సుందరము లగుగృహములను, భార్యలను, కుమారులను, బంధువులను, ఉత్తమగజములను, రథములను, గుఱ్ఱములను, అమితము లగువస్త్రములను, వెలలేని యలంకారములను, ఆయుధములను హేయములుగాను, నశ్వరములుగాను జూచుచుండువాఁడు. అతని నిశ్చలభక్తియోగమునకు హరి ప్రీతుఁడై విపక్షులకు భయంకరమై, భీతులను రక్షింపఁజాలిన తన చక్రము నతని కొసంగెను. ఆయంబరీషుఁడు భగవంతునారాధింపఁదలంచి తనకన్నివిధములచేతను సాటివచ్చు భార్యతోఁ గూడియొకసంవత్సరముతో ముగిసెడుద్వాదశీవ్రతముచేసెను. ఆవ్రతాంతమునఁ గార్తికమాసమందు మూఁడుదినము లుపవాసముచేసి నాల్గనదినమగు ద్వాదశినాఁడు యమునలోఁ దానమాడిమధువనమునుబ్రవేశించిగంధపుష్పధూపాదులగుసమస్త పూజాద్రవ్యములను సమకూర్చి హరిని బ్రతిష్ఠించి సహస్ర

ఘటములచే నభిషేకముగావించి శ్రేష్ఠములగు నాభరణముల చేతను, గంధములచేతను, బూలదండలచేతను, బుష్పముల చేతను భక్తితోఁ బూజించెను. కేవలమువిష్ణువునుదనమనమున నిల్పిమహాత్ములగు బ్రాహ్మణులను, సిద్ధులనుగూడ నొప్పిదముగఁ బూజించెను. బంగారుకొమ్ములును, వెండిడెక్కలును, సుందరములగువస్త్రములనుదాల్చి చాలినన్ని పాల నిచ్చుచు మంచి స్వభావముగల్గి శృంగాద్యవయవసౌష్ఠవముగల్గి క్రొత్తగా నీని వత్ససహితములైయున్న గోవుల నఱువదికోట్లను దోహనపాత్రములతోఁగూడ బ్రాహ్మణులకు దానముచేసి బ్రాహ్మణోత్తములకు ముందుగా షడ్రసోపేతమగు భోజనమిడి దక్షిణలనిచ్చి వారియనుజ్ఞవడసి పారణచేయసిద్ధుఁడైయుండెను. అంతదైవవశమున భగవంతుఁడగుదుర్వాసుఁడచ్చటికే తెంచెను. అదివిని యమ్మహారాజతని కెదురుగఁబోయి కొనివచ్చి యర్ఘ్యాదులిచ్చి యతిథిసత్కారముచేసి యతనిపాదములపైఁబడినమస్కరించి తన యింట భుజింపవలయునని వేఁడెను. దుర్వాసుఁడతనిప్రార్థన మంగీకరించి మాధ్యాహ్నికకృత్యములు నెఱవేర్చికొని వచ్చెద నని చెప్పి యమునానదికిఁ బోయి పరబ్రహ్మమును ధ్యానించుచు నందుస్నానముచేసికొనెను. ఆమునిత్వరగారాకపోవుటచేతను, ద్వాదశి యప్పటికొక యరగడియమాత్రమే మిగిలియుండుట చేతను, దాను పారణచేసినఁగాని వ్రతము దక్కదనియు, బ్రాహ్మణోత్తముఁడగునతిథిని నిరాకరించి పారణచేయుట ధర్మము గాదనియు బ్రాహ్మణులతోఁ జెప్పియేమిచేసిన తనకు మేలుగలుగునో, యెట్లయినఁ దన్నధర్మము చుట్టుకొనదో యోజింపవల యునని కొంచె మాలోచించి, “ఓబ్రాహ్మణులారా! కేవలము

జలముచే వ్రతమునకంగమగుపారణను చేసెదను. ఉదకపానము భుజించుటయుఁగాదు; భుజింపకపోవుటయుఁగాదు. కావున వ్రతభంగముగాని యతిథినిరాకరణముగాని కానేర''దని పలికి యంబరీషుఁడు మనమున హరిని జింతించుచు జలపానముచేసి ముని యాగమనమును నిరీక్షించుచుండెను. అట దుర్వాసుఁడు యమునాతీరమున మాధ్యాహ్నికకృత్యములఁ దీర్చి యచ్చటికి వచ్చి దివ్యజ్ఞానముచే నంబరీషుఁడు చేసినపనిని దెలిసికొని కోపాతిశయముచే నొడలు కంపింప, బొమముడిచే మొగము భీతిగొలుపనాఁకలి యొకమూల బాధింపనోర్వఁజాలనివాఁడైదోసిలి పట్టి యున్నయంబరీషునిగుఱించి యిట్లనియె. ''ఓ జనులారా! ఈరాజు క్రూరస్వభావుఁడు. ఇతఁడైశ్వర్యముచే నెంత మదించెనో చూచితిరా? విష్ణువునకు భక్తుఁడు కాకయే విష్ణుభక్తుఁడననెడియభిమానము వహించినవాఁడు. వీఁ డెట్లు ధర్మవిరుద్ధముగాఁ బ్రవర్తించెనో చూచితిరా? వీఁడు తన యాతిథ్యము గొనుటకు నన్ను రమ్మని పిలిచి తుదకు నా కీయకుండఁగాఁదాను భుజించెను. ఈ ధర్మవ్యతిక్రమమునకుఁ బ్రతిఫలమును ద్వరలోనే పొందుఁగాక. ఇదిగో నాశక్తినిజూపెదను''అని పలుకుచు నాముని కోపముచేఁ బ్రకాశించుచున్న జడ నొకదానిని బెఱికి దానితో నంబరీషునిఁ జంపఁదలంచి కాలాగ్నితుల్యమగు శక్తిని నిర్మించెను. అంతట నాశక్తి ఖడ్గహస్తయై పాదములచే భూమిని గంపింపఁజేయుచు నంబరీషున కెదురుగాఁబోఁగా నతఁడు చూచి రవంతేనియు భయమందక నిశ్చలుఁడై హరిని స్మరించుచు నిలువఁబడెను. ఆసమయమున భక్తవత్సలుఁడైనపరమేశ్వరుఁడు తన భక్తుని రక్షింపఁ జక్రము నాజ్ఞాపింప నదివచ్చి

కోపోద్దీపిత మగుసర్పమును దావాగ్నికరణి నాశక్తిని దహించెను. అనంతరమది యమ్మునికభిముఖముగాఁ బోవుచుండెను. ఆముని యదిచూచి తన ప్రయాసము వ్యర్థమైనందులకు విచారించి భీతుఁడై తనప్రాణములను గాచుకొనుతలంపుతోఁబర్వెడఁ జొచ్చెను. ప్రకాశించు మంటలు గలదావాగ్ని సర్పమును వలెనాచక్ర మతని వెంబడించెను. చక్రము తన్నుఁ దఱుముకొని వచ్చుచున్న దని తెలిసికొని ముని మేరుపర్వతగుహలో దాఁగవలెనని పరువెత్తెను. ఆచక్రమచ్చటికినిబోయెను. అంత దుర్వాసుఁడటనుండక దిక్కుల కేఁగెను. అంతరిక్షమున కెగిరెను. అతలాదిలోకములకుఁ బోయెను. సముద్రమున డాఁగెను. స్వర్గలోకమునకుఁ బోయెను. వేయేల? తనరక్షకై మూఁడు లోకములందును దిరుగఁజొచ్చెను. అతఁడెచ్చటికిఁబోయినను ఆచక్రము వదలక మున్నుహముగు కాంతితో బాధించుచునేయుండెను. రక్షణోపాయ మెచ్చటనుదొరకలేదు. అందుచే నతనికి భీతి హెచ్చఁజొచ్చెను. తుదకతఁడు తన్నురక్షించువానిఁగూర్చి వెదకుచు సత్యలోకమునకుఁ బోయి బ్రహ్మను గాంచి "ఓ చతుర్ముఖా! యీభగవచ్చక్రమునుండి నన్నుఁ గాపాడుము" అని మనవిచేసెను. అదివిని బ్రహ్మయతని కిట్లనియె. "ఓయీ! ఈ విశ్వము భగవంతునికిఁ గ్రీడాసాధనము. క్రీడావసానమునఁ గ్రీడాసాధన మగువిశ్వము నెట్లు సంహరించునో యట్లె నాస్థానమునుగూడ నశింపఁజేయును. నాస్థానము రెండు పరార్థముల కాలముతరువాత నుండఁజాలదు. ఆపరమేశ్వరుఁడప్పుడీవిశ్వము నుంబోలెనాస్థానమునుసయితమునుబొమముడిచేత నేదహింపఁజాలినవాఁడు. కాలశరీరకుఁడయిన యమ్మహాత్మునిచక్రమును

మరలించునంత శక్తిమంతుఁడను గాను. ఆ తేజమునుమరలింప నేనే యశక్తుఁడనుగాను; శంకరుఁడు, దక్షుఁడు, భృగువు మొదలగు ప్రజాపతులు, ఏకాదశరుద్రులు, దేవేంద్రాదులుగూడ నసమర్థులే. మే మందఱము నతని యాజ్ఞను శిరసావహించి లోకయాత్రను నడపుచున్నాము. మే మతని సేవకులము. నిన్ను రక్షింప మాతరముగాదు. ఆపరమేశ్వరు నేశరణొందుము'' అని బ్రహ్మ నిరాకరింపఁగా దుర్వాసుఁడు విష్ణుచక్ర సంతాపమును సహింపలేక శంకరునిమఱుఁగు సొచ్చుటకై కైలాసమున కరిగెను. శంకరుఁ డతనిఁ గాంచి యిట్లనియె. ''వత్సా! మావంటి వారికి సేవింపఁదగు నా పరమేశ్వరునియందును, నతనిచే సృష్టమగు బ్రహ్మాండమందును, లోకేశులమ నెడియహంకారముతో మేము పురుషులవలెఁ దిరుగుచున్నాము. అతఁడు సృజింపఁదలఁచినకాలమందు బ్రహ్మాదు లగుజీవు లందఱును బుట్టుచున్నారు. అతఁడు సంహరింపఁ దలఁచినకాలమున నశించు చున్నారు. సనత్కుమారుఁడు, నారదుఁడు, చతుర్ముఖుఁడు, కపిలాచార్యుఁడు, దేవలుఁడు, ధర్ముఁడు, ఆసురి, మరీచి మొదలగువారు, సర్వజ్ఞులగు తక్కిన సిద్ధులు, నేను, మేమందఱము నతనిమాయచే నావృతులమై యతనిచేష్ట నెఱుఁగఁజాలము. ఆ మహాత్ముఁడు దాల్చు చక్రమిది. దీని సహింప మాతరముగాదు. నీ వాచక్రధరుని మఱుఁగుసొచ్చితి వేని సుఖముగల్గును'' అని పలుక విని దుర్వాసుఁడు నిరాశచేసికొని, శ్రీమహాలక్ష్మితోఁగూడ శ్రీహరి సర్వకాలములందును నివసించియుండు వైకుంఠమునకుఁ బోయెను. చక్రవహ్నిచే దహింపఁబడు నామముని యట్లరిగి హారిని దర్శించి యాతనిపాదములపైఁ బడి భయకంపితుఁడై యిట్లనియె.

"ఓనారాయణా! నీ వాశ్రితులనువిడువనివాఁడవు;నీమహిమకు హద్దులేదు. నీవు భక్తులకు మిక్కిలి ప్రియుఁడవు. ఓ జగత్కారణా!నీవుకరుణించి యపరాధి నగునన్ను రక్షింపుము.ఓ దేవా! నేను నీమహిమ నెఱుఁగఁజాలక నీభక్తుఁ డగు నంబరీషున కపరాధము గావించితిని.ఆ నాయపరాధమునుమన్నించినన్ను రక్షింపుము. ఆలోచింప నీ నామోచ్చారణమే నరకప్రాప్తిని గల్గించు పాపముల నైతము తూలించుచుండ నీ నాపాపమును తొలంగించుట నీ కేపాటిపని?" అని ప్రార్థించు చున్నమునిని గాంచి పరమేశ్వరుఁ డి ట్లనియె. "ఓ మునీంద్రా! అస్వతంత్రుఁ డగు రాజసేవకునివలె నేను నా భక్తుల కధీనుఁడను. 'రాజసేవకుఁడు కర్మాధీనుఁడు కాన తనప్రభువునకు వశ్యుఁడగుట సముచితమే. కాని నిఖిలదోషహరుఁడవును,కల్యాణగుణాకరుఁడవును, కర్మాతీతుఁడవునునగు నీవు భక్తులకధీనుఁడవగుట హేయకార్యమే!' యని తలంపకుము. ఆశ్రితవాత్సల్యముచే వివశుఁడనైన నాకు భక్తాధీనత హేయముకాదు.నాభక్తులన్నివిధములచేతను నా కుపకారముచేయుచు నాహృదయమును దమయధీనము గావించుకొనిరి. లోకములోఁబురుషుఁడుతనచిత్తముననుసరించి నాచిత్తము ననుసరించుట నాకు విధి. నేను నాభక్తులయిష్టము చొప్పున నడువవలయును. భక్తులు నాకుఁ బ్రియు లగుటయే కాక నేను నాభక్తులకుఁగూడఁ బ్రియుఁడ నై యుందును. ఓబ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠా! * భక్తప్రియుఁడనగు నాకు నాశరీరము గాని, యెప్పుడును నన్ననుసరించు లక్ష్మి గాని నా భక్తులకంటె

---

* ఇటలక్ష్మిభక్తులవలె నెవిష్ణువునకుఁ బ్రీతివిషయురాలై యుండ,లక్ష్మిని సైతము గోరనని చెప్పుట యసంగతమే. అయినను నారాయణుఁడు లక్ష్మి

నా కధికప్రియులుగారు. శరీరలక్ష్ములనైన విడుతునుగాని భక్తులను విడువఁజాలను. ఆలోచింప భార్యలను, గృహములను, బుత్త్రులను, ఆప్తులను, ధనమును, ఈ లోకమును, బరలోకమును, వేయేల! ప్రాణములనుగూడ విడిచి నన్ను శరణుసొచ్చుచున్న భక్తజనుల నెట్లు విడువఁ గలుగుదును? భక్తులు తమ చిత్తములను నాయందు నిశ్చలముగా నిలిపి సమస్తమును నాస్వరూపముగానే యెంచుచుఁ బతివ్రతలు తమ భర్తలనుంబోలె నన్ను భక్తిచే వశగతునిఁ గావించుచున్నారు. ఆభక్తులు నాభక్తిచే నిండినవారై నన్ను సేవించుటవలనఁగలుగుసాలోక్యము, సామీప్యము, సాయుజ్యము, సారూప్యము అను నాల్గువిధములగు ముక్తిని సైత మపేక్షింపరు. అట్లుండఁ గాలముచే నశించు నైశ్వర్యాదులను గోర రని వేఱ చెప్పవలయునా? వేయేల? సాధువులు నాహృదయము ననుసరింతురు. నేనుసాధుహృదయముల ననుసరింతును. సాధువులకునన్ను మించిన ప్రియవస్తువు లేదు. నాకు భక్తులను మించిన ప్రియవస్తువు లేదు. నేను దేనినైన నసహింపఁగలను; కానిభక్తులకుఁ జేసినయపరాధమును సహింపఁజాలను. అయినను నీవు శరణుసొచ్చితివి కావున నీకుఁ బ్రాణరక్షణోపాయమును దెలిపెదను. నీ వెవని కపరాధము గావించితివో యాయంబరీషునిఁ జేరి ప్రార్థింపుము. లోకములో సాధువుల బాధింపవలెనన్న తలంపుతోఁ జేసిన క్రూరకృత్యము తుదకుఁదన్నే బాధించును. నీవంబరీషునిజంపఁదలంపుతోఁ జేసిన యపకారమునిన్నే చెందినది. తపస్సువిద్యయు నీ రెండునువినీతుఁ

కంటెను భక్తులు తన కధికప్రియులని చెప్పుట భక్తులకాధిక్యము తేవలెనన్న తలంపుతో నన్నది కాని వాస్తవము కాదని గ్రహింపవలయును.

డయిన బ్రాహ్మణునకుఁ బురుషార్థములను సాధించును. దుర్వి నీతున కవి రెండును ననర్థదాయకము లగును. నీతపోవిద్యలిట్లు విపరీతముగాఁ బరిణమించినందులకు విచారించెదను, పోనిమ్ము. గతమునకు విచారింపక యంబరీషునియొద్దకుఁ బోయి క్షమా పణము కోరుకొనుము. అతనివలన నీకుఁ దప్పక భద్రము కలు గును. పోయిరమ్ము'' అనెను. ఇది నాల్గవ యధ్యాయము.

అంబరీషోపాఖ్యానము.

అని యిట్లు భగవంతుఁ డుపదేశింపఁగా దుర్వాసుఁడు చక్రాగ్నిచేఁ దప్తుఁడగుచు దుఃఖితుఁడై చేయునది లేక వేగ ముగాఁ బోయి యంబరీషుని పాదములు పట్టుకొని రక్షింపుమని ప్రార్థించెను. అంతనంబరీషుఁడు బ్రాహ్మణుఁడువచ్చితన పాదములు పట్టుకొన్నందులకు సిగ్గుపడి, యతనిదుఃఖమునుగాంచి జాలిపడి విష్ణుచక్రము నిట్లు నుతించెను. ''ఓ సూయుధరాజమా! *నీవే యగ్నివి! నీవే సూర్యుఁడవు; నీవే నక్షత్రాధిపతి యగుచంద్రుఁ డవు; నీవేజలమవు; నీవేభూమివి; నీవేయాకాశమవు; నీవేవాయు వవు; గంధాది తన్మాత్రలును, ఇంద్రియములును నీకంటె వే

---

* ఈప్రకరణమునఁజక్రము సకలతేజస్సులకుఁ గారణమనియు, సర్వా త్మక మనియు వర్ణింపఁబడినది. ఆలోచింపఁగా 'ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వం' 'సర్వం ఖల్విదంబ్రహ్మ''నతత్ర భాతి సూర్యోనచంద్రతారకమ్' మొదలగు శ్రుతులవలన నారాయణుఁడే సర్వాత్మకుఁడనియు, సకలతేజస్సులకుఁ గార ణుఁడనియు, నా తేజస్సులను గప్పి పుచ్చువాఁ డనియు సూర్యాది తేజస్సుల ననుగ్రహించి ప్రకాశింపఁజేయువాఁడనియుఁ దెలియఁబడుచున్నది; కాని యతఁ డాయుధముగాఁ దాల్చు చక్ర మట్టి గుణములు గలదని చెప్పఁబడ

త్తైనవి కావు. ఓసుదర్శనమా! నీవు వేయంచులచేఁ బ్రకాశించు దానవు. నీవు విష్ణువునకుఁ బ్రియమైన దానవు. అట్టి నీకు నమస్కారము. నీవెట్టి యస్త్రములనైన నవలీలఁద్రుంపఁగలవు. శరణాగతులను రక్షింతువు. నీవు జగమును బాలించుదానవు. జగత్పాలకమవగు నీకు శరణాగతరక్షణము యుక్తమైనది. కావున నీ వీబ్రాహ్మణునిఁ గరుణించి మంగళరూపమును దాల్చి యితనికి సుఖము లొసంగుము. నీవు ధర్మములను గాతువు. ధైర్యము నొసంగుదువు. నీవు శాశ్వతముగా నుందువు. నీవు యజ్ఞములచే నారాధింపఁబడి వానిని సాంతముగా నిర్వహింతువు. నీవు పురుషుని తేజమవు. నీవు సర్వరూపివి. ఓసునాభమా! నీవు సకలాధర్మశీలురగు రాక్షసులపాలిటఁ దోఁకచుక్కవు. నీవుముల్లోకములఁగాచుదానవు. నిర్మలమగు కాంతిగలదానవు. నీవధికమగు మనోజవముచే నొప్పుచు నద్భుతకార్యముల నొనర్చుదానవు. అట్టి నీకు నమస్కారము. ధర్మములనువర్ధించుచున్న నీ తేజస్సుచే మహాత్ములదృష్టికిఁ గానవచ్చు చీఁకటి నిరసింపఁబడినది. నీ మహిమ మెట్టివారికిఁ దెలియఁదరముకాదు. స్థూలములును, సూక్ష్మములునునగు చిదచిత్తులచేఁ బరిణమించిన విశ్వమంతయు నీకంటె భిన్నమైనది కాదు. నిరంజనుఁడగు పరమపురుషుఁ డాజ్ఞాపించినప్పుడు నీవు బలశాలులయిన దైత్యదానవ సైన్యములను జొచ్చి సులభముగా వారి బాహువులను, జఠరములను, దొడలను, పాదములను, గంఠములను, సర్వదా ఖండించుచు మిక్కిలి ప్రకా

లేదు. అయినను దక్కిన ప్రపంచమువలెఁ జక్రముగూడ భగవంతునకు శరీరభూతమే! కనుక చక్రమునుగూర్చి చేసిన స్తోత్రము శరీర శరీరి న్యాయముచేఁ జక్రశరీరకుఁడగు పరమపురుషునందే పర్యవసన్నమగుచున్నదని తెలియఁదగును

శించుచుందువు. సాధుజనులను రక్షించుటకును, దుష్టుల శిక్షించుటకును నిన్నుఁ బరమపురుషుఁడు నియమించి యున్నాఁడు. నీవు శరణాగతుల యపరాధముల నెల్ల సహించుదానవు. కావున శరణాగతుఁ డయిన యీవిప్రుని రక్షించి నాకులము నిలువఁ బెట్టుము. లేనిచో బ్రహ్మహత్యాదోషముచే నావంశము నశించి పోవును. ఈవిప్రునిఁ గావుము. ఇతనిఁగాచుట మాయందు దయ చూపుటయే. నేఁ జేసినదానము, నే నాచరించిన యాగాదులు, నేననుభవుచున్న వర్ణాశ్రమధర్మములు, పరమపురుషునిసంతసింపఁ జేయఁజాలు నేని, నావంశము బ్రాహ్మణుల నే దైవముగాభావించుచుండె నేని యీ బ్రాహ్మణుఁడు బాధారహితుఁడైసుఖించుఁగాక. సకలకల్యాణగుణములకునునిలయుఁడయినపరమేశ్వరుఁడు నేను జేయుచున్న బ్రహ్మోపాసనచే సంతుష్టి చెందెనేని, యీవిప్రుఁడు దుఃఖమునువిడిచి సుఖించుఁగాక.'' అని యిట్లు నుతింప నాచక్ర మతనికిఁ బ్రసన్నమై శాంతించి యంబరీషుని యనుమతిచే నతని విడిచిపెట్టెను. అంత దుర్వాసుఁడు చక్రతాపము తొలంగుటచే సుఖియై యారాజును దీవించుచు నిట్లు స్తోత్రముచేసెను. "ఓరాజేంద్రా! అయారే! విష్ణుభక్తులమహిమ నిప్పుడు చూచితిని. నీకు నేనపరాధము చేసినను నాకు నీవుపకారముచేసి నీయౌదార్యమును వెల్లడించితివి. భక్తప్రియుఁడును, ఆశ్రితార్తిహరుఁడు నగుహరిని వశము గావించుకొన్న సాధువుల కసాధ్యకార్య మేదిగలదు? వారలకు విడువరాని దేదికలదు? నారాయణుని నామమును విన్నంతమాత్రనే పురుషుఁడు పాపరహితుఁ డగుచున్నాఁడు. అతని పాదము లోకపావనియగు గంగానదికి జన్మస్థానము. అట్టి పరమపురుషుని భక్తులరగు మీకు నలభ్య

మగున దేది కలదు? ఓరాజా! మిక్కిలి దయాళుఁడవై నీవు నన్ననుగ్రహించితివి. నాయపరాధమును లెక్కగొనక నాప్రాణముల నిచ్చి కాపాడితివి' అని పొగడుచున్న దుర్వాసునిఁగాంచి సంతసించి నిరాహారుఁడైన రా జతనిపాదముల పైఁబడి ప్రసన్నునిగాఁజేసి భుజింపఁజేసెను. అనంతరము దుర్వాసుఁడు రాజాదరముతో నిచ్చినషడ్రసోపేతమగు నాహారమును గొని సంతుష్టచిత్తుఁడై యతని దీవించి యిట్లనియె. 'ఓరాజా! భగవద్భక్తుఁడవగు నీవలనఁ బ్రీతుఁడనైతి. అనుగ్రహింపఁబడితిని. నిన్నుఁ జూచుటచేతను, నిన్నుఁ దాఁకుటచేతను, నీమృదులాలాపముల చేతను గృతార్థుఁడ నైతిని. నీవిచ్చిన యాతిథ్యముచేఁ దృప్తి నొందితిని. నీవొనర్చిన యీ పుణ్యకార్యము స్వర్గలోకమున దేవతాస్త్రీలు గానము చేయఁగలరు. నీకీర్తిని భూలోక వాసులందఱు నుతింపఁగలరు' అని యిట్లు నుతించి యాముని రాజు ననుమతివడసి యాకాశమార్గమున సత్యలోకమున కేఁగెను. ఆముని యంబరీషుని యొద్దకు వచ్చినది మొదలు చక్రభీతుఁడై దిక్కులందుఁదిరిగిమగిడివచ్చుటకొకసంవత్సరకాలముపట్టెను. అయిన నంబరీషుఁ డాహారమును గొనక కేవల ముదకమును మాత్రము గ్రోలుచు నతనిరాకను గోరుచునుండెను. దుర్వాసుఁడు భుజించిపోయిన పిమ్మటఁదద్భుక్త శేషమునుదిని చక్రము వలన నామునికి దుఃఖము గల్గుటయుఁ, దొలఁగుటయుఁ, దన కాసమయమున నట్టి ధైర్యాదులు గలుగుటయుఁ బరమాత్మ ప్రభావమువలననే యని తలంచుచుండెను. ఓనరేంద్రా! సుగుణపుంజ మనఁదగిన యంబరీషుఁడు పరమాత్మయగు వాసుదేవుని యందు నిశ్చలభక్తిని నిలిపి దానిచే సత్యలోక పర్యంతము

గల సుఖములన్నింటిని నరకతుల్యములుగా భావించెను. పిమ్మట నంబరీషుఁడు సత్ప్రవర్తనమునఁ దనతోఁ దుల్యులగు కుమారులకు రాజ్యమిచ్చి యింద్రియముల జయించి యాశను బాఁబంబోలి వనమునకుఁబోయి వాసుదేవునియందుఁ జిత్తమును నిశ్చలముగానుంచి సంసారమునువిడిచి ముక్తుఁడయ్యెను. ఈయంబరీషుని పుణ్యచరిత్రమును సంతతమును బొగడుచు ధ్యానించుచున్నవాఁడు తప్పక భక్తుఁడగును. ఇది యైదవయధ్యాయము.

{ అంబరీషుని వంశవర్ణనము; శశాదుని చరిత్రము; సౌభరి చరిత్రము. }

ఓరాజా! ఆయంబరీషునకు విరూపుఁడనియుఁ గేతుమంతుఁడనియు శంభుఁడనియు ముగ్గురుపుత్త్రులు గల్గిరి. వారిలో విరూపునికిఁ బృషదశ్వుఁడు కలిగె. వానికి రథీతరుఁడు జన్మించె. సంతానము లేకపోవుటచే నతఁడు విచారించుచు నంగిరసునిఁ బ్రార్థింప నతఁడా రథీతరుని భార్యయందు బ్రహ్మవర్చసోపేతులగు సుతులను బుట్టించెను. వారు రథీతరునిక్షేత్రమందుఁ బుట్టుటచే రథీతరగోత్రులనియు, నంగిరసునిబీజమువలన జన్మించుటంజేసియాంగిరసు లనియుఁ జెప్పఁబడిరి. కావుననే రథీతరపుత్త్రుల సంతానమువారి ప్రవరలో బ్రాహ్మణులును, క్షత్త్రియులును గలసియుండిరి. ఓరాజేంద్రా! ఇఁక నిక్ష్వాకుని వంశమును వర్ణించెదను. వైవస్వతమనువు తుమ్మఁగా నతనిముక్కువలన నిక్ష్వాకుఁడను ప్రసిద్ధపుత్త్రుఁడు గలిగె. అతనికి నూర్వురు తనయులు గల్గిరి. వారిలో వికుక్షి, నిమి, దండకుఁడు ననువారు పెద్దవారు. ఈముగ్గురును ఆర్యావర్తమునకుఁ బ్రభువులైరి. తక్కినవారిలో

నిరువదియైదుగు రార్యావర్తమునకుఁ దూర్పున సముద్రము వఱకుఁ గల్గిన భూమికిఁ బ్రభువులైరి. అట్లె యార్యావర్తము నకుఁ బడమటనున్న భూమి కిరువది యైదుగురు రాజులైరి. ఇఁక మిగిలినవారు దక్షిణోత్తర భాగముల నేలఁ దొడఁగిరి. అందఱ లోను బెద్దవాఁడగు వికుక్షి యొకప్పుడుజనకాజ్ఞచేనష్టక శ్రాద్ధము నిమిత్తము మాంసమును దెచ్చుటకై యడవి కేఁగి శ్రాద్ధము నకుఁ దగిన మృగములను జంపి యాయాసముచేతను, ఆఁకలి చేతను మిక్కిలి బడలి శ్రాద్ధార్థముసంపాదింపఁబడినవానిఁదినఁ గూడ దనుజ్ఞానము లేక వానిలో నొకశశమును దిని తక్కిన వానిని దండ్రి కిచ్చెను. అనంతర మిక్ష్వాకువు వసిష్ఠునిఁ గాంచి "ప్రోక్షణచే మాంసమును సంస్కరింపు" మని పల్కనతఁ డది యుచ్ఛిష్టమనియు శ్రాద్ధమునకుఁ దగదనియుఁ జెప్పెను. ఇక్ష్వాకుఁడు గురువువలనఁ దనకుమారుఁడు చేసిన దుష్కర్మమును దెలిసికొనినియమము నతిక్రమించినవికుక్షినిగోపించితన దేశము నుండి తఱిమివేసెను. పిమ్మట నిక్ష్వాకుఁడు తపముచేయుచు గురుసహితుఁడై భగవంతుని సద్గుణముల ననువదించుచు దాని వలన విరక్తుఁడై ప్రారబ్ధావసానమునఁ గళేబరమును విడిచి ముక్తుఁ డయ్యె. తండ్రి ముక్తిచెందుటఁ దెలిసికొని వికుక్షి మరలివచ్చియీ భూమండలమును బాలించుచుఁ బరమేశ్వర ప్రీతికై యజ్ఞము లొనర్చి శ్రాద్ధముకొఱకుఁ దెచ్చిన శశమును భక్షించుటంజేసి శశాదుఁడనునామమును వహించిసు ప్రసిద్ధుఁ డయ్యె. ఆవికుక్షికిఁ బురంజయుఁ డనుకుమారుఁ డుదయించె. పూర్వముసురాసురులకు సమరముసంభవించెను. అందురాక్షసులు ప్రబలులయి దేవతలను బరాభవించి తఱిమిరి. విశ్వేశ్వరుఁ

డయిన విష్ణు వది చూచి పురంజయుని సురలకు సహాయునిఁగాఁ బంపె. అంత నతఁడు వృషభరూపముఁ దాల్చిన యింద్రునిపైఁ గూర్చుండి దేవతలచే సన్నుతుఁడై కవచమును దొడిగి దివ్య చాపమును, నిశితశరములను ధరించి విష్ణువు తేజస్సుచే వర్ధితుఁడై సురలతోఁ గూడి పడమటిదిక్కున కరిగి దైత్యులపురముల నరికట్టెను. అచ్చట నా పురవాసులకును బురంజయునకును దలఁచిన భయము గల్గింపఁజాలు ఘోరయుద్ధ మయ్యెను. పురంజయుఁడు మహాశౌర్యముతోఁ బోరాడి పెక్కండ్రను జంపెను. తక్కిన దైత్యులు ప్రళయ కాలాగ్నివలె దుస్సహుఁడైన పురంజయుని బాణఘాతములకో ర్వఁజాలక పర్విడి పాతాళమున దాఁగిరి. ఇట్లు పురంజయుఁడు దైత్యులను జయించి వారి పురములను, ధనములను గొనివచ్చి యింద్రున కర్పించెను. ఆ రాజు పురములను జయించుటచేఁ బురంజయుఁ డనియు, నింద్రుని వాహనముగాఁ జేసికొనుటచే నింద్రవాహనుఁడనియు, వృషభముయొక్క కకుత్తు (మూఁపురము) నందుఁ గూర్చుండుటం జేసి కకుత్స్థుఁడనియు నామములచేఁ బిలువఁబడెను. ఆ పురంజయునకు అనేనసుఁ డను కుమారుఁడు గలిగెను. వానికిఁ బృథువును, బృథువునకు విశ్వగంధుఁడును, అతనికిఁ జంద్రుఁడును, నాయనకు యువనాశ్వుఁడును, నతనికి శాబస్తియు నుదయించిరి. అతఁడు శాబస్తియను పురమును నిర్మించి ప్రసిద్ధి గాంచెను. ఆ శాబస్తికిఁ బృహదశ్వుఁడు, నతనికిఁ గువలయాశ్వుఁడును జనించిరి. బలవంతుఁడగు కువలయాశ్వుఁ డిరువది యొక్కవేగు రగు తనపుత్త్రులతోఁ గలసి యుదంకమునికిఁ బ్రియముగా ధుంధుఁడను దైత్యునితో యుద్ధము చేసి చంపెను.

కాన నతనికి ధుంధుమారుఁ డనునామాంతరముగల్గినది. ఆయు ద్ధమున నతని కుమారులలో ముగ్గురు తప్పఁ దక్కినవా రంద అను ధుంధుని ముఖాగ్ని కాహుతులైరి. ఆ మిగిలినవారు, దృఢాశ్వుఁ డనియుఁ, గపిలాశ్వుఁ డనియు, భద్రాశ్వుఁ డనియు, నామములు గలవారు. అందు దృఢాశ్వునకు హర్యశ్వుఁడును, అతనికి నికుంభుఁడును వానికి బర్హిణాశ్వుఁడును, వానికిఁ గృశా శ్వుఁడును, వానికి సేనజిత్తును, వానికి యువనాశ్వుఁడు నుద యించిరి. ఆ యువనాశ్వుఁడు సంతానము లేనందున మిక్కిలి విచారము నందుచుఁ దననూర్వురు భార్యలతోను వనమున కరిగెను. అచ్చటిమును లతని విచారమును జూచి జాలిపడి సమాహితచిత్తులై యతనిచేనింద్ర దేవతాకమగు పుత్ర కామే ష్టిని జేయించిరి. ఆ యాగకాలమున నొకనాఁటిరాత్రి రాజు మి క్కిలి దప్పిగొని యజ్ఞశాలను బ్రవేశించి యచ్చట శయనించి యున్న విప్రులను జూచి పలుకరింపక భార్య త్రావఁదగిన మంత్ర జలమును దానే పానముచేసెను. పిమ్మట మునులు లేచి మంత్ర జలములేని కలశమును జూచివిచారించుచు రాజునొద్దకేఁగి "ఓ రాజా! ఎవఁడీపనిచేసెను? పుత్త్రోత్పత్తికిఁ గారణమగు నీమంత్ర జలము నెవఁడు త్రావెను?" అని యడిగి దైవవశమున రాజే యాపని గావించెనని యెఱిఁగి దైవబలము ముఖ్యమైనదియుఁ బురుషబల మెందుకునుబనికి రాదనియుఁ దలంచి భగవంతునకు నమస్కరించిరి. కొంతకాలమగునప్పటికి యువనాశ్వుని దక్షిణ కుక్షిని భేదించుకొని యొకమహాపురుషుఁ డుదయించెను. అట్లు పుట్టినపిల్లఁడాఁకలికోర్వఁజాలక యేడ్చుచుండమునులు గాంచి "చనుఁబాలు లేకపోవుటంజేసి వీఁడిట్లేడ్చుచున్నాఁడు. వీఁడిక

నేమిపానముచేసిజీవించు"ననిపలుకఁగాఁబుత్త్రకామేష్టిచే నారాధితుఁడగు నింద్రుఁడు వచ్చి "నన్నుఁ బానముచేయు" నని చెప్పి యమృతమును స్రవించుచున్న చూపుడు వ్రేలినిగుడువఁబెట్టెను. కావున*మాంధాతయనునామ మతనికిఁగల్గె. కుమారుఁడుకడుపుఛేదించుకొని పుట్టినను యువనాశ్వుఁడు విప్రుల దయగలవాఁడగుటచేతను మృతినొందలేదు. కానియనంతరమతఁడచ్చట నే తపస్సుచేసి ముక్తిచెందెను. ఓ పరీక్షిన్నరేంద్రా! ఆమాంధాత రావణాసురుఁడు మొదలగు దొంగలకు భయము పుట్టించిన వాఁ డగుటచే నతనికి త్రసద్దస్యుఁడను బిరుదనామము నింద్రుఁడొసఁగెను. యువనాశ్వకుమారుఁ డగుమాంధాత సమర్థుఁడై చక్రవర్తియైన సప్తద్వీపాత్మకమగుభూవలయమునిరంకుశముగా మొక్కవోని పరాక్రమముచేఁ బరిపాలించెను. ఆత్మజ్ఞాన సంపన్నుండయిన మాంధాత బహుదక్షిణలుగల యజ్ఞములను జేసి సర్వదేవమయుఁడును, దన తేజస్సుచేతనే ప్రకాశించువాఁడును, సర్వమునకంతరాత్మయునగునారాయణునిసంతసింపఁజేసెను. మఱియుఁ బురోడాశాది ద్రవ్యము, మంత్రములు, విధానము, కర్తయు, ఋత్విజులును, ధర్మములును, దేశమును, గాలమును, ఈ సమస్తమెవనిస్వరూపమో యట్టి పరమేశ్వరుఁ డతని యాగములకుసంతసించెను. యౌవనాశ్వుఁడుపాలించినభూమండలము చక్రవాళ పర్యంతము వ్యాపించియున్నదని చెప్పుదురు. ఆ మాంధాత శతబిందుని కుమారిక బిందుమతిని వరించి పురు

*మాంధాత, ధాతయనఁగాఁబానముచేయువాఁడనియర్థము. "మాం" అనఁగా "నన్ను" అని యర్థము. ఇంద్రుఁడు "నన్నుఁ బానముచేయు" నను నర్థముగల "మాంధాతా" యనుపదమును జెప్పుటచేనతని కా పేరుగల్గినది.

కుత్సుఁడు మొదలగు కుమారులను నేఁబండ్రు కూఁతులను బడసెను. ఆకూఁతులందఱును సౌభరియను మహర్షిని పెండ్లాడిరి. ఆ వృత్తాంతమును జెప్పెద వినుము. ఆ సౌభరి యొకనాఁడు యమునానదిలో మునిఁగి తపమొనర్చుచునందు పెద్దమత్స్యము పొందుచున్న మైథున ధర్మ సుఖమును జూచి యట్టి సుఖము తానను భవింపవలెనని యపేక్షించి మాంధాతను సమీపించి నీ కుమారికలలో నొకదాని నాకిచ్చి పెండ్లి చేయుమని వేఁడెను. మాంధాతవాని ముదుసలి రూపమును జూచి రోసియుఁ దాను నిరాకరింపక "ఓ మునీంద్రా! నా కన్యలకు స్వయంవర మహోత్సవముగావించెదను. అందు వారిలో నీకిష్టమగుదాని వరింపవచ్చు" నని పలికెను. సౌభరి రాజుమాట విని "ఈ రాజు స్త్రీల కసహ్యమగు నారూపమును, ముడుతలు వడియున్న నా శరీరమును, వడఁకుచున్న నాశిరస్సుచూచి, ఇట్టివానికి నాకూఁతు నెట్లిచ్చెద" నని యూహించి నన్నుఁ దిరస్కరించెను. కానిమ్ము. దేవతా స్త్రీలకుఁగూడఁ గోరఁదగిన రూపమును నాతపఃప్రభావమున సంపాదింపఁగలను. ఇట్లుండ మానవ కన్యలకుఁ గాంక్షణీయమగు దాని సంపాదించుటలో వింత యేమున్నది?" అని నిశ్చయించుకొని రాజాజ్ఞను బడసి యంతఃపురమును బ్రవేశించెను. ఆ కన్యకలు యోగవశమున మహాసౌందర్యవంతుఁడగు నతనిఁ జూచి "నేనే నే యితని వరించెదను. నాకే యితఁడు తగినవాఁడు కాని నీకుఁ గాఁడు" అని యిట్లు ప్రతికన్యకయుఁ బలుకుచుఁ బరస్పరము కలహించుకొనుచుఁదుదనందఱు నతనివరించిరి. సౌభరి వారలనందఱను బెండ్లాడి తన యాశ్రమమునకుఁ గొనిపోయి తనతపశ్శక్తిచే వారిలో నొక్కొక్క దానికొక్కొక

దివ్యభవనమును, ఒక్క యుద్యానవనమును, నిర్మలోదకము లును గమలములును గల యొక్క సరస్సును నిర్మించెను. ఆగృహములు చక్కఁగా నలంకరించుకొనిన స్త్రీపురుషుల చేతను, మధురముగా గానము చేయుచున్న శుకశారికాది పక్షుల చేతను, తుమ్మెదల చేతను, వందుల చేతను, అమూల్యమైన శయ్యల చేతను, రత్నమయములగు నాసనముల చేతను, మనోహరములగు వస్త్ర భూషణముల చేతను, పానద్రవ్యముల చేతను, దివ్యమగు చందనాదుల చేతను, భోజనపదార్థముల చేతను, పుష్పమాలికల చేతను ప్రకాశించుచుండెను. సార్వభౌములకుఁ గూడ లభింపని భోగ్యవస్తువులతో నిండియున్న యతనిగృహములను గాంచి సామ్రాజ్యాధిపుఁడై యేడుద్వీపములుగల భూమి నేలుచున్న మాంధాత యచ్చెరువడి తనగర్వమును విడిచిపెట్టెను. ఆ సౌభరి యిట్లు గృహస్థాశ్రమ మవలంబించి నానావిధములగు నింద్రియసుఖములనుభవించుచుండియు నేతిచుక్కలచే నగ్నిహోత్రుఁడుఁ బోలెనాసుఖములచేఁ దృప్తినొందలేదు. ఆమహాముని యొకనాఁడొకచోఁ గూర్చుండి యమునానదియందు మత్స్యములఁ జూచుటచేఁ దనకుఁ గల్గినవిషయచాపల్యమును దెలిసికొని తనలో నిట్లనుకొనియె. "జనులారా! తపశ్శాలియగు నీ సౌభరి తనంతఁ దాను బొందించుకొన్న యాత్మనాశనమును జూడుఁడు. వీఁడు మిక్కిలి బుద్ధిహీనుఁడు. కానిచో నదిలో విహరించుచున్న చేఁపలను జూచినంతమాత్రమునఁ జలించి విషయసుఖముల కాశపడి చిరకాలమునుండి ధ్యానించుచున్న పరబ్రహ్మమును విడుచునా? కావున మోక్ష మపేక్షించువారు గృహస్థులసంబంధమును విడువవలయును. సర్వవిధముల చేతను దనయింద్రియ

ములను శబ్దాదివిషయముల చెంతకుం బోనియరాదు. ఒంటిగానే తపమొనర్పవలెను. రహస్యస్థలమందుండియే యపరిచ్ఛిన్నుం డగు భగవంతునియందు మనస్సును గూర్పవలెను. ఒకప్పుడును సంగము నంగీకరింపరాదు. ఒకప్పుడు సంగము చేసినచో సాధు జనులతోను, మునులతోను మాత్రమే చేయవలెను. ఇదిగో నాదురవస్థను జూడుండు. మొదట నే నొక్కఁడనే తపముచేసి కొనుచుంటిని. నీటిలో విహరించు మత్స్యములం జూచి విష యాభిలాషకు లోనై యేఁబదిమంది భార్యలను బెండ్లియాడి వారలం దయిదువేలకొడుకులను గాంచియు మనస్సు విషయ సుఖములందుఁ దృప్తి వహింపకున్నది. నామనస్సు మోహా దులచే నావృతమై సంతతమును మిథునకర్మమునందే సక్త మగుచున్నది. శబ్దాదివిషయములే పురుషార్థము లని తలంచు చున్నది. ఎట్టి యనర్థము సంభవించినదో చూడుండు. కావునముముక్షువులందఱును సంగమును బరిత్యజింపవలెను" అని తలపోయుచు నామునీంద్రుఁడు కొంతకాలము గృహ మున నుండి వైరాగ్యముచెంది కామ్యకర్మములను ద్యజించి వనమున కరిగెను. పతివ్రతలగు నాతనిభార్యలందఱు నాతని వెంబడించిపోయిరి. అట సౌభరి మనస్సు బ్రహ్మమునందుఁ జేర్చి శరీరము కృశించునట్లుగ్ర మగుతపం బొనర్చుచు నాహవనీయా దులగు నగ్నులతోఁ గూడఁ బరమాత్మయం దనుసంధానము చేసెను. అనంతర మతని భార్యలు ముక్తుఁడయినతమభర్తను గాంచి తామునుబరమాత్మోపాసనచేసితమపతియనుగ్రహము చేతను, భగవదుపాసన ప్రభావముచేతను, శాంతించినయగ్ని

యందు మంటలవలె లీనతఁజెంది ముక్తులైరి. ఇది యాఱవ యధ్యాయము.

మాంధాతృవంశపరంపరను వర్ణించుట.

ఓ రాజా! మాంధాతపుత్రులైన పురుకుత్సాదులలో నంబరీషుఁ డనువానిని బితామహుఁడయిన యువనాశ్వుఁడు పుత్రునిఁగా స్వీకరించెను. ఆ కారణమున నంబరీషుని కుమారుఁడు తాతపేరును వహించి, యువనాశ్వుఁ డని ప్రఖ్యాతి చెందెను. ఆ రెండవ యువనాశ్వునకు హారితుఁ డనుకుమారుఁడు గల్గెను. అంబరీషుఁడును, యువనాశ్వుఁడును, హారితుఁడును మాంధాతృప్రవరకుఁ జేరినవారు. ఇఁకఁ బురుకుత్సుని సంతతిని జెప్పెదను వినుము. పురుకుత్సుఁడు నాగకన్యయగు నర్మదను బెండ్లాడెను. ఆ నర్మద భర్తృప్రేమను సంపాదించుకొని, తన సోదరులగు సర్పరాజుల కోర్కెపైని, తాను భర్తను బాతాళమునకుఁ గొనిపోయెను. అక్కడ విష్ణుబలసంపన్నుఁడైన పురుకుత్సుఁడు వధింప శక్యముగాని గంధర్వుల నవలీలఁ జంపి సర్పములవలన భయములేకుండునట్లు వరము గాంచెను. ఈవృత్తాంతమును విన్నవారికిఁ జదివినవారికి సర్పభయమెంతమాత్రమును లేదు. ఆ పురుకుత్సునికి త్రసద్దస్యువును, అతనికి నరణ్యుఁడును. అతనికి హర్యశ్వుఁడును, వానికిఁ ద్ర్యరుణుఁడును సంభవించిరి. ఆ త్ర్యరుణునకుఁ ద్రిబంధురుఁ డుదయించె. వానికి సత్యవ్రతుఁడు గలిగె. వానికిఁ ద్రిశంకుఁ డుద్భవించె. ఆత్రిశంకుఁడే గురువగు వసిష్ఠుని శాపమునఁ జండాలుఁడై పిమ్మట విశ్వామిత్రుని తపఃప్రభావముచేఁ బొందితోఁగూడ స్వర్గమున

కేఁగి యిప్పటికిని నక్షత్రరూపుఁడై చూపట్టుచున్నాఁడు. చండాలుఁడైనత్రిశంకుఁడుస్వర్గలోకమునకుఁదగనివాఁడని దేవతలతనిఁ గ్రిందికిఁ ద్రోసివేయఁగాఁ దలక్రిందై శరణు శరణని వేఁడుచు వచ్చుచున్న యతనిఁ గాంచి విశ్వామిత్త్రుఁడు దయాళువై తన తపఃప్రభావముచే స్వర్గాంతరమును గల్పించి యందతని నుంచి క్రిందఁ బడకుండఁ జేసెను. అతని కుమారుఁడు హరిశ్చంద్రుఁడు. ఆహరిశ్చంద్రుని నిమిత్తమే విశ్వామిత్త్రుఁడును వసిష్ఠుఁడును * బకరూపముల నొంది యనేకసంవత్సరములు పోరాడిరి. అతనికి సంతానము లేకపోయెను. అందుచే నతఁడుమిక్కిలి దుఃఖితుఁడై నారదుని యుపదేశమువలన వరుణుని శరణొంది తనకు వీరుఁడగు పుత్త్రునిచ్చినచో నందులకుఁ బ్రతిఫలముగా నాపురుషునిఁబశువునుగాఁ జేసి 'నీకుఁబ్రీతిగలుగునట్లుయాగమునుచేసెద'నని పలికెను. దానికి వరుణుఁడుసమ్మతించెను. వరుణుని యనుగ్రహమువలన హరిశ్చంద్రునకురోహితుఁడనుకుమారుఁడు కలిగెను. పిమ్మట వరుణుఁడువచ్చి హరిశ్చంద్రునిఁజూచి "నీకుఁ గుమారుఁడు కలిగెను. నీవతనిఁ బశువునుగాఁజేసి మత్ప్రీతిగా యాగమును జేయు"మనియెను. దానికిహరిశ్చంద్రుఁడు "పదిదినములుగతించినఁగాని యాగయోగ్యుఁడుకాఁ"డనెను. వరుణుఁడందులకు సమ్మతించి మరలిపోయి పది దినములు గతించినతరు

---

*విశ్వామిత్రుఁడింద్రునియొద్దఁదాఁజేసినప్రతిజ్ఞను జెల్లించుకొనఁ నెంచి రాజసూయదక్షిణయను నెపమున నా రాజుసర్వస్వముహరించినానా బాధలను బెట్టెను. వసిష్ఠుఁడది తెలిసికొని విశ్వామిత్రునిఁ "బకత్వముఁబొందు" మని శపించెను. విశ్వామిత్రుఁడున ట్లెయతనిశపించెను. అంత నాయిర్వురును బకులయి బహుకాలము పోరి రని పురాణప్రసిద్ధి.

వాత వచ్చి యజ్ఞము చేయు మని యడిగెను. దాని కా రాజు బాలునికి దంతములు వచ్చినఁగాని సవనమునకు యోగ్యుఁడు కాఁడనెను. దంతములు వచ్చిన తరువాత వరుణుఁడు వచ్చి యాగము చేయుమనెను. దాని కతఁడు పాలదంతము లూడినఁగాని క్రతుయోగ్యుఁడు గాఁడనెను. దానికి వరుణుఁడు సమ్మతించి కొంతకాలము చన్న పిమ్మట వచ్చి "ఇదిగో నీ బాలుని దంతము లూడినవి. యజ్ఞమొనర్పు" మనియెను. పిమ్మట హరిశ్చంద్రుఁడు బాలునికి మరల దంతములు వచ్చినఁగాని యాగపశువగుటకుఁ దగఁడని పల్కెను. వరుణుఁ డప్పటికి మరలిపోయి దంతములు వచ్చుటను జూచి యాగము చేయుమని హరిశ్చంద్రు నడిగెను. దాని కతఁడు బాలుఁడు యుద్ధయోగ్యుఁ డయినప్పుడు కాని యర్హుఁడు కాఁడనెను. ఓ పరీక్షిన్నరేంద్రా! హరిశ్చంద్రుఁ డిట్లు పుత్త్రప్రేమచేఁగాలముగడపుచుండుటను జూచి తానును దత్కాలమును నిరీక్షించుచుండెను. అంతలో రోహితుఁడు తనతండ్రి తన్ను యాగపశువునుగాఁ జేయునని తెలిసికొని ప్రాణములఁ గాచుకొనుతలంపుతో విలునమ్ములు దాల్చి యరణ్యమునకుఁ బాఱిపోయెను. దానికి వరుణుఁడు కోపించి కుక్షిరోగరూపమున హరిశ్చంద్రుని బాధింపఁదొడంగెను. ఆకడుపు మిక్కిలి పెరుఁగుటచే నారాజు పలుబాము లనుభవించుచుండెను. రోహితాశ్వుఁడు తండ్రికి సంభవించిన యాపదను దెలిసికొని చూడవలెనని తన పురమునకుఁ బోఁదలంచెను. కాని యింద్రుఁ డతనికిఁ గానవచ్చి "ఓయీ! నీ విప్పుడు మీపురమునకుఁ బోవలదు. అసత్య మాడినందున మీతండ్రికిఁ గుక్షిరోగము సంభవించినది. నీవు భూమండల

మున సంచరించి పుణ్యక్షేత్రముల సేవించుచు నా పుణ్యముచే నీజనకుని కుక్షిరోగమును మరలింపు'' మని బోధించెను. రోహితుఁ డందులకు సమ్మతించి కొన్ని వత్సరములు భూపర్యటనము సలిపి పుణ్యక్షేత్రముల సేవించెను. అతఁడు ప్రతివత్సరమును దన పురమునకుఁ బోవ సిద్ధమగుచుండెను; కాని యింద్రుఁడుతొంటియట్లచెప్పి వారించుచుండెను. ఇట్లతఁడయిదేండ్లు గడపెను. ఆఱవ వత్సరమును గూడఁ గడపి భృగువంశసంభూతుఁడై నయొకబ్రాహ్మణకుమారునిఁ గొనితనపురమునకు వచ్చి తండ్రిఁగాంచి యతనికా బాలు నర్పించి తనకుబదులుగా నాతనిఁ బశువునుగాఁ జేసి వరుణప్రీతిగా యాగము చేయుమనెను. అనంతరము మహాయశుఁడైన హరిశ్చంద్రుఁడు వరుణప్రీతిగాఁ బురుషమేధమును జేసిరోగవిముక్తుఁడయ్యె. ఆపురుషమేధమున విశ్వామిత్రుఁడు హోత; భృగువంశసంభూతుఁడైన జమదగ్ని యధ్వర్యుఁడు; వసిష్ఠుఁడు బ్రహ్మ; అయాస్యుఁడు ఉద్గాత. ఇట్టి మహాపురుషులను గూర్చికొని చేసిన యాగమున కింద్రుఁడు మిక్కిలి సంతసించి హరిశ్చంద్రునకు సువర్ణరథము నిచ్చెను. ఓ రాజా! యాగపశువయిన శునశ్శేపుఁడను మునికుమారుని వృత్తాంతమును బిమ్మటఁ జెప్పెదను. ఆ హరిశ్చంద్రునియు నతని భార్యయు సత్యమును, ధైర్యమును బొడఁగాంచి విశ్వామిత్రుఁడు సంతోషించి యాత్మజ్ఞానము నుపదేశించెను. హరిశ్చంద్రుఁ డాజ్ఞానబలముచే మనస్సును బృథ్వియందుఁ జేర్చి యా పృథివిని జలముతోను, జలమును దేజస్సుతోను, దేజస్సును వాయువుతోను, వాయువునుగగనముతోను మిళితముగాఁ జేసి, యాగగనమునుదామసాహంకారమందును,

దానిని మహత్తత్త్వమందును, దానిని బ్రధానమందును జేర్చి దానియందున్న జీవకలయగు విద్యనుధ్యానించి దానిచే నజ్ఞానమును దొలఁగించుకొని సమస్తబంధనములను విడిచి నామరూపములచే నిర్దేశింపఁ దరముకాని స్వస్వరూపమును గాంచెను. ఇది యేడవయధ్యాయము.

హరిశ్చంద్రుని వంశ వివరణము; సగరుని చరిత్రము.

హరిశ్చంద్రునిసుతుఁడగు రోహితునకు హరితుఁడును, వానికిఁ జంపుఁడును గలిగిరి. ఆచంపునిచేఁ జంపాపురి నిర్మింపఁబడెను. ఆచంపునకు సుదేవుఁడు గలిగెను. వానికి విజయుఁడు సంభవించె. వానికి భేరుకుఁ డుద్భవించె. వానికి వృకుఁడు జనించె. వానికి బాహుకుఁడు పుట్టె ఆబాహుకుఁడు కొంతకాలము రాజ్యమేలి శత్రువులు బలీయులై తనరాజ్యము నపహరించినందున విచారించుచు నేమియుఁ జేయఁజాలక భార్యతో వనమున కేఁగెను. బాహుకుఁడట చిరకాలముండి ముసలివాఁడై కాలధర్మము నొందెను. అతని భార్య భర్తృవియోగమును సహింపఁజాలక చావ యత్నించుచుండ నౌర్వుఁడను మునివచ్చి "గర్భిణివగు నీవిట్లు చావరా" దని వారించెను. అనంతర మామె గర్భము దాల్చినదని తెలిసికొని దాని సవతులు మిక్కిలిసహింపఁజాలక యన్నముతోఁ గలిపి విషమును బెట్టిరి. ఆ విషమువలన శిశువు గానియామెగాని మృతినొందలేదు. కొంతకాలమునకుసవతులు పెట్టిన గరముతోఁ గూడఁ బుట్టినందున సగరుఁడను పేరిని వహించి యొకబాలుఁ డుద్భవించె. ఆసగరుఁడు భూమండలము నేకచ్ఛత్రాధికారముతోఁ బాలించెను. అతని కుమారులచేఁ

ద్రవ్వఁబడి సముద్రము సాగరమని చెప్పఁబడుచున్నది. అతఁడు తాళజంఘులను పేరుగల యవనులు శకులు బర్బరులు మొదలగువారిని జయించెను. అయినను దన గురువగు నౌర్వుని వచనముచొప్పున వారినిఁజంపక వికారవంతులఁగాఁజేసి విడిచెను. వారిలోఁ గొందఱకుఁబూర్తిగా ముండనముచేసి శ్మశ్రువుల మాత్రమే మిగిల్చెను. గొందఱ నర్ధముండితులఁగా నొనర్చెను. కొందఱకుఁ గట్టు వస్త్రముమాత్రమే యుండునట్లు చేసెను. మఱికొందఱకుఁ బైవస్త్రము మాత్రమే మిగిల్చెను. అతఁ డౌర్వుని యుపదేశము ననుసరించి సకలవేదస్వరూపుఁడును, సకలదేవతాస్వరూపుఁడు నగు శ్రీహరి నశ్వమేధములచే నారాధింప నారంభించెను. పెక్కుయాగములు పూర్తి చేసెను. అతఁడు నూఱవ యజ్ఞము చేయుచుండఁగా, నింద్రుఁడు దానికి సహింపఁజాలక యాగాశ్వము నపహరించి రసాతలమునఁ దప మొనర్చుచున్న కపిలమహాముని చెంత నుంచి వెడలిపోయెను. ఆ సగరునకు సుమతి యనియుఁ, గేశిని యనియు నిరువురు భార్యలు గలరు. వారిలో సుమతి కఱువది వేవురు కొమరులు గలరు. సగరుఁడు వారిని హయమును వెదకఁ బంపెను. బలగర్వితులైన యా సగరసుతులు జనకుని శాసనమును దలఁదాల్చి భూమండలమునంతటిని గాలించి కానక, తుదకు భూమిని ద్రవ్వి రసాతలమును బ్రవేశించి యీశానదిక్కున కేఁగి తప మొనర్చుచున్న కపిలుని సమీపమున సంచరించుచున్న యాగాశ్వమును గాంచి "ఇదిగో, వీఁడే మనయశ్వము నపహరించినవాఁడు. ఇక్కడ దాఁగియుండి మనరాక నెఱిఁగి యేమియు నెఱుఁగనివానివలెఁ గనులుమూసి కపటతపమున కారంభించెను.

వీఁడు పాపాత్ముఁడు. చంపుఁడు, చంపుఁడు" అని పలుకుచు నాయుధములఁదాల్చి యతనికభిముఖముగాఁబోయిరి. ఆసమయమునఁ గపిలుఁడు కన్నులువిప్పెను. ఇంద్రునిచే వంచితచిత్తులై మహాత్ముఁడగుకపిలునకపరాధముచేయ నెంచినవారందఱును క్షణకాలములోఁ దమశరీరమందున్న యగ్ని కాహుతులై భస్మమైరి. కొందఱు సగరసుతులు కపిలునికోపాగ్నిచే భస్మీభూతులైరని చెప్పుదురు; కాని యదిమంచివాదముకాదు. కేవలము శుద్ధసత్త్వగుణమునకు నిలయుఁడై జగములకుఁ బరిశుద్ధిగల్గించుచు వర్తించు కపిలమహామునియందుఁ గోపరూపమగుతమోగుణము సంభవించుటెట్లు? భూసంబంధియగుపరాగ మాకసమునకు సంభవించునా ? సంభవింపదు. ఆకాశమెప్పుడును వాస్తవముగాఁ బరాగమున కాశ్రయము కాదే! మఱియు నెవనిముఖమునుండి యుదయించి సాంఖ్యము, పెద్దపడవకుసాటియైమృత్యుభయమునుగల్గించునదియుదుర్లంఘ్యమైనదియునగుసంసారసముద్రమునుండిముముక్షువులఁదరింపఁజేయుచున్నదో, యట్టిమహానుభావుఁడును, సర్వజ్ఞుఁడును, బరమాత్మయు నగు కపిలునకు శత్రుమిత్రభావము సంభవించుటెట్లు? కావున వెనుకటివాద మాదరింపఁదగినదికాదు. ఆసగరునకుఁ గేశినియను రెండవభార్యయందు అసమంజసుఁడను నొక కొమరుఁడుండెను. అతని కంశుమంతుఁ డనుసుతుఁడు గలఁడు. ఆ యసమంజసుఁడు పూర్వజన్మమున మహాయోగియై సంగదోషమువలన యోగభ్రష్టుఁడై యీ జన్మమొందెను. పూర్వజన్మమందలియోగప్రభావముచేఁ దనజన్మమును స్మరించుకొని యతఁడు తనకు సంగదోషము సంభవింపకుండుటకై

తానయోగ్యుఁడైనట్లు లోకమునకుఁ జూపఁదలఁచి జ్ఞాతులకప
కారమొనర్చుచు జనుల నడలింపఁజేయుచు నాడుకొనుచున్న
బాలురను గొనిపోయి సరయూనదిలోఁ బాఱవైచుచుండెను.
అది తండ్రి తెలిసికొని పుత్త్రప్రేమను ఛేదించి వానిని బురము
నుండి తఱిమివేసెను; దాని కసమంజసుఁడు సంతసించి యోగ
ప్రభావముచే సరయువులోఁ బాఱవైచినబాలకులను దెచ్చి
వారికర్పించి యటనుండి కదలిపోయెను. అయోధ్యావాసులం
దఱు మరల బ్రదికివచ్చిన బాలురనుజూచి యాశ్చర్యమందిరి.
పిమ్మట సగరుఁడుకూడఁ దనకుమారుని ప్రభావ మెఱుఁగకుండఁ
దఱిమినందులకుఁ బశ్చాత్తాపము నొందెను. ఆ యసమంజసుని
కుమారుఁడయిన యంశుమంతుఁడు తాతయాజ్ఞను శిరసావ
హించిహయమును వెదకఁబోఁ ఋతనతండ్రులువెడలినమార్గము
ననుసరించి పాతాళమును బ్రవేశించియెదుటఁబెద్దబూదికుప్ప
ను, ఆసమీపమునహయమును,నచ్చట నేయాసీను-డైభగవద
వతారమైయున్నకపిలమహామునిఁజూచియతనినిసమీపించినమ
స్కరించి దోసిలివట్టినిశ్చలచిత్తుఁడై యిట్లునుతించె''ఓ దేవా!
యోగిజనులైనను సమాధిమొదలగు నుపాయముల నవలం
బించిపరమాత్మవగునీతత్త్వమునుస్పష్టముగానెఱుంగఁజాలరు.
ఇట్లుండఁదక్కినమావంటివా రెట్లు తెలిసికొనఁగలరు?ఇంతియ
కాదు.నీచేసృజింపఁబడిన బ్రహ్మాదులేనీతత్త్వమెఱుంగఁజాలరు.
తక్కినవారిసంగతి చెప్పనేల? సామాన్యముగా శరీరులు నీసం
బంధమగుమాయచేమోహితులయిప్రపంచమునఁగానవచ్చు
శబ్దాది విషయములను దాని ననుభవించు తమశరీరమును
మాత్ర మెఱుఁగుదురు; కాని పరమార్థమును దెలిసికొనలేరు.

ఓమహనీయా! అట్టియనంతమహిమగలిగి యానందాత్మకమగు జ్ఞానమునకు నిలయమై, స్వభావముచేతనే మాయాగుణముల నంటక యోగీశ్వరులగు సనకాదులకుఁగూడఁ గానరానినిన్ను మూఢుఁడ నగు నేనెట్లు భావింపఁగల్గుదు? మాయాగుణము లను విసర్జించి, కర్మాధీనమగు దేహమునుదాల్పక, నామరూపభేదము లేనివాఁడవై, చేతనధర్మములఁగాని యచేతనధర్మములనుగాని పొందక, కేవలము జ్ఞానోపదేశమునిమిత్తమే యిచ్ఛాధీనమగు శరీరమునుదాల్చియున్న పురాణపురుషుఁడవగునీకునమస్కార ముగావించెదను. ప్రజలు కామమునకును, బేరాసకును, అసహనమునకును, జిత్తవికారమునకునులోఁబడి, యెవనిమాయచే సృజింపఁబడినగృహాదులనుజూచిభోగ్యస్థానములనుబుద్ధివహిం చితిరుగుచున్నారో యట్టి నీకు నమస్కారము. ఓ దేవా! సర్వాంత రాత్ముఁడ వగునీసందర్శనమువలన విషయాభిలాషమునశించిన ది. పుణ్యాపుణ్యకర్మములు నశించినవి. దేహాత్మభ్రాంతి రూపము గుమోహ మడుగంటినది. దృఢమయినద్వైతను మోహపాశము విచ్ఛిన్నమైనది. కృతార్థుఁడనైతి" నని యిట్లు భక్తిపరవశుఁడై నుతించుచున్న యంశుమంతు ననుగ్రహించి కపిలాచార్యుఁ డిట్లనియె. "ఓ వత్సా! నీ తాత యొనర్చు యాగమునకుఁబశు వగు గుఱ్ఱమిదియే, దీనిఁ గొనిపొమ్ము. నీ తండ్రులందఱు నిదిగో నిచ్చటనే భస్మమై పడియున్నారు. వారిని దరింపఁజేయునది గంగోదకము తప్ప వేఱొకటి లేదు." అని పలికినకపిలునివాక్య మును శ్రద్ధతో విని యతనికి నమస్కరించి యా యశ్వమును గొనివచ్చి తాత కీయఁగా నతఁడు సంతసించి తన యాగమును బూర్తిచేసెను. అనంతరము సగరుఁడు రాజ్యమునంశుమంతుని

కిచ్చి, దేహమందును, దదనుబంధులగు భార్యాదులందును, స్పృహవిడిచి సంసారబంధమును వీడి యార్యుఁ డుపదేశించిన జ్ఞానమార్గ మవలంబించి ముక్తిచెందెను. ఇది యెనిమిదవ యధ్యాయము.

గంగావతరణకథ. కల్మాషపాద ఖట్వాంగచరిత్రములు.

అంశుమంతుఁ డెట్లయినను గంగను దెచ్చి తన తండ్రులను దరింపఁజేయ యత్నించి పెద్దకాలము తపమొనర్చెను; కాని కార్యము నెఱవేర్పకయె మృతినొందెను. పిమ్మట నతని కుమారుఁడు దిలీపుఁడును దండ్రివలెనే గంగను గొని వచ్చుటకై తపమాచరించి యందుల కసమర్థుఁడై కాలధర్మ మొందెను. అనంతర మతని కుమారుఁడు భగీరథుఁడు దృఢమనస్కుఁడై తండ్రి తాతలు దలంచిన కార్యమునుగొనసాగింప నెంచిమిక్కిలి యుగ్రమగు తపమొనర్చెను. అతని తపమునకు సంతసించి గంగాదేవి యతనికిఁ బ్రత్యక్షమై " ఓయీ! నీకిష్టమగు వరమును వేఁడుమిచ్చెద" నని పల్కఁగా భగీరథుఁ డామెకు నమస్కరించి యభిప్రాయమును వెల్లడించెను. అదివిని గంగాదేవి యిట్లనియె. "ఓయీ! నేను భూతలమున కవతరించునపుడు నావేగమును సహించువారెవరు?అట్టి వాఁడెవఁడైనను లేనిచో నేను భూతలమును భేదించి పాతాళమున కరుగవలసి వచ్చును. ఇంతియకాక భూలోకమునఁ బ్రజలు తమ పాపములను నాయందుఁ గడుగుకొందురు. ఆ నరులు నాకుఁ గల్గించు పాపమును నే నెట్లు తొలఁగించుకొనఁగలుగుదును? కావున నేను భూమియందుఁ బ్రవహింప నిష్టపడను. దీనికిఁ దగిన యుపాయ

మాలోచింపుము.'' అనిన విని భగీరథుఁ డిట్లనియె. ''ఓతల్లీ! భూమిలోఁ గేవలము పాపాత్ములే లేరు. కామకర్మములను విడిచి యింద్రియములను జయించి బ్రహ్మోపాసకులును నగు బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠులు పెక్కురు గలరు. వారు లోకములను బవిత్రములఁ జేయఁ జాలినవారు. వారు వచ్చి నీలోఁ దానమాడుటచే మానవుల వలన నీకుఁ గల్గినపాపములను స్వీకరింతురు. భగవంతుఁడు పాప హరుఁడు; కాన యాసాధువులం దెల్లప్పుడును నివసించియాపాప ములను హరించును. కావున దీనికి నీవు విచారింప వలసిన పని లేదు. తంతువులందుఁ బటమువలె నెవనియం దీవిశ్వమంతయు వ్యాపించినదో, యెవఁడు బ్రహ్మ మొదలుకొని తృణమువఱకుఁ గల శరీరుల కంతరాత్మయై యున్నాఁడో, రుద్రశరీరకుఁ డగు నాపర మాత్మ నీవేగమును ధరింపఁ గల్గును'' అనిన భగీరథు వచన ములు విని గంగ వానికి వెండియు నిట్లనియె. ''వత్సా! నీచెప్పిన యుపాయమునకు సంతసించితిని. నాయుదకములు ధరించునిమి త్తము శంకరునిఁ బ్రసన్నునిఁగాఁ జేసికొనుము'' అనిన విని సంతసించి యారాజచ్చోటుగదలి యొక పవిత్రస్థలమును జేరి శంకరునిఁదపంబున నారాధించెను. దానికతఁడు స్వల్పకాలము లోనే ప్రసన్నుఁడయ్యెను. భగీరథుఁడుతన మనోరథమునువిన్న వింపశంకరుండిదివఱకే ''లోకహితమ్ముకైగంగానదినిదాల్చెద'' ననిశపథముచేసియున్నవాఁడు; కావున నతని కోర్కెకి మాఱు చెప్పక సమ్మతించి విష్ణుపాదమునుండి వెడలినదగుటచేపవిత్ర మైన గంగానదిని ధరించెను. అనంతరము భగీరథుఁడు లోక పావనియగు గంగను తన పితరుల దేహములు భస్మమై పడిన స్థలమునకుఁ దీసికొనిపోనిశ్చయించివాయువేగముతోఁదనరథ

మును నడిపింపఁగా గంగ దాని ననుసరించెను. ఇట్లు గంగ దేశములనుండి పాఱి వానిని దడుపుచుఁ, బవిత్రముగాఁ జేయుచుఁ బోయిదగ్ధులయిన సగరకుమారులను దడిపెను. ఆసగరసుతులు బ్రాహ్మణున కపరాధము చేయుటచే భస్మమైనను దమ దేహ భస్మములకు గంగాజలస్పర్శములభించుటచేనందఱునుస్వర్గమునుజెందిరి. ఓరాజా! భస్మీభూతములగు శరీరములచేత నేగంగను దాఁకిసగరసుతులు ముక్తిచెందిరని చెప్పవలసినపుడుదృఢనియమముతో శ్రద్ధతో గంగానదిలోఁ దానమాడు వారికి స్వర్గము లభించునని వేఱ చెప్పవలయునా? సంసారచ్ఛేదకుఁడగు హరి పాదకమలమునఁబుట్టినగంగానదిజలస్పర్శమునం దింతప్రభావ మున్నదని యాశ్చర్యపడ నవసరము లేదు. ఆయనంతుని పాద కమలములందు శ్రద్ధతోఁదమ మనస్సులను నిల్పినమునీశ్వరులు రాగాదిదోషవర్జితులై విడువఁదరముకానిప్రకృతి సంబంధమునువిడిచి తత్కాలమునందే ముక్తిఁ జెందుచుండ దీనికాశ్చర్యమేల? ఓరాజా! ఆ భగీరథునకు శ్రుతుఁడను కుమారుఁడు కలిగెను. అతనికి నాభావరుఁడు జన్మించెను. వానికి సింధుద్వీపుఁడుదయించె. అతని కయుతాయువుసంభవించె. అతనికిఋతుపర్ణుఁడుపుట్టె. ఆతఁడే నలునికి మిత్రుఁడై యతనికి ద్యూత శాస్త్ర రహస్యమును దెలిపి యతనివలననశ్వవిద్యనుసంపాదించె. అతనికి సర్వకాముఁ డుదయించెను. సర్వకామునకు సుదాసుఁడు ప్రభవించె. అతనికి మదయంతీపతి సంభవించె. ఓనృపా! అతనినే మిత్రసహుఁడనియుఁ మఱికొందఱు కల్మాషపాదుఁడనియుఁ జెప్పుదురు. ఆకల్మాష పాదుఁడే వసిష్ఠుని శాపమువలన సంతాన రహితుఁడాయెను'' అని పలుకు శుకునిఁజూచి ''మహాత్ముఁడగు

సౌదాసునకు శాపము సంభవించుటకుఁ గారణమేమో తెలుపఁదగినచోఁ దెలుపు" మనియడుగఁగా నతనికి శుకుం డిట్లనియె. "ఓ నరపాలా! సౌదాసుఁడొకప్పుడడవికి వేఁటాడఁబోయియట నొకరాక్షసుని సంహరించి వాని సోదరునిఁజంపకుండ విడిచెను. ఆదు రాత్ముఁడు తన సోదరునిఁ జంపినందుల కా రాజునకుఁదగిన ప్రత్యపకారము చేయఁదలఁచియతని గృహమునకువంటవాని వేషముతోఁ జని యనుజ్ఞవడసి పాకాదులొనర్చుచునుండెను. ఒకపుడు వసిష్ఠుఁడు రాజుగృహమునకు భుజింపరాఁగానీవంటవాఁడతనికి నరమాంసము వండిపెట్టెను. వడ్డించుచున్న యామాంసమునుజూచి వసిష్ఠుఁడుత్వరగాఁదెలిసికొని కోపముతో రాజును జూచి "నీ విట్లు నరమాంసమును నాకుఁబెట్టించితివి కాన రాక్షసుఁడవగు" మని శపించి తరువాత నాయపరాధము వంటవానిది కాని రాజుది కాదని తెలిసికొని యాశాపమును బండ్రెండు సంవత్సరములు మాత్రమే యనుభవింపఁదగిన దని యవధియేర్పఱిచెను. అంత సౌదాసుఁడు నిష్కారణముగాఁదన్ను శపించినవసిష్ఠునిపైఁ గోపముంచి మాఱుశాప మీయనెంచి చేతితో నీళ్లు పట్టుకొనెను. కాని యతని భార్యయగు మదయంతి వలదని వారించుటచే నాయుద్యమమునుమాని యాజలమునుజీవులతో నిండిన భూమ్యాకాశములం దెచ్చటఁ బోసినను జీవుల కపాయము సంభవించునని యెంచి యాజలమును దన పాదములపై విడిచెను. తీవ్రములగునాయుదకములతాఁకుడుచేఁ బాదములు కమలి నల్లవడియెను. నైల్యమనఁ గల్మాషమే. కల్మాషము పాదములందుఁ గల్గినకారణమున నతఁడు కల్మాషపాదుఁ డని పేరు గాంచెను. అతఁడు రాక్షసుఁడై యడవిలోఁ దిరుగుచుమిక్కిలి

యాఁకలిగొని యొకచో మునిదంపతులు వానరరూపముల నొంది క్రీడించుచుండఁగాఁజూచి యందుఁ బురుష వానరమును భక్షింపఁ బట్టుకొనెను. అపుడామునిపత్ని రతియందుఁ దనపతి తృప్తిచెందినట్లు కానక యా రాక్షసునిఁ జూచి యిట్లనియె. "ఓయీ! నీవు రాక్షసుఁడవు కావు; ఇక్ష్వాకు సంతతికిఁ జెందిన మహాత్ముఁడవు; మదయంతికి భర్తవు. ఇట్టి యోగ్యుఁడవు కావున నీవు బ్రాహ్మణునిఁ జంపుట యుక్తము కాదు. నేను సంతానమపేక్షించి యితనితోఁ గ్రీడించుచుంటిని. నాయందితఁ డింకను దృప్తి చెందలేదు. ఇట్టి సమయమునఁ జంపుట మహాపాతకమండ్రు. ఇంతియకాక మానుష దేహము జీవుని కన్ని పురుషార్థములను సంపాదించును. అట్టి మానవ శరీరమునుసీవు భక్షించినచోఁబురుషార్థములనన్నింటిని నశింపఁజేయుటవలనఁ గల్గిన పాపములను బొందవలసి వచ్చును. మఱియు, నితఁడు విద్వాంసుఁడు, తపశ్శాలి, సత్ప్రవర్తనుఁడు, సద్గుణవంతుఁడు. మహాపురుషుఁడును సర్వజ్ఞత్వాది గుణములతోఁ గూడ సకల భూతములందు నంతరాత్మయై యున్నవాఁడు నగు పరమాత్మ నుపాసింపనున్నాఁడు. ఇట్టి బ్రహ్మర్షిని రాజర్షిశ్రేష్ఠుఁడవును, రాజ్యపాలకుఁడవును నగు నీవు తండ్రి కొడుకునువలెఁ జంపుట ధర్మమా? మఱియు సజ్జనహితుఁడవగు నీవు సాధువును బాపరహితుఁడును బ్రహ్మవాదియు సూత్రాములను జదివినవాఁడును నగు నీ బ్రాహ్మణునిఁ జంపుట న్యాయమా! గోవధవలెనే బ్రహ్మవధయును విడువఁదగినదియే. కావున నితని విడువుము. నాప్రార్థనము వినక యన్నివిధములచేత నితని భక్షింప నిశ్చయించితేని నన్ను ముందుగాఁదిని పిమ్మట నాభర్తనుదినుము. జీవరహితమగు

దేహమువలె నితఁడులేని నేను క్షణకాలమైనను జీవింపలేను" అనియిట్లా బ్రాహ్మణిదీనముగాఁ బ్రార్థించుచు, దిక్కుమాలినదానివలె విలపించుచున్నను శాపమోహితుఁడగుటచే సౌదాసుఁడు వినక పులి పశువునువలె నా బ్రాహ్మణుని భక్షించెను. అనంతరము రాక్షసునిచే భక్షితుఁడయిన భర్తనుజూచి బ్రాహ్మణి తనదుర్దశను గూర్చి దుఃఖించుచుండుటకుఁ గోపోద్దీపితయై సౌదాసునిఁజూచి "కామార్తనగు నా ప్రార్థనము వినక నిరపరాధుఁడయిన నా భర్తను భక్షించితివి. కావున నీవు శాపార్హుఁడవు. నీవు స్త్రీతో సంగమించితివేని మరణ మందుదువు గాక" యని శపించి సహగమనముఁ జేయ నెంచి భర్తయెముకలను ఏరి చితిపైఁ బెట్టి ప్రజ్వలింపఁ జేసి తన దేహము నందువైచి భర్త పొందినలోకమునే పొందెను. సౌదాసుఁడు పండ్రెండు వత్సరములు గడపి శాపవిముక్తుఁడై పురము చేరియొకనాఁడు భార్యయగుమదయంతితోఁ గ్రీడింప యత్నింప నామె బ్రాహ్మణశాపమును తెలిపి నివారించెను. అది మొదలు సౌదాసుఁడు మృత్యువునకు భయపడి స్త్రీసంగమును విడిచెను. ఆ కారణమున నతనికిఁ దనకుఁ గల్గిన సంతానము లేదయ్యె. అనంతరము, సౌదాసుడు తన భార్యకు సంతాన మిమ్మని వసిష్ఠునిఁ గోరఁగా నతఁ డందులకు సమ్మతించి యట్లుచేసెను. మదయంతి గర్భముఁదాల్చెను. కాని యేడువత్సరములు గతించినను బ్రసవము కాలేదు. అప్పుడామె ఱాతితో గడుపును గొట్టుకొనఁగా నొకపుత్త్రుఁడు కలిగెను. అశ్మఘాతము వలనఁ గల్గుటంబట్టి యాసుతున కశ్మకుఁ డనునామము గల్గె. ఆ యశ్మకున కొకకుమారుఁ డుదయించె. పరశురాముఁడు క్షత్త్రియులసంహరింపభూమినిదిరుగుచున్నప్పుడతఁడు స్త్రీలచే

రక్షింపఁబడి జీవించి పిమ్మట క్షత్త్రియవంశమునకు మూల భూతుఁ డయ్యెను. నారీజనముచే రక్షింపఁబడుటచే నారీకవచుఁ డనియు, క్షత్త్రియవంశమునకు మూల మగుటవలన మూలకుఁ డనియుఁ బేరొందెను. అతనికి దశరథుఁ డనువాఁ డుదయించెను. అతనికి నైలబిలుఁడు సంభవించె. వానికి విశ్వసహుఁడు ప్రభవించె. అతనికి ఖట్వాంగుఁడు గలిగె. అతఁడు చక్రవర్తియై భూమిని బాలించుచు నొకప్పుడు దేవతల ప్రార్థనముచొప్పున వారికి సహాయుఁడుగాఁ బోయి యుద్ధమున దుర్జయులగు దైత్యులను సంహరించెను. దానికి దేవతలు సంతసించి 'వరముకోరుకొ'మ్మనిరి. అతఁడు తన యాయువిఁక నెంతకాల మున్నదో తెలుపుఁడని సురలను వేఁడెను. వారింకొక రెండుగడియలకాలమున్న దని చెప్పఁగాఁ దన పురమునకు మరలి యతఁ డిట్లు నిశ్చయించుకొనెను. "నాకు బ్రాహ్మణకులముకంటెఁ బ్రాణములు ప్రియములుకావు. కులదైవమే నాకుఁ బ్రియమైనది; కాని కొడుకులును, సంపదలును, భూమియు, రాజ్యమును, భార్య, జనమును నాకుఁ బ్రేమింపఁ దగినవి కావు. చిన్నతనమునుండియు నామన స్సధర్మమార్గమునఁ జరింపలేదు. ఉత్తమశ్లోకుఁ డయినభగవంతునికంటె వేఱయిన వస్తువు విశ్వమందున్నద నిభావింపలేదు. ముల్లోకములకధిపతులగు దేవతలు నాకుఁ గావలసిన వరమిచ్చెదమనిరి. అయినను భగవంతుని సంతతమును సేవించెడి నేను దానిని నిరసించితిని. దేవతలును దేహాత్మాభిమానముగలవారై సర్వదా తమ హృదయముల నంతరాత్మరూపముగా నున్నపరమేశ్వరునిఁ జూచి సర్వోత్తమవస్తువుగా భావింపఁజాలక సామాన్యము లగు విషయసుఖములనే పరవస్తువుగా భావింతురు.

దేవతలే యట్లువర్తించుచున్నప్పుడు తక్కినవారి సంగతి చెప్ప నేల? అయినను దేవతావరముగాని స్వర్గముగాని భగవత్ప్రాప్తి కడ్డుగల్గించుననివిసర్జించితిని. కావుననీలోకమున భగవన్మాయచే నిర్మితములై గంధర్వనగరములవలెననిత్యములై యున్నశబ్దాది విషయములందును బ్రకృతిపరిణామాత్మకమగు శరీరమందును సంగమును విడిచి పరమేశ్వరుని భక్తితో శరణొందెదను" అని నిశ్చయించుకొని భక్తులందఱును దేనిని ప్రమాణసిద్ధమును, హేయగుణరహితమును, కల్యాణగుణనిలయమును, దురూహమును నగు పరబ్రహ్మమునుగాఁ జెప్పుదురో యా పరవస్తువునందు మనస్సు నిలిపి దేహమును విడిచి గుణాష్టక రూప మగు స్వస్వరూపము నొందెను. ఇది తొమ్మిదవ యధ్యాయము.

శ్రీ రా మ చ రి త్ర ము.

ఓరాజా! ఆ ఖట్వాంగునకు దీర్ఘబాహువును, వానికి మహాకీర్తియగురఘుమహారాజును, వానికజుఁడును, వానికి దశరథుఁడును సంభవించిరి. వేదమయుఁడయినవిష్ణు వంశాంశములచే నాల్గువిధములయి సురల ప్రార్థనము చొప్పున నా దశరథునకుఁ బుత్త్రచతుష్టయమై జన్మించెను. ఆ నలువురును గ్రమముగా రాముఁడనియు, లక్ష్మణుఁడనియు, భరతుఁడనియు, శత్రుఘ్నుఁడనియు నామములను దాల్చిరి. ఓరాజేంద్రా! సీతాపతి శ్రీరామునిచరితమును దత్త్వదర్శు లగువాల్మీక్యాదిమునులు విపులముగా వర్ణించిరి. నీవుగూడ ననేకపర్యాయములాచరిత్రమును విని యున్నావు. తండ్రి సత్యవాక్యమును పరిపాలించుటకై రాజ్యమువిడిచియడవికేఁగిప్రియురాలగుసీతకరస్పర్శమునైనను

సహింపఁజాలని సుకుమారము లగు పాదపద్మములతో నందుఁ గ్రుమ్మరుచు, సుగ్రీవలక్ష్మణుల యనునయవచనములచే మార్గాయాసమును దొలఁగించుకొనుచుండఁగా, శూర్పణఖను విరూపనుగాఁ జేయుటచేఁ గుపితుఁడైన రావణుఁడు సీతను గొనిపోవఁగాఁ దదీయవిరహమువలనఁ గోపోద్దీపితుఁడై బొమముడి మాత్రముచేత భయపడిన సముద్రుని బంధించి రావణాదు లనెడి మహాటవికి దావానలమువంటివాఁడైన శ్రీరాముఁడు మము రక్షించుఁగాక” అని శ్రీశుకుఁడు ధ్యానించి వెండియు రాజున కిట్లనియె. “ఓ రాజేంద్రా! రాముఁడు చిన్నతనమునందు విశ్వామిత్రుని యాగమును సంరక్షింప లక్ష్మణునితోఁ బోయియునతని సాయ మక్కఱలేకయే మారీచాది రాక్షసులను దునుమాడెను. అనంతరము రాముఁడు విదేహదేశమునకరిగి సీతాస్వయంవరసమయమున వీరాధివీరులు చూచుచుండఁగా మున్నూఱుగురు బలవంతులు గొనివచ్చినదియుఁ గఠోరమైనదియు నగు శివధనుస్సును సులభముగా నెక్కిడి యేనుఁగుగున్న చెఱకునువలె ముక్కలు చేసెను. ఇట్లు విఱిచి సౌందర్యముచేతను గుణములచేతను స్వభావముచేతను ప్రాయముచేతను దనకు సరివచ్చుచు, సీతానామమును దాల్చి పూర్వజన్మమున లక్ష్మీనామముతోఁ దనవక్షస్స్థలమున నివసించిన యాకన్యామణిని వశము గావించుకొని మరలి తనపురమునకు వచ్చుచు, మార్గమధ్యమున నిరువదియొక్కమాఱు భూమండలమున సంచరించి రాజుల నెల్లఁ బొలియించిన పరశురాము నెదుర్కొని యతని గర్వమును బూర్ణముగా నశింపఁ జేసెను. తరువాత నతఁడయోధ్యఁ జేరి సీతతో సుఖముగాఁ గాలము గడపుచుండఁ దనతండ్రియగు దశరథుఁడు సత్యపాశబద్ధుఁడై పూర్వము కైక

కొసంగిన వరములఁ దీర్ప నిశ్చయించి యడవి కేఁగు మనఁగా దానికి సంతసించి యోగీశ్వరుఁడు ప్రాణములవలెనే రాజ్యసంపదలను మిత్రులను గృహములను దల్లిని సంతోషపూర్వకముగా విడిచి యరణ్యమున కరిగెను. కొంతకాల మట సంచరించుచు నొకచోట రావణుని చెల్లెలును గామాతురయు నగుశూర్పణఖను విరూపనుగాఁ జేసికోదండపాణియై వనవాసమునమిక్కిలి కృశించినవాఁడై నను నొక్కఁడే దాని బాంధవులగు ఖరదూషణులు త్రిశిరుఁడు మొదలగు పదునాల్గువేల రక్కసులను సంహరించెను. సీతావృత్తాంతమును శూర్పణఖవలన విని రావణుఁడు కామాంధుఁడై తనంతఁ దాను సీతనుగొనిపోవ జంకిమారీచుని తోడుగ్గై కొనెను. మారీచుఁడు కనకమృగమై సీతారాములకు మోహముఁగల్గించిన రాముని నాశ్రమమునుండి మిక్కిలిదూరముగొనిపోఁగా నంత నతఁడు దాని మాయనుగనుఁగొని సంహరించి మగిడి వచ్చుచుండెను; కాని రామలక్ష్మణు లిరువురు నాశ్రమమందు లేకుండుటఁజూచి రావణుఁడుతోఁడేలివలెఁబొంచియుండి సీతను గొనిపోయి లంకలో నుంచెను, బ్రహ్మ రుద్రాదులచేఁ బూజితము లగుపాదపద్మములు గల రాముఁడు భార్యావియోగము నొంది స్త్రీసంగము గలవారి కిట్లే నుఃఖభాక్కులగుదు రనునది నల్వురకుఁ దెలియఁజేయుచుఁ గృపణునివలె దుఃఖించుచుఁ దమ్మునితోఁ గూడ వనమందుఁ జరించుచు, సీతను విడిపించుటకై రావణునితోఁ బోరి చచ్చిన జటాయువనుగృధ్రమున కుత్తరక్రియలు సలిపి, కబంధునిఁ దెగటార్చి, వానరులతో మైత్రి చేసికొని, వాలినిజంపి, సుగ్రీవునికిఁ బట్టముకట్టి వానరులవలన సీత జాడ తెలిసికొని వనచరసమూహములతోఁ

గూడిసముద్రతీరమునవిడిసెను.అతఁడక్కడమూఁడుదినములు దీక్షితుఁడై సముద్రునుపాసించెను; కాని యతండు ప్రసన్నుఁడు కాలేదు. అందులకు రాముఁడు కుపితుఁడై నిప్పులరాల్చుకడ కంటితో సాగరమునుజూడనారంభించెను. దానికోర్వఁజాలకజ లజంతువులు దిరుగుడు పడఁజొచ్చెను. తోడనే సముద్రుఁడు భ యముచే స్తంభీభూతుఁడై పూజాద్రవ్యములఁ దాల్చిమూర్తి మంతుఁడై వచ్చి యతనిపాదారవిందముల శరణుసొచ్చి యి ట్లనియె. "ఓ రామా! నిర్వికారుఁడవునులోకాధిపతివియు నాది పురుషుఁడవునగునిన్ను జడుఁడనగు నే నెట్లు తెలిసికోఁగలను.అ యినను నీసందర్శనమువలన జ్ఞానవంతుఁడనై నీకధీనములైన త్రిగుణములలో సత్త్వమువలన సురగణములునురజస్సువలనఁ బ్రజాపతులును దమంబువలన రుద్రాదులును జనించిరనియు, సత్త్వాదులకు నీవు నియంతవనియు నిప్పుడు తెలిసికొంటిని. ఓ దేవా! నా జలమును బంధించి స్వేచ్ఛగా నరుగుము. విశ్ర వసుని కుమారుని రావణుని జయింపుము. సీతను గొనిరమ్ము. ఆలోచింప నాజలమును నీకుఁ బ్రతిబంధకము గాదు. అయి నను దిగ్విజయు లగురాజులందఱును నీయొనర్చిన మహాకార్య మును జూచి యచ్చెరువడి నీ కీర్తిని గానముచేయునట్లుగా నాపై సేతువును బంధింపుము." అని పలికిన సముద్రుని వచన ములు విని రాముఁడు సంతసించి కపీంద్రులు కొనివచ్చిన వృక్షములచేతను బర్వతశిఖరములచేతను సేతువునుబంధించి, సుగ్రీవుఁడు, నలుఁడు, హనుమంతుఁడు మొదలగు వానరవరు లతో సముద్రమునుదాఁటి విభీషణుఁడుచూపుచున్నమార్గము ననుసరించి పూర్వము హనుమంతునిచేత భస్మీభూతము

గావింపఁబడిన లంకను జొచ్చెను. వానరవీరులు లెక్కకెక్కు వయి తన్ను నిరోధించి క్రీడాస్థానములను గోపురములను సభా మండపములను, ధాన్యాగారములను, ధనగృహములను, ద్వార ములను, గృహములను, ప్రాసాదములను, కపోతపాలికలను, వేదికాదులను, ధ్వజములను, హేమకుంభములను, శృంగాట కములను ధ్వంసము సేయఁగాఁ బాడువడిన లంకాపురి, యేనుఁగు కదుపులచేఁ గలఁచఁబడిన నదివలెనే ఘూర్ణిల్లసాగెను. రావ ణుఁడు వానరులు చేయు ఘోరకృత్యములకు సహింపఁజాలక నికుంభుఁడు, కుంభుఁడు, ధూమ్రాక్షుఁడు, దుర్ముఖుఁడు, దేవాంత కుఁడు, నరాంతకుఁడు, ఇంద్రజిత్తు, ప్రహస్తుఁడు, కుంభకర్ణుఁడు మొదలగు వీరులను బ్రత్యేకముగా వానివాని సైన్యములతోఁ గూడ యుద్ధమునకుఁ బంపెను. శూలములు, కత్తులు, చాప ములు, శరములు, ప్రాసములు, తోమరములు, భిండివాలములు, పట్టిసములు మొదలగు నాయుధములఁ దాల్చి యారాక్షస సైన్యములు విజృంభించివచ్చుచుండెను. అది రాముఁడుచూచి సుగ్రీవుఁడు, లక్ష్మణుఁడు, హనుమంతుఁడు, గంధమాదనుఁడు, నీలుఁడు, అంగదుఁడు, ఋక్షుఁడు, పనసుఁడు మొదలగువానర వీరులతోఁ గదలిపోయి దైత్యసైన్యముల నెదుర్కొని పోర నారంభించెను. అందు రాముని సేనానాయకులగు నంగదాదులు రావణుని గజములతోను, రథములతోను, గుఱ్ఱములతోను, బదాతులతోను, గలసికొని వృక్షములచేతను, బర్వతముల చేతను, బాణములచేతను, గదలచేతను మోదిరి. ఘోరయుద్ధము జరిగెను. దానిలో రావణుని బలమంతయుఁ గూలెను. తన బలమంతయు యుద్ధమునఁ గూలుట చూచి రావణుఁడు కుపి

తుఁడై విమానమెక్కి రాముని నెదుర్కొనెను. అంతరాముఁడు మాతలియుత మగు నింద్ర రథము సూర్యునివలెఁ బ్రకాశించుచుఁదననిమిత్తము రాఁగా దాని నధిష్ఠించి మిక్కిలి విరాజిలుచుండెను. రావణుఁడు చూచి సహింపలేక వెంటనే యతి నిశితము లగు బాణములచే రామునిఁ గొట్టెను. రాముఁడా బాణములను గూల్చుచు వానిఁ జూచి యిట్లనియె. "ఓరీ రాక్షసాధమా! కుక్క చాటుచాటున నిల్లు సొచ్చి వస్తువును దస్కరించికొనిపోయినట్లు మేము లేనట్టిసమయమున మాయాశ్రమమును బ్రవేశించి నా భార్యను బతివ్రత నపహరించితివి. లజ్జాకర మయిన కార్యము చేసియు నీవు లజ్జింపకున్నావు. యమునివలె మహాబలుఁడనగు నేను నీవొనర్చిన యా చెడుపనికిఁ దగిన ఫలము నిప్పుడే యందించెదను." అని పలికి యంత వింట శరమును సంధించి ప్రయోగించెను. అది వజ్రాయుధమువలెఁ ననివార్యమై పోయి రావణుని హృదయమును భేదించెను. తోడనే వాఁడుపదిముఖములచే రక్తము గ్రక్కుచుక్షీణపుణ్యుఁడగువాఁడు స్వర్గమునుండి భూమిపైఁ బడినట్లు విమానము నుండి క్రిందఁబడి ప్రాణములు విడిచెను. అప్పుడు మందోదరి మొదలగు రాక్షసస్త్రీలు వడివడి రావణు సమీపమున కరిగిరి. అక్కడ శత్రుబాణములచే నిహతులైనతమ తమ బంధువులను గౌఁగిలించుకొనుచు గుండెలు బాదుకొనుచు దీనురాండ్రయి యెలుఁగెత్తి యిట్లు విలపింప నారంభించిరి. "ఓనాథా! ఓలోకరావణా! మేము హతప్రాయుల మయితిమి. ఇప్పుడు శత్రువులచేఁ బీడితయగు లంకాపురి నీవు లేకపోవుటచే శోభారహిత మైయున్నది. ఇఁక లంకాపురజను లెవని

శరణుఁజొత్తురు. ఓనాథా! నీవు కామాంధుఁడవై సీతాదేవి ప్రభావము నెఱుఁగక యపకార మొనర్చితివి. అందుచేతనే కదా నీ కిట్టి దుర్దశ సంప్రాప్తమైనది. ఓ కులవర్ధనా! పతివ్రత యగు సీత కపకారము చేయుటచేతనే యీ లంకాపురి మావలె విధవ యైనది. నీ దేహము గ్రద్దల కాహార మైనది. నీ యాత్మ నరక మనుభవింపఁ బోయినది.'' అని యిట్లు విలపించుచుండ విభీష ణుఁడు రామాజ్ఞనుబొంది వారినోదార్చి రావణాదులకు యథా విధిగాఁ బ్రేతకర్మము లొనర్చెను. పిమ్మట శ్రీరాముఁడశోకవన మున నొకశింశుపామూలమునాశ్రయించి తనయెడఁబాటునకు మిగులఁ దపించుచుఁ గృశించి తన సందర్శనమున వికసించిన ముఖపద్మము గల్గి యున్న తన ప్రియురాలిని సీతను గిరుణించి యామె నోదార్చి పుష్పక మెక్కించి విభీషణుని లంకాధిపతినిఁగా నొనర్చి కల్పాంతమువఱకు బ్రదికియుండునట్లువరమిచ్చి సుగ్రీవ విభీషణులతోను, హనుమంతునితోడను అందుఁ గూర్చుండి మార్గమధ్యమున లోకపాలురిచ్చుచున్న పూజలను గైకొనుచు బ్రహ్మాదులు తన యద్భుతచరిత్రముల నుతించుచుండఁగా నయోధ్యాపురమునకుఁ బోయెను. అక్కడ భరతుఁడు వల్క లాంబరములను జటలను దాల్చి గోమూత్రసహిత మగుయవా న్నమును మాత్రమే భుజించుచు దర్భలపై శయనించుచు నున్నట్టువిని కరుణాశాలి యగురాముఁడు మిక్కిలిపరితపించెను. అట భరతుఁడు శ్రీరాముని రాకను విని సంతసించి పురజనుల తోను, మంత్రులతోను, బురోహితులతోను గూడి పాదుకలను శిరమునఁ దాల్చి మంగళవాద్యములు మ్రోఁగుచుండఁగా, బ్రాహ్మణులుగొంతెత్తి స్వస్తివచనములను బఠించుచుండఁగా,

నందిగ్రామమునుండి రాము నెదుర్కొనఁబోయెను. ఆసమయ మున సరిగంచు పతాకలచే వెలయు రథములపైఁ గొంద ఱును, ఉత్తమాశ్వములపైఁ గొందఱును బయలువెడలిరి. స్వర్ణకవచములను దాల్చిన భటులు గొందఱు బారులుదీర్చి నడవఁజొచ్చిరి. వారాంగనలు తాంబూలాదులను ధరించి పోఁజొచ్చిరి. పురజనులందఱును మహారాజునకర్హములగు ఛత్ర చామరాదు లగుకానుకలఁ బట్టికొని యెదురు చనిరి. ఇట్లు మహాపరివారముతో భరతుఁ డన్న నెదుర్కొని ప్రేముచే హృదయము ద్రవింపఁ గన్నులు బాష్పముచే నిండ భక్తితోఁ బాదుకలను ముందుంచుకొని దోసిలిగట్టి నిలుచుండెను. అంత శ్రీరాముఁడు తమ్ముని భరతుని గట్టిగా నాలింగనముచేసికొని యానందబాష్పములచే నతనిఁ దడుపుచు, భ్రాతృప్రేమను వెలి పుచ్చుచుఁ బ్రజలొసంగు నమస్కృతు లొందుచు నమస్కార యోగ్యులగుకులవృద్ధులకెల్లఁ జీలక్ష్మణులతోఁగూడ నమస్క రించెను. ఉత్తరకోసలవాసులగుజను లందఱును జిరకాలమునకు వచ్చిన ప్రభువునుజూచిపుష్పములు చల్లుచు నుత్తరీయములను గదల్చుచు సంతసముతో నృత్యముసేయ నారంభించిరి. అనంత రము రాముఁ డయోధ్యాభిముఖుఁడై యరిగెను. అప్పుడు భర తుఁడు పాదుకలను దాల్చెను. సుగ్రీవవిభీషణులు చామర ములు వీచుచుండిరి. ఆంజనేయుఁడు శ్వేతాతపత్రము పట్టెను. ధనుస్సును, తూణీరములును శత్రుఘ్నుఁడు ధరించెను. సీతతీర్థ కమండలువును బట్టుకొనెను. అంగదుఁడు ఖడ్గము స్వీకరించెను. జాంబవంతుఁడు బంగారుడాలును ధరించెను. శ్రీరాముఁ డిట్లు సేవింపఁబడుచుఁ బుష్పకాసీనుఁడై స్త్రీలచేఁ బరివేష్టితుఁడై

వందిమాగధులచే నుతిఁగాంచుచు, నప్పుడే యుదయించి గురు శుక్రాది గ్రహములతోఁ బ్రకాశించు చంద్రుని సరిపోలుచు భరతాదుల యనుమతిని బడసి మహావైభవముతో నయోధ్యను బ్రవేశించి రాజభవనమున కేఁగి కైక మొదలగుసవతితల్లులకును, దనతల్లియగు కౌసల్యకును, వసిష్ఠాదిమహాత్ములకును, స్నేహితులకును,కులీనులకును, అనుచరులకును యథార్హాముగాఁబూజలొనర్చి యాదరించి వారియాదరమునకుఁ బాత్రుఁడయ్యె. సీతాలక్ష్మణులుగూడ నచ్చటివారి నందఱను యథోచితముగాఁబూజించి వారిచ్చు పూజల నందుచు రాజభవనముఁ జొచ్చిరి. కౌసల్యాదులు తమ పుత్త్రులను జెంది, పోయిన ప్రాణములు వచ్చినట్లు సంతసించి, తొడలపైఁగూర్చుండఁబెట్టుకొని యానందబాష్పములచే స్నానము చేయించుచు దుఃఖములను విడిచిరి. అంత వసిష్ఠుఁడు కులవృద్ధులతోఁ గూడి రాముని జటలను విప్పించి చతుస్సముద్రములనుండి యుదకము తెప్పించి యథావిధిగా శ్రీరాముని రాజ్యమున నభిషిక్తునిఁ జేసెను. రాముఁడిట్లభిషిక్తుఁడై సుందరవస్త్రములను దాల్చి చక్కఁగ నలంకృతుఁడై యీ యలంకారములతోను, భార్యతోను, సోదరులతోను మిక్కిలి ప్రకాశించెను. తరువాత భరతుఁడు పాదములపైఁబడి నమస్కరించి ప్రార్థింపఁగా సింహాసనమునఁ గూర్చుండి ప్రజాపాలనభారమువహించెను. ప్రజలందఱునుదమ తమ ధర్మములను యథావిధిగానాచరింప మొదలిడిరి. రాముఁడుతండ్రిపుత్త్రులనువలెఁ బ్రజలనుగాపాడెను. ప్రజలు రామునిఁ దమతండ్రినిగా భావించిరి. అది త్రేతాయుగమైనను ధర్మము నాల్గుపాదములను బ్రవర్తించుటంజేసి కృతయుగమువలెఁ జూ

పట్టెను. సర్వభూతములసుఖమును గాంక్షించువాఁడును ధర్మజ్ఞుఁడును నగురాముఁడు రాజ్యము చేయుచుండఁగా వనములును, నదులును, బర్వతములును, రమ్యకాదివర్షములును, సింహళాదిద్వీపములును, సముద్రములును బ్రజలు కోరిన వస్తువులనెల్ల నొసంగుచుండెను. ఓ పరీక్షిన్నరేంద్రా! రాముని రాజ్యమునఁ బ్రజల కాధిగాని వ్యాధులుగాని లేవు. ఎవనికిని ముదుసలితనము రాలేదు. ఆఁకొన్నవాఁడుగాని, దప్పిఁగొన్నవాఁడుగాని, దుఃఖితుఁడుగాని, భీతుఁడుగాని, కష్టవంతుఁడుగాని మచ్చునకైనను గానరాలేదు. మృత్యువు తనంతఁ దా వచ్చి యొక్కనినైననుగొనిపోలేదు. రాముఁడేకపత్నీవ్రతమునవలంబించి రాజర్షివలెనలరారుచు, రాగద్వేషాదులను బాఱఁద్రోలి ప్రజలకు విహితధర్మములనేర్పుచు స్వయముగా వర్ణాశ్రమధర్మములను యథావిధిగా నాచరించెను. సీత వినయావనతయై ప్రేమచేతను బరిచర్యచేతను సుస్వభావముచేతను భయముచేతను సిగ్గుచేతను రాముని మనస్సును హరించి యతని ప్రేమ కాస్పదురాలయ్యె. ఇది పదియవ యధ్యాయము.

—శ్రీ రా మ చ రి త ము.—

అనంతరము శ్రీరాముఁడు వసిష్ఠాదుల సాయమునఁ బెక్కు యాగములొనర్చిసర్వదేవమయుఁ డయినతన్ను నారాధించుకొనెను. ఇట్లు యాగములొనర్చి హోతకుఁ బ్రాగ్దిక్కును, బ్రహ్మకుదక్షిణమును, అధ్వర్యునకుఁ బశ్చిమదిక్కును, ఉద్గాతకుత్తరమును, నాదిశకంతరమున నున్నభూమండలము నంతటి నాచార్యునకును దక్షిణగా నొసంగెను. ఇంతియకాక సకలవస్తువు

లందును నిస్స్పృహుఁడై సమస్తమును బ్రహీగ్రహింపబ్రాహ్మణులు తగుదురని తలంచి తన యొడలనున్న యలంకారములన్నిటిని విప్రుల కొసంగి కట్టుబట్టలతో మిగిలెను. సీత భర్తయభిప్రాయ మెఱిఁగి తన యలంకారముల నెల్ల బీదలకిచ్చి మంగళసూత్రము మాత్రము మిగిల్చికొనెను. హోత మొదలగు బ్రాహ్మణులు రాముని బ్రాహ్మణభక్తికిని సత్పురుషులందుఁ జూపుచున్న యతని యతి వాత్సల్యమునకును మిక్కిలి మెచ్చుకొని దయార్ద్రచిత్తులై యతనికిఁ బ్రాగాదిదిశల నర్పించి యిట్లు సంభాషించిరి. "ఓ భగవంతా! ఓ రామచంద్రా! నీవు సమస్తకామముల చేతను సంపూర్ణుఁడవు. అట్టి నీకు వీనితో నేమి ప్రయోజనము? మఱియును మాహృదయములఁ బ్రవేశించి స్వప్రకాశముచే నజ్ఞానమును దొలఁగించివిరతిశయపురుషార్థమగు మోక్షము నేయిచ్చుచున్న నీకీప్రాగాదిదిక్కుల నిచ్చుట యనఁగా నెంత? నీవు బ్రహ్మకులము నాదరించువాఁడవు. స్వీయతేజముచే సర్వదా వెలుఁగొందువాఁడవు. నీ వెప్పుడును సంకోచమునొందనియపరిచ్ఛిన్న జ్ఞానము గలవాఁడవు. ఉత్తమశ్లోకులలో ముఖ్యుఁడవు. మునీంద్రులచే సేవింపఁబడు పాదపద్మములు గలవాఁడవు. అట్టి నీకు నమస్కార" మని పల్కి వెడలిపోయిరి. పిమ్మట రాముఁడు సీతతోఁ బది వేలవత్సరములు * సుఖముగా రాజ్యము సల్పి, యొకనాఁడు

---

* ఇందులకు మూలము. "త్రయోదశాబ్ద సాహస్ర మగ్నిహోత్ర మఖండితమ్" అని యున్నది. "దశవర్ష సహస్రాణి దశవర్ష శతానిచ" అని రాముఁడు పదివేలవత్సరములు సీతతోఁ గలిసియున్నట్టును బదివందల వత్సరములు సీతావియోగానంతరమం దున్నట్టును నీశ్లోకమునఁగల పృథగ్వాక్యముల చేతనే తెలియుచున్నది. ఆలోచింపఁ బైరెండిటికి విరోధము

లోకవృత్తాంతములను దెలిసికొన గూఢవేషముఁ దాల్చియొరు లకుఁ దెలియకుండఁ బురమున నచ్చటచ్చట సంచరించుచు నొకచో భార్యను ద్దేశించిజరుగుచున్న వాక్కలహమునువినెను. ఒక పురుషుఁడు పరుని యింటికి వెళ్లి వచ్చుటచేఁ దన భార్య వ్యభిచారిణి యనియు, దాని నేలుకొన ననియుఁ దన చుట్టము లతో వాదించుచుండెను. దానికి వారు "పరునియింట నున్న సీతను రాముఁ డేలుకొనలేదా?అంతకంటె నీవు ఘనుఁడవా?" యని పల్క వాఁడదివిని "రాముఁడు స్త్రీకిఁ బరవశుఁడయ్యెఁ గావున సీతను దెచ్చుకొనెను. నే నట్టివాఁడను గాను. నే దాని నొల్ల"నని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. రాముఁ డిది చెవిని బడిన తోడ నేమిక్కిలివిచారించినానాముఖములలోకమునవ్యాపించు చున్నయపవాదమునకు భయపడి గర్భిణి యగుసీతను రహస్య ముగా నడవిలో విడిచి పెట్టెను. అంత జానకి మృగములవాతఁ బడక భాగ్యవశమున వాల్మీకిమహాముని యాశ్రమమునకుఁ బోయి యతనిచే నాదరింపఁబడి ప్రసవకాలము రాఁగా నేకవల పిల్లలను గాంచెను. వారు కుశలవులని వాసిఁగాంచిరి. వాల్మీకి యాకుమారులకు జాతకర్మాదిక్రియల నొనర్చెను. ఇట లక్ష్మ ణునకంగదుఁడుచంద్రకేతుఁడుననువారును, భరతునకుఁదక్షుఁ డుపుష్కలుఁడు ననువారును, శత్రుఘ్నునకు సుబాహుశ్రుత సేను

సంభవించుచున్నది. అయినను రామావతారస్థితి పదునొకండువేలని ప్ర సిద్ధి కావునఁ దదనుగుణముగా నీ సంఖ్యను సరిపుచ్చుకొనవలెను. ఎట్లన సీతావియోగము నొందిన రాముఁడు వేయివత్సరములే కడపినను, నావి యోగకాలము మిక్కిలి దుస్సహమై, నూఱువత్సరముల కాల మొక వేయివత్సరముల కాలముకంటె నెక్కుడుగాఁ జూపట్టుచున్నదని యేదో యభిప్రాయము కల్పించుకొనవలెను.

లనువారను నిర్మాణేసి కొమరులు గల్గిరి. భరతుఁడు దిగ్విజయ మొనర్చుచుఁ గోట్లకొలఁది గంధర్వుల జయించి వారి సర్వధన మును గొనివచ్చి రామున కర్పించెను. శత్రుఘ్నుండును మధు రాక్షసుని కుమారుఁ డగు లవణాసురుని మధువనమునఁ జంపి యట మధురాపురిని నిర్మించెను. అట సీత తనకుమారులను వాల్మీకికప్పగించి ప్రియవిరహమును సైఁపలేక యతనిపాదకను లములనుధ్యానించుచుభూవివరమును బ్రవేశించెను. శ్రీరాముఁ డదివిని సతత మామెగుణములనే స్మరించుకొనుచు జ్ఞానముచే దుఃఖము నరికట్ట నశక్తుఁ డయ్యెను. ఓరాజా! పురుషునకు స్త్రీసాంగత్యము మిక్కిలి చెఱుపుగల్గించును.అది ప్రతివానికిని దుఃఖముగల్గించు. భగవదవతారమగు రాముఁడే యాశోకము నడఁపఁజాలకపోయెను. గృహస్థులగు గ్రామ్యజనుల సంగతి చెప్ప నేల? శ్రీరాముఁ డనంతరమున వే ఱొక భార్యను బరి గ్రహింపక బ్రహ్మచర్యము సలుపుచునే పదుమూఁడు వేలవత్స రంబు లగ్నిహోత్రము నఖండితముగా వేల్చెను. అనంతరము రాముఁడు దండకారణ్యమునఁ దిరుగుటచేఁ గంటకవిద్ధములైన తనపాదములను బ్రజలు సంతతముతలంచు కొన్నట్లుచేసిజ్యోతి ర్మయమయిన పరమపదమున కరిగెను. ఓరాజా! రాముఁడు దేవతల కోర్కెదీర్ప భూమియం దవతరించిన నారాయణుఁడే. లోకమున నతనికి సములుగాని యధికులుగాని లేరు.అట్టిమహా ప్రభావముగల శ్రీరామునకు సముద్రబంధనము, రావణాది వధయు,సమరమున వానరులుతోడుచూపుటయునివియన్నియు లీలామాత్రములని యెఱుంగుము. సంకల్ప మాత్రము చేతనే లోకముల సృజింపఁజాలిన రఘుపతికిట్టికార్యములవలన నేపాటి

కీర్తికలుగును? దిగంతములవఱకు వ్యాపించిన యెవనికీర్తిని గీర్తిధను లైన ధర్మరాజాదిరాజులు తమ సభలలో నుతించుచున్నారో, మార్కండేయాది మునులు దేనిని గానముచేయుచున్నారో, యెవని పాదపద్మములు పాపహరములై దేవతలయు రాజాధిరాజులయు శిరస్సుల కలంకారప్రాయమగునో యట్టి శ్రీరాముని శరణుసొచ్చెదను. కోసలదేశవాసులలో నెవరు రాముని సేవించిరో, యెవ్వరు సందర్శించిరో, యెవ రనుసరించిరో వారందఱును గర్మవర్జితులై, యోగీశ్వరులు పొందు నుత్తమపదమును బొందిరి. ఓ రాజా! శాంతినిష్ఠుఁడగుపురుషుఁడు వీనులవిందుగా రామచరితమునువిన్నచోఁ వాఁడుసంసార హేతువులగు కర్మబంధములను వదలి ముక్తుఁ డగుచున్నాఁడు" అనిన విని రాజు శుకునిగాంచి "ఓ మునీంద్రా! రాముఁడు దేశవాసులను, సోదరులను, బౌరులను నెట్లు ప్రేమించి వర్తించెను? వారందఱును రాము నెట్లుప్రేమించి సేవించిరి? ఆ వృత్తాంతమును వివరముగాఁ జెప్పు" మనఁగా మునీంద్రుఁ డతని కిట్లనియె. త్రిభువనేశ్వరుఁడగు రాముఁడుసింహాసనమును స్వీకరించి తమ్ములనుదిశాపాలనమందునియోగించి తానుదల్లులచెంతనుండియనుచరులతోఁగూడ నయోధ్యను బాలింపఁ దొడఁగెను. రాముఁడు రాజయినప్పుడు వీథులన్నియుఁ జందనోదకములచేతను, మదపుటేనుఁగుల మదశీకరములచేతను దడుపఁబడుచుండెను. ప్రజలు సంతోషభరితులై మేడలను, గోపురములను, సభాభవనములను, రథ్యాస్థలములను, దేవాలయములను, బంగారు కలశములతోను, బతాకలతోను, పూగవృక్షములతోను, రంభాస్తంభములతోను, జిత్రతరములగువస్త్రములతోను, నద్దములతోను

బూలదండలతోను, దోరణములతోనునిరంతర మలంకరించి కన్నులపండువుగాఁ జేయుచుండిరి. ఇంతియకాక పౌరులుపూజా సాధనముల ధరించి రాముని దర్శించి పూజించి "ఓ దేవా! పూర్వము వరాహావతారమున నీవుద్ధరించిన భూమండలము నిపుడు పరిపాలింపు" మని వేఁడుచు నాశీర్వదించుచుండిరి. చిర కాలమునకువచ్చినశ్రీరాముని సందర్శింపవేడుకపడుచుస్త్రీలును, బురుషులును బిల్లలును దమతమగృహములను విడిచి మేడల నెక్కి కన్నులారఁ జూచియుఁ దనివిసెందక పుష్పవర్షమును గురియించిరి. రాముఁడు రాజమందిరమును బ్రవేశించెను అది యిక్ష్వాకుఁడు మొదలగువారిచే సేవింపఁబడినది. అది నిరవధిక ములగురత్నరాసులకునిలయమైయమూల్యములగువస్తువులచే నొప్పుచు, పగడముల గడపలుగల ద్వారములచేతను, వైడూ ర్యమయములగు స్తంభపంక్తులచేతను, నిర్మలములగు నింద్రనీల ములు గూర్చిన ప్రదేశములచేతను, దళతళ మెఱయుస్ఫటికశిల లతోఁగట్టినగోడలచేతను, జిత్రవర్ణములగుపూలదండలచేతను, బతాకలచేతను, నానావిధములగువస్త్రసమూహములచేతను, మణిచయములచేతను, ముత్యములచేతను, భోగ్యవస్తులచేతను నలంకృతమై ప్రాణవంతమైనట్లు కానవచ్చుచుండెను. అందెక్క డఁజూచినను బరిమళ ద్రవ్యములధూపములు నెగడుచుండెను. ఏవంకఁ జూచినను బుష్పసంతతులు వెలయుచుండెను. ఏతట్టు చూచినను దేహమునిండనగలుదాల్చి దేవతలతోసమానులగు స్త్రీపురుషులు సంచరించుచుండిరి అట్టిమందిరమును బ్రవేశించి యాత్మారాములగు మునిజనులకు నాయకుఁడయినశ్రీరాముఁడు తనకునిరంతరమును బ్రియచేష్టలుచేయుచునిరతిశయమగునను

రాగముతో సీతాదేవి తన్ను సేవించుచుండ, నామెతోఁ జిర కాలము సుఖము లనుభవించెను. ఇట్లు శ్రీరాముఁ డుచితకాల ములందు సుఖముల ననుభవించుచు, వర్ణాశ్రమధర్మముల యథావిధిగా నాచరించుచుఁ, బ్రజలచే ధ్యానింపఁబడుపాద పద్మములుగలవాఁడై చిరకాలము రాజ్యమేలెను. ఇది పదు నొకండవయధ్యాయము.

ఇక్ష్వాకువంశానుక్రమము.

శ్రీరామునకుఁ గుశుండును, గుశున కతిథియు, నతనికి నిష ధుఁడును, వానికి నభుఁడును, వానికిఁ బుండరీకుఁడును, వానికి క్షేత్రధన్వుఁడును గలిగిరి. అతనికి దేవానీకుఁ డుదయించెను. వానికి హీనుఁడుగలిగెను. వానికిఁ బారియాత్రుఁడుద్భవించె. వా నికిబలుఁడు సంభవించె. వానికిఁ జలుండును, వానికి వజ్రనాభుఁ డును గలిగిరి. ఆవజ్రనాభుఁడే సూర్యాంశమువలననుద్భవించె. వానికి ఖగణుండును, వానికి విధృతియు, నతనికి హిరణ్యనాభుఁ డును గల్గిరి. ఆహిరణ్యనాభుఁడే యోగాచార్యుఁడైన జైమినికి శిష్యుఁడై యోగశాస్త్రమభ్యసించిమహాభ్యుదయముగల్గించు నదియు,నజ్ఞాననివారకమునగునాశాస్త్రమును యాజ్ఞవల్క్య మహర్షికినేర్పెను.అతనికిఁబుష్యుఁడును,వానికిధ్రువసంధియు,న తనికి సుదర్శనుఁడును, అతని కగ్నివర్ణుఁడును,అతనికి శీఘ్రుఁడు ను,అతనికి మరుత్తును ఉదయించిరి.అతఁడు యోగముచే మృ త్యువును జయించికలాపమనెడి గ్రామము నాశ్రయించియుండి కలియుగాంతమున నశించిన సూర్యవంశమును బుత్రపౌత్రాది పరంపరచే మరలఁ బ్రవర్తింపఁ జేయఁగలఁడు. ఆమరుత్తునకుఁ

ప్రస్న్నుడును, అతనికి సంధియు, వానికి మర్షణుండును, వానికి సుసుహాత్తును, వానికి విశ్వసాహ్వుండును, వానికి బహ్వాద్బలుండును సంభవించిరి. అతండే నీజనకుండగునభిమన్యునిచే సమరమున మడిసె. ఇక్ష్వాకువంశమునం బుట్టి గతించినవారు వీరె! ఇంక నుద్భవించువారిని జెప్పెద వినుము. బృహద్బలునికి బృహాద్రణుండును, వాని కురుక్షతుండును, వానికి వత్సప్రీతుండును, వానికిం బ్రతివ్యోముండును, వానికి భానుండును, వానికి దేవాంకుండునుసంభవింతురు. వాండేవాహినీపతియనివాసిగాంచును. వానికి సహదేవుండును, వానికి బృహదశ్వుండును, వానికి భానుమంతుండును, వానికిం బ్రతీకాశ్వుండును, వానికి సుప్రతీకుండును, వానికి మరుదేవుండును, వానికి సురక్షత్రుండును, వానికి ఋక్షకుండును, వాని కంతరిక్షుండును, వానికి సుతపుండును, వాని కమిత్రజిత్తును, వానికి బృహద్వాజుండును, వానికి బర్హియు, వానికి ధనంజయుండును, వానికి రణంజయుండును, వానికి సృంజయుండును జనింతురు. సృంజయునికి శౌక్యుండుదయించు. వానికి శుద్ధోదుండు జన్మించు. వానికి లాంగలుండుద్భవించు. వానికిం బ్రసేనజిత్తుజనించు. వానికిక్షుద్రకుండు పుట్టును. వానికిం గుణకుండు గలుగును. వానికి సురథుండుత్పత్తిం జెందు. అతనికి సుమిత్రుండు సంభవించు. అతండే యీవంశమునకుం గడపటివాండు. ఈ చెప్పినవా రందఱును బృహద్బలుని వంశమున ముందు జన్మించువారలు. ఇక్ష్వాకురాజులవంశము కలియుగమున సుమిత్రునివఱకు నిలిచి యతనితో నంతరించును.

ఇది పండ్రెండవయధ్యాయము.

-మిథిల వంశానుక్రమము-

ఓరాజా! ఇక్ష్వాకుకుమారులలో వికుక్షివంశమును వర్ణించి చెప్పితిని. ఇఁక నిమివంశమును వివరించెద వినుము. ఇక్ష్వాకు కుమారుఁడయిన నిమి గురువగు వసిష్ఠుని చెంతకేఁగి తానొనర్చు సత్త్రయాగమునకతని ఋత్విక్కుగానుండ వేఁడెను. అతఁడింతకుఁబూర్వమే నేనింద్రునకు ఋత్విక్కుగా నుండుటకు నిశ్చయించుకొంటిని. ముందుగా నింద్రునియాగము చేయించి వచ్చి నీయాగము నెఱవేర్చెద. అంతవఱకు నిరీక్షించియుండు"మని చెప్పెను. దానికినిమి మాఱుపల్కలేదు. వసిష్ఠుఁడు శక్రునియాగము నిర్వహింపఁబోయెను. అంతట విద్వాంసుఁడగు నిమి జీవితము చంచలమనియుఁ, దలంచినసత్కార్యము వెంటనే నెఱవేర్పవలెననియునిశ్చయించి వసిష్ఠుఁడువచ్చునందాఁక నిరీక్షింపక మఱికొందఱ మునులను ఋత్విజులుఁగావరించి యాగమారంభించెను. వసిష్ఠుఁడట నింద్రునియాగమును నిర్వర్తించివచ్చి శిష్యుని వ్యతిక్రమమును జూచి కోపించి 'పండితమాని వగు నీవు దేహము విడుతువుగాక' యని శపించెను. అది నిమి విని "ధనాశచే ధర్మమెఱుంగక వర్తించుచున కారణముగా నన్ను శపించితివి కావున నీవుగూడ దేహమును విడుతువుగాక" యని ప్రతిశాపమిచ్చెను. ఇట్లు శపించి నిమి దేహమును విడిచెను మాప్రపితామహుఁడగు వసిష్ఠుఁడుగూడ దేహమును విడిచి యూర్వశినిజూచి మోహము చెందిన మిత్రావరుణులకుఁ గుమారుఁడై జన్మించెను. అట ఋత్విజులు మృతినొందిన నిమి దేహమును బరిమళద్రవ్యములందుంచి కాపాడి సత్త్రయాగమును నిర్వర్తించి యచ్చటికి వచ్చిన దేవతలను గాంచి "మీరు నిమిని బ్రతికింప శక్తులగుదురేని

దయయుంచి బ్రతికింపుఁ"డని కోరఁగా వా రట్లు చేయసమ్మతించిరి. కాని వారింజూచి "మహాత్ములారా! నాకు దేహసంబంధము వలదు. వరల వియోగదుఃఖమునకుఁ గారణమగునని భయపడి మునీశ్వరు లాసంబంధమును గోరక హరియందుఁ జిత్తమును జేర్చి తత్పాదపద్మములను సేవించుచుందురు. కావున దుఃఖమునకును, మోహమునకును, భయమునకుఁ గారణముగు దేహమును గ్రహింపనిష్టపడను. ఒక వేళ దేహసంబంధమున్నచో జలములలోని చేఁపలకుంబోలె దానె మెప్పుడును మృత్యువనుసరించుచుండును" అని పల్కెను. దేవత లది విని "నీ వీ స్థూల దేహము మాని సూక్ష్మదేహము నాశ్రయించి శరీరుల నేత్రములందు నిమేషోన్మేషములచేఁ జూడఁబడుచు స్వేచ్ఛగా నుండు"మనిపల్కి వెడలిపోయిరి. దానికితఁడిష్టపడెను. అప్పుడు మునీశ్వరులు దేశ మరాజకమగుటవలనసంభవించుచున్నయుపద్రవములనుజూచి నిమిదేహమును మథింపఁగా నొక కుమారుఁడు జన్మించెను. ఆ బాలుఁడు సామాన్యముగానితరులకులభింపని జననముగలవాఁడగుటచే జనకుఁడనియు, జీవరహితమగు దేహమునం బొడముటచే విదేహుఁడనియు, మథించుటం జేసి పుట్టుట గాన మిథిలుఁ డనియుఁ బ్రఖ్యాతిఁగాంచెను. మిథిలుఁడొక పురమును నిర్మించెను. అది యతని పేర మిథిలాపురమని పిలువఁబడియె. ఆమిథిలునకు ఉదావసు వుదయించెను. అతనికి నందివర్ధనుఁడు సంభవించె. అతనికి సుకేతుఁడుగలిగె. అతనికి దేవరాతుఁ డుదయించె. వానికిబృహద్రథుఁడు జన్మించె. వానికి మహావీరుఁడుపొడమె. వానికి సుహృత్తుగలిగె. వానికి ధృష్టకేతువుదయించె. వానికిహర్యశ్వుఁడుద్భవించె. వానికి మరుఁడు

పుట్టె. అతనికిఁ బ్రతింధకుఁడు గలిగె. వానికిఁ గృతరథుఁడు జనించె. అతనికి దేవమీఢుఁడు జన్మించె. అతనికి విశ్రుతియు, నత నికి మహాధృతియు, వానికిఁ గృతరాతుఁడును, వానికి మహా రోముఁడును, వానికి స్వర్ణరోముఁడును, వానికి హ్రస్వరోముఁ డును సంభవించిరి. ఆహ్రస్వరోముఁడు యజ్ఞభూమిని దున్ను చుండఁగా నతని సీరాగ్రమువలన సీత బయటికివచ్చెను. కావున నతనికి సీరధ్వజుఁడని నామముగలైను. ఆసీరధ్వజునకుఁ గుశధ్వ జుఁడును, అతనికి ధర్మధ్వజుఁడును సంభవించిరి. అతనికిఁ గృతధ్వ జుఁడనియు, మితధ్వజుఁడనియు నిరువురుకొమరులు గల్గిరి. అందుఁ గృతధ్వజునకుఁ గేశిధ్వజుఁడును, మితధ్వజునకు ఖాండిక్యుఁడును గలిగిరి. ఓరాజా! కేశిధ్వజుఁడు బ్రహ్మవిద్యయందు నిపుణుఁడు. ఖాండిక్యుఁడు కర్మయోగమునందు నేర్పరి. వాఁడు కేశిధ్వజుని వలనభయపడి యెచ్చటికో పాఱిపోయెను. ఆకేశిధ్వజునకు భా నుమంతుఁ డుదయించె. వానికి శతద్యుమ్నుం డుద్భవించె. అత నికి శుచియు, వానికి సనద్వాజుఁడును, వాని కూర్ధ్వకేతుఁడును, వానికజుఁడును, వానికిఁ బురుజిత్తును, వానికరిష్టనేమియు, వానికి శ్రుతాయువును, వానికిఁ బార్శ్వగుఁడును, వానికిఁ జిత్రరథుఁ డును, వానికి క్షేమాద్రియు, వానికి సేమరథుఁడును, వానికిఁ గృత్యరథుఁడును, వానికుపగురువును, వానికగ్న్యంశసంభూతుఁ డగు నుపగుప్తుఁడును, వానికి శ్వసనుఁడును, వానికి సువర్చసుఁ డును, వానికి సుభాషణుఁడును, వానికి శ్రుతుఁడును, వానికి జయుఁడును, జయునకు విజయుఁడును, విజయునకు ధృతుఁడును, ధృతునకు శునకుఁడును, శునకునకు వీతిహవ్యుఁడును, వానికి ధృతియు, ధృతికి విపులాశ్వుఁడును, వానికిఁ గృతియుఁ, గృతికి

మహావశియు సంభవించిరి. ఓ రాజా! వీరు మిథిలుని సంతతివారు. వీరందఱు నాత్మవిద్యయందు విశారదులై భగవత్ప్రసాదము వలన గృహస్థులై యుండియు సుఖదుఃఖాదులఁ బొరయక విముక్తులైరి. ఇది పదుమూడవ యధ్యాయము.

చంద్రవంశ చరిత్రము.

ఓ రాజా! దేనియందుఁ బుణ్యయశులయిన పురూరవఆదులు జనించిరో పావనమగు నా చంద్రవంశమును వివరించెద వినుము. అనిరుద్ధరూపుఁడగు పరమపురుషుఁ డుదకముల శయనించి యుండఁగా నతని నాభివలన జగత్పద్మ ముదయించె. దానినుండి చతుర్ముఖుఁడు జన్మించె అతని కత్రిమహాముని సంభవించెను. అతఁడు సకలగుణముల చేతను దండ్రికె సవచ్చునుండెను. అతని యానందబాష్పమువలనఁ జంద్రుఁడు పొడమె. కావుననే యతఁ డమృతమయుఁడయ్యె. బ్రహ్మ, బ్రాహ్మణులకును, గలువలకును, ఓషధులకును అతని సభపతిగాఁ జేసెను. ఆ చంద్రుఁడు త్రిభువనములను జయించి రాజసూయయాగ మొనర్చెను. అతఁడు బృహస్పతిభార్యయగు తారను బలాత్కారమున హరించెను. బృహస్పతి వచ్చి తనభార్య నిమ్మని చంద్రునిఁ బెక్కునారులు యాచించెను; కాని యతఁ డామె నొసఁగలేదు. దానికై దేవాసురులకు ఘోరయుద్ధము సంభవించె. బృహస్పతిపైఁ గోపముచే శుక్రుఁడు తన శిష్యులగు దైత్యవర్గముతోఁ జంద్రపక్షమవలంబించెను. రుద్రుఁడు బృహస్పతియందలి స్నేహముచే భూతగణములతో నతనికి సాయ మొనర్చెను. సకల దేవగణములతో నింద్రుఁడుగూడ గురుపునకుఁ దోడయ్యెను. ఇట్లు దేవాసురులు రెండుపక్షములైతార.

నిమిత్తము మహాసమర మొనర్చిరి. రెండు పక్షములందును బెక్కురు చచ్చిరి. అప్పుడు బృహస్పతి జనకుఁడగు నంగిరసుని ప్రార్థనముచొప్పున బ్రహ్మవచ్చి చంద్రుని నిందించి తార నిచ్చి వుచ్చుమని నిష్ఠురముగాఁజెప్పెను. చంద్రుఁడు బ్రహ్మకుభయపడి గర్భిణియగు తారను బృహస్పతి కర్పించెను. గురుఁడు దానిస్వీకరించిగర్భమును దాల్చినట్లు తెలిసికొని, 'ఓతుచ్ఛురాలా! నాక్షేత్రమగు నీయందుఁబరులుంచినగర్భముండరాదు. దానిని వెంట నేవిడిచిపెట్టుము. లేదేనినిన్ను భస్మముగావించెద'నని పలికెను. దానికిఁ దార భయమందుచుండెను. బృహస్పతి మరల దానిం జూచి "వంశకరుఁడయిన కుమారుఁడు నీగర్భమందు లేనిచో భస్మముగా వింతును. ఉన్నచోక్షమించెదను" అనిపల్కెను. అంతఁదార లజ్జితయై చంద్రునితో సమానుఁడగు పుత్రునిఁగనెను. బృహస్పతికడుసుందరుఁడగు బాలునిఁజూచి తాను దీసికొనవలెనని నిశ్చయించెను. చంద్రుఁడుగూడ నట్లే తలంచెను. అందుచే "వీఁడు నాకొడుకుగాని నీకొడుకుగాఁ"డని చంద్ర బృహస్పతులువాదించుకొనుచుండిరి. దేవతలును, మునులును తారనుజూచి'యీపుత్త్రుఁడెవ్వరికింగలిగె'ననియడిగిరి. ఆమెసిగ్గుచే మాటాడలేదు. అంత బాలుఁడు తల్లినిజూచి కోపించి "ఓదుష్టవర్తనురాలా! వ్యర్థమగు సిగ్గుతో నిపుడు మాటాడవేమి? నేనెవరికి జనించితినో నాకుఁజెప్పుము నీలోపమును దాఁపకు" మనితల్లిని నిందించుచుండెను. ఇట్లు తల్లిని నిందించుచున్న బాలునిఁజూచి బ్రహ్మ తారను రహస్యస్థలమునకుఁ బిలిచిమంచిమాటలచేనను నయించి "నీఁడెవని సుతుఁ" డని యడిగెను. ఆమె సిగ్గుతోఁ "జంద్రునివాఁ"డని మెల్లఁగాఁబలికెను. అంత బ్రహ్మయా బాలుని

జంద్రున కిప్పించెను. "ఈ బాలుఁడు గంభీరమగుబుద్ధిచేఁ జంద్రున కానందము కలిగించుటం జేసి యతఁడు బుధుఁడునామముఁ దాల్చు" నని చెప్పి బ్రహ్మ వెడలిపోయెను. ఆబుధుఁడు స్త్రీరూపముదాల్చిన సుద్యుమ్నునియందుఁ బురూరవునిఁగాంచెను. అతఁడూర్వశిని జేపట్టి యాయువు మొదలగు పుత్త్రులను బడసెను. దేవకాంతయగు నూర్వశి నితఁడెట్లు వరింపఁగల్గెనో చెప్పెదను వినుము ఒకప్పుడు నారదుఁడుసురలోకమునఁ బురూరవుని సౌందర్యమును, గుణములను, ఔదార్యమును, సత్ప్రవర్తనమును, ధనమును, బరాక్రమమును వర్ణించుచుండ నూర్వశి విని కామాతురయై మిత్త్రావరుణులిచ్చిన శాపముచే మనుష్యభావమునుబొంది రెండవ మన్మథునివలె నున్నయతనిఁ గాంచి మనస్సుదిట్టపఱచికొని సమీపించెను. పురూరవుఁడాసుందరినిజూచి సంతోషముచే నేత్రములు వికసింపఁ బులకితగాత్రుఁడై మృదువచనములతో నామె కిట్లనియె. "ఓసుందరీ! నీవు సుఖముగా వచ్చితివా? కూర్చుండుము. నీదాసుఁడను. నీకుఁగావలసిన కార్యమొనర్చువాఁడను. నాతో సఖ్యము చేయుము. మనమిరువురము పెక్కేండ్లు సుఖముగా వర్తింతము" అనవిని యూర్వశివానిం జూచి "ఓసుందరా! సౌందర్యవంతుఁడవయిననిన్ను వీక్షించిన యేస్త్రీమనోదృష్టులు నీయందు సక్తములు గావు? రమింపఁ దలంపుతో నీవక్షమును బొందిన స్త్రీ మఱియెప్పటికిని దాని విడువనోపదు. ఓరాజా! నేనీమేషములనుముద్దుతోఁ బెంచుచున్నాను. ఇవి నాకుఁ గుమారులవంటివి. వీనిని నీవు కాపాడుచుండుము. నీవువీనిరక్షించినంతకాలము స్త్రీలకుత్తమవరుఁడవయిన నీతోఁ గ్రీడింతును. నేను ఘృతమునుదప్ప వేఱొకదాని

నాహారముగా స్వీకరింపను. సంభోగకాలమునందుఁదప్పఁదదిత
రసమయములందు నీవు దిగంబరుఁడవై కానరాఁగూడదు. ఒక
వేళ నీవు కనఁబడినచో వెంటనే నిన్ను విడిచిపోవుదును. దీనికి నీ
వంగీకరించితి వేని నీయభిలాషము నెఱవేర్తును" అని పలికెను.
పురూరవుఁడదివిని దాని సమయమునకుసమ్మతించి "ఓసుందరీ!
అయారే! నీసౌందర్యము నిరుపమానమైనది. నీ భావముగూడ
శ్లాఘ్యమైనది. ఈరెండును నరలోకమునంతను మోహింపఁజే
యఁజాలినవి. నీయంతట నీవు ప్రేమతోఁ జేరవచ్చుచున్నని న్నే
మనుష్యుఁడు వరింపఁడు?" అని పల్కి పద్మగంధము గల్గినయా
మెతోఁగూడి చైత్రరథము, నందనము మొదలగు నుద్యానవన
ములందు విహరించుచు యథేష్టముగాఁ గ్రీడించుచు నా మెము
ఖపరిమళమున వశ్యుఁడై పెక్కుసంవత్సరము లానందించెను.
అంత సురలోకమున నొక నాఁ డింద్రుఁడు కొలువుదీర్చియూర్వ
శి లేకుండుటచేఁ దనసభ ప్రకాశింపలేదని విచారించి యామెను
గొనివచ్చుటకిరువురుగంధర్వుల నియమించెను. అంతవా రిరు
వురునుమధ్యరాత్రియందుఁగటికచీఁకటిలో మెల్ల మెల్లఁ గాఁబో
యి రాజురక్షించుచున్న మేషములను హరించిరి. అంతనూర్వశి
కొనిపోఁబడుచున్న మేషముల యఱపునువిని "అయ్యో! చచ్చి
తిని, కుత్సితనాథుఁడవను, నపుంసకుఁడవును, వీరంమన్యుడవు
నగు నీచేఁ జంపఁబడితిని. విశ్వాసముచేఁ బిల్లలవంటి మేషముల
నీయొద్ద దాఁచుకొంటిని. వాని నిప్పుడు దొంగలు హరించిరి.
నాపిల్లలుపోవుటచే నే నిఁక మృతప్రాయను. ఆఁడుది భయపడి
శయనించుసట్లుగా నీ వెప్పుడును రాత్రి శయనించియుందువు.
నాశరీరమును బెనఁచిన బాహుపాశమునువిడువు. పొమ్ము. నన్ను

విడుచుటకు భయపడి యెల్లప్పుడును కౌఁగిలించికొనియె యుండుపు'' అని ములుకులవంటి పలుకులతో నొప్పింప గజవర మంకుశఘాతమును సహింపఁజాలనియట్లు పురూరవుఁడుత్వరపడి లేచి ఖడ్గమును దాల్చి కోపముతో నారాత్రిసమయమున వస్త్ర ముధరింపకయే మేషములను దెచ్చుటకుఁ బర్వెత్తెను. ఆగంధ ర్వులు పురూరవుఁడు వచ్చుటను దెలిసికొని తమ కార్యము సఫల మైనందులకు సంతసించి వానినచ్చట వదలి పాఱిపోయిరి. ఆరా జు వానిని తీసికొని వచ్చుచుండఁగా దిగంబరుఁడయిన భర్తను ఊర్వశిచూచి సమయభంగ మగుటచే నటనుండి కదలిపోయె ను. పురూరవుఁడు వచ్చి తల్పమందు భార్య లేకుండుటను జూచి దుఃఖితుఁడై యామె నే సంతతమును జింతించుచు వెఱ్ఱియెత్తినవా నివలెఁ జూపట్టుచు భూమండలమునఁ బరిభ్రమించుచుఁ గురుక్షే త్రమున సరస్వతీతీరమున నైదుగురు చెలికత్తెలతోఁ గూడియు న్నయూర్వశిని జూచి సంతుష్టహృదయుఁడై మృదువుగా నిట్లు పల్కె. ''ఓ ప్రియురాలా! నిలువుము, నిలువుము. ఈ ఘోరదుఃఖ మున నన్నుఁ బడవేయ నుచితము కాదు. ఏకాంతమున మనము చేయవలసిన గోష్ఠి యింకను మిగిలియున్నది. మనము సల్లాపము సల్పుదము రమ్ము. ఓ దేవీ! నిన్ను వెదకుచుఁ జాలదూరము వచ్చి తిని. నీవు కరుణింపనిచోఁ గమనీయమగు నా దేహము నిచ్చట విడువవలసి వచ్చును. నీయనుగ్రహమునకుఁ బాత్రమైనయీ నాశరీరమును దోఁడేళ్లును, గ్రద్దలును దినును. ఇంతకంటె హేయ ముగలదా?'' అని దీనాతిదీనముగాఁ బ్రార్థింప నాయూర్వశి యతని కిట్లనియె. ''ఓయీ! నీ ప్రజ్ఞను వృథ చేయకధీరుఁడవుక మ్ము. నీవు మరణింపవలదు. నీశరీరముతోఁ దోడేళ్లకు భక్ష్యము కా

కుండుఁగాక. ఓరాజా! ఆలోచింప నెక్కడను స్త్రీసఖ్యము స్థిరమై యుండదు. తోఁడేళ్ల హృదయము వలె స్త్రీ హృదయము మిక్కిలి క్రూరము. స్త్రీలకు దయయుండదు. వారిస్వభావము క్రూరము. వారికోర్పుసున్న. వారు తమ ప్రియమును సాధింప నెంతటిసాహసమునైనఁ జేయుదురు. ఒకప్పుడు వారు స్వల్ప ప్రయోజనము నిమిత్తము విశ్వాసార్హుఁడయిన భర్తనైనను, సోదరునైనను జంపుదురు. కొందఱు స్త్రీలు భర్తలందుఁ గపటవిశ్వాసముంచి యభిప్రాయములను దెలియనీయక, వాని యందు మనస్సు నిల్పక వేఱొక క్రొత్తపురుషునిఁ గోరుచు జారిణులై యథేష్టముగాఁ బ్రవర్తింతురు. కావున మావంటివారి స్నేహమును విడువుము ఓహృదయేశ్వరా! నీ విప్పటికొకసంవత్సరమైనపిమ్మట నాతోనొక రాత్రి వసింపఁగలవు. అప్పుడు నీకుమఱియొక పుత్రుఁడుగలుగును'' అని పలుక రాజు దానివచనములవలన నామె యిప్పుడు గర్భిణియైయున్నట్లు తెలిసికొనితనపురమునకరిగెను. సంవత్సరాంతమునఁ బుత్రునితోఁగూడ నూర్వశి పురూరవుని చెంతకువచ్చెను. అతఁడుదానిఁజూచియానందించియామెతోనారాత్రి నివసించెను. నిశాంతమునందుఁదన విరహమునుసహింపలేని రాజును జూచి యూర్వశి ''ఓరాజా! నీవీ గంధర్వులను నుతించి ప్రసన్నులఁగాఁ జేసికొనుము. వారు నాలోకమునకు రాఁదగినసాధనము దెలిపినన్ను నీకొసంగుదురు'' అని పల్కెను. పురూరవుఁడు గంధర్వుల నుతించెను. వా రతనిఁ గరుణించి యగ్న్యాధానము చేసికొనఁదగినపాత్ర మొకదాని నిచ్చిరి. రాజాయగ్నిస్థాలినిబుచ్చుకొనియది యూర్వశీప్రాప్తిసాధనమనినిశ్చయించి యొకపుడు వనమున సంచరించుచు నొకచో దాని మఱచి

యింటికిఁబోయి యారాత్రి యచ్చటఁ గడపెను. అంతత్రేతా యుగ ప్రారంభము కాఁగాఁబురూరవునిమనస్సున వేదమావిర్భ వించెను. దానివలననతఁడుశిఖిగర్భమగునశ్వత్థకాష్ఠములవలన నగ్నిని మథింపవచ్చునని తెలిసికొని, వానిని సంపాదించిమంథన కాష్ఠములఁగాఁ జేసి యూర్వశీలోకమును బొందఁదలంపుతో మంత్రపూర్వకముగాఁ గ్రిందికాష్ఠము నూర్వశిగాను, మీఁది కాష్ఠమును దన్నుఁ గాను వానిరాపిడివలనఁ గల్గినద్రవ్యమును బుత్త్రునిఁగానుదలంచుచు మథించె. అట్లు మథించుటవలననగ్ని జనించెను. ఆయగ్నిని వేదోక్తము లగుత్రివిధసంస్కారము చేతను మూఁడురూపములుగానొనర్చి పురూరవుఁడు పుణ్యలోకమును గల్గించువారగుటచే వారిని బుత్త్రులనుగా నిశ్చయించెను. అనం తరము పురూరవుఁ డూర్వశీలోకమునుగోరుచు, నాయగ్నులచే సర్వ దేవతాశరీరుఁడును. యజ్ఞఫలదాయకుఁడును, ఆశ్రితార్తి హరుఁడును నగు భగవంతు నారాధించెను. ఓరాజా! కృతియుగ మున సకలవాక్కులకును బీజభూతమై యోంకార మొక్కటి యె యుండెను. అపుడు వేద మొక్కటియె. నారాయణుఁ డొక్కఁడే దేవుఁడు కాని వేఱొకఁడు లేఁడు. అగ్నియు నేకవిధమే యుండెను. హంసమను పేరితో వర్ణముగూడ నొక్కటియె యుండెను. త్రేతాయుగమున కాదియందుఁ బురూరవుని వలన వేదముమూఁడువిధములయ్యె. ఆవిభాగము చేత నేకర్మమార్గము స్పష్టమయ్యె. ఆపురూరవుఁ డగ్నిరూపపుత్త్రుని కారణమున గంధర్వలోకమును బొందెను. ఇది పదునాల్గవయధ్యాయము.

పురూరవునివంశము.

ఓరాజా! పురూరవున కూర్వశియందు ఆయువు, శ్రుతాయువు, సత్యాయువు, రయుఁడు, జయుఁడు, విజయుఁడునను నాఱుగురుకొమరులుగల్గిరి. అందు శ్రుతాయువునకు వసుమంతుఁడు గలిగె. సత్యాయువునకు శ్రుతంజయుఁ డుద్భవించె. రయున కేకుఁడనువాఁ డుదయించె. జయున కమితుఁ డుదయించె. విజయునకు భీముఁడుసంభవించెను. భీమునకుఁ గాంచనుఁడుగలిగె. వానికిహోత్రకుఁడువొడమె. వానికిజహ్నువుదయించె. అతఁడు గంగానదినిబుక్కిటంబట్టి విడుచుటచేతనే గంగకుజాహ్నవియనునామము గల్గినది. ఆజహ్నుఁడుపూరునిఁగాంచెను. వాఁడుబలాకునిఁగనియె. వాఁ డజకునిఁబుట్టించె. ఆయజకునికిఁ గుశుఁడుదయించె. వానికిఁగుశాంబుఁడుమూర్తయుఁడువసువు కుశనాభుఁడునను నల్వురు కొమరులు గల్గిరి. అందుఁ గుశాంబునకు గాధియుదయించె. అతనికిసత్యవతియను కూఁతురుగలిగె. ఆకన్యను దన కీయవలయునని భృగువంశజాతుఁడగు ఋచీకుఁడను నొకబ్రాహ్మణుఁడడుగఁగా గాధితనకన్య కతఁడుతగినవాఁడుకాఁడని నిశ్చయించియతనికిట్లనియె. "ఓవిప్రవర్యా! ఒకచెవిమాత్రము నలుపును, దక్కిన శరీరమంతయుఁ జంద్రునంత తెలుపును గల గుఱ్ఱముల వేయింటిని నాకన్యకు శుల్కముగా నీయవలయును. ఆలోచింపఁ గుశికుని వంశమునఁబుట్టిన యీకన్యకదియుఁ జాలదనియేతలంచెదను. అయిననీవువానిఁదెచ్చి యిచ్చితేనినాకన్యక నిత్తు" ననఁగా ఋచికుఁ డాతనియభిప్రాయమును గనిపెట్టి వరుణుని సమీపమునకరిగి యతనియాచించి గుఱ్ఱములను దెచ్చి గాధికొసంగియాసత్యవతినిఁబెండ్లాడెను. ఒకప్పుడుభార్యయు,

నత్తియును వచ్చి తమకుఁ బుత్త్రసంతానము గల్గింపవలె నని కోరఁగా నాముని బ్రహ్మమంత్రములతో నొకచరువును, క్షత్త్రమంత్రములతో వేఱొకదానినిసిద్ధముచేసిస్నానమునకరిగెను. అతఁడు స్నానముచేసి వచ్చునంతలో నతనియత్తగారు తన యల్లుఁడుతనపుత్త్రిపైనున్నప్రేమచే నామెనిమిత్తమైశ్రేష్ఠమైన చరువునుగల్పించియుండుననితలంచి తనకాచరువునియవలయు నని సత్యవతినిఁ గోరఁగా నామె తల్లికోర్కి వృథసేయఁజాలక తన చరువు నామె కిచ్చి యామెచరువును దాను దీసికొని భక్షించెను. అంత మునిమరలివచ్చియావృత్తాంతమును దెలిసికొనిభార్యనుజూచి "ఓయవివేకురాలా! మిక్కిలి తెలివితక్కువ పని చేసితివి. నీకుఁ గల్గెడుపుత్త్రుఁడు క్షత్త్రధర్మము నవలంబించి యుద్ధాదులందు నిపుణుఁడగును. నీసోదరుఁడు బ్రహ్మవిద్యావిదుఁడగును. ఇది నీబుద్ధిహీనతవలనఁగల్గినది" అనెను. సత్యవతి మిక్కిలివిచారించి తనతప్పునుమన్నించి తనకు యోగ్యుఁడగు సుతుఁడు జనించునట్లు చేయుమని భర్తనుబ్రార్థింపనతఁడనుగ్రహించి యామెకొమరుఁడు శాంతుఁడగునట్లును, మనుమఁడు క్రూరుఁడగునట్లును జేసెను. కావున సత్యవతికి శాంతుఁడును, దపోనిష్ఠుఁడు నగు జమదగ్ని యుదయించెను. ఆసత్యవతి లోకపావనియగునదియై ప్రవహించె. అదియే కౌశికియనివాసిగాంచె. ఆజమదగ్ని రేణుకను బరిణయమయ్యెను. అతని కామెయందు వసుమనుఁడు మొదలగుకొమరులు పుట్టిరి. వారిలోఁగడపటివాఁడు రాముఁడని ప్రఖ్యాతిఁగాంచెను. ఆరాముఁడే భగవదంశావతారమని చెప్పుదురు. అతఁడు హైహయవంశము నంతరింపఁ జేయుట యే కాక యిరువదియొకమాఱుభూమిని చరించి క్షత్త్రి

యబీజము లేకుండఁ జేసెను. గర్వించి పుడమికి భారమును గల్గించుచు రజస్తమోగుణములకు నిలయమై ధర్మమార్గము వదలిచరించుచు, బ్రాహ్మణులకు విపరీతమైన ద్రోహము చేయు క్షత్రియకులము స్వల్పమగునపరాధము చేసి పూర్ణముగా నశించెను. అనిన శుకునిం గాంచి నరేంద్రుఁడు "ఓ మునీంద్రా! దురాత్ములగు రాజులొనర్చిన యపరాధ మెట్టిది? ఆయపరాధము చే క్షత్రియవంశములన్నియుం బూర్ణముగా నశింపఁ గారణ మేమి?" అని యడుగ శుకుండిట్లనియె. "ఓ రాజా! పూర్వము కార్తవీర్యార్జునుఁడను నొక నృపశ్రేష్ఠుండు హైహయ దేశమును బాలించుచుండెను. అతఁడు నారాయణాంశసంభూతుఁడైన దత్తాత్రేయుని సేవించి యారాధించి తదనుగ్రహముచే బాహుసహస్రమును, శత్రువులకు దుస్సహమగు పరాక్రమమును, సబుద్ధిబలమును, తేజమును, ఇంద్రియబలమును కీర్తిని, శరీరబలమును, అణిమాదులగు యోగసిద్ధులను బడసి వాయువువలె లోకములం దనర్గళుఁడై సంచరింపఁ దొడఁగెను. అతఁడొకనాఁడు మదోద్రిక్తుఁడై వైజయంతియను పుష్పమాల నొప్పుచుఁ దనభార్యలతోఁ గూడ రేవానదియందు జలక్రీడసల్పుచుఁ దనభుజములచే నానదిని బంధించెను. అోడనే నదీజలము పొంగి, కార్తవీర్యుని జయింపవచ్చి సైన్యములతో నానదీతీరమున విడిసియున్న రావణుని శిబిరమును ముంచెను. రావణుఁడు దానికి సహింపఁజాలక క్రీడించుచున్న కార్తవీర్యునిఁ బరాభవింపసరభసమునఁ జనఁగా నది యతఁడు గ్రహించి స్త్రీలందఱు నుజూచినవ్వుచుండ రావణుని వాలివలె సులభముగా బంధించి కొంతకాలము కారాగారమున నుంచి గర్వము తొలఁగించి విడిచెను. మహాబలుఁడైన యాయర్జునుఁ డొకనాఁడు వేఁటకుఁ జని

యథేచ్ఛగా సంచరించుచు జమదగ్ని యాశ్రమమునకుఁ బోయెను. అంత జమదగ్ని యారాజునకును వానిపరివారమునకు నుచితమర్యాదలుగావించి కామధేనువును రప్పించి వారలకందఱకును నతిథిసత్కారము లొనర్చెను. ఆ యర్జునుఁడు తన యైశ్వర్యముకంటె నధికమయిన యాముని సామర్థ్యమును జూచి సహింపక యాతఁడిచ్చినపూజలనుస్వీకరింపక కామధేనువును బట్టి తేవలయునని భటుల నాజ్ఞాపించెను. భటులు నిరంకుశులై దీనముగానఱచుచున్నను వదలక సవత్సయగు నా ధేనువును మాహిష్మతికిఁ గొనిపోయిరి. కార్తవీర్యుఁడిట్లపకారము చేసిపోయిన కొంతసేపటి కెక్కడకో పోయిన పరశురాముఁడు మరలి తనతండ్రియాశ్రమమునకు వచ్చి యారాజు దౌర్జన్యమును విని దండతాడితమగు సర్పమువలెఁ గుపితుఁడై భయంకరమగుపరశువును, విలు నమ్ములను,నమ్ములపొదులను దాల్చి, కవచముఁదొడిగి, శత్రువులకు దుర్ధర్షుఁడై, గజరాజును సింహము వలె, నా రాజు ననుసరించి పోయెను. ధనువును, బాణములను, బరశువునుధరించి లేడిచర్మ మంబరముగాఁదాల్చి సూర్యకాంతివలె జటాకలాపము ప్రకాశింపఁ బరాక్రమ మతిశయింపఁగా నతిత్వరితగమనమునవచ్చు పరశురామునిఁగాంచి కార్తవీర్యుఁడు తనసైన్యముల నతనివధింప నాజ్ఞాపించి పురము ప్రవేశించెను. రాజానుమతిని బడసి పదునేడక్షౌహిణుల పరిమితిగలయా చతురంగసైన్యములును విజృంభించి కత్తులను,గదలను, బాణములను, శతఘ్నులను, శక్తులను దాల్చి వచ్చి యెదిరింపఁగా రాముఁడొక్కఁడే వానినిసంహరించెను.అగ్నివంటి ప్రతాపము గలిగి శత్రుసైన్యముల సంహరించుభృగురాముఁడు శత్రుసై

న్యములు విక్రమించుచున్న స్థలములందెల్లఁ దన పరశువునుద్రిప్పికొట్టఁగా నట రిపులబాహువులును, దొడలును, మెడలును దెగిపడుటయేకాక వీరులు, సూతులు, వాహనములుగూడఁ గుప్పకుప్పలుగాఁ గూలుచుండిరి. ఇట్లా రాముని కుఠారముచేతను, బాణములచేతను గవచములును, ధ్వజములును, విండ్లును, శరీరములును రక్తసిక్తములై యుద్ధభూమిని బడుచున్న తన సైన్యములఁజూచి కార్తవీర్యుఁడు మిక్కిలి కోపముతో వడివడి నటకరుదెంచి యేనూఱుచేతులతో విండ్లువట్టి మిగిలినకరములతో బాణములనుదీసి సంధించి రామునిపైఁ బ్రయోగించెను. కాని యస్త్రవిద్యాకుశలుఁడయిన రాముఁడొక్కవింటితోనే యాశరములనన్నింటి నొక్కటఁ ద్రుంచెను. అందుల కర్జునుఁడు క్రుద్ధుఁడై తనహస్తములతోఁ బర్వతములను వృక్షములను బెఱికి రామునిపైకిఁ జిమ్మెను. అట్లు యుద్ధమునవిజృంభించివచ్చుచున్న యర్జునునిఁ బరిహాసముచేయుచు రాముఁడుతీవ్రధారగల కుఠారముచే వానిభుజములను బలాత్కరించి ఛేదించెను. అంతతోనూరకుండక వెంటనేపర్వతశృంగమునువలెవాని శిరమును గూడ భూమినిగూలనేసెను. ఇట్లర్జునుఁడు మడిసినతోడనే వాని పుత్త్రులుపదివేవురును భయపడివత్సముతోఁగూడ హోమధేనువును గొనివచ్చి రామునికర్పించిపర్విడిపోయిరి. అంతరాముఁడు తనయాశ్రమమునకు మరలి యలఁతనొందియున్న యాధేనువును దండ్రికర్పించి తానొనర్చిన పనినిసోదరులకును దండ్రికిని వర్ణించిచెప్పెను. అది విని జమదగ్ని విచారించుచు రాముంజూచి "ఓరామా! రాజనఁగా సర్వదేవమయుఁడు. నీవు వ్యర్థముగాఁ గోపమూనియట్టిరాజునుజంపి మహాపాప మొనర్చితివి.

తండ్రీ! మనము బ్రాహ్మణులము. రాజసకర్మముల నొనరింపఁ దగము. మనకు శాంతియే ముఖ్యము. అది గలవారమగుట చేతనే మనము లోకమునఁ బూజ్యులమగుచున్నారము. క్షమను బోలినది వేఱొకటి లేదు. లోకగురువగు బ్రహ్మ దానివలననే మహోత్కృష్టమగు పదమును గాంచెను. సూర్యుని కాంతివలె బ్రాహ్మణునిశమదమాదిసంపద ప్రకాశించును. భగవంతుఁడగు శ్రీహరియట్టిశమాదిసంపన్నునకే వేగముగాఁ బ్రసన్నుఁడగును. మూర్ధాభిషిక్తుఁడగు రాజునుజంపుట బ్రహ్మహత్యకంటెనుమహత్తరపాపము. అట్టిపాపము నిన్నావరించినది. కావున నీవిఁక గంగాదిపుణ్యతీర్థములను సేవించి యాపాపమును దొలఁగించుకొనుము.” అని యుపదేశించెను. ఇదిపదునేనవయధ్యాయము.

పరశురాముఁడు జనన్యాదులఁజంపుట.

ఓ కురునందనా! తండ్రి యుపదేశమును విని యొకసంవత్సరము తీర్థములను సేవించి మరలియాశ్రమమునకు వచ్చెను. ఒకప్పుడు పరశురామునిజనని రేణుక జలముదెచ్చుటకై గంగానదికేఁగి పద్మమాలఁదాల్చియచ్చరలతోఁ గ్రీడించుచున్న చిత్రరథుఁ డనుగంధర్వరాజునుజూచి యతనియందు స్పృహయాళువై హోమకాలమును మఱచి యచ్చట నుండెను; కాని కొంతసేపటి కెట్టకేలకుఁ గాలాతిక్రమమును దెలిసికొని భర్త తన్ను శపించునేమోయని భయమందుచు రేణుక యమందగతిం జని జలకుంభమును బతిసన్నిధినుంచి బద్ధాంజలియై నిలువఁబడెను. అంతజమదగ్నితనభార్య మనశ్చాంచల్యమును దెలిసికొనికోపించికుమారులను బిలిచి “కుమారులారా! పాపాత్మురాలైన మీ

తల్లిని జంపు'' డనియానతిచ్చెను. కాని వారు మాతృవధకు జంకి జనకాజ్ఞ నిరసించిరి. అందులకు ముని మండిపడి రామునిఁ జూచి ''ఓయీ! పాపులయిన నీసోదరులను, దల్లిని జంపుము'' అని యాజ్ఞాపింపన తనితపః ప్రభావమును సమాధిని బూర్ణముగా నెఱిఁగినవాఁడు కావున రాముఁడు జంకక వారల నొక్క పెట్టున ఖండించెను. కుమారుని పనికి మిక్కిలి సంతసించి జమదగ్ని వానిఁ జూచి ''వలయు వరము వేఁడు'' మన రాముఁడు తనజననీసోదరుల జీవములనిమ్మని ప్రార్థించెను. జమదగ్ని యిచ్చెను. తోడనే రాముని తల్లియు, సోదరులును నిద్రపోయి లేచినట్లు లేచిరి. ఓరాజేంద్రా! రాముఁడు జనకుని తపోబలమును జ్ఞానాతిశయమును నెఱిఁగినవాఁడు కావుననే మరలఁ దనవారలను బ్రదికింపవచ్చునని నిశ్చయించి యనుచితకార్యము నొనర్చెను గాని, లేనిచో నట్లొనర్చునా? కార్తవీర్యుని కుమారులు రాముని ప్రతాపమునకు భీతిల్లి పలాయితులై తమతండ్రి మరణమును సర్వదా స్మరించుకొనుచు నొకప్పుడును గొంచెమైనను సుఖము చెందలేకపోయిరి. ఒకప్పుడు రాముఁడు సోదరులతోఁ గూడ వనాంతరమున కరిగి యుండుటఁ గాంచి హైహయులు తమపగ సాధింప నిశ్చయించుకొని జమదగ్ని యాశ్రమముసొచ్చి యగ్నిహోత్రశాలయందుఁ గూర్చుండి భగవంతునియందు మనస్సుఁ జేర్చి మైమఱచియున్న జమదగ్నిం గాంచి పాపనిశ్చయులై రేణుక వలదు వలదని దీనాతిదీనముగాఁ బ్రార్థించుచున్నను కఠినచిత్తులై వినక యతని శిరమును నఱికి కొనిపోయిరి. రేణుక పతిమరణమును గన్నులారఁ జూచి మానసిక క్లేశముచేతను, శోకముచేతను బీడితయై గుండె బాదుకొనుచు ''ఓరామా! రామా! రమ్ము, రమ్ము,'' అని యెలుఁగెత్తి

పిలిచెను. అంతఁ బరశు రాముఁడును నతనిసోదరులును దూరము ననుండియె "హా రామా" యను నార్తస్వరమునువిని త్వరతో నాశ్రమమునకు వచ్చి మృతినొందిన జనకునిఁగాంచి దుఃఖము చేతను, క్రోధముచేతను, దైన్యముచేతను, రోదనముచేతను మోహితులై "హా జనకా! హా సజ్జనవరా! హా ధర్మిష్ఠా! మ మ్మనాథులఁ జేసిపోయితివా" యని కొంతవడి విలపించిరి. పిమ్మట రాముఁడు ధైర్య మవలంబించి తమ పితృదేహమును రక్షింప సోదరులనియోగించి పరశువును గేలఁగీలించిక్షత్త్రకులనాశము చేయ నిశ్చయించి బ్రహ్మహంతకులకు నిలయమగుటచే శోభ చెడియున్న మాహిష్మతిని జేరి హైహయులను జంపి వారిశిరము లను గొండలవలెఁ బ్రోవులు పెట్టెను. మఱియుఁ గ్రూరులు భీతిల్లు నట్లు వారల రక్తమును మహానదిగా నొనర్చెను. అయిన నమంగళకార్య మొనర్చినక్షత్త్రకులమునఁదగసిదీఱక యిరువది యొకమాఱు భూవలయమునఁ దిరిగి క్షత్త్రియులఁబూర్ణముగా సంహరించి శమంతపంచకమనుప్రదేశమున శోణితోదకము లగు నైదుహ్రదములందుఁబితృతర్పణముగావించికోపముచల్లా ర్చుకొనెను. అనంతరము రాముఁడుతనజనకుని శిరమును గొని వచ్చి కాయముతో నదికి యాగములచే సర్వదేవమయుఁడైన పరమేశ్వరు నారాధించెను. పిమ్మట యజ్ఞదక్షిణగా హోతకుఁ దూర్పుదిశనిచ్చెను. దక్షిణదిశను బ్రహ్మకును, బడమటి దిక్కు నధ్వర్యునకును, ఉత్తరమునుద్గాతకునొసంగెను. విదిక్కులను దక్కిన బ్రాహ్మణుల కర్పించి మధ్యభాగమును గాశ్యపున కిచ్చి యందులో నార్యావర్తము నుపద్రష్టకు సమర్పించె. పిమ్మట రాముఁడవభృథస్నానముచేసిసమస్తపాపములనుదొలఁగించు

కొని మేఘమండలమును బాసిన సూర్యునిచందమున సరస్వతీ నదిచెంతఁ బ్రకాశించెను. జమదగ్ని స్మృతి చిహ్నమైన నిజ దేహమును బొంది రామునివలనఁ బూజలనంది నక్షత్రరూప మొంది సప్తర్షులలోను గడపటివాఁడై యాకసమునఁ బొల్చు చుండెను. భగవంతునియావేశావతారమును, బద్మనేత్రుఁడున గురామఁడు రాఁబోవు మన్వంతరమున బృహద్వేదమును బ్రవర్తింపఁజేసి సప్తర్షులలో నొకఁడు కాఁగలఁడు. ఇప్పు డతఁడు క్షత్రియవధ మాని శాంతుఁడై సిద్ధాదులచేఁ బొగడ్తఁగాంచుచు మహేంద్రపర్వతమున నున్నాఁడు. ఓ రాజా! విశ్వాత్ముఁడగు శ్రీహరి యిట్లు భృగువంశమున నవతరించి భూమికి భారము గల్గించు క్షత్రియుల ననేక పర్యాయములు సంహరించి భూభారమును హరించెను. ఓ రాజా! సత్యవతి తల్లి బ్రహ్మ మంత్ర పూత మగు చరువును భక్షించి విశ్వామిత్రుఁ డనుకుమారునిఁ గాంచెను. అతఁడు వహ్నివలె తేజశ్శాలియై మహాఘోరతప మొనర్చి క్షత్రియత్వమును వదలి బ్రహ్మర్షియయ్యె. క్షత్రియుఁడయ్యు బ్రాహ్మణుఁడగుటకుఁ గారణమితని బ్రహ్మమంత్ర పూతమగుచరువును భక్షించుటయె. అతనికి నూఱ్వురు కొమరులు గలిగిరి. వారిలో మధ్యముఁడు మధుచ్ఛందుఁ డనువాఁడు. అతని నామమునుబట్టి యతనికి జ్యేష్ఠులును గనిష్ఠులును గూడ మధుచ్ఛందులనునామమును దాల్చినవారు. ఆకాలమున భృగువంశజుఁడగు నజీగర్తియనునొక బ్రాహ్మణునకు శునశ్శేఫుఁ డనుకుమారుఁడుండెను. వాఁడు హరిశ్చంద్రుని యాగమునఁ బశువుగా నమ్మఁబడి పురోహితుని వెంటఁబోవుచు మార్గమధ్యమున విశ్వామిత్రుని గలిసికొని తనవృత్తాంతమును జెప్పి శరణుసొచ్చెను. విశ్వామిత్రుఁ

డతనిఁ గరుణించి యతనిఁ బుత్త్రునిఁగా స్వీకరించి మధుచ్ఛందుని కంటె జ్యేష్ఠులగువారిని బిలిచి "యీతని మీలో జ్యేష్ఠునిఁగా నెంచుకొనుఁ"డని చెప్పెను. కాని వారందుల కంగీకరింపరైరి; గాన కోపముతో వారిని మ్లేచ్ఛులుగా శపించి మధుచ్ఛందునికంటె బిన్నలగు నేఁబండ్రను బిలిచి తనయభిప్రాయమును దెలిపెను. వారు తండ్రికి భయపడి శునశ్శేపుని జ్యేష్ఠునిఁగాఁ బరిగ్రహించిరి. ఆశునశ్శేపుఁడు హరిశ్చంద్రయూపబద్ధుఁడయి విశ్వామిత్రుఁ డుపదేశించిన మంత్రముచే దేవతలను బ్రసన్నులనుగాఁ జేసికొని పాశవిముక్తుఁడై వారివలనఁ దనప్రాణములరక్షించుకొనియె. అతఁడావరుణయాగమున దేవతలచే దత్తమగు ప్రాణములు గలవాఁడు కావున దేవరాతుఁ డనునామమును వహించెను. దేవరాతుఁడు మరలిరాఁగా విశ్వామిత్రునిపుత్త్రులు మధుచ్ఛందుఁడు మొదలగువా రతని జ్యేష్ఠునిఁగాను మంత్రద్రష్టనుగాను నొనర్చిరి. ముని, తనయాజ్ఞనుమన్నించినందులకు సంతసించి మధుచ్ఛందుఁడు మొదలగువారిని జూచి "ఓతనయులారా! మీరు నా యానతి ననుసరించి దేవరాతుని జ్యేష్ఠునిఁగాఁ బరిగ్రహించి నన్నుఁ బుత్త్రవంతునిఁగాఁ జేసితిరి. కావున మీరును బుత్త్రవంతులరై వర్ధిల్లుఁడు. ఓకౌశికులారా! ఈ దేవరాతుఁడు మీ కౌశికులలో నొకఁడు. మీరీతని ననుసరింపుఁ"డని పల్కెను. విశ్వామిత్రునకు వీరలే కాక యష్టకుఁడు, హారీతుఁడు, జయంతుఁడు, సుమదుఁడు మొదలగు మఱికొందఱు కొమరులు గల్గిరి. ఇట్లు విశ్వామిత్రుని కుమారులలోఁ గొందఱు శపింపఁబడుటచేతను, గొందఱను గ్రహింపఁబడుటచేతను, బరునిఁ గుమారునిఁగా స్వీకరించుటచేతను గౌశికగోత్రము నానావిధములయినది. అన్యుఁ

డగు దేవరాతుఁడు కౌశికులలో జ్యేష్ఠుఁడై ప్రవరలోఁ జేరు టచే వారి ప్రవరయును మార్పుసెందెను. ఇది పదాఱవ యధ్యాయము.

—ఆయు వంశాదికము.—

ఓ రాజా! పురూరవుని కుమారులలో నేవురవంశములను వర్ణించితిని. ఇఁక మొదటివాఁడగునాయువువంశమునువర్ణింతు వినుము. ఆయువునకు నహుషుఁడు, క్షత్త్రవృద్ధుఁడు, రజియు, రంభుఁడు, వీర్యవంతుం డను నేవురు తనయులు గల్గిరి. వారిలో క్షత్త్రవృద్ధుని వంశమును ముందుగా వర్ణించెదను. క్షత్త్రవృద్ధు నికిసుహోత్రుఁడుజన్మించె. అతనికిఁగాశ్యుఁడు, కుశుఁడు, గృత్సమదుఁడనుముగ్వురుకొమరులుగల్గిరి. వారిలోఁగృత్సమదున కుశునకుఁడుదయించె. వానికిశౌనకుఁడుగల్గె. అతఁడేబహ్వృచు లలోఁ బ్రధానుఁడయ్యె. కాశ్యునకుఁ గాశిరాజును, గాశిరాజు నకుదీర్ఘతముఁడును, దీర్ఘతమునకుధన్వంతరియుజనించిరి. అతఁ డే యాయుర్వేదమును బ్రవర్తింపఁజేసెను. వాసుదేవాంశము వలన నవతరించి దేవతలతోఁ బాటు యాగభాగమునుబొంది నామస్మరణచేతనే రోగములను దూలించు ధన్వంతరికంటె భిన్నుఁడైనను, నీతఁడునుభగవదంశసంభూతుఁడే. ఈ ధన్వంతరి కిఁ గేతుమంతుఁడును, గేతుమంతునకు భీమరథుఁడును, భీమరథు నకు ద్యుమంతుఁడును జన్మించిరి. ఆద్యుమంతునకే దివోదాసుఁ డనునామాంతరము గలదు. వానికిఁ బ్రతర్దనుఁడు సంభవించె. అతనికిశత్రుజిత్తుగలిగె. అతనికి ఋతుధ్వజుఁడుద్భవించె. వానికే కువలయాశ్వుఁడను వేఱొక నామముగలదు. ఆకువలయాశ్వున

కలర్కుఁడు మొదలగువా రుదయించిరి. వారిలో నలర్కుఁడు యౌవనవంతుఁడై యుండియే యఱువదియాఱు వేలవత్సరములు భూమిని బాలించెను. వానివలె యౌవనవంతుఁడై యంతకాలము నేలఁ బాలించిన రాజు వేఱొకఁడు లేఁడు. ఆయలర్కునకు సన్నతియు, సన్నతికి సుకేతుఁడు, సుకేతునకు సుకేతనుఁడును, వానికిధర్మకేతువును, ధర్మకేతువునకు సత్యకేతువును, సత్యకేతునకు ధృష్టకేతువును, ధృష్టకేతువునకు సుకుమారుఁడును, సుకుమారునికి వీతిహోత్రుఁడును, వానికి భర్గుఁడును, భర్గునకు భర్గభూమియుజనించిరి. ఓ రాజా! ఈ చెప్పిన రాజులు క్షత్రవృద్ధునిసంతతివారు. ఇఁక రంభునివంశమును వినుము. రంభునకు రభసుఁడును, రభసునికి గంభీరుఁడును, వానికిఁ గ్రతువునుసంభవించిరి. ఆక్రతువునకు బ్రాహ్మణకుల ముద్భవించెను. ఆయువు కొమరులలోఁ గడపటివాఁడగు వీర్యవంతునకు అనేనసుఁడు, వానికి శుద్ధుఁడును, శుద్ధునకు శుచియు, శుచికి ధర్మసారధి యనునామాంతరముగల త్రికకుప్పును, త్రికకుప్పునకు శాంతరయుఁడును జన్మించిరి. ఆ శాంతరయుఁడు జ్ఞానయోగమవలంబించి ముక్తుఁడయ్యె; కాని పుత్త్రులఁగనలేదు. ఆయువుకుమారుఁడగు రజికమితతేజస్కులగు నేనూర్గురుకొమరులు గల్గిరి. ఆరజి దేవతలప్రార్థన మంగీకరించి దైత్యులను సంహరించి వా రపహరించిన స్వర్గలోకము సాధించి యింద్రున కర్పించెను. అయినను దేవేంద్రుఁడు ప్రహ్లాదునకు భయపడి స్వర్గలోకము నారజికే వెండియునర్పించి తన రక్షాభరమునంత నాతనిపై నుంచెను. కొంతకాలమునరజి దేహమును దొఱంగెను. వానికొడుకులుస్వర్గ రాజ్యమును వశముగావించుకొని యజ్ఞభాగములనుస్వీకరించియింద్రుఁడువచ్చి

యాచించినను ఒసంగలేదు. ఇంద్రుఁడు బృహస్పతితో నాలోచించెను. అంత నతఁ డభిచారహోమమునుజేసి యా రజి తనయుల కింద్రాధిపత్యమున కనుకూల మగుబుద్ధి లేకుండఁ జేసెను. తోడనే యింద్రుఁడు మార్గభ్రష్టులగు వారి నందఱను సంహరించెను; ఒక్కనిని విడువలేదు. ఓ రాజా! క్షత్రవృద్ధుని మనుమఁడగు కుశునకుఁ బ్రీతియుఁ బ్రీతికి సంజయుఁడును, సంజయునకు జయుఁడును, జయునకుఁ గృతుఁడును, గృతునకు హర్యశ్వకుఁడును, వానికి సహదేవుఁడును, సహదేవునకు భీముఁడును, భీమునకు జయసేనుఁడును, జయసేనునకు సంకృతియుఁ బొడమిరి. ఆసంకృతిక్షత్రధర్మపరుఁడై మహాశూరుఁడై వాసిగాంచెను. ఓ రాజా! క్షత్రవృద్ధవంశజులగు రాజులు వీరె. ఇఁక నహుషుని సంతతివారిని వివరింతు వినుము. ఇది పదునేడవయధ్యాయము.

నహుషవంశము.

ఓ నరేంద్రా! దేహ కింద్రియములవలె నహుషునకు యతి, యయాతి, సంయాతి, ఆయతి, వియతి, కృతియ నెడి యార్గురు కొమరులు గల్గిరి. వారిలోఁ బెద్దయగుయతి రాజ్యము దుఃఖకరమనియు, రాజ్యాధికారమువలనఁ బురుషునకుఁ దన్నెఱుఁగనంత మత్తత సంభవించుననియుఁ దెలిసికొని తండ్రి యిచ్చెదనన్నను రాజ్యమునుస్వీకరింపలేదు. నహుషుఁడింద్రాధిపత్యమువహించి కామాంధుఁడై శచీదేవిపొందు గోరి ఆమెకోర్కెచొప్పున బ్రాహ్మణవాహన మెక్కి త్వరగా నడువుఁడని వారలను దన్ని వారిశాపమునకుఁ బాత్రుఁడై పెనుఁబామై నేలఁగూలిన యనం

తరము యయాతి రాజ్యమును స్వీకరించి తనసోదరులనల్వురను నాల్గుదిశలను బాలింప నియమించి తాను శుక్రునికూఁతును దేవయానిని, వృషపర్వునికూఁతునుశర్మిష్ఠనుబెండ్లియాడివారితోసుఖముగా భూమిని బాలింపఁదొడఁగెను. అనిన విని రాజు మునీంద్రుంజూచి "మహాత్మా! శుక్రుఁడు భృగువంశసంభూతుఁడగు బ్రహ్మర్షి గదా! యయాతి క్షత్రియుఁడు. యయాతి బ్రాహ్మణకన్యక నెట్లు పెండ్లాడఁగలిగె? వీరికీసంబంధ మెట్లుపొసఁగెను?. ఇట్టివిపరీతవివాహ మెందయినఁగలదా!" యని ప్రశ్నింపశుకుం డతనికిట్లనియె. "ఓరాజా! వృషపర్వుని కుమారిక శర్మిష్ఠ యొకనాఁడు వేగురుచెలికత్తెలు కొలిచివచ్చుచుండఁగా గురుపుత్త్రియగు దేవయానితోఁగూడి పుష్పద్రుమములచేతను, మధుకరములమధురగానములచేతనుమనోహరమగునుద్యానవనమున విహరించెను. అనంతరము వా రొకసరస్సును సమీపించికట్టుపుట్టములఁ దీరముననుంచి దానిలోఁజొచ్చి యొకరిపై నొకరు నీళ్లు చల్లుకొనుచుఁ గ్రీడించుచుండిరి. ఆసమయమున శంకరుఁడు పార్వతీసహితుఁడై వృషభము నధిష్ఠించి యాప్రాంతమునకు వచ్చుచుండఁగాఁజూచియాబాలికలందఱునుసిగ్గుపడి త్వరగాఁ దీరమును జేరివసనములను ధరించిరి. ఆత్వరలోఁ దెలియకశర్మిష్ఠ దేవయానివస్త్రమును దాల్చెను. దేవయాని యది చూచి శర్మిష్ఠ కట్టినపుట్టము తనదని తెలిసికొని మిక్కిలి కోపించియిట్లనియె. "అయారే! యీదాసియగుశర్మిష్ఠ చేసినయయుక్తకార్యమును జూడుఁడు. వివేకము లేకుండ మేము ధరింపఁదగినవసనమును ధరించినది. యజ్ఞమందలిహవిస్సును కుక్కవలెమావసనముధరింపనిదియర్హురాలుకాదు. అన్నిజాతులలోను బ్రాహ్మణు

లుత్తములు. వారు తపస్సుచేఁ బరమపురుషునకు ముఖమైరి. ఆబ్రాహ్మణులుజ్యోతిస్స్వరూప మగు బ్రహ్మము నుపాసించెదరు. లోకమున మంగళకరమగు వైదికమార్గ ముపదేశించినవారు వారేకదా! వారికిఁ బావనమూర్తియు, సర్వాంతర్యామియు, శ్రీనివాసుఁడునగుభగవంతుఁడే నమస్కరించును.తక్కినవారు నమస్కరింతు రని వేఱ చెప్పవలయునా? ఈకారణములచే బ్రాహ్మణు లుత్తములు.వారిలో భృగువంశజు లుత్తమోత్తములు.ఈశర్మిష్ఠతండ్రి వృషపర్వుఁడు మాకు శిష్యుఁడు. ఇట్లుండ మేముదాల్పవలసిన వస్త్రమిదిదాల్పనర్హురా లగునా? శూద్రుఁడు వేదమును బఠింప నెట్లర్హుఁ డగును?'' అని నిందించిన దేవయానిని శర్మిష్ఠ చూచి యామె కఠోరవచనములకుఁ దాళఁజాలక కోపము చే భుజంగివలె రోఁజుచుఁ బెదవి గొఱుకుచు నిట్లనియె. ''ఓ భిక్షుకీ! నీవృత్తము తెలిసికొనక నోటికివచ్చి నట్లెల్ల వదరెద వేల? ఎంమల కాత్మస్తవ మొనర్చుకొనెదవు? మీరు కాకులవలె నాహారాదుల నిమిత్తము మాగృహములఁ గాచికొనియుండియునిప్పుడీప్రగల్భము లేల?''అనిపరుష వచనముల నిందించి యంతఁగోపము పట్టఁజాలక దేవయానికట్టువస్త్రము నొలిచి దిగంబరనుగాఁ జేసి నూతిలోఁద్రోయించి తన యింటికిఁ బోయెను.అంత యయాతి మృగయార్థమై యటసంచరించుచు దప్పిగొనిజలపానమునకై యాకూపమును సమీపించిదిగంబర యగుదానిం జూచి తన యుత్తరీయమును గట్టనిచ్చి దయతోఁ దనపాణిచే నామెపాణిని స్వీకరించి పైకిఁ దీసెను. ఇట్లు తన్నుద్ధరించినవీరుని యయాతినిజూచి ప్రేమపూర్ణములగు వాక్కులతో నిట్లనియె. ''ఓరాజా! ఓపురంజయా! నీవు నాపాణిని

గ్రహించితివి. నీచే గృహీతమగునాపాణిని బరుఁడు గ్రహింపఁ దగదునన్నుఁ బెండ్లాడుము. బ్రాహ్మణకన్యకను రాజెట్లుపరిగ్రహింపనగుననిసందేహమువలదు. మనకుదాంపత్యరూపమగుసంబంధము కేవలమీశ్వరకృతముకాని మానవకృతముగాదు. కానిచో నీకూపమునఁగూలి యెప్పుడునుదలంపనినాకు నీసందర్శనములభింపనేల? ఇదియే యీశ్వర కృతమనుటకు నిదర్శనము. ఇంతేకాదు. పూర్వముబృహస్పతికుమారుఁడు కచుఁడునన్ను శపించెను. దానివలన నాకు బ్రాహ్మణుఁడు భర్త కాఁగూడదు. క్షత్రియుఁడేకావలెను. నా హస్తమునుబట్టినవాఁడేనాకుభర్త యనిపలుకయయాతివినిశాస్త్రవిరుద్ధమగుటచేఁదనకిష్టము లేకపోయినను, దైవమువలన లభించుటచేతను,దనకుమనస్సామెయందు లగ్నమగుటచేతనుదదీయవచనమున కంగీకరించివెడలిపోయెను. అంత దేవయాని యేడ్చుచు జనకునిసమీపించిశర్మిష్ఠచేసిన దుష్టకృత్యమునునివేదించెను.అదివిన్నతోడనే శుక్రుఁడు విమనస్కుఁడై యీపౌరోహిత్యముకన్న బిచ్చమే మేలని నిశ్చయించి,కుమారీసహితుఁడై వృషపర్వునిపురమును విడిచి పోవుచుండెను.అంత వృషపర్వుఁడు తనశత్రువులగు దేవతలతో నేకీభవింప వెడలిపోవుచున్నట్లు గ్రహించి యతనివెంబడిఁ జని మార్గమధ్యమునఁగలిసికొని యతనిపాదములపైఁబడి మిగులఁ బ్రార్థించి ప్రసన్నునిఁగాఁ జేసికొనెను. శుక్రుఁడు కోపమునువిడిచి వృషపర్వునిఁజూచి "ఓయీ!నాకు దేవయాని ముద్దుకూఁతురు. ఆమెనువిడిచి నేనుండలేను. ఆమె యేమికోరునో దాని నొసంగుము. అట్లయినమరలివచ్చెదను" అనిపలికెను.వృషపర్వుఁడందులకుసమ్మతించి దేవయానినిగోరుమనఁగానామె 'నీకూఁతు

రు, సఖీజనముతోఁ గూడ నన్ను సేవించుచు నే నెచ్చటి కేఁగిన నచ్చటికి రావలయును. ఇదియే నాకోర్కి" అని పల్కఁగా నతఁ డట్లొనర్చెను. అంత శర్మిష్ఠ శుక్రునివలనఁ దనజనకాదులకు సంభవించెడు ననర్థమును జూచి కార్యగౌరవమును దెలిసికొని మాఱాడక చెలికత్తియలతోఁ గూడ దేవయానికి దాసియయి కొల్చుచుండెను. అనంతరము శుక్రుఁడు యయాతిని బిలిపించి తనకూఁతును శర్మిష్ఠతోఁ గూడ నర్పించి యొకప్పుడును శర్మిష్ఠతో సంగమింపఁగూడదని కఠినముగాఁ జెప్పెను. అతఁ డందుల కంగీకరించి వారిఁ దోడ్కొనిపోయెను. కొంతకాలమునకు దేవయాని కుమారునిఁ గని సంతసించుచుండ నది శర్మిష్ఠ గాంచి తానుగూడ సంతానమును గాంచవలె నని తలంచి తన ఋతుకాలమున యయాతినిఁ బతిగా వరించెను. ధర్మవిదుఁ డగు యయాతి సంతానార్థము ఋతుకాలమున సంగమింపఁ గోరుచున్న కాంతను విడుచుట ధర్మము గాదని నిశ్చయించి శుక్రుని యాజ్ఞావచనము బంధించుచున్నను సరకుగొనక యామె యభిలాషమును దీర్చెను. దేవయానికి యదువును, దుర్వసువు నను నిర్వురు సుతులు గల్గిరి. శర్మిష్ఠకు ద్రుహ్యుఁడు, అనువు, పూరుఁడు నను మువ్వురు తనయులు గల్గిరి. అభిమానవంతురాలగు దేవయాని తనభర్తవలననే శర్మిష్ఠ సంతానవంతురాలయ్యె నని యెఱిఁగి క్రోధమూర్ఛితయై యలిగి పుట్టింటికిఁ బోయెను. కాముకుఁడైన యయాతి ప్రియురాలి ననుసరించి పాదములపైఁ బడి సాంత్వవచనములచే బతిమాలియు నామెను బ్రసన్నురాలినిగాఁ జేయలేకపోయెను. అంత శుక్రుఁ డది తెలిసికొని యయాతి కార్యమునకుఁ గోపించి "ఓరీ మందబుద్ధీ! ఓరీ కాముకా! ఓరీ యనృతరూపా! నరులను వికృతరూపులనుగాఁ

జేయు ముదుసలితనము నిన్నావేశించుఁగాక''యని శపించెను. ఇట్లుశపింపఁబడియయాతియతనిఁగాంచి "ఓబ్రాహ్మణోత్తమా! నన్నను గ్రహింపుము. నీకుమారికవలన నాకుఁ గామములం దింకను దృప్తిలేదు కావునన న్నెప్పటియవస్థలోనుంపు''మనిబతి మాలెను. దానిని విని కరుణించి "నాశాపముతప్పదు. అయిన నీ కామముదీఱనిచో నీవార్ధకమును వేఱొకనికిచ్చి వానియావన మును నీవు దీసికొను''మని బదులుచెప్పెను. ఇట్లు యయాతివ్య వస్థచేసికొని పురమునకు వచ్చి జ్యేష్ఠకుమారుఁడగుయదువును బిలిచి "కుమారా! నీమాతామహుఁడగు శుక్రుఁడు నాకీజరా వస్థను గల్గించె. నాకు విషయసుఖములం దింకను దృప్తిలేదు. కావున నాజరావస్థనుదీసికొని నీయావనావస్థ నిమ్ము. కొన్నివత్స రములు క్రీడించినీయావనము నీకిచ్చెద''నని పలుకఁగా యదు వతని కిట్లనియె. "ఓజనకా! పురుషుఁడు విషయసుఖము లనుభ వింపకుండ వైరాగ్య మందఁజాలఁడు. నేనిదివఱకు విషయసుఖ ము సుంతే ననుభవింపలేదు. చిరకాలము సుఖమనుభవించిన నీవేయిట్లు శాంతినిబడయఁజాలనిచో నామాట చెప్పనేల? కా వునముదుసలివాఁడనై యుండజాలను''అనిపల్కవిని యయాతి తుర్వసునిఁబిలిచి తనయభిప్రాయము తెల్పెను. అతఁడును నిరా కరించెను. పిమ్మట ద్రుహ్యుని, ననువునుబిలిచి యడుగ వారును నస్థిరమగు దేహమున స్థిరత్వబుద్ధినుంచి తండ్రికోర్కినిదిరస్క రించిరి. అనంతరము రాజువయస్సుచేఁబిన్నయయ్యునుగుణము లచేఁబెద్దయగుపూరువునుబిలిచి "ఓవత్సా! నీవునాకోర్కిదీర్పు ము. నీవు నీయన్నలవలె నేనన్ను నిరాకరింపఁదగవు''అనిపలుక విని యతండతనికిట్లనియె. "ఓమానవేంద్రా! జనకుని దేహమునఁ

బుట్టినపురుషుఁ డెవ్వఁడు లోకమునఁ బితృవాక్యమును నిరసింపఁ గలఁడు? పితృను గ్రహమువలనఁ దప్పకుండ నైహికసుఖమే కాక యాముష్మికసుఖముగూడ లభించును. జనకునికోర్కి మనము నం దుండఁగ నే తెలిసికొని చేయువాఁ డుత్తముఁడు. చెప్పినపిమ్మటఁ జేయువాఁడు మధ్యముఁడు. జనకాజ్ఞ యం దశ్రద్ధపూనితుద కొనర్చువాఁడధముఁడు. అశ్రద్ధ వహించియుఁ జేయనివాఁడధమాధముఁడు" అని పలికి సంతోషపూర్వకముగా నే తనతండ్రి జరావస్థను ప్రతిగ్రహించెను. ఆయయాతి పుత్త్రుఁడిచ్చినవయస్సు చే విషయసుఖములయ థేష్టముగాననుభవించుచు సప్తద్వీప పరిమితయగుభూమిని బాలించుచు, తండ్రిపిల్లలనువలెఁ బ్రజల ధర్మయుక్తముగాఁ బోషించుచుండెను. ఓరాజా! అతఁడిట్లు యథాప్రీతిగా నింద్రియ సుఖములనుభవించుచున్నను నింద్రియపటుత్వము సుంతేనియుఁ దఱుఁగలేదు. దేవయాని ప్రతిదినమును మనోవాక్క్రియలచే భర్తను సేవించి యేకాంతమునఁగూడ నతనికి మిక్కిలి ప్రియురాలయ్యెను. ఎవ్వఁడు సర్వదేవతామయుఁడో, యెవఁడారాధకులయార్తినిదొలఁగించునో, యెవఁడు యాగములందారాధితుఁడై తత్ఫలమునొసంగునో, ఆకాశమున మేఘపంక్తివలె నెవనియందుఁజిదచిదాత్మకమును, స్వప్నసమానమును, మాయామనోరథతుల్యమునునగు ప్రపంచ మొకప్పుడు గానవచ్చి వేఱొకప్పు డంతర్ధానము నెందుచు మఱొకప్పుడు నానావిధమై చూపట్టునో, యెవఁడు హృదయకుహరములందు శయనించునో, యెవఁడు సూక్ష్మవస్తువులలో నెల్ల సూక్ష్మవస్తువో, యెవఁడు జీవసమూహమునకుఁ బ్రాప్యుఁడును బ్రాపకుండు నాధారుండు నగుచున్నాఁడో, యట్టి పరమేశ్వరునిఁ దన

హృదయమున నిలిపి ఫలాభిలాష లేకయే పెక్కుయాగములాచరించి పరమపురుషుని సంతసింపఁజేసెను; కాని సార్వభౌముఁడగు యయాతి కుత్సితము లగునింద్రియములచే వేయువత్సరములు విషయసుఖము లనుభవించియుఁ దృప్తి చెందలేకపోయెను. ఇది పదునెనిమిదవయధ్యాయము.

*యయాతి బస్తోపాఖ్యానము సెప్పుట.

ఓ రాజా! యయాతి స్త్రీలోలుఁడై చిరకాలమువిషయసుఖములనుభవించి యొకప్పుడు తన యజ్ఞానమును దెలిసికొనినిర్వేదమునంది ప్రియురాలగు దేవయానికిఁదనవర్తన మనుకరించునొక యుపాఖ్యానము చెప్పఁదలంచి యిట్లనియె. "ఓభార్గవీ! భూమిలో నన్నివిధములచేతను నాచరిత్రమును బోలినయొక యితిహాసమును జెప్పెదను వినుము. అకటా! నావర్తనముతుచ్ఛమైనది. జితేంద్రియులై వనమందు సంచరించుచున్నపండితులందఱును నావర్తనమునుగూర్చి దుఃఖించుచున్నారు. పూర్వమొకవనములో నొకమేష మసహాయమై తనకుఁబ్రియమగుదాని వెదకుచు నందంద తిరిగితిరిగి యొకచోఁ గర్మవశమున నూతిలోఁబడి యున్నయొక యాఁడుమేఁకనుగాంచి కామించి దానినుద్ధరించుటకుఁ దగినయుపాయ మరయుచుండెను; కాని

* ఈయితిహాసమును యయాతితనచరిత్రమును దెలుపనెంచియ న్యాపదేశముగాఁ జెప్పుచుండెను. ఇందు మేషముయయాతియనియు, వనమే సంసారమనియుఁ, బ్రియవస్తువే విషయసుఖములనియుఁ, గూపమునఁబడినయామేషి దేవయానియనియుఁ గ్రహింపవలయు. మేషమునూతినుండి మేషి నుద్ధరించుటకుయత్నించుట యయాతి దేవయానినుద్ధరించుటతోఁ బోలుననియెఱుఁగునది

యదితోఁప లేదు. *తుట్టతుదకా మేషముశృంగములచేనొడ్డును
ద్రవ్వియన్ను దీసివైచియుత్తారణమార్గము నేర్పఱిచి పైకిఁదీసె
ను. తోడనే యామేషికూపమువలననిర్గమించివచ్చియామేష
మునుబతిగా వరించెను. ఆ మేషమును దానిని బత్నిగా గ్రహిం
చెను. ఆమేషితోఁగూడి పరిపుష్టసర్వావయవమై, రతిసమర్థ
మై, రేతస్సేక్తయై, మైథునసమర్థమై యున్న యామేషమును
జూచి, మఱికొన్నియాఁడుమేఁక †లచ్చటికివచ్చి కామించినవి.
‡ఆపురుషమేషము కామగ్రస్తమై తనస్త్రీలతోసర్వదారమిం
చుచుఁదన్నుఁదా మఱచెను. ఆమేషీచయములో నొకటిదాని
కిఁ బ్రియురాలయ్యెను. § శ్లేష్మమగుదానితోఁ గ్రీడించుచుండఁ
బూర్వము కూపమునుండి నిర్గమించి వచ్చినది దానిఁజూచి స
హింపకపోయెను.తోడనే యది దుర్హృదయమును, బ్రియము
వలెఁ గానవచ్చునదియుఁ, గామియు, నింద్రియాధీనమునునగు
నాపురుషమేషమును విడిచిపోయెను. స్త్రీలోలమయిన యాబ
స్తము దీనమై తన భార్యకోపమును దీర్ప నెంచి బిడాలిని బిడాల
మువలె దాని వెంబడించిపోయిమార్గమధ్యమునఁ బ్రార్థించియు
దానికోపమును బోకార్ప లేకపోయెను. అంత నొక ద్విజుఁడు
వచ్చి యాబస్తము వృషణము ఛేదించి మగుడనదిప్రార్థింపఁగరు
ణించి యదికెను.ఇట్లాబస్తముతిరిగి యండకోశమునుబొందికూ

* దీనివలన యయాతి దేవయాని నుద్ధరించుట తెలియవచ్చుచున్నది.

† దీనివలన శర్మిష్ఠాదులు యయాతిని వరించుట తెల్లము.

‡ దీనంజేసి యయాతి కామగ్రస్తుఁడై యాత్మను మఱచుట స్పష్టము.

§ ఇది శర్మిష్ఠను యయాతి ప్రేమించుటయు, దానికి దేవయాని సహింప
కుండుటను దెలుపుచున్నది.

పలబ్ధయగు మేషితోఁగూడి చిరకాలము కామ మనుభవించి యుఁ బరితృప్తి చెందలేకపోయెను. ఓసుభ్రూ! నేనాబస్తమువలె నీప్రేమయనుయంత్రమునకువశ్యుఁడనై నీవిభ్రమాదులచేమోహితుఁడనై నన్ను నే మఱచి వర్తించుచుంటిని. కామములను భవించుటవలన శాంతినొందవు. భూమండలమందున్న ధాన్యాదులుగాని, బంగారుగాని, పశువులుగాని, స్త్రీ రత్నములుగాని కామాసక్తునికి మనఃప్రీతిని గల్గింపఁజాలవు. ఇంకను మఱెంత కోర్కెని బుట్టించును. హవిస్సుచే నగ్నిచల్లారక వర్ధిల్లినట్లు, అనుభవించుటచేఁగామము మఱింతవర్ధిల్లునుగాని శాంతింపదు. అట్టి కామమెట్లుశాంతించునో చెప్పెదనువిను. పురుషుఁడెప్పుడుసర్వభూతములందును రాగద్వేషాదులఁ జూపకసమదృష్టిగలఁడేని, వాఁ డెచ్చటికేఁగిన మిక్కిలి సుఖించును. వానికి దిక్కులన్నియు సుఖమయములుగాఁగన్పించును. ఆలోచింపవిషయాభిలాషము మిక్కిలిచెడ్డది. దుర్మతులు దాని నెప్పటికినివిడువఁజాలరు. పురుషుఁడు ముసలితనముచే జీర్ణించినను అది జీర్ణింపదు. అది సకల దుఃఖములనుగూర్చును. సుఖమునపేక్షించువాఁడైనచోఁదప్పక యాతృష్ణను విడువవలెను. పురుషుఁడెప్పుడును, దల్లితోఁగాని, దోఁబుట్టువుతోఁగాని, కూఁతుఁతోఁగాని రహస్యమున నేకాసనమునఁ గూర్చుండరాదు. బలిష్ఠములగునింద్రియములు విద్వాంసునైనను నాకర్షింపక మానవు. నేను నీతోఁగూడి వేయుసంవత్సరములు విషయసుఖము లనుభవించితిని. అయిన విషయాభిలాషము క్రమముగా హెచ్చుచున్నది గాని తఱుగలేదు. కావున నే నీతృష్ణను విడిచి బ్రహ్మమును జిత్తమునఁ జేర్చి శీతోష్ణాది ద్వంద్వములనుదిరస్కరించి దేహాత్మభ్రాంతిని బాఱఁదోలిమృగ

ములతోఁగలసి చరింపవనమున కేఁగెదను. ఐహికసుఖములను గాని, యాముష్మికసుఖములనుగాని, విద్వాంసుఁడాసింపరాదు. అట్లుచేసినచో నాతనికిసంసారమును, దానివలన స్థావరమౌట యుసంభవింపక మానదు. కావున నెవఁడు వాని నాసింపకనిరతిశయమగు నానందరూపమునఁ బొల్చు పరమాత్మతత్త్వముఁ దెలిసికొనునో, వానికి విషయాభిలాషము స్వయముగానే నివర్తించును'' అని దేవయానితోఁ జెప్పి తనవయస్సును బూరున కిచ్చి యతనివలన జరావస్థను స్వీకరించి యాగ్నేయమునకు ద్రుహ్యుని, దక్షిణమునకు యదువును, ప్రతీచికిఁ దుర్వసుని, ఉత్తరమునకు అనువును బ్రభువులనుగాఁ జేసి భూమండల మంతకును యోగ్యుఁడగుపూరువునభిషేకించియన్నలనందఱను నతనికధీనులఁగా జేసితాను వనమున కరిగెను. అక్కడనతఁడు, పెక్కు సంవత్సరములనుభవించినను దఱుగనియింద్రియసుఖములను జెక్కలువచ్చినపక్షిగూఁటినివలె, క్షణమాత్రమునవిడిచిసమస్తసంగములనువదల్చుకొని బ్రహ్మోపాసనచేగుణకార్యములను నశింపఁజేసి పొందఁదగిన పరమపదము నొందెను. అట దేవయాని భర్తచెప్పినకథ విని స్త్రీ పురుషుల పరస్పరస్నేహముచేఁగల్గిన వికారమునుబరిహాసించుటకుఁ జెప్పినను కేవలము తన్ను తెలిచేయుటకే యని నిశ్చయించి పానశాలయందలి పాంథులసంబంధమువలె నీశ్వరాధీనులయిన పతిపుత్త్రాదులసంబంధము భగవన్మాయావిరచితమని తెలిసికొని దేహముతోను, దదనుబంధులతోను, వేయేల యందఱతోను, దనకుఁగలసంబంధము స్వప్నమువలె ననిత్యమని నిశ్చయించి భగవంతుని ధ్యానించి లింగదేహమును విడిచెను'' అని చెప్పి శుకుఁడు ''జగ

త్సృష్టియు, సర్వభూతములకాధారభూతుఁడును శాంతాత్ముఁడు నునగువాసుదేవునకు నమస్కార మొనర్చెదను'' అని నమస్కరించి వెండియునిట్లనియె. ఇది పందొమ్మిదవ యధ్యాయము.

పూరుని వంశము.

ఓ రాజా! దేనియందు నీవు జన్మించితివో, దేనియందు వంశవర్ధనులగు బ్రాహ్మణులును, రాజర్షులునుదయించిరో, యాపూరువంశమునువర్ణించెదను; వినుము. పూరునకుజనమేజయుఁడును, జనమేజయునకుఁ బ్రధన్వుఁడును, ప్రధన్వునకుఁ బ్రవిరోధుఁడును, ప్రవిరోధునకు నమస్యుఁడును, నమస్యునకుఁజారుఁడును, జారునకుసుద్యుఁడును, సుద్యునకు బహుగవుఁడును, బహుగవునకు శర్యాతియు, శర్యాతికి సంయాతియు, సంయాతికి అహంయాతియు, వానికి రౌద్రాశ్వుఁడును, రౌద్రాశ్వునకు ఘృతాచి యనునచ్చరయందు భగవంతునిద శేంద్రియములవలె ఋతేపువు, కక్షేపువు, స్థలేపువు, కృతేపువు, జలేపువు, సన్నతేపువు, ధర్మేపువు, సత్యేపువు, వ్రతేపు వనుపదుగురుపుత్త్రులు పుట్టిరి. ఆఋతేపున కంతిసారుఁడును వానికి సుమతియు, ధ్రువుండు, నప్రతిరథుండు నను ముగ్గురు కుమారులుగల్గిరి. వారిలోనప్రతిరధునకుఁగణ్వుఁడును, గణ్వునకు మేధాతిథియు, మేధాతిథికిఁ బ్రస్కణ్వుఁడు మొదలగు బ్రాహ్మణులు పుట్టిరి. అంతిసారసుతుఁడైనసుమతికి రైభ్యుఁడును, వానికి దుష్యంతుఁడును గలిగిరి. ఆదుష్యంతుఁడొప్పుడు వేఁటాడనరణ్యమునసంచరించుచు నటకుసమీపముననున్న కణ్వాశ్రమమున కరిగి యచ్చటఁగూర్చుండి లక్ష్మివలె నేస్త్రీయ కాంతులచేఁ దన్ను నలంకరించుకొనుచు జగన్మోహినివలెఁగాన

వచ్చుచున్న శకుంతలయనుయువతినిజూచి మోహమందితదీయ దర్శనమునకు మిగులసంతసించి మృగయాప్రయాసమంతయుఁ దొలంగఁ గామపీడితుఁడై మందహాసము చేయుచుమృదుమధురముగా నిట్లనియె. "ఓ యువతీ! ఇంత సుందరాకారముతోఁ బోల్చుచున్న నీ వెవ తెవు? నీవెవనికుమారివి? ఏమిచేయుటకై నీ వీనిర్జనవనమునకు వచ్చితివి? ఓ తరుణీ! నీవు తప్పక రాజపుత్రివై యుండవలయును. కావున నే నామనస్సు నీవంకకుఁ బర్వెత్తుచున్నది. నీ వట్లు కానిచోఁ పూరు వంశసంభూతుఁడనగు నామన స్సధర్మమార్గమున నేల ప్రవర్తించును?" అనిన విని శకుంతల యి ట్లనియె. "ఓ నరేంద్రా! నేను విశ్వామిత్రునకు మేనకయందుఁ బుట్టినదానను. నాతల్లి స్వర్గమునకుఁ బోవుచు నన్ను వనమున డించిపోయెను. నాచరిత్రము కణ్వమహామునికిఁ దెలియును. దాని కేమి? అది యటుండనిండు. మీకు మే మేమి చేయవలయును? రండు. కూర్చుండుఁడు. మాయిచ్చుపూజలస్వీకరింపుఁడు. ఇచ్చట నివరధాన్యమున్నది. ఇష్టమువచ్చినచో భుజింపవచ్చును. మీకిష్టమున్నచో నిట నివసింపవచ్చును." అని మధురముగా నుడివిన విని రాజామెనుజూచి "సుందరీ! కుశిక వంశమునఁ బొడమిన నీకీ వినయాదు లెంతయుఁ దగియున్నవి. లోకమున రాజకన్యకలుస్వయముగా నేభర్తలనుస్వీకరింతురు. నీవు రాజకన్యకవు గావున దయయుంచి నన్ను వరింపుము" అనిన నామెయందులకంగీకరించెను. దేశకాలవిభాగ మెఱిఁగిన దుష్యంతుఁడు వెంటనే యామెను గాంధర్వవిధిచేఁ బరిణయమయి యారాత్రి యామెతోఁ గ్రీడించి తెల్లవాఱినతోడనే తనపురమునకుఁ బోయెను. శకుంతల గర్భముఁదాల్చి కొలఁది

కాలములో నొక కుమారుని గనియెను. కణ్వుఁ డందులకు సంతసించి వనమందే బాలునకుజాతకర్మాదిక్రియల నొనర్చెను. ఆబాలుఁడుక్రమముగావర్ధిల్లి స్వీయబలముచే నొకసింహము నుబట్టుకొని దానితోనాడుకొనుచుండెను. భగవంతుని యంశాంశమువలన జనించియపారవిక్రముఁడైన కుమారునిఁ దీసికొనిశకుంతల భర్తగృహమునకేఁగెను. కానిరాజు భార్యాపుత్రులు నిర్దుష్టులైనను లోకాపవాదమునకుజడిసి స్వీకరింపలేదు. అంతట సర్వభూతములును వినుచుండ "ఓరాజా! సంతతివిషయమై తల్లి చర్మమయపాత్రమువలె నాధారమాత్రమే కాని ప్రధానురాలుకాదు. పుత్రోత్పత్తికిఁదండ్రియే ముఖ్యుఁడు. ఈ పిల్లఁడు నీకుమారుఁడు. శకుంతల నీభార్య. తప్పక భరింపుము. భరింపుము. శకుంతలనవమానింపకుము. ఈబాలుఁడువంశకర్తయగును. వంశకర్తయగుకొమరుఁడుతండ్రినినరకమునుండిరక్షించును. శకుంతలావచనముసత్యము. ఈపిల్లఁడునీవలననేకలిగెను. వాసుదేవాంశ సంభవుఁడును, బ్రహ్మణ్యుఁడును, సత్యసంధుఁడును, గుణగ్రాహియు, కీర్తివర్ధనుఁడును, కృతజ్ఞుఁడును, మహోత్సాహియు, స్థూలవత్సుఁడునగు నీకుమారుని స్వీకరింపు"మని పల్కెను. అదివిని దుష్యంతుఁడుసంతసించి భార్యాపుత్రులను స్వీకరించెను. దుష్యంతుని యనంతరమున భరతుఁడు చక్రవర్తియై మహాకీర్తిని సంపాదించెను. వాసుదేవాంశసంభూతుఁడైనయాభరతునిమహిమ భూమి నెల్లెడలను నుతింపఁబడుచున్నది. ఆ భరతునిచేతియందువిష్ణువునకువలెఁ జక్రాది రేఖలును, పాదములందుఁ బద్మరేఖలును గలవు. అతఁడు చక్రవర్తిగా నభిషిక్తుఁడై నపిమ్మట గంగాతీరమున నిన్నూట యేఁబదియశ్వ

మేధయాగముల భగవంతునారాధించెను. అనంతరముదీర్ఘతముఁడను మునిని బురోహితునిఁగా నొనర్చికొని యమునాతీరమును జేరి బ్రాహ్మణులకుఁ జాలినంత ధనమిచ్చుచు డెబ్బదియెనిమిది హయములను నిర్దుష్టములను బంధించి బంధనపూర్వకమగుయాగములచే నీశ్వరునారాధించెను. ఆరాజు ప్రకృష్టగుణముగల యొకప్రదేశమున నగ్నిచయనము చేసి, యసంఖ్యాకములగు గోవులను దానముచేసెను. ఆగోవులను వేగురు విప్రులు పంచుకొని స్వీకరించిరి. అట్లె యారాజు మష్ణారమనుతీరమున యాగమొనర్పనెంచి నూటముప్పది యశ్వములనుబంధించి రాజుల కాశ్చర్యముఁగల్గించుచు దేవతలును రాజులును జేయు విఘ్నములను దొలంగించుకొని యాగపూర్తిగావించెను. ఆ తీరమునందే తెల్లని శృంగములుగల్గి హిరణ్య పరివృతములయి పదునాల్గయుతముల సంఖ్యగల భద్రగజములనుబ్రాహ్మణుల కొసంగెను. భరతుఁడొనర్చిన యద్భుతకర్మములను బూర్వు లెవ్వరును జేయలేదు. ఇఁకముందువా రెవ్వరొనర్పలేరు. బాహువులనుసాధనములుగాఁజేసికొని స్వర్గము నొందలేనివిధమునవెవ్వరు నతఁడొనర్చిన యద్భుతకార్యముల నొనర్పలేరు. బ్రాహ్మణుల కపకారమొనర్చు కిరాతులు,హూణులు, యవనులు,నాంధ్రులును,వంగదేశస్థులు,శకులు, గషులుమొదలగుహీనజాతిరాజులను, మ్లేచ్ఛులనుదిగ్విజయసమయమునసంహరించెను.పూర్వము దేవతలను జయించిపాతాళమునదాఁగియున్న రక్కసులనుజంపి వారుగొనిపోయిన దేవతాస్త్రీలను, మనుష్యాదులను విడిపించికొని వచ్చెను.ఆభరతుఁడు పాలించుకాలమున భూమ్యాకాశము లతని ప్రజలకు వలయువాంఛిత

ములఁ బూరించెను. అతఁ డిట్లు దిక్కులందుఁ దనయాజ్ఞయ ప్రతిహతమై వర్తించుచున ట్లిరువదియేడు వేల వత్సరములు భూమిని బాలించెను. పిమ్మట నాసార్వభౌముఁడు లోకపాలుర యైశ్వర్యమునుమించిన తనయైశ్వర్యము, రాజ్యసంపద, యప్రతిహత మగునాజ్ఞాచక్రము, ప్రాణములు మొదలగు నైహికమంతయు ననిత్యమని నిశ్చయించి విరక్తుఁడయ్యెను. ఓ రాజా! ఆ భరతునకు విదర్భరాజ కుమారికలు ముగ్గురు భార్యలైరి. వారిలో నొక్కొక్కతె కొక్కొక కుమారుఁడు కలిగెను. కాని భర్తయాపుత్త్రులను జూచి తనకుఁ దగినవారు కారని పల్కనదివిని కోపించి యా స్త్రీలాపిల్లలను జంపివైచిరి. ఇట్లు తనవంశము నశించుటచే మిక్కిలి విచారించి భరతుఁడు మరుత్తులనుగూర్చి యాగ మొనర్ప, వా రతనికిఁ బ్రసన్నులై భరద్వాజుఁ డను సుతుని సమర్పించిరి. ఆ పుత్త్రుఁ డెట్లుపుట్టెనో, వానికి భరద్వాజుఁ డని పేరెట్లు వచ్చెనో చెప్పెదను. బృహస్పతికి ఉచథ్యుఁ డనుసోదరుఁడుకలఁడు. వానికి మమతయను భార్యగలదు. ఆమె గర్భిణియై యుండఁగా బృహస్పతియామెను మోహించిసంభోగించుచుండగర్భస్థుఁ డగుశిశువు, వలదువలదని వారించెను. దానికి బృహస్పతిగోపించి "నీవు దీర్ఘతమస్సును బ్రవేశింతువుగాక. నీవంధుఁడ వగుదువు గాక" యని శపించి బలాత్కారముగ వీర్యమును విడిచెను. గర్భస్థుఁ డగు నాబాలుఁడు దీర్ఘతముఁడని పేరుగాంచెను. లోపలనుండి యాబాలుఁ డావీర్యమును గాలితోఁ దన్ని వేయ నది భూమియందుఁబడి కుమారుఁ డయ్యెను. ఆమమత భర్తకు భయపడి బాలుని విడిచిపోవుచుండెను. అది చూచి బృహస్పతి "ఓమూఢురాలా! ఈ

బాలుని విడిచిపోదు వేమి? ఇరువురకుఁ బుట్టినవాఁడు గావున వీఁడు ద్వాజుఁడనఁబడును. వీనినినీవు భరింపకతీఱ"దనిపల్కెను. అదివిని యామమత "ఓబృహస్పతీ! ఈద్వాజుని నీవే భరింపు" మని పల్కి వెడలిపోయెను. ఆ బృహస్పతియు నిర్దయుఁడై యీ బాలుని విడిచిపోయెను. ద్వాజుని నీవేభరింపుమనియొండొరులు వివదించుకొని విడిచిపోయిరి. కాన యీ బాలుఁడు భరద్వాజుఁ డను నామము దాల్చెను. దేవతలు వానిఁగొనివచ్చి భరతునకొసంగిరి. ఆబాలుఁడు వితథమైన భరతవంశమునకు దత్తుఁడగుటవలన వితథుఁడను వేఱొక నామమును దాల్చెను. ఇది యిరువదవ యధ్యాయము.

గర్గరంతిదేవవంశాదులు.

ఓరాజా! ఆవితథునకు మన్యువును, మన్యువునకు బృహత్క్షత్రుఁడు, జయుఁడు, మహావీర్యుఁడు, నరుఁడు, గర్గుఁడుననునేవురు కుమారులును, గల్గిరి. వారిలోనరునకు సంకృతియు, సంకృతికి గర్గ, రంతిదేవు లనునిద్దఱుకొమరులును సంభవించిరి. ఓరాజా! వారిలోరంతిదేవుని కీర్తి భూలోకమును స్వర్గలోకమునుగూడ నావరించెను. ఆరంతిదేవుఁడు తన సంచితార్థమంతయునర్థులకుఁ బంచిపెట్టి నిర్ధనుఁడై దైవప్రాప్త మగువస్తువులచే నాఁకటిఁ బుచ్చుచు, ధైర్యము చెడనీక కుటుంబముతోఁగూడఁ గృశించి జలపానమునైనఁ జేయక నలువదియెనిమిదిదినములుగడపెను. అంత నాఁటియుదయమున దైవవశమువలన ఘృతపాయసములును, నన్నపానములును బ్రాప్తింపఁగాఁక్షుత్పిపాసలచేవడఁకుచుఁ దనకుటుంబముతోఁ గూడఁదినుటకు సంసిద్ధుఁడై రాఁ జుండ నొకయతిథి వచ్చె. ఆ రంతిదేవుఁడు వచ్చినయతిథి నాదరించి

శ్రద్ధాళువై సకలభూతములును భగవదాత్మకములే యని నిశ్చయించి యా యాహారములోఁ గొంతభాగమతనికి నొసఁగ నతఁడు భుజించి సంతసించి వెడలిపోయెను. తక్కిన యాహారమును గుటుంబమునకు విభజించి తిన యత్నించుచుండ క్షుత్పీడితుఁడగు నొకవృషలుఁడే తెంచెను. వాఁడు దానమున కనర్హుఁడైనను లేదనక యున్నయన్నములో నొకభాగ మతనికిచ్చి వాఁడు సంతుష్టుఁడై చన్నపిమ్మట రంతిదేవుఁడు తన కుటుంబముతో నున్నదానినారగింపదొరకొనుచుండఁగాఁ గుక్కలతోఁ గూడ వేఱొక యతిథివచ్చి "ఓ రాజా! నేనును, నా కుక్కలును మిక్కిలి యాఁకలిగొని యున్నారము. ఆ యాహారమును మా కర్పింపు" మనియాచించెను. అంతటరంతిదేవుఁడాతనినాదరించి గౌరవపూర్వకముగా నవశిష్ట మిచ్చి వానిభగవంతునిఁగా భావించి నమస్కరించెను. ఇఁక జలమునూత్రము మిగిలి యుండెను. అదైన నొక్కరికిమాత్ర మేసరిపడును. దానిని ద్రావ సిద్ధపడి యుండ నొకచండాలుఁడు వచ్చి "ఓమానవనాథా! నేను జండాలుఁడను. మిక్కిలి దప్పిగొని యున్నవాఁడను. ఆయుదకము లిచ్చిరక్షింపు" మనిప్రార్థించెను. ఆ రంతిదేవుఁడు దీనములయి శ్రమకరములైన వానివచనములు విని మిక్కిలి జాలిపడి యమృత తుల్యము లగుమాటలతో నిట్లనియె. "ఓ పుల్కసా! నేను బ్రహ్మలోకాదుల నపేక్షింపను. మోక్షమును వాంఛింపను; కాని, క్షుత్పిపాసలచేఁబీడితులయినశరీరులమనో దుఃఖములునన్నుఁబొందుఁగాక" యనికోరుచున్నాను. మఱియు జీవింపఁదలంపుగొన్న వారి జీవములు నిలుచునట్లు జలాదుల నొసంగినవానికాఁకలి, దప్పి, శ్రమము, గాత్రకంపము, దైన్యము

క్లమము, శోకము, విచారము, మోహము మొదలగు వికారములలో నొకటేనియుఁ గలుగఁజాలవు. కావున యాచకులకు నాప్రాణమీవలసివచ్చిననిచ్చెద''ననిపల్కి దయాళువై పిపాసచేఁ జావసిద్ధుఁడైన యాచండాలున కా పానీయ మర్పించెను. అంత బ్రహ్మాది దేవతలు రంతిదేవుని సద్గుణములకు సంతసించియతనికిఁ బ్రత్యక్షమై, ''నీసద్గుణమును బరీక్షించుటకై విష్ణుమాయయే వృషలాది రూపముగావచ్చినది''యని చెప్పి ప్రకృతిపురుషవివేకము నొసంగిన, రంతిదేవుఁడు భక్తితో స్వీకరించి, వారలకు నమస్కరించి, దేహమందును, దదనుబంధులయందును మమత్వమునువిడిచి యైహికసుఖములందుఁగాని యాముష్మికసుఖములందుఁగాని మనస్సును జొప్పింపక కేవలము వాసుదేవుని యందుఁ జేర్చెను. అన్యఫల మపేక్షింపకుండఁ జిత్తము వాసుదేవునియందుఁ జేర్చుటచే రంతిదేవునకుఁ ద్రిగుణాత్మకయగు మాయ స్వప్నమువలెనగోచరమయ్యెను. ఓ రాజా! ఆ రంతిదేవుని ప్రభావమునకు మెచ్చుకొని యతని ననుసరించిన యోగులై నారాయణభక్తులై ముక్తిచెందుచుండ నతఁడు ముక్తుఁడయ్యెనని వేఱ చెప్పవలయునా? ఇఁక గర్గుని వంశమును వినుము. గర్గునకు శినియు, శినికి గార్గ్యుండును గల్గిరి. అతనివలన బ్రాహ్మణకులమేర్పడియె. మహావీర్యునకు దురితక్షయుండును, దురితక్షయునకుఁ ద్రయ్యారుణియుఁ గవియుఁ బుష్కరారుణియు నను మువ్వురుకొమరులు గల్గిరి. వారును బ్రాహ్మణులయిరి. బృహత్క్షత్రునకు సుహోత్రుఁడును, సుహోత్రునకు హస్తియు సంభవించిరి. ఆ హస్తియే తనపేర హస్తినపురమును నిర్మించెను. అతని కజమీఢుఁడు, ద్విమీఢుఁడు, పురుమీఢుఁ డనుమువ్వురు

ప్రభవించిరి. వారిలో నజమీఢుని సంతతివారగు ప్రియమేధాదులు బ్రాహ్మణులైరి. అజమీఢునకు బృహదిషుఁడను మఱియొక కొమరుఁడు గలఁడు. ఆబృహదిషునకు బృహద్ధనువును, బృహద్ధనువునకు బృహత్కాయుఁడును, వానికి బృహద్రథుఁడును, వానికి విశదుఁడును, విశదునకు ఫేనజిత్తును, ఫేనజిత్తునకు రుచిరాశ్వుఁడు, దృఢహనువు, గాశ్యుఁడు, వత్సుఁడు నను నలువురు కొమరులు సంభవించిరి. వారిలో రుచిరాశ్వునకుఁ బ్రాజ్ఞుఁడును, బ్రాజ్ఞునకుఁ బృథుసేనుఁడును, వానికిఁ బారుఁడును, బారునకు నీపుఁడును జన్మించిరి. ఆనీపునకు నూఱ్వురు కొమరులు జనించిరి. ఇంతియకాక నీపుఁడు* శ్రీశుకుని కన్యకయగు కృత్విని జేపట్టి యామెయందు బ్రహ్మదత్తునిఁ గనియె. బ్రహ్మదత్తుఁడు సరస్వతియను భార్యయందు విష్వక్సేనునిఁ గనెను. అతఁడే జైగీషుని యుపదేశమును బొంది యోగశాస్త్రమును రచించెను. అవిష్వక్సేనునకు దక్సేనుఁడును, వానికి భల్లాదుఁడును జనించిరి. వీరు బార్హద్రథులను రాజులైరి. ద్విమీఢునకు యవీనరుఁడును, వానికిఁ గృతిమంతుడును, గృతిమంతునకు సత్యధృతియు వానికి

---

*ఇట శ్రీశుకుని కుమారియని చెప్పుటచే శ్రీశుకునకు సంతానము గలదని చెప్పఁబడినది. ఈసంగతియె హరివంశాదులందుఁ గూడఁ జెప్పఁబడినది. "పారాశరసుతో త్పన్నశ్శుకో నామ మహాయశాః। వ్యాసాదరణ్యాం సంభూతో విధూమాగ్నిరివ జ్వలన్ । సతస్యాంపితృ కన్యాయా మిరిణ్యాంజనయిష్యతి । కృష్ణం గౌరం ప్రభుం శంభుం తథాభూతశ్రుతం జయం । కన్యాంకీర్తిమతీంషష్ఠీంయోగినీం యోగమాతరం । బ్రహ్మదత్తస్య జననీం మానుషీమ్॥" అని యున్నది. దీని యోజింప శుకమహాముని గూడ నొకప్పుడు గార్హస్థ్య మవలంబించెనని తెలియఁదగినది.

దృఢనేమియు దృఢనేమికి సుపార్శ్వుఁడును, సుపార్శ్వునకు సుమ
తియు, సుమతికి సన్నతిమంతుఁడును, సన్నతిమంతునకుఁ గృతియు
జనించిరి. ఆకృతియె హిరణ్యనాభునివలన యోగమును, ఆఱు
విధములగు సామసంహితలను బఠించి ప్రవర్తింపఁజేసెను.
అతనికు గ్రాయుధుఁడును, వానికి క్షేమ్యుఁడును, క్షేమ్యునకు
సువీరుఁడును, సువీరునకు రిపుంజయుఁడును, వానికి బహురథుఁ
డును జన్మించిరి. హస్తికొడుకగు పురుమీఢునికి సంతతి లేదయ్యె.
అజమీఢుఁడు నళినియను భార్యయందు నీలునిఁ గనియె.
నీలునికి శాంతియు, శాంతికి సుశాంతియు, సుశాంతికిఁ బురు
జుఁడును, బురుజునకు నర్కుఁడును, నర్కునకు భర్మ్యాశ్వుఁడును,
భర్మ్యాశ్వునకు ముద్గలుఁడు, యవీనరుఁడు, బృహదిషువు, కాంపి
ల్యుఁడు, సృంజయుఁడు నగు నేవురు సుతులు ఉదయించిరి.
భర్మ్యాశ్వుఁడు వారినిజూచి "సుతులారా! మీరు నాపంచదేశ
ములను బాలింపఁజాలుదు" రని చెప్పెను. అందుచే వారు
పంచాలు రనునామమును ధరించిరి. ముద్గలునివలన బ్రహ్మ
వంశము ప్రబలెను. దానజనించినవారుమౌద్గల్యులని పేరొందిరి.
దానిని సంగ్రహముగా వివరింతును వినుము. భర్మ్యాశ్వపుత్త్రుఁ
డైన ముద్గలునకు దివోదాసుఁ డనుకుమారుఁడును, నహల్య
యనుకూఁతురునుజనించిరి. అందహల్యను గౌతముఁడు పెండ్లాడి
శతానందునిఁ గాంచెను. శతానందునకు సత్యధృతియుదయించె.
వాఁడు ధనుర్వేదవిశారదుఁడయ్యె. అతనికి శరద్వంతుఁ డుద
యించె. అతఁ డొకనాఁ డూర్వశిని జూడ రేతస్సు స్ఖలితమై
శరస్తంబమునఁబడియె. దానివలన నొకబాలుఁడు బాలికయుఁ
బొడమిరి. శంతనుఁడు మృగయార్థము వనమున సంచరించుచు

వారిఁగని కృపతోఁదెచ్చి కృపుఁడనియు, గృపియనియుఁ బేరు పెట్టెను. అందుఁ గృపి ద్రోణాచార్యునకుఁ బత్ని యయ్యె. ఇది యిరువదియొకటవ యధ్యాయము.

చంద్రవంశానుక్రమము.

ఓ రాజేంద్రా! దివోదాసునకు మిత్రాయువును, మిత్రాయువునకుఁ జ్యవనుఁడు, సుదాసుఁడు, సహదేవుఁడు, సోమకుఁడు ననునల్వురుసుతులునుబొడమిరి. వారిలోఁ గనిష్ఠుఁడగుసోమకునకు జంతుఁడు మొదలగు నూర్వురు జనించిరి. వారిలోఁ బృషదుఁడు కనిష్ఠుఁడు. వానికి ద్రుపదుఁడును, వానికి ధృష్టద్యుమ్నాది సుతులును, ద్రౌపది యనుసుతయు జన్మించిరి. అందు ధృష్టద్యుమ్నునకు ధృష్టకేతు వుదయించె. వీరుపంచాలురలోఁ జేరిన ముద్గలునిసంతతివా రగుటం జేసి పాంచాలురని వాసికెక్కిరి. అజమీఢునకుఋక్షుఁడను వేఱొకకొమరుఁడుగలఁడు. వానికిసంవరణుఁడును, వానికిఁ దపతియనుసూర్యపుత్రియందుఁ గురురాజునుదయించిరి. ఆతనిఁబట్టియెకురుక్షేత్రమనునామము గలిగె. ఆ కురువునకుఁ బరీక్షిత్తు, సుధనువు, జహ్నువు, నిషధుఁడు నను నలువురు పుట్టిరి. వారిలో సుధనువునకు సుహోత్రుఁడును, సుహోత్రునకుఁ జ్యవనుఁడును, వానికిఁ గృతియుఁ, గృతికి ఉపరిచరుఁ డగువసువును, వానికి బృహద్రథుఁడును, కుసుంభుఁడును, మత్స్యుఁడును, ప్రత్యగ్రుఁడును, జేదిపుఁడు నను కొమరులు జన్మించిరి. వారిలో బృహద్రథునకుఁ గుశాగ్రుఁడును, వానికి ఋషభుఁడును, వానికిఁ బుష్పవంతుఁడును, పుష్పవంతునకు హితుఁడును, హితునకు జహువును సంభవించిరి.

ఆ బృహద్రథునకు వేఱొకభార్యయందు రెండుశిశుఖండము లుదయించెను. తల్లి వానిని బాఱవైవఁగా జరయను రాక్షసి వానితో నాడుకొనుచు సంధించి "జీవింపు, జీవింపు" మని పల్కినవిబాలుఁడై జీవించిజరాసంధుఁడనునామముదాల్చెను. ఆ జరాసంధునకు సహదేవుఁడును, వానికి సోమాపియు, వానికి శ్రుతశ్రవుఁడును గలిగిరి. కురుపుత్రుఁడైన పరీక్షిత్తునకు సంతానము లేదు. వానితమ్ముఁడగు జహ్నువునకు సురథుఁడును, సురథునకువిదూరథుఁడును, వానికి సార్వభౌముఁడును, వానికిజయత్సేనుఁడును, వానికి రాధికుఁడును, రాధికునకు ద్యుమంతుఁడును, వానికిఁ గ్రోధనుఁడును, గ్రోధనునకు దేవాతిథియు, వానికి ఋక్షుఁడును, ఋక్షునకుదిలీపుఁడును, దిలీపునకుఁ బ్రతీపుఁడును, ప్రతీపునకు దేవాపి, శంతనుఁడు, బాహ్లీకుఁడు నను ముగ్వురుతనయులు వొడమిరి. వారిలో దేవాపి రాజ్యమొల్లక తపమొనర్ప నడవి కేఁగెను. శంతనుఁడు రాజయ్యె. అతఁడే పూర్వజన్మమున మహాభిషుఁ డనుపేర నొప్పె. అతఁ డీజన్మమున వృద్ధులను స్పృశించి వారికి యౌవన మలవడఁజేసి శాంతిని గల్గించి సుఖము విస్తారముగాఁ గూర్చుటం జేసి శంతనుఁడను నామమును సార్థకము చేసికొనియె. శంతనుఁడు రాజ్యమును బాలించుచుండఁగా ద్వాదశవర్షక్షామముసంభవించె. అతఁడు విప్రులనుబిలిచి దాని కారణమడుగ "జ్యేష్ఠుఁడు, భార్యనునగ్నిహోత్రమును స్వీకరింపకుండఁ జిన్నవాఁడు స్వీకరించినఁ బరివేత్తయనఁబడు. నీవట్లొనరించుటంజేసిపరివేత్తవైతివి. ఇంతియ కాక నీవు రాజ్యమునకుఁ దగవు. నీ విప్పుడు మీయన్నకు రాజ్య మొసఁగితి వేని యనావృష్టిదోషంబు తొలంగు" నని

చెప్పిరి. శంతనుఁ డడవిని వనమున కేఁగి యన్నకు నమస్కరించి రాజ్య మేలుకొమ్మని ప్రార్థించెను. కాని, యంతకుఁ బూర్వమే శంతనునిమంత్రి యశ్మరాతుఁ డనువాఁడు బ్రాహ్మణులను బిలిచి యడవిలోనున్న దేవాపికిఁ బాషండమత ముపదేశింపుఁ డని పంచెను. వా రట్లుచేసిరి. దేవాపిపాషండమతమునాశ్రయించి వేదములనిందించి యా పాపముచే రాజ్యమునకనర్హుఁడయ్యె. అది శంతనుఁడు దెలిసికొని పురమునకు మరలివచ్చె. ఇప్పుడు శంతనుఁడుదోషభాక్కు గానందునవర్షముగురిసె. ఆ దేవాపి యోగమాశ్రయించికలాపమను గ్రామమునవివసించియుండి కలియుగాంతమున నశించిన చంద్రవంశమును గృతయుగాదియందు మరల విస్తరింపఁజేయును. బాహ్లికునకు సోమదత్తుఁడును, సోమదత్తునకు భూరియు, భూరిశ్రవుఁడు, శలుఁడనువారు ముగ్గురుదయించిరి. శంతనుఁడుబ్రహ్మశాపవశమున మానుషత్వముదాల్చి నగంగనువరించి భీష్మునిఁగాంచెను. అతఁడు బ్రహ్మజ్ఞాని. అతఁడు ధర్మవిదులలోఁ బ్రధానుఁడు; పరమభాగవతోత్తముఁడు; వీరాగ్రగణ్యుఁడు; పరశురామునిఁగూడ యుద్ధమున నోర్చిన జోదు. అతఁడు మహాపురుషుఁడని తెలియుము. శంతనుఁడు గంగాదేవియంతర్ధానము చెందినపిమ్మటదాశకన్యకయగు సత్యవతిని వరించి చిత్రాంగదవిచిత్రవీర్యు లనునిరువురఁగనియె. వారిలోఁ జిత్రాంగదుఁడు గంధర్వరాజుచే నిహతుఁడయ్యె. ఓ రాజేంద్రా! ఆసత్యవతియందే పరాశరుని తేజంబున నారాయణాంశసంభూతుఁ డగుకృష్ణద్వైపాయనుఁ డుదయించి వేదములను విభజించివ్యాసుఁడని ప్రఖ్యాతిఁగాంచెను. ఆమహాముని పైలాదు లగు తనశిష్యులనెల్లమానిపుత్త్రుఁడ నైననాకుఁబరమ

గుహ్యమైన యీభాగవతపురాణ ముపదేశించెను. భీష్ముఁడు విక్రమముచేస్వయంవరమునుండి కాశీరాజుకుమారికలగునంబికనుఅంబాలికను గొనివచ్చి విచిత్రవీర్యునకుఁ బెండ్లిచేసెను. అతఁడు మిక్కిలి కామియై సర్వదా వారితోవిహరించుచుక్షయరోగగ్రస్తుఁడై మృతుఁడయ్యె. అంత సత్యవతి యుపదేశమున వ్యాసుఁడు తనసోదరుని భార్యలతో సంగమించియంబికయందు ధృతరాష్ట్రుని,అంబాలికయందుఁబాండుని, దాసియందువిదురునిఁబుట్టించెను.అందు ధృతరాష్ట్రునకుగాంధారియందునూర్వురుతనయులును దుశ్శలయనుకూఁతురును గల్గిరి. వారిలోదుర్యోధనుఁడు జ్యేష్ఠుఁడు. పాండుఁ డరణ్యమున మృగరూపములఁదాల్చి క్రీడించుచున్న మునిదంపతులలో మునినిజంపి శపింపఁబడి సంతానముగల్గింపననర్హుఁడైయుండకుంతియతనియనుమతిఁచొప్పనధర్మానిలేంద్రుల నుపాసించి వారియనుగ్రహమునధర్మజభీమార్జునులఁ బడసెను.అనంతరము మాద్రియు నశ్విదేవతల ప్రసాదమువలన నకులసహదేవులను గనియెను. పంచపాండవులకును ద్రౌపదియం దొక్కొక పుత్రుఁడు జన్మించెను. కాని వా రందఱు నపుత్రకులై భారతయుద్ధాంతమున నశ్వత్థామచే హతులైరి. వారు క్రమముగాఁ బ్రతివింధ్యుఁడనియు, శ్రుతసేనుఁడనియు, శ్రుతకీర్తియనియు, శతానీకుఁడనియు శ్రుతకర్మయనియుఁ బిలువఁబడిరి. ధర్మరాజునకుఁ బౌరవియను భార్యయందు దేవకుఁడు జన్మించెను. భీమునకు హిడింబయందు ఘటోత్కచుఁడు, కాళియను భార్యయందు సర్వగతుఁడును గలిగిరి.సహదేవునకువిజయయందు సుహోత్రుండుగలిగె.నకులునకుఁ గరేణుమతియందునిరమిత్రుఁ డుదయించె. అర్జునున కులూపియం దిరావంతుఁ

డును, చిత్రాంగదయందు బభ్రువాహనుఁడును, సుభద్రయందు నీతండ్రియగు నభిమన్యుఁడును సంభవించిరి. మహాపరాక్రమశాలియగు నభిమన్యున కుత్తరయందు నీవు జన్మించితివి. నీవు తల్లిగర్భములో నున్నప్పుడు కుటిలుఁడైన యశ్వత్థామయస్త్రాగ్నిచే దహింపఁబడియుఁ గృష్ణుని మహిమంబున బ్రదికితివి. నీకు జనమేజయుఁడు, శ్రుతసేనుఁడు, భీమసేనుఁడు, ఉగ్రసేనుఁడు నను సుతులుసంభవించిరి. వీరిలో జనమేజయుఁడు నీవు తక్షకునివలన మృతిఁగాంచితివని తెలిసికొని కోపించిసర్పయాగమొనర్చి సకల సర్పములను సంహరించును. పిమ్మట నతఁడు కావషేయుఁబురోహితునిఁగాఁజేకొనిసకలదిశలను జయించి యశ్వమేధములాచరించును. అతనిసుతుఁడు శతానీకుఁడుయాజ్ఞవల్క్యునివలన వేదములను, కృపాచార్యునివలన నస్త్రవిద్యను, శౌనకునివలన నాత్మజ్ఞానమును అభ్యసించును. ఆశతానీకుని కే సహస్రానీకుఁడు సంభవించు. వాని కశ్వమేధజుఁడును, వాని కసీమకృష్ణుఁడును, వానికి నిశ్చక్రుఁడును సంభవింతురు. హాస్తినపురముగంగానదిచే నష్టముకాఁగా నిశ్చక్రుఁడు కౌశాంబిని రాజధానిగాఁ జేసికొని పాలించు. ఆనిశ్చక్రునకు ఉక్తుఁడును, వానికిఁ జిత్రరథుఁడును, వానికి శుచిరథుఁడును, శుచిరథునకు వృష్టిమంతుఁడును, వానికి సుషేణుఁడును, సుషేణునకు సునీథుఁడును, సునీథునకున్నృచక్షువును, వానికిసుఖీనలుఁడును, సుఖీనలునకుఁబరిప్లవుఁడును, వానికి మేధావియు, మేధావికి సునయుఁడును, వానికి నృపంజయుఁడును, వానిసూర్వుఁడును వానికినిమియు, నిమికిబృహద్రథుఁడును వానికి సుదాసుఁడును, సుదాసునకు శతానీకుఁడును, వానికి దుర్దమనుఁడును, దుర్దమనునకు విహీనరుఁడును, వానికి దండ

పాణియు, వానికి నిధియు, నిధికి క్షేమకుఁడును, క్షేమకునకు బ్రహ్మ క్షత్త్రుఁడును సంభవింతురు. వాఁడు పుత్త్రకుఁడయి దేవతలయను గ్రహమున క్షేమకుఁడను సుతునిఁ గాంచును; కాని వానితోఁడ వంశమంతరించును. ఇఁక ముందు సంభవించెడి మాగధరాజులను గూర్చి చెప్పెదను వినుము. జరాసంధునకు సహదేవుఁడును, వానికి మార్జాలియు, మార్జాలికి శ్రుతశ్రవుఁడును, వానికయుతాయువును, వానికి నిరమిత్త్రుఁడును, నిరమిత్త్రునకు సునక్షత్త్రుఁడును, వానికి బృహత్సేనుఁడును, బృహత్సేనునకుఁ గర్మజిత్తును, కర్మజిత్తునకు శ్రుతంజయుఁడును, వానికి శుచియు జన్మింతురు. ఆశుచియే విప్రుఁడగును. ఆశుచికి క్షేముఁడును, క్షేమునకు సువ్రతుఁడును సువ్రతునకు ధర్మనేత్త్రుఁడును, ధర్మనేత్త్రునకు దృఢధనుఁడును, వానికి సుమతియు, సుమతికి సుబలుఁడును, సుబలునకు సునీవుఁడును, సునీవునకు సత్యజిత్తును, సత్యజిత్తునకు విశ్వజిత్తును, వానికిఁ బురంజయుఁడును బ్రభవింతురు. వీరు బార్హద్రథులని వాసిగాంతురు. వీరివంశ మింకొక వేయువత్సరముల పర్యంతమును నిలిచి తరువాతనాశన మందును. ఇది యిరువదిరెండవ యధ్యాయము.

—పూరుని పుత్త్రుఁడైన అనునివంశము; యదువంశవర్ణనము—

ఓరాజేంద్రా! యయాతిచతుర్థ సుతుఁడగు ననునకు సభానరుఁడు, చక్షువు, పరోక్షుఁ డను మువ్వురు పొడమిరి. వారిలో సభానరునకుఁ గాలనాభుఁడును, వానికి సృంజయుఁడును, సృంజయునకు జనమేజయుఁడును, వానికి మహాశాలుఁడును, వానికి మహామనుఁడును, వానికుశీనరుఁడు తితిక్షువునను నిరువురు పుత్త్రులును జన్మించిరి. అం దుశీనరునకు శిబి, వనుఁడు, క్రిమి, దర్పుఁడు

ననునలువురుగల్గిరి. వారిలోశిబికి వృషసర్భుఁడు, సువీరుఁడు, మద్రుఁడు, కేశయుఁడుననునల్వురుసుతులుగల్గిరి. ఉశీనరునిసోదరుఁడగుతితిక్షువునకుపృషద్రథుఁడును, వానికిహేముఁడును, హేమునకుసుతపుఁడును, సుతపునకు బలియు, వానికంగుఁడు, వంగుఁడు కళింగుఁడు, సింహుఁడు, పుండ్రుఁడు, ఆంధ్రుఁడుననునార్వురును జనించిరి. వారిలోనంగునకు ఖనపానుఁడును, ఖనపానునకుహవిరథుఁడును, వానికి ధర్మరథుఁడు, వానికిఁ జిత్రరథుఁడునుసంభవించిరి, ఆచిత్రరథునకేరోమపాదుఁ డనునామాంతరముగలడు. అతనికి మిత్రుఁ డగుదశరథుఁడు శాంతయనుకూఁతు సంతతిగానిచ్చెను. రోమపాదుఁ డొకప్పుడు ద్వాదశవర్షక్షామము పట్టినపుడు విభాండకసుతుఁ డగునతనిఁ దెప్పించుటకు గణికల నంపఁగా వారుసంగీతముచేతనునృత్యముచేతనువాద్యవిశేషముల చేత నాలింగనాదులచేత నతనివశ్యునిఁగాఁ జేసికొనివచ్చిరి. అతఁడేశాంతను వరించెను. ఆఋశ్యశృంగుని యనుగ్రహమున రోమపాదుఁడు పుత్రకామేష్టిచేసి సంతానమునొందెను. ఆ ఋశ్యశృంగుని యనుగ్రహమున దశరథుఁడుగూడఁ బుత్రులను బడసెను. ఆరోమపాదునకుఁ జతురంగుఁడు, వానికిఁ బృథులాక్షుఁడు, వానికిబృహద్రథుఁడు, బృహత్కర్ముఁడు, బృహద్భానుఁడనుముగ్వురునుజన్మించిరి. వారిలోబృహద్రథునకు బృహన్మనుఁడును, బృహన్మనునకు జయద్రథుఁడును, వానికి సంభూతియందు విజయుఁడును, విజయునకుధృతియు, ధృతికిధృతవ్రతుఁడును, వానికిసత్యకర్ముఁడును, సత్యకర్మునకురథుఁడునుదయించిరి. ఆరథుఁడనపత్యుఁడై కుంతీదేవిచిన్నతనమునసూర్యునుపాసించి కొడుకునుగనిభయపడి పెట్టెలోఁబెట్టినదిలోవిడువఁగాఁబ్రవాహ

వశమునఁగొట్టుకొనివచ్చి యొడ్డుచేరి బ్రతికియున్న యాబాలునిఁ గుమారునిగాఁ జేకొనియె. అతఁడు కర్ణుఁడనం బరఁగె. అతనికి వృషసేనుఁడు సంభవించె. ఓరాజా! ఇఁక యయాతి తృతీయపుత్త్రుఁ డగుద్రుహ్యునిసంతతిని వినుము. ద్రుహ్యునకు బభ్రుఁడును, వానికి సేతుఁడును, సేతున కారబ్ధుఁడును, వానికి గాంధారుఁడును, గాంధారునకు ఘర్మ్ముఁడును, ఘర్మ్మునకు ఘృతుఁడును, ఘృతునకుదుర్మ్మదుఁడును, దుర్మ్మదునకుఁ బ్రచేతసుఁడును, వానికి నూర్వురు సుతులును జన్మించిరి. వారుత్తరదిక్కునాశ్రయించి మ్లేచ్ఛాధిపతు లైరి. యయాతి ద్వితీయపుత్త్రుఁ డగు తుర్వసునకు వహ్నియు, వహ్నికి భాగుఁడును, భాగునకు భానుమంతుఁడును, వానికి సుభానుఁడును, సుభానునకుఁ గరంధముఁడును, గరంధమునకుమరుత్తునుసంభవించిరి. అతఁడపుత్రకుఁడై పూరువంశజుఁ డయిన దుష్యంతునిఁ బుత్త్రునిఁగా స్వీకరించెను. అయిన నతఁడు రాజ్యకాముకుఁడై తుదకుఁ బూరువంశమునకే చెందెను. ఓ రాజా! యయాతికి జ్యేష్ఠపుత్త్రుఁ డగు యదువంశమును వర్ణించెద వినుము. అది పుణ్యదాయకమైనది. విన్ననరుల పాపములను హరించును. యదువంశమున భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడై యవతరించుటంజేసి యాపుణ్య వంశమును గూర్చి విన్నవారు సకలపాపవిముక్తు లగుదురు. ఓరాజా! యదువునకు సహస్రజిత్తును, క్రోష్టువు, నలుఁడు, రిపుఁడు నను నల్వురుదయించిరి. అందు సహస్రజిత్తునకు శతజిత్తును, వానికిమహాహయుఁడు, వేణుహయుఁడు, హేహయుఁడు నను ముమ్వురుసుతులుగల్గిరి. వారిలో హేహయునకుధర్మ్ముఁడును ధర్మ్మునకు నేత్త్రుఁడును గల్గిరి. ఆనేత్త్రునకుఁగుంతియను నామాం

తరముగలదు. అతనికిసోహంజియు, సోహంజికిమహిష్మంతుఁడు, వానికిభద్రసేనకుఁడు, భద్రసేనునకుదుర్మద ధనకులనునిరువురుఁ గల్గిరి. వారిలో ధనకునకుఁ గృతవీర్యుఁడు, గృతాగ్నియుఁ, గృతవర్మయుఁ, గృతౌజుఁడునను తనయులు సంభవించిరి. వారిలోఁ గృతవీర్యున కర్జునుఁడు జన్మించె. అతఁడు సప్తద్వీపాధిపతియై హర్యంశసంభూతుఁ డగుదత్తాత్రేయునివలన నణిమాది సిద్ధులను బొందెను. ఓరాజా! యాగములను, దానములను, దపమునను, యోగమునను, వీర్యమునను, జయాదులను, అర్జునునిసాటి చెందురాజు వేఱొకఁడు లేఁడు. అప్రతిహతబలుఁడయినకార్తవీర్యుఁడు ప్రతిదినముదత్తాత్రేయుని స్మరించుకొనుచు నెనుబదియైదు వేలవత్సరములురాజ్యమేలెను. ఆదత్తాత్రేయునిస్మరణమువలన సకలసంపదలను దులఁదూఁగుచు నింద్రియసుఖములను బూర్ణముగాననుభవించెను. అతనికి వేగురుసుతులు జన్మించిరి. కాని వారిలో నైదుగురుదప్పఁ దక్కినవారందఱునుయుద్ధమున పరశురామునిచే హతులైరి. అందు జీవించినవారు జయధ్వజుఁడు, శూరసేనుఁడు, వృషణుఁడు, మధుఁడు ఊర్జితుఁడునను నామములుగలవారు. అందుజయధ్వజునకుఁదాళజంఘుఁడును, వానికినూర్వురుకొమరులును బ్రభవించిరి. వారందఱును నౌర్వుఁడనుముని తేజమున నశించిరి. వారిలో వీతిహోత్రుఁ డనువానికి మధువును, మధువునకు వృష్ణి మొదలగు నూర్వురుసుతులును జన్మించిరి. వారుమాధవులనియు, వృష్ణులనియు, యాదవులనియు వాసిఁగాంచిరి. యదుసుతుఁడుకోష్టువనువానికిశ్వాహితుఁడును శ్వాహితున కురుశంకుఁడును, వానికిఁ జిత్రరథుఁడును, వానికి శశిబిందువును బుట్టిరి. ఆశశిబిందుఁడుమహాయోగియై గుణాధికు

డై యాయా *జాతులందుఁ బ్రసిద్ధము లగువస్తువులను బొంది
చక్రవర్తియై దిగ్విజేతయై ప్రకాశించెను. అతనికిఁ బదివేవురు
భార్యలు గలరు. వారియం దామహాయశునకుఁ బదివేలలక్షల
కొమరులు సంభవించిరి. పృథుశ్రవుఁడు మొదలగువా రార్వురు
ప్రధానులు. వారిలో ధర్ముఁడనువానికుశనుఁడుదయించె. అతఁడు
నూఱశ్వమేధముల నొనర్చెను. వానికి రుచకుఁడును, వానికిఁ
బురుజిత్తు, రుక్మఁడు, రుక్మేషుఁడు, పృథుఁడు, జ్యామఘుఁడు నను
నేవురును బుట్టిరి. వారిలో జ్యామఘునకు శైబ్యయను భార్య
గలదు. అతని కామెయందు సంతానముగలుగలేదు. భార్యకు
భయపడి వేఱొక దానిఁ జేపట్టఁడయ్యె. ఇట్లుండ నతఁడొకప్పుడు
శత్రువులనుజయించి వారియింటనుండి యొక కన్యకను దెచ్చి యు
పభార్యగా వరించి రథముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టి తెచ్చుచుండెను.
శైబ్యయా కన్యనుజూచి కోపముతో "ఓవంచకా! నాస్థానమున
దీని నెట్లుచేర్చితి?" వని పలికెను. అది విని జ్యామఘుఁడు భయ
పడి "సుందరీ! ఇది నీకుఁగోడలుగానుండు" ననిన "గొడ్రాలనగు
నాకుఁ గోడలగు టె?" ట్లని ప్రశ్నించెను. అదివిని రాజు "ప్రస్తుత
మున లేకపోయినను ముందునీకుఁబుత్రుడు జనింపఁగలఁడనఁగా

* దీనికి మూలము "చతుర్దశ మహారత్న" అని యున్నది. అనఁగా
గజములు, హయములు, రథములు, అస్త్రములు, బాణములు, నిధులు,
మాలికలు వస్త్రములు, విద్రుమములు, శక్తులు, పాశములు, మణులు,
ఛత్రములు, విమానములు అను నీ పదునాల్గువస్తువులందును శ్రేష్ఠములగు
నవి కలవాఁడు చతుర్దశమహారత్నుఁడని పిలువఁబడును. ఈయర్థమే
మార్కండేయపురాణమునఁ జూపఁబడినది. "గజవాజిరథాస్త్రేషు నిధి
మాల్యాంబరద్రుమాః । శక్తిపాశమణిచ్ఛత్రవిమానాని చతుర్దశ"

నామె సంతసించెను. అంతఁ జిరకాలమునుండి యతనిచే నారాధితులగు విశ్వేదేవులునుబితరులునునతనిఁగరుణించిపుత్త్రునను గ్రహించిరి. కొంతకాలమునకు శైబ్యగర్భముదాల్చికుమారునిఁ గనియె. అతఁడు విదర్భుఁ డనునామమునుధరించి యాకన్యను వరించెను. ఇది యిరువదిమూఁడవ యధ్యాయము.

వసుదేవుని వంశక్రమము.

ఓరాజా! ఆవిదర్భున కాభామయందుఁగుశుఁడు, క్రథుఁడు, రోమపాదుఁడు నను మువ్వురుసుతులు గల్గిరి. వారిలో రోమపాదునకుబభ్రువు, బభ్రువునకుఁగ్రతువు, వానికిఁగుశికుఁడు, వానికిఁ జేదియు, వానికిఁజేద్యుఁడు మొదలగువారు సంభవించిరి. విదర్భుని కొడుకగు క్రథునకుఁ గుంతియు, వానికి వృష్ణియు, వానికి నిర్వృతియు, నిర్వృతికిదాశార్హుఁడును, వానికి వ్యోముఁడును, వ్యోమునకుజీమూతుఁడును, జీమూతునకువికృతియు, వికృతికిఁ దీవ్రరథుఁడును, వానికి నవరథుఁడును, నవరథునకుదశరథుఁడును, వానికి శకునియు, శకునికిఁ గరంభుఁడును, గరంభునకు దేవరాతుఁడును, దేవరాతునకు దేవక్షత్త్రుఁడును. వానికి మధువును. వానికిఁ గుకురకుఁడును, గుకురకునికిఁ బురుహోత్త్రుఁడును, బురుహోత్త్రునికిసాత్వతుఁడును, సాత్వతునకుభజమానుఁడు, భజి, దీప్తుఁడు, వృష్ణి, దేవావృధుఁడు, అంధకుఁడు, మహాభోజుఁడు ననునేడ్వురును జన్మించిరి. వారిలో భజమానున కొక భార్యయందు నిమ్రోచియుఁ, గంకణుఁడు, వృష్ణియు ననుమువ్వురును, వేఱొకభార్యయందు శతజిత్తు, సహస్రజిత్తు, అయుతజిత్తు ననుమువ్వురును సంభవించిరి. దేవావృధుఁడనువానికి బభ్రువను

సుతుఁడుజన్మించె.ఆజనకపుత్త్రులమహిమను దెలుపుచునార్యులు శ్లోకములను బఠింతురు. వానియర్థంబు దెలిపెదను వినుము. దేవాపృథు బభ్రువుల సుగుణసముదయముదూరమునం దెట్లు వినుచున్నామో,యట్లెసమీపమునకువచ్చిచూచుచున్నాము. వారిని బోలినవా రెచ్చటను లేరు. వారివంశమునఁ బుట్టినవారు పదునాల్గువేలయఱువదియేవురు. వారందఱును దేవాపృథు బభ్రువుల మహిమవలన ముక్తిఁజెందిరి. సాత్వతి కొడు కగు మహాభోజుఁ డతిధర్మాత్ముఁడు.అతనికి భోజు లనునృపులుపుట్టిరి. వృష్ణికి సుమిత్రయుధాజిత్తు లనువారు దయించిరి. వారిలో యుధాజిత్తునకు శినియు, ననమిత్త్రుఁడు ననువార లుదయించిరి. వారిలో ననమిత్త్రునకు నిఘ్నుఁడును, నిఘ్నునకు సత్రాజిత్తు, ప్రసేనుఁ డనువారును గల్గిరి. అనమిత్త్రునకు శినియను వేఱొక సుతుఁడు గలఁడు. ఆశినికి సత్యకుఁడును, వానికి యుయుధానుఁ డును, వానికి జయుఁడును, జయునకుఁ గుణియు వానికి యుగం ధరుఁడును బ్రభవించిరి. అనమిత్త్రునకుఁ బృశ్నియను మఱి యొక తనయుఁడు గలఁడు. ఆపృశ్నికి గాందిని యను భార్య యందు శ్వఫల్గుఁడు, చిత్రకుఁడు ననునిరువురు సుతులు గల్గిరి. వారిలో శ్వఫల్గునకు అక్రూరుఁడు, అసంగుఁడు, సార మేయుఁడు,మృదుకుఁడు,మృదుపచ్ఛివుఁడు,వర్మదృక్కు,ధృష్ట వర్ముఁడు, క్షత్రోపేక్షుఁడు, అరిమర్దనుడు, శత్రుఘ్నుఁడు,గంధ మాదుఁడు, ప్రతిబాహుఁడు ననుపన్నిద్దఱుతనయులు సంభ వించిరి. వారలకు సుసారయను నొకతోఁబుట్టువుకలదు.అంద క్రూరునకు దేవవంతుఁడు, నుపదేవుఁడు ననుసుతు లిర్వురు సంభవించిరి. ఉరుశంకుని కుమారుఁ డగుచిత్రరథునకు శశిబిం

డుఁడుగాక పృథువు, విదూరథుఁడు మొదలగువారు పెక్కరు
గలరు. సాత్వతునిసుతుఁడగువృష్ణికిఁగుకురుఁడు, భజమానుఁడు,
శుచి, కంబలుఁడు ననువారుదయించిరి. వారిలోఁ గుకురునకుఁ
విలోముఁడును, విలోమునికిఁగపోతరోముఁడునుజన్మించిరి. ఆత
నికిఁ దుంబురుఁడు హితుఁడయ్యె. సాత్వతుని సుతుఁడగునంధకు
నకు దుందుభియు, వానికి దరిద్యోతుఁడును, దరిద్యోతునకుఁ
బునర్వసువు, నతని కాహుకుఁడనుసుతుఁడును, నాహుకియను
సుతయు నుద్భవించిరి. ఆహుకునకు దేవకుఁడు, నుగ్రసేనుఁడు
నను తనయులు సంభవించిరి. అందు దేవకునకు దేవవంతుఁడు,
ఉపదేవుఁడు, సుదేవుఁడు, దేవవర్ధనుఁడు నను నల్వురుసుతులు
గల్గిరి. వారికి ధృతదేవయు, శాంతిదేవయు, నుపదేవయు,
శ్రీదేవయు, దేవరక్షితయు, సహదేవయు, దేవకియునను నేడ్వు
రుతోఁబుట్టువులుగలరు. వారిని వసుదేవుఁడుపరిగ్రహించె. ఉగ్ర
సేనునకుఁ గంసుఁడు, సునాముఁడు, న్యగ్రోధుఁడు, కహ్వుఁడు,
శంకుఁడు, సుభువు, రాష్ట్రపాలుఁడు, విసృష్టుఁడు, తుష్టిమంతుఁడు
నను కొడుకులును, గంసయు, గంసవతియుఁ, గంకయు, శూర
భువును, రాష్ట్రపాలికయు ననుకూఁతులును జన్మించిరి. వారిని
వసుదేవుని సోదరులు దేవభాగాదులు వరించిరి. చిత్రరథుని
తనూజుఁడగు విదూరథునకు శూరుండును, శూరునకు ధ్వజ
మానుఁడును, వానికి శిమియు, శిమికి స్వయంభోజుఁడును, వానికి
హృదీకుఁడు, వానికి దేవబాహుఁడు, శతధనువు, కృతవర్మ
యనుముగ్వురు తనయులు నుదయించిరి. దేవమీఢుని సుతుఁ
డగుశూరునకు మారిష యనుభార్యయందు వసుదేవుండును,
దేవభాగుండును, దేవశ్రవుండును, నానకుండును, సృంజయుండు

ను, శ్యామకుండును, గంకుడును, నసీకుండును, వత్సకుండును, వృకుండునుననుపదుగురుపుత్రులును; బృథయు, శ్రుతదేవతయు, శ్రుతకీర్తియు, శ్రుతశ్రవసయు, రాజాధిదేవియు ననుకూఁతు లేవురును బుట్టిరి. వారిలో వసుదేవుఁడు పుట్టుసమయమున నానకములును, దుందుభులును మింట మ్రోసినవి. కావున నే యతఁ డానకదుందుభియని పిలువంబడు. వసుదేవ జనకుఁడగు శూరుఁడు, తన చెలికాఁడగుకుంతిభోజకుఁ డపుత్రకుఁడై నందున నతనికిఁ బృథను దత్తనుగాఁ జేసె. కుంతిభోజున కీయఁబడుట చేతనే పృథ కుంతియనునామమునొందె. ఆకుంతిదుర్వాసునిఁ బరిచరించి యతనియనుగ్రహమున దేవహూతి యనువిద్యను బొంది దానిఁబరీక్షించుటకై సూర్యునిఁబిలిచిన నతండు ప్రత్యక్షమయ్యె. ఆమె యతనిఁజూచి "ఓ దేవా! నేను మంత్రపరీక్షార్థము పిలిచితిని; కాని వేఱొండుగాదు. నన్నుక్షమించి మరలి పొమ్ము" అని ప్రార్థించిన సూర్యుఁడిట్లనియె "ఓ సుందరీ! దేవసందర్శనమెప్పుడును వ్యర్థముకాదు. కావున దేవతుల్యుఁడగు కుమారుని నీకుఁ గలిగించెదను. అయిననీకన్యాత్వము చెడకుండ వరమొసంగెద" ననిపలికి యామెకు గర్భమునుగల్గించి వెడలి పోయెను. తోడనే కుంతికి రెండవసూర్యునివలెఁబొల్చు నొక తనయుఁడు సంభవించె. అంతఁ గుంతి లోకాపవాదమునకుజంకి యాసుతుని నదిలో విడిచెను. ఆకుంతినే నీప్రపితామహుఁడగు పాండురాజుద్వాహమయ్యె. కుంతిసోదరియగుశ్రుతదేవనుగరూషకుమారుఁడు వృద్ధశర్మ చేపట్టె. మునిశాపమువలననాదంపతులకుదంతవక్త్రుఁడనుదైత్యుఁడుదయించె. దానిసోదరియగుశ్రుతకీర్తిని గేకయుండు వరించి దానియందు సంతర్దనుఁడు మొద

లగు నేవ్రుతనయులను గనియె. వారు కేకయునకుఁ బుట్టినవా రగుటచేఁ గైకయు లని పిలువఁబడిరి. రాజాధిదేవిని జయత్సేనుఁడు పెండ్లియాడి విందానువిందులను గనియె. దమఘోషుఁడనుచేదిరాజు శ్రుతశ్రవసను బరిణయమై దానియందు శిశుపాలునిఁగనియె. ఆశిశుపాలునివృత్తాంతమునీకిదివఱకే తెలియఁజెప్పితిని. వసుదేవుని సోదరుఁడగు దేవభాగునకుఁ గంసయందుఁ జిత్రకేతు బృహద్బలులను పుత్త్రులు సంభవించిరి. అట్లే దేవశ్రవునకుఁ గంసవతియందు సువీరుండు, నిషుమంతుఁడును జన్మించిరి. వాని సోదరుఁడయినకంకునకుఁ గంకయను భార్యయందు బకుండును, సత్యజిత్తును, బురుజిత్తును బ్రభవించిరి. వానిసోదరుఁడగు సృంజయునకురాష్ట్రపాలికయందు వృష దుర్మర్షణాదులు జనించిరి. వాని సహజుఁడయినశ్యామకునకు శూరభువనుభార్యయందుహరి కేశుఁడుహిరణ్యాక్షుఁడునుజన్మించిరి. వత్సకుమిత్రకేశియను నచ్చరయందు బకాదులు సంభవించిరి. వానిసోదరుఁడగు వృకునకు దూర్వాక్షి యనునాతియందుఁ దక్ష పుష్కరస్వాదులు జన్మించిరి. వాని యనుజుఁడగు నసీకుఁడు సుధామయందు సుమిత్త్రుఁడు, అసీకపాలుఁడు మొదలగు వారినిఁగనియె. వానితమ్ముఁడగునానకుఁడుకర్ణికయనుదానియందుబుతధామునిజయునిఁ బుట్టించె. ఓరాజా! వసుదేవునికిఁ బౌరవి, రోహిణి, భద్ర, మదిర, రోచన, యిళ, దేవకి యనునేడ్వురు భార్యలు గలరు. వారిలో రోహిణియందు బలరాముండును, గదుండును, సారణుండును, దుర్మదుండును, విపులుండును, ధ్రువుండును, గృపుండును సంభవించిరి. పౌరవియందు సుభద్రుఁడును, భద్రబాహుండును, దుర్మదుండును, భద్రుండును, భూతాదులగు

మఱికొందఱును బ్రభవించిరి. మదిరయందు నందుఁడును, ఉపనందుఁడును, కృతకుఁడును, శూరుఁడు మొదలగువారుజన్మించిరి. భద్రకు వేశియనువాఁ డుదయించె. రోచనయందుహస్తుఁడు, హేమాంగదుఁడు మొదలగువారు సంభవించిరి. ఇళయందుకువల్క్యాదులు ప్రభవించిరి. ఇంతియకాక, వసుదేవునకు ధృతదేవయనుభార్యయందుఁద్రిపృష్ఠుఁడును, శాంతిదేవయందుఁబ్రశ్రముఁడుమొదలగువారును, ఉపదేవయందుఁగల్పవర్షాదులగుపదుగురు సుతులును, శ్రీదేవయందువసుఁడుహంసుఁడు మొదలగు నార్వురుకుమారులును, దేవరక్షితయందు గదాదులగుతొమ్మండ్రుసుతులును, సహదేవయందుశ్రుతముఖాదులగు నెనమండ్రు తనయులును, దేవకియందుఁ గీర్తిమంతుఁడును సుషేణుఁడును, భద్రసేనుండును, ఋజువును, సమదనుండును, భద్రుండును, సంకర్షణుండును బుట్టిరి. వీరలేకాక యతనికా దేవకియందునారాయణావతారమగుకృష్ణుఁడును, మహాభాగయగు సుభద్రయునుజన్మించిరి. ఆసుభద్రయేసీకుఁబితామహియయ్యె. ఓరాజా! ఎప్పుడు లోకమున ధర్మమునశించియధర్మమభివృద్ధిగాంచునో, యప్పుడెల్ల భగవంతుఁ డవతరించును. కావున నీయుగమున దుష్టశిక్షణమొనర్చుటకై భగవంతుఁడు కృష్ణుఁడై యవతరించె. ఆపరమేశ్వరుఁ డిట్లవతరించుటకును, దుష్టశిక్షణాదికర్మముల నొనర్చుటకును స్వీయసంకల్పముతప్ప వేఱొక కారణము లేదు. భగవంతుఁడుజగమునకుసృష్టిస్థితిలయములు గలిగించు. అతఁడట్టి వ్యాపారములొనర్చుటజీవుల ననుగ్రహించుటకేకాని వేఱుకాదు. అదియెట్లందు వేనివినుము. పరమేశ్వరుఁడులోకమును బాలింప రామకృష్ణాద్యవతారములను

దాల్పఁగా జీవులు నిత్యమునువారిసందర్శనాదులనందిస్వర్గాది సుఖములనుగాక కేవలము మోక్షమునే పొందుదురు. కావున భగవంతుని చేష్టితములు జీవుల ననుగ్రహించుట కే; కాని స్వ ప్రయోజనార్థము కాదు. ఈయుగమున రాజాధములు పెక్కురు ప్రబలి రాక్షసతుల్యులై సేనాధిపతులై భూమికిభారముగల్గింప దానిఁదొలంగించుటకై పరమేశ్వరుఁ డవతరించెను. బ్రహ్మాదుల కయినను దురూహములగు చేష్టితములనొనర్చుకృష్ణుఁడు బల రామసహితుఁడై పూతనా శిశుపాలాదులను సంహరించెను. కలియుగమున సంభవించు తనభక్తులననుగ్రహించుటకు దుఃఖ హారమును బుణ్యావహమునగుకీర్తిని విస్తరింపఁజేసెను. అతని కీర్తి కర్ణపేయమై పుణ్యతీర్థమువలె నెల్లెడల నొప్పుచున్నది. భక్తులు తమకర్ణములనునంజలులచే గ్రహించి స్పృశించినచో వారికర్మవాసన లన్నియు వెంటనే నశించును. ఆకృష్ణుఁడు భోజాంధక మధు శూరసేనదాశార్హులవారి కేకాక కురుదేశస్థు లకుఁగూడ నాశ్చర్యమొదవించు కర్మముల నొనర్చుచు, మంద హాసముచేతను, గడకంటి చూపులచేతను, మృదువచనముల చేతను, గమనవిలాసములచేతను, మనోహరమగు నాకారము చేతను మానవలోకమును సంతసింపఁజేసెను. మకరకుండల ములచే సుందరములగు శ్రవణములచేతను, కపోలములచేతను, మిక్కిలి రమణీయమై మందహాసశోభితమై, యున్నయాకృష్ణు ని వదనారవిందమును నిత్యము సందర్శించియుండియు స్త్రీలు ను బురుషులును దనివిచెందక కన్నులకు నిమేషముఁగల్గించిన నిమిని మిక్కిలి నిందించుచుందురు. ఓరాజేంద్రా! ఆకృష్ణుఁడు లీలామానుషవిగ్రహమునుదాల్చి వ్రేపల్లెయందుఁ బెరుఁగుచుఁ

బూతనాదు లగు పెక్కండ్రుదుష్టులను సంహరించి వేలకొలఁది స్త్రీలను బెండ్లాడి వారిలో నొక్కొక్కతయందు నూర్వురేసి తనయులను బడసి తన యాజ్ఞారూపమగు వేదమును జనులందుఁ బ్రవర్తింపఁజేసి యందఱవలనను బూజలను గ్రహించె. ఇంతియకాక యతఁడు కురుపాండవులకు సంభవించినసమరమున దుష్టపార్థివులను, వారిసైన్యములను గూల్చి భూభారమును తగ్గించి యర్జునునకు జయమిచ్చి, యుద్ధవునకుఁ దత్త్వముపదేశించి వైకుంఠమున కరిగెను. ఇది యిరువదినాల్గవ యధ్యాయము.

ఇది శ్రీమత్కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిప్రణీతమైన యాంధ్రవచన

భాగవతమున నవమస్కంధము సమాప్తము.

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

Printed at The Liberty Press, Madras